

การสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลาง
กระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี

BUILDING A SUSTAINABLE ECONOMY MODEL FOR LONGAN PRODUCTION
IN NEW AREAS IN AN ERA OF GLOBALIZATION: A CASE STUDY OF
CHANTHABURI PROVINCE

ดุชนิพนธ์

ของ

สุทธิ กาบพิลา

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

พฤศจิกายน 2566

การสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลาง
กระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี

BUILDING A SUSTAINABLE ECONOMY MODEL FOR LONGAN PRODUCTION
IN NEW AREAS IN AN ERA OF GLOBALIZATION: A CASE STUDY OF
CHANTHABURI PROVINCE

ดุขฎฐินิพนธ์
ของ
สุทฐิ กาบพิลา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

พฤศจิกายน 2566

ใบรับรองคุณวุฒิ

เรื่อง

การสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลาง
กระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี

Building a Sustainable Economy Model for Longan Production in New Areas in an Era
of Globalization: A Case Study of Chanthaburi Province

สุทธิ กาบพิลา

คณะกรรมการสอบคุณวุฒิ

[Signature]

ประธานสอบคุณวุฒิ

(ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม)

[Signature]

ประธานที่ปรึกษาคุณวุฒิ

(อาจารย์ ดร.พรทิวา อาชีวะ)

[Signature]

กรรมการที่ปรึกษาคุณวุฒิ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยนนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

[Signature]

กรรมการสอบคุณวุฒิ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำลอง แสนเสนาะ)

ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

[Signature]

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวงค์ อุบลี)

วันที่.....เดือน 27 พ.ย. 2566 พ.ศ.....

สุทธิ กาบพิลา. (2566). การสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี. ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาโท. (สหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน). จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

คณะกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์

อาจารย์ ดร.พรทิวา อาชีวะ	ประธานกรรมการ
ร.ด. (เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ)	
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์	กรรมการ
ร.ด. (รัฐศาสตร์)	

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ และ 3) เสนอตัวแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ของจังหวัดจันทบุรี วิธีวิทยาการวิจัยใช้การศึกษาแนวสหวิทยาการแบบข้ามพหุสาขา ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดแบบองค์รวม วิธีการวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเชิงพื้นที่ (Area-Based Study) ด้วยวิธีการศึกษาเอกสารทั้งเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง รวมถึงการสัมภาษณ์ทั้งการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า และการสัมภาษณ์เจาะลึก

ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในจังหวัดจันทบุรีสะท้อนได้จากปัญหาราคาลำไยที่มีแนวโน้มลดลง เช่น กรณีลำไยเบอร์ 1 ราคาตกลงตั้งแต่ห้าสิบกกว่าบาทลงมาถึงสิบกกว่าบาท ในขณะที่ต้นทุนการผลิตมีแนวโน้มสูงขึ้นตามลำดับไม่ว่าจะเป็นต้นทุนด้านแรงงาน ต้นทุนด้านเคมีภัณฑ์ ต้นทุนด้านภัยแล้งเกิดขึ้น 2) เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยดังกล่าว ก็จะพบว่าปัญหาความไม่ยั่งยืนมาจากปัจจัยหลายประการ แต่ปัจจัยสำคัญที่เป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่อยู่เบื้องหลังก็คือ ปัจจัยเกี่ยวกับการผูกขาดของระบบลำไย 3) ส่วนตัวแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยดังกล่าวท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยจะนำเสนอตัวแบบในเชิงบูรณาการโดยพิจารณาบูรณาการกลไกขับเคลื่อนในการสร้างความยั่งยืนทั้ง 3 กลไกหลัก ประกอบด้วย กลไกของชุมชนชาวสวนลำไยโดยมีมาตรการที่สำคัญคือ (1) การสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยของชาวสวนบนฐานการเป็นเกษตรกรรายย่อย (2) การสร้างเครือข่ายตามแนวคิดสหกรณ์ของกลุ่มเกษตรกร กลไกของรัฐโดยมีมาตรการที่สำคัญคือ (1) การแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการทำสัญญาซื้อขายลำไยระหว่างชาวสวนลำไยและล้งให้มีความเป็นธรรม (2) ดำเนินการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผลผลิตลำไยของจังหวัดจันทบุรีในประเทศจีนให้กว้างขวางมากกว่าที่เป็นอยู่ (3) การแทรกแซงกลไกตลาดของลำไยให้มีการแข่งขันอย่างเสรีอย่างแท้จริง และกลไกตลาดของภาคเอกชนโดยมีมาตรการที่สำคัญคือ (1) การขยายตลาดภายในเป็นการกระตุ้นให้เกิดการบริโภคลำไยภายในประเทศมากขึ้น (2) การควบคุมผลผลิตลำไยให้

สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ และ (3) การสร้างเงื่อนไขการ
แข่งขันที่เป็นธรรม

คำสำคัญ : การสร้างความยั่งยืน, เศรษฐกิจลำไย, กระแสโลกาภิวัตน์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Sutthi Kabpila. (2023). **Building a Sustainable Economy Model for Longan Production in New Areas in an Era of Globalization: A Case Study of Chanthaburi Province.** Dissertation Ph.D. (Interdisciplinarity of Sustainable Development). Chanthaburi: Rambhai Barni Rajabhat University.

Dissertation Advisors

Dr. Porntiwa Archeewa	Chairman
Ph.D. (Political Economy and Governance)	
Associate Professor Dr. Chaiyon Praditsilp	Member
Ph.D. (Political Science)	

Abstract

This dissertation aimed to: 1) study the problems of the unsustainability of the longan economy in Chanthaburi Province, 2) study the factors affecting the unsustainability of the longan economy in new areas, and 3) propose a model for sustainable development of the longan economy in new areas among globalization in Chanthaburi Province. The research methodology was an interdisciplinary study that crossed fields and was based on holistic thinking. The research methodology used an area-based analysis by studying primary and secondary documents, including historical interviews from hearsay and in-depth interviews.

The findings were as follows: 1) the main problem of the unsustainability of the longan economy in Chanthaburi Province was reflected in the problem of longan prices that tended to decrease. For example, in the case of longan size no. 1, the price dropped from around fifty baht down to ten baht per kilo. Meanwhile, the production costs tended to increase accordingly, including labor costs, chemical costs, or drought costs; 2) for the factors affecting the unsustainability of the logan economy, it was found that the problem came from many factors. However, the important factor which was a structural factor behind this was the factors related to the monopolies of intermediaries' systems in the logan markets; and 3) regarding the model for sustainable development of the longan economy in new areas amid globalization, the researcher proposed a comprehensive model by the integration of the three driving mechanisms for sustainable development. The first one was the mechanisms of longan orchard owner communities which consisted of: (1) creating sustainability for independent longan farmers who do not participate in international exports, and (2) building networks based on the concept of farmer cooperatives. The second one was the mechanisms of government which consisted of: (1) amending

the laws regarding longan trading contracts between longan orchard owners and intermediaries to be fair, (2) promoting about longan products from Chanthaburi Province in China to be more comprehensive than now, and (3) manipulating longan market mechanisms to provide truly free competition. And the third one was the mechanisms of private-sector markets which consisted of: (1) expanding the internal markets to help stimulating more longan consumption within the country, (2) controlling longan production to be consistent with the needs of both domestic and international markets, and (3) creating fair competitive conditions.

Keywords: Establishment of Sustainability, Longan Economy, Globalization

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยความกรุณาและการช่วยเหลือให้คำปรึกษาพร้อมข้อเสนอแนะ แก่ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของคุษฎีนิพนธ์จาก อาจารย์ ดร.พรทิวา อาชีวะ ประธานที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ กรรมการที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม ประธานสอบคุษฎีนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำลอง แสนเสนาะ กรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาของ พระเดชพระคุณ ท่านครูบาบุญธรรม สุทธิญาโณ เจ้าอาวาสวัดคลองแจรง (วัดเขาแจรงเบง) ที่ให้การสนับสนุน ให้ทุนการศึกษา และให้ข้อมูลทางวิชาการ ตลอดระยะเวลาการศึกษา ขอขอบพระคุณ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เป็นอย่างดี ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษา เรียบเรียง และสังเคราะห์เพื่อใช้ประกอบการเขียนจนบรรลุเป้าหมายของการจัดทำคุษฎีนิพนธ์นี้

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา อันนำมาซึ่งความทรงคุณค่าทางวิชาการ ขอขอบคุณกัลยาณมิตรหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีทุกท่าน ที่เป็นกำลังใจให้กันด้วยดีเสมอมา คุณความดีประโยชน์อันพึงมีจากการจัดทำคุษฎีนิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นสิ่งบูชา แต่ พระคุณบิดามารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ด้วยเทอญ

สุทธิ กาบพิลา
พฤศจิกายน 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญภาพ	(8)
สารบัญตาราง	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	10
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	10
1.4 ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ	11
1.5 นิยามศัพท์วิจัย	12
บทที่ 2 การสำรวจองค์ความรู้	13
2.1 แนวคิดและทฤษฎี	13
2.1.1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	13
2.1.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์	40
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	63
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	67
3.1 แนวทางในการวิจัย	67
3.2 วิธีการวิจัย	67
3.3 เทคนิคการวิจัย	68
บทที่ 4 ผลการศึกษา	76
4.1 บริบททางประวัติศาสตร์ของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี	76
4.2 สภาพปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์	103
4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์	109

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5	
5 ตัวแบบของการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของ จังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์	146
5.1 แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไย โดยอาศัยกลไกของชุมชน	146
5.2 แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไย โดยอาศัยกลไกของรัฐ	153
5.3 แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไย โดยอาศัยกลไกตลาดของภาคเอกชน	153
บทที่ 6	
6 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	156
6.1 สรุปผลการวิจัย	156
6.2 อภิปรายผล	158
6.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	164
6.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	164
บรรณานุกรม	166
ประวัติย่อผู้วิจัย	173

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 ผลผลิตลำไย ระหว่างปี พ.ศ. 2558-2562	1
2.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	16
2.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะการวิเคราะห์เชิงระบบ	17
2.3 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ	18
2.4 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ ทางสายกลาง	20
4.1 แสดงอัตราการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงานในประเทศไทย	107
4.2 แสดงโครงสร้างของกลไกการซื้อขายลำไย	129
4.3 วิธีการหมอลำไย	138
4.4 เครือข่ายในตลาดการค้าลำไยของอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี	139
4.5 การจัดสรรผลประโยชน์ในการผลิตและการค้าลำไยที่อำเภอสอยดาวและ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี	142
5.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	159
5.2 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ	162
5.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	159

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	สถิติการปลูกลำไยของจังหวัดจันทบุรี ปี พ.ศ. 2539-2563	3
4.1	ความแตกต่างระหว่างการผลิตลำไยของจันทบุรีและลำไยของภาคเหนือ	87
4.2	สถิติการปลูกลำไยจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2539-2554	91
4.3	แสดงราคาลำไยตั้งแต่ ปี พ.ศ.2550-2564	104

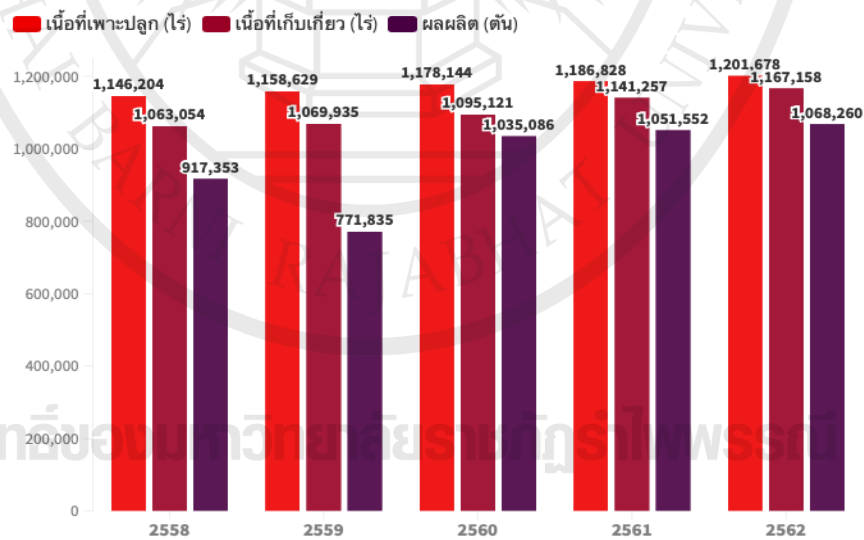
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ลำไยผลไม้กิ่งเมืองร้อน เป็นหนึ่งในผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญที่ประเทศไทยผลิตและส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ สามารถทำรายได้เข้าประเทศปีละหมื่นล้านบาท โดยธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) เปิดเผยว่า ประเทศไทยส่งออกลำไยเป็นอันดับ 1 ของโลก จากข้อมูลการส่งออกในปี พ.ศ. 2561 ประเทศไทยส่งออกลำไยมูลค่ารวม 27,726.8 ล้านบาท จากการรายงานสถานการณ์ลำไยของสำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สถานการณ์ลำไยในประเทศไทยปีพ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีพื้นที่การปลูกลำไยมากถึง 1,138,561 ไร่ เกษตรกรกว่า 200,000 ครัวเรือน ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือประมาณ 70 % ภาคตะวันออก 28 % และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 % ที่น่าสนใจคือเป็นการทำลำไยนอกฤดูมากกว่า 50 % ของพื้นที่ทั้งหมด ปี พ.ศ. 2562 มีเนื้อที่ให้ผลผลิต 1,169,496 ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2561 ราว ๆ 2 % จากเนื้อที่ 1,146,339 ไร่ ในช่วงปี พ.ศ. 2558-2562 ปริมาณการส่งออกและผลิตภัณฑ์แปรรูปลำไยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้จากปี พ.ศ. 2558 มูลค่าการส่งออก 15,813 ล้านบาท ปี พ.ศ.2562 ส่งออก 743,024 ตัน มูลค่าการส่งออก 28,904 ล้านบาท คาดว่าในปี พ.ศ. 2563 จะมีเนื้อที่ให้ผลผลิต 1,178,000 ไร่ ส่งออกกว่า 815,029 ตัน มูลค่าการส่งออกไม่น้อยกว่า 31,004 ล้านบาท ผลผลิตมีแนวโน้มมากขึ้นจากฐานตัวเลขปี พ.ศ. 2558 ผลผลิตรวม 9.17 แสนตัน ขยับเพิ่มขึ้น 1.06 ล้านตันในปี พ.ศ. 2563 คิดเป็นอัตราที่เพิ่มขึ้นปีละ 1.6 หมื่นตันทุกปีอย่างต่อเนื่อง ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 ผลผลิตลำไย ระหว่างปี พ.ศ. 2558-2562
ที่มา : (Onlinenewstime, 2020)

ลำไยจัดเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาล มีพื้นที่เพาะปลูกในประเทศไทยมากกว่า 1.20 ล้านไร่ ซึ่งแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญร้อยละ 73.58 ของพื้นที่อยู่ในแถบจังหวัดทางภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย และพะเยา ส่วนที่เหลือกระจายอยู่ในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก ซึ่งผลผลิตลำไยของประเทศในแต่ละปีนอกจากบริโภคภายในประเทศแล้ว ยังมีการส่งออกในลักษณะต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งลำไยสด ลำไยอบแห้ง ลำไยแช่แข็ง และผลิตภัณฑ์ลำไย ตลาดส่งออกที่สำคัญได้แก่ จีน เวียดนาม และอินโดนีเซีย ส่วนลำไยอบแห้งมีตลาดที่ใหญ่ที่สุด คือ จีน เวียดนาม และอินโดนีเซีย โดยในปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีมูลค่าส่งออกลำไยสด 20,812 ล้านบาท ลำไยอบแห้ง 8,780 ล้านบาท ลำไยแช่แข็งและผลิตภัณฑ์ลำไย 882 ล้านบาท รวมมูลค่ากว่า 30,474 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2562 ร้อยละ 5.94 เนื่องจากประเทศอื่น ๆ เช่น จีน เวียดนาม อินโดนีเซีย เป็นต้น ถึงแม้ประเทศเหล่านี้จะมีพื้นที่ปลูกลำไยค่อนข้างเยอะ แต่ว่าผลผลิตที่ออกมา ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคและคุณภาพผู้ประเทศไทยของเราไม่ได้ และลำไยของประเทศไทยเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมาก (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2563)

การส่งออกลำไยไปต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศจีน เป็นผลจากการขยายตัวของกระแสโลกาภิวัตน์ที่สะท้อนให้เห็นในแง่ของความสัมพันธ์ของการค้าข้ามพรมแดนระหว่างประเทศผ่านความเจริญเติบโตและการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ โดยอาศัยการพึ่งพากันระหว่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้น ดังจะเห็นได้จากมูลค่าการส่งออกลำไยที่เพิ่มขึ้นทุกปี จึงทำให้เกิดการไหลเวียนทางการค้าและการเพิ่มขึ้นของการลงทุนขนาดใหญ่ในภาคธุรกิจลำไย ทั้งในแง่มูลค่าของการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ค้าจากประเทศจีนและการขยายพื้นที่ในการปลูกลำไยของเกษตรกรในประเทศไทย

การขยายพื้นที่ปลูกลำไยในภาคเหนือ พบว่า ลำไยตามป่าในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย มีผลขนาดเล็กและเนื้อน้อย เรียกว่า ลำไยพื้นเมืองหรือลำไยกะลาหรือลำไยธรรมดา ส่วนลำไยพันธุ์ดีหรือพันธุ์กะโหลกนั้นได้มีการนำเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยชาวจีนนำพันธุ์ลำไยมาถวายพระราชชายา เจ้าดารารัศมีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จำนวน 5 ต้น ต่อมาได้มอบให้เจ้าน้อยคำตัน ณ เชียงใหม่ ผู้เป็นน้องชายนำไปปลูกบริเวณสบแม่ข่าหรือบ้านน้ำโท้ง ตำบลสบแม่ข่า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ตัดแม่ น้ำปิงจำนวน 3 ต้น และปลูกที่กรุงเทพจำนวน 2 ต้น จากการสังเกตพบว่าน่าจะเป็นต้นพันธุ์ที่เพาะเมล็ดเนื่องจากสมัยนั้นยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับการขยายพันธุ์ด้วยการตอน และพันธุ์ที่นำมาในครั้งนั้นคือพันธุ์เปี้ยวเขียว และนำลำไยไปปลูกในบริเวณที่ติดกับแม่น้ำต่าง ๆ เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์และสามารถระบายน้ำได้ดี ต่อมาได้มีการขยายลำไยไปปลูกในบริเวณที่ดอนเชิงเขามากขึ้นแต่ต้องมีการจัดหาน้ำให้แก่ลำไยอย่างเพียงพอ (วงศ์ลักษณ์ วงศ์ศิริ, วรทัศน์ อินทร์คัมพร, สุรพล เศรษฐบุตร และเสาวลักษณ์ แยมหมื่นอาจ, 2564)

หลังจากนั้นได้มีการแพร่ขยายการปลูกไปสู่อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนอย่างมาก ลำไยกลายเป็นพืชเศรษฐกิจและเป็นไม้ผลอันดับที่ 1 คู่กับวัฒนธรรมและชุมชนของผู้คนในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน และในปี พ.ศ. 2541 มีการค้นพบสารโพแทสเซียมคลอไรด์ ที่สามารถทำให้

ลำไยออกดอกนอกฤดูกลางแจ้งได้โดยช่างทำดอกไม้ไฟ โดยไม่ต้องอาศัยอากาศหนาวเย็นเพื่อกระตุ้นการออกดอกในฤดูก็สามารถทำให้ลำไยออกดอกได้ สามารถปลูกได้ทั่วไปเกือบทุกภาคของประเทศ ทำให้มีการขยายพื้นที่การปลูกอย่างมากในภาคเหนือตอนบน สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว สร้างฐานะความเป็นอยู่ส่งลูกหลานเรียนจบทั้งในและต่างประเทศ และได้มีการแพร่กระจายการปลูกลำไยออกไปถึง 36 จังหวัดทั่วทุกภาคของประเทศ รวมทั้งภาคตะวันออกด้วย โดยเฉพาะอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งผลิตลำไยนอกฤดูเท่านั้น สามารถทำรายได้ให้กับเกษตรกรเจ้าของสวนเป็นกอบเป็นกำกว่าไม้ผลดั้งเดิมของจังหวัด (อภาพร ช่างถม, สัมภาษณ์ 14 พฤศจิกายน 2562)

ในปัจจุบันเกิดปรากฏการณ์ การขยายตัวเศรษฐกิจลำไยนอกเขตพื้นที่ภาคเหนือ ที่มีความโดดเด่น คือ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งถือว่าเป็นจังหวัดน้องใหม่ในการปลูกลำไยแต่ได้รับการยอมรับทั่วประเทศว่าเป็นเกษตรกรผู้ปลูกลำไย “มืออาชีพ” โดยมีสถิติที่น่าสนใจนี้ จันทบุรีในปี พ.ศ. 2539 มีพื้นที่ปลูกลำไยประมาณ 10,000 ไร่ ปริมาณผลผลิตต่อไร่อยู่ที่ 400 กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มขึ้น 19 เท่า ในปี พ.ศ. 2558 มีพื้นที่ปลูกลำไย 192,394 ไร่ ปริมาณผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น 2,000 กิโลกรัมต่อไร่ ในระยะเวลาสิบกว่าปี ในช่วงปี พ.ศ. 2559 มีพื้นที่ปลูกลำไยประมาณ 201,967 ไร่ ปริมาณผลผลิตต่อไร่อยู่ที่ 1,798 กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มขึ้น 9 เท่า ในปี พ.ศ. 2562 มีพื้นที่ปลูกลำไย 211,955 ไร่ ปริมาณผลผลิตต่อไร่อยู่ที่ 1,342 กิโลกรัมต่อไร่ มีการขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นแต่ผลผลิตลดลง โดยเฉพาะผลผลิตต่อไร่ก็ยิ่งสูงกว่าที่จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ผลผลิตเฉลี่ยทั่วพื้นที่ตกอยู่ที่ประมาณ 800-900 กิโลกรัมต่อไร่เท่านั้น ดังปรากฏข้อมูลสถิติการปลูกลำไยของจังหวัดจันทบุรี ปี พ.ศ. 2539-2565 ตามตารางที่ 1.1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1.1 สถิติการปลูกลำไยของจังหวัดจันทบุรี ปี พ.ศ. 2539-2563

ปี พ.ศ.	เนื้อที่ยืนต้น (ไร่)	เนื้อที่ให้ผล (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิตต่อเนื้อที่ ให้ผล (กก./ไร่)
2539	10,259	4,914	1,979.38	403
2540	9,956	4,769	1,918.48	402
2541	10,596	6,529	6,301.18	965
2542	12,499	9,123	0.00	0.00
2543	14,120	10,737	19,047.55	1,744
2544	20,157	10,737	19,273.36	1,795
2545	27,645	13,625	27,051.77	1,982
2546	31,551	17,325	34,813	2,010
2547	48,446	24,817	49,782	2,000
2548	81,156	51,812	104,467	2,016
2549	82,827	54,533	103,789	1,903

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	เนื้อที่ยืนต้น (ไร่)	เนื้อที่ให้ผล (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิตต่อเนื้อที่ ให้ผล (กก./ไร่)
2550	83,657	66,973	129,867	1,939
2551	105,312	88,762	184,177.60	2,075
2552	109,839	93,800	202,266	2,156
2553	119,553	96,863	191,536	1,977
2554	124,308	96,971	201,783	2,081
2555	130,240	104,293	220,035	2,110
2556	176,068	138,159	286,137	2,071
2557	183,416	150,905	305,602	2,025
2558	192,394	161,515	329,143	2,038
2559	201,967	169,376	304,467	1,798
2560	209,242	183,294	344,370	1,879
2561	210,811	200,062	279,609	1,398
2562	211,955	208,455	279,776	1,342
2563	296,640	294,413	244,161	829
2564	295,940	294,935	460,947	1,563
2565	285,699	285,489	386,819	1,355

ที่มา : (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560)

จากตารางที่ 1.1 ในช่วง 24 ปีที่ผ่านมา มีเหตุการณ์สำคัญที่น่าสนใจอยู่หลายเรื่อง ช่วงปี พ.ศ. 2539-2542 เกษตรกรค้นพบวิธีการทำลำไยนอกฤดูแต่ยังขาดความชำนาญ ทำให้ต้นลำไยบางส่วนเสียหาย การทำลำไยนอกฤดูจึงยังไม่แพร่หลาย ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2549 เริ่มส่งออกลำไยไปจีนมากขึ้นทำให้ล้งเงินเข้ามาเปิดตลาดรับซื้อลำไยทำให้ตลาดลำไยราคาดีเกษตรกรจึงมีแรงจูงใจปลูกลำไยเพิ่มมากขึ้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นทำให้เกิดการปรับตัวของเกษตรกรให้หันมาปลูกลำไยแบบแพร่หลายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2563 จะเห็นได้ว่าการขยายพื้นที่เพาะปลูกลำไยมีการขยายเพิ่มขึ้นในทุกปี โดยวิเคราะห์อัตราการปลูกลำไยเพิ่มขึ้นเป็นถึง 10 เปอร์เซ็นต์ ทำให้ลำไยกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรของจังหวัดหรืออย่างเป็นกอบเป็นกำ จะเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2542 มีพื้นที่เพาะปลูกโดยรวมประมาณ 12,499 ไร่ และในปี พ.ศ. 2543 พื้นที่ปลูกลำไยเพิ่มขึ้นเป็น 14,120 ไร่ และสามารถผลิตลำไยได้ 19,047.55 ตัน แต่มาดูในปี พ.ศ. 2562 พื้นที่ปลูกลำไยได้ขยายเพิ่มขึ้นไปถึง 211,955 ไร่ และสามารถ

ผลิตลำไยได้ถึง 279,776 ตัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าพื้นที่ปลูกลำไยของจันทบุรีได้ขยายไปถึง 14 เท่า ในช่วงเวลา 20 ปี และผลผลิตก็เพิ่มมากขึ้น 102 เท่า ภายในช่วงเวลาดังกล่าวนับว่าเป็นการขยายตัวของ การปลูกลำไย แต่ในปี พ.ศ. 2563 พื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นแต่ผลผลิตกลับลดลง เนื่องจากประสบภัยแล้ง อย่างหนักและขาดแคลนแรงงานในการเก็บผลผลิตทำให้ผลผลิตเสียหาย (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2563)

การปลูกลำไยในเขตอำเภอสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อน ดั้งเดิมพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ เกษตรกรรมมาก่อน เช่น ปลูกข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลัง สลับกันไปในแต่ละปี หากปีใดผลผลิตมัน สำปะหลังไม่ดีก็จะเปลี่ยนไปปลูกข้าวโพดแทนบ้าง บางกลุ่มก็ปลูกมะขามหวาน ปลูกมะม่วง ปลูกฝ้าย ทุเรียน เงาะ ซึ่งภายหลังผันตัวจากชาวไร่มาเป็นชาวสวนลำไยแทน จากการสอบถามผู้อาวุโสอย่างลุงชัย บอกว่าตัวเองเป็นคนกลุ่มแรก ๆ ที่ปลูกลำไยในหมู่บ้าน โดยบอกว่าช่วงแรกของการปลูกลำไยเป็นไปตาม ฤดูกาล เกษตรกรบางกลุ่มไปเที่ยวทางภาคเหนือของประเทศไทย แล้วได้ซื้อต้นพันธุ์ลำไยมาทดลองปลูกไว้ ทานเอง เพราะคิดว่าอากาศในฤดูหนาวที่อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน ใกล้เคียงกับทาง ภาคเหนือ เมื่อทดลองปลูกแล้วปรากฏว่าออกผลผลิตดี จึงปักชำขยายพันธุ์ปลูกแซมไว้ในไร่ของตน ทำให้ ชาวบ้านคนอื่น ๆ ทดลองปลูกไว้ในที่ว่างของตนหรือปลูกแซมกับสวนผลไม้อื่น แล้วปล่อยให้ผลผลิตออก ตามฤดูกาล ไม่ต้องลงทุนในการผลิตมาก แม้ไม่ออกก็ไม่ส่งผลกระทบต่อพืชหลักที่ปลูกไว้จึงไม่ได้โค่นต้นลำไยทิ้ง เพราะยังมีพื้นที่เพียงพอต่อการเพาะปลูก แต่ก็มีเกษตรกรหลายคนหลังจากที่ผลผลิตลำไยในฤดูไม่ออก ผลผลิตเช่นเคยได้โค่นต้นลำไยทิ้ง ก่อนที่จะมีวิธีการราดสารลำไย ช่วงแรกที่ลำไยในฤดูกาลออกผลผลิต ชาวบ้านก็จะเก็บขายด้วยการเดินเร่ขายให้กับเพื่อนบ้านภายในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง เนื่องจากลำไย มีผลผลิตไม่มากนัก หากปีใดมีผลผลิตลำไยในปริมาณมาก จะมีพ่อค้าแม่ค้าจากต่างแดนเข้ามาขอซื้อ ก็จะมีพ่อค้าแม่ค้านำออกไปจำหน่ายโดยราคาขายอยู่ที่ประมาณกิโลกรัมละ 20 บาท (จิตชัย ภิญโญ, สัมภาษณ์ 2 มีนาคม 2563)

การปลูกลำไยในจันทบุรีก็เปลี่ยนไปในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2542 หลังจากมีการค้นพบสาร โพรแทสเซียมคลอไรด์ ที่มีคุณสมบัติสามารถชักนำให้ลำไยออกดอกและติดผลได้โดยไม่ต้องพึ่งอากาศหนาว เย็นและแก้ปัญหาการออกดอกเว้นปีลดความสำคัญลง ช่วงแรกของการราดสารลำไยยังถูกปิดเป็น ความลับ และมีการขายสูตรราดสารในราคาที่แพง ภายหลังวิธีราดสารค่อย ๆ แพร่หลายมายังชาวบ้านใน อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ชาวบ้านก็ค่อย ๆ เรียนรู้การผลิตลำไยนอกฤดู หลังจากเกษตรกรใน อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อนสามารถผลิตลำไยนอกฤดูกาลได้ การผลิตลำไยนอกฤดูค่อย ๆ แพร่หลายในพื้นที่ภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ในปี พ.ศ. 2549 มีร้านรับซื้อผลผลิตลำไยนอกฤดู หรือลำไยเริ่มทยอยเข้ามาเปิดรับซื้อผลผลิตมากขึ้น เกษตรกรจึงตัดสินใจเปลี่ยนแปลงอาชีพสู่การเป็น เกษตรกรชาวสวนลำไยนอกฤดูเป็นอาชีพหลัก (พิพัฒน์ อ้อสุวรรณ, สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2565)

การเพิ่มขึ้นของล้ง ในปี พ.ศ. 2558 มีมากกว่า 50 ล้ง ซึ่งล้งส่วนใหญ่เป็นล้งของชาวจีนที่เปิดรับ ซื้อจำนวนมาก มีทั้งชาวจีนเข้ามาเปิดร้านเองและที่เป็นคนไทยที่เป็นนายหน้ารับซื้อ ทั้งยังมีร้านของพ่อค้า แม่ค้าชาวไทยรับซื้อลำไยล้งร่วงมากขึ้นในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อนและอำเภอสอยดาวของจังหวัดจันทบุรี

การเข้ามาของล้งลำไยส่งออกส่งผลทำให้ราคาลำไยเพิ่มสูงขึ้น จากเดิม “กำปึก” คือ ลำไยสดมัดช่อ กิโลกรัมละ 20 บาท ในปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2563 รัชซื้อสูงกว่า 40-45 บาทต่อหนึ่งกิโลกรัม และการเพิ่มขึ้นของร้านรับซื้อลำไยหรือล้งส่งผลต่อการผลิตลำไยของเกษตรกร ช่วยเพิ่มโอกาสการขายผลผลิตจากเกษตรกรไปยังตลาดประเทศจีน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญ ประเทศจีนมีความต้องการบริโภคลำไยเป็นจำนวนมาก เช่น เทศกาลวันชาติจีน เทศกาลตรุษจีน เทศกาลเซ็งเม้ง เป็นต้น ซึ่งเป็นช่วงที่ล้งต้องการรับซื้อลำไยเพื่อส่งออกไปยังประเทศจีนมากกว่าช่วงเวลาปกติ ความต้องการนี้ทำให้ล้งแข่งขันกันรับซื้อลำไย ส่งผลให้ราคาลำไยสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรขายลำไยได้ในราคาสูง ชาวสวนมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ ทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้จากการขายผลผลิตลำไยนอกฤดูทำให้มีเงินมากขึ้นเพียงพอที่จะนำเงินมาปรับปรุงบ้านเรือนของตนให้แข็งแรง มีเงินปลูกสร้างบ้านใหม่ สร้างด้วยปูนแบบสมัยใหม่ มีรายได้มากพอที่จะซื้อรถมากกว่าหนึ่งคันมาขับ มีเงินที่จะหาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่ทันสมัยมาใช้ เช่น เครื่องออกกำลังกาย รถจักรยานปั่น เป็นต้น เพื่อบ่งบอกฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น และบ่งบอกฐานะทางสังคมที่สูงขึ้น (สุวิชา เทศทอง, สัมภาษณ์ 18 เมษายน 2563)

การผลิตลำไยนอกฤดูแบบเข้มข้นได้สร้างโอกาสให้แก่เกษตรกร สร้างช่องทางหารายได้เพิ่มเติม นอกจากอาชีพทำสวนผลผลิตลำไยนอกฤดูแล้ว ยังทำให้เกิดอาชีพใหม่แก่เกษตรกรชาวสวนลำไยในพื้นที่ชายแดนจังหวัดจันทบุรี เช่น อาชีพรับจ้างขุดเจาะบาดาล ขุดสระ ขายนํ้า ขายไม้ค้ำลำไย นายหน้าติดต่อซื้อขายลำไยและจัดหาแรงงานในการผลิต อาชีพรับเหมาก่อสร้างผลผลิตลำไย เป็นต้น และยังสร้างโอกาสให้เกษตรกรมีแหล่งที่มาของรายได้ที่หลากหลาย เช่น การกลายเป็นนายทุนในการรับซื้อผลผลิตลำไยของเกษตรกรด้วยการเปิดล้งรับซื้อลำไย การเปิดร้านขายเคมีภัณฑ์ การเป็นนายหน้า เป็นต้น ทำให้เกษตรกรเข้าถึงทุนการผลิตได้มากขึ้น และนอกจากจะสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้นแล้ว ยังส่งผลต่อบทบาทการผลิตของเกษตรกรชาวสวนลำไยในพื้นที่ชายแดนจังหวัดจันทบุรีให้กลายเป็นผู้จัดการสวนลำไยที่ไม่ใช่การผลิตด้วยแรงงานของตนเองเช่นในอดีต มีบทบาทเป็นนายจ้าง ทำหน้าที่ตัดสินใจ ออกแบบเลือกสรรการผลิตให้ประสบความสำเร็จ การจ้างแรงงานทำการผลิตแทนตนเอง หรือจ้างเหมาทำการผลิตบางช่วงหรือปล่อยเช่าเหมาสวนลำไย การปรับเปลี่ยนระบบการผลิต การเกิดขึ้นของงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการผลิตลำไยนอกฤดูและการเปลี่ยนบทบาทการผลิตของเกษตรกร นำมาซึ่งการเกิดชนชั้นใหม่ในสังคมเกษตรกรรมในจังหวัดจันทบุรี (ลักษณะ เข้ม้งาน, สัมภาษณ์ 19 มีนาคม 2563)

การที่มีล้งเยอะทำให้เกิดการแข่งขันกันซื้อลำไย ทำให้ล้งใช้วิธีการซื้อขยาลำไยล่วงหน้า เรียกกันว่า “ซื้อใบ” คือให้เงินทุนล่วงหน้ากับเกษตรกรก่อนที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไย เกษตรกรจะได้รับเงินล่วงหน้าในการผลิตมาก่อน หรือที่เรียกว่า “เงินมัดจำ” ทำให้เกษตรกรสามารถรับเงินมัดจำล่วงหน้าจากล้งไปเป็นทุนในการผลิตลำไยโดยไม่มีการคิดดอกเบี้ย มีเงินในการลงทุนเพิ่ม รวมทั้งมีเงินในการจับจ่ายใช้สอยมากขึ้น และการเข้ามาของล้งยังทำให้เกษตรกรมีแหล่งเงินทุนที่แน่นอน ไม่ต้องไปยืมเงินนอกระบบอย่างในอดีตที่ปลูกมันสำปะหลังและข้าวโพด ซึ่งการทำสัญญาซื้อขยาล่วงหน้านี้ ส่งผลต่อเกษตรกรชาวสวนลำไยคือมีแหล่งรับซื้อที่แน่นอน ขอให้ทำลำไยออกผลผลิตได้ก็สามารถขายได้ และเป็น

การลดความเสี่ยงการขาดทุนของชาวสวนและล้งรับซื้อลำไย (บุญธรรม สุระจันทร์, สัมภาษณ์ 2 มิถุนายน 2564)

การขายใบหรือซื้อขายใบ เป็นการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าจะทำล่วงหน้าก่อนประมาณ 1 ปี การผลิต เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ล้งจะหักเงินมัดจำล่วงหน้าที่ให้เกษตรกรไว้ออกจากรายได้ที่เกษตรกรขายได้ หากเกษตรกรไม่ทำตามสัญญาหรือไม่สามารถผลิตลำไยในปีการผลิตนั้นสำเร็จ เกษตรกรจะต้องผลิตลำไยขายให้กับล้งในปีถัดไป จนกว่าจะใช้เงินมัดจำที่ได้มาหมด การทำสัญญาของล้งจะระบุเงื่อนไขการผลิตให้กับเกษตรกรทำตาม ในสัญญาระบุถึงอายุของต้นลำไย จำนวนต้น กำหนดช่วงให้เกษตรกรดำเนินการผลิตและกำหนดเวลาการเก็บผลผลิต พร้อมกับบอกข้อตกลงที่ให้เกษตรกรชาวสวนลำไยต้องรดน้ำ โยงกิ่ง ค้ำต้น ใส่ปุ๋ยตามกำหนด เกษตรกรต้องไม่ทำให้ลำไยเกิดความเสียหาย ห้ามให้ลำต้นขาดปุ๋ย ขาดยา ขาดน้ำ ค้างควาเข้าทำลาย เป็นโรคพืช ผลลำไยแตก ต้องทำให้ลำไยสวยลูกโต ถ้าผลผลิตเกิดความเสียหายทางล้งจะไม่มาเก็บผลผลิต (วิสัย ผลาผล, สัมภาษณ์ 25 เมษายน 2564)

ในสัญญายังมีข้อตกลงเรื่องราคาในการเหมารับซื้อเป็นจำนวนกิโลกรัม ผลผลิตลำไยที่มีคุณภาพจะได้ราคาอย่างไร หากมีคุณภาพจะรับซื้อราคาเท่าไร เช่น เบอร์ 1 ไซส์จำนวน 55-60 ลูกต่อหนึ่งกิโลกรัม รับซื้อกิโลกรัมละ 41 บาท เบอร์ 4 ไซส์จำนวน 81-90 ลูกต่อหนึ่งกิโลกรัม รับซื้อกิโลกรัมละ 3 บาท ซึ่งโดยมากจะแบ่งไซส์รับซื้อเป็น 4 เบอร์ โดยจะเหมารับซื้อเป็นเบอร์ 1-3 ราคาเท่ากันหมด ส่วนเบอร์ 4 จะรับในราคาที่ถูก ส่วนลำไยที่จัดเป็นเบอร์ไม่ได้จะเรียกว่า ร่วงหิน เกษตรกรจะเลือกขายให้ล้งในราคาที่ถูกลงมาก หรือหาแรงงานไปเก็บเอง ข้อกำหนดที่ล้งสร้างขึ้นเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการผลิตลำไยนอกฤดูให้มีความเข้มข้นในการผลิตมากขึ้น (ชญาณิต ชนะบุตร, สัมภาษณ์ 28 เมษายน 2564)

การทำสัญญาซื้อขายกับล้งทำให้ล้งเข้ามาควบคุมดูแลกระบวนการผลิตของเกษตรกรโดยการสร้างเงื่อนไขการผลิตให้ผลิตต้องได้ตามคุณภาพที่ต้องการให้ซื้อปุ๋ย เคมีภัณฑ์ต่าง ๆ กับทางล้ง อาจมีนักวิชาการเกษตรจากทางล้งเข้าไปดูแลแนะนำให้เกษตรกร บางล้งให้เกษตรกรนำปุ๋ย ยาเคมีภัณฑ์จากล้งไปก่อน เมื่อขายผลผลิตแล้วค่อยนำเงินมาจ่าย โดยทางล้งจะหักจากเงินที่ขายลำไยออก เมื่อใกล้เก็บผลผลิตล้งจะส่งคนมาดูว่าผลผลิตได้คุณภาพหรือไม่ หากผลผลิตไม่ได้คุณภาพ ทางล้งอาจซื้อในราคาที่ต่ำหรือไม่รับซื้อเลย จะเห็นได้ว่าสัญญาซื้อขายล่วงหน้าเป็นการทำเกษตรกรแบบกึ่งพันธะสัญญา เกษตรกรตกลงทำสัญญาการผลิตตอบสนองล้ง และเงินทุนข้ามชาติ ยังส่งผลต่อการผลิตลำไยนอกฤดูให้มีความเข้มข้นมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของนายทุน (เฉลิมศักดิ์ เกิดละมุล, สัมภาษณ์ 7 มิถุนายน 2564)

การผลิตลำไยนอกฤดูเกษตรกรอยู่ภายใต้กลไกราคาและความต้องการซื้อลำไยในตลาดต่างแดน โดยเฉพาะกลไกราคาตลาดลำไยในประเทศจีน ด้วยช่วงเทศกาลสำคัญในประเทศจีนมีความต้องการบริโภคลำไยมาก เช่น เทศกาลวันชาติจีน เทศกาลตรุษจีน เทศกาลเซ็งเม้งในประเทศจีน เป็นต้น ล้งต่างต้องการรับซื้อลำไยเพื่อส่งออกไปยังประเทศจีนมากกว่าช่วงเวลาปกติ ความต้องการนี้ทำให้ราคาลำไยสูงซึ่งเกษตรกรชาวสวนต้องการผลิตให้ทันจำหน่ายในช่วงเทศกาลสำคัญดังกล่าว จึงเลือกที่จะผลิตลำไยนอกฤดู เพื่อให้ได้ราคาที่สูงกว่าการผลิตลำไยในฤดู รวมทั้งการผลิตลำไยในฤดูกาลในภาคเหนือมีปริมาณมาก

ถ้าตรงกันก็จะทำให้เกิดภาวะสินค้าล้าขายล้นตลาด ราคาซื้อขายจะต่ำมาก (สมนึก ปัญญาผล, สัมภาษณ์ 2 เมษายน 2564)

การผลิตลำไยแบบเข้มข้นตามอิทธิพลของกลไกตลาดลำไยในประเทศจีนทำให้เกษตรกรต้องพยายามบังคับฝืนความเป็นธรรมชาติของต้นลำไย นอกจากจะใช้สารเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรหลากหลายชนิด เช่น ปุ๋ย ยา ฮอร์โมน สารราดลำไย สารบำรุงใบ บำรุงต้น บำรุงดอก บำรุงลูก และเคมีภัณฑ์อื่น ๆ ตั้งแต่เริ่มราดสารลำไยจนกระทั่งออกผลจะใช้ระยะเวลาประมาณ 7 เดือน และให้เก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงที่ตลาดลำไยในจีนต้องการ การผลิตลำไยนอกฤดูภายใต้กลไกราคาลำไยต่างประเทศ ทำให้มีวงจรการผลิตที่ไม่สอดคล้องกับฤดูกาลผลิตตามธรรมชาติเหมือนการทำเกษตรกรรมในอดีต แต่สอดคล้องกับระบบตลาดและราคาในตลาดต่างแดน กระบวนการผลิตที่ฝืนธรรมชาติทำให้เกษตรกรต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่าย สารเคมีภัณฑ์ที่มีราคาที่สูง ทำให้ทุนในการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นการลงทุนที่สูงเพื่อแลกกับความเสี่ยงกับผลผลิตที่จะได้ การพึ่งพิงปัจจัยด้านเคมีภัณฑ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดค่าใช้จ่าย และการลงทุนที่สูง บางรายต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากนายทุนรายอื่น ๆ มาลงทุนก่อน และถ้าหากว่าผลผลิตที่คาดหวังไว้ไม่ได้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ เกษตรกรจะต้องแบกรับกับภาวะขาดทุน และมีหนี้สินเป็นภาระผูกพัน เพื่อให้ได้ราคาผลผลิตที่สูง เกษตรกรชาวสวนลำไยก็ยอมเสี่ยง (ลักขณา เข้ม้นงาน, สัมภาษณ์ 19 มีนาคม 2563)

ลำไยทำรายได้ให้แก่จังหวัดปีละหมื่นล้านบาท จากการทำจังหวัดจันทบุรีพัฒนาลำไยให้เป็นพืชเศรษฐกิจ ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งคือการนำนวัตกรรมใหม่เกี่ยวกับการราดสาร คือ นำสารโพแทสเซียมคลอไรด์มาใช้กับการผลิตลำไยทั้งในและนอกฤดู เนื่องจากมีคุณสมบัติสามารถชักนำให้ลำไยออกดอกและติดผลได้โดยไม่ต้องพึ่งอากาศหนาวเย็นจนทำให้เกิดประสบความสำเร็จในการผลิตลำไยนอกฤดู ทำให้มีลำไยนอกฤดูส่งออกตลอดทั้งปี ปีละประมาณ 2.5-3 แสนตัน ประการที่สองคืออำเภอสวยดาว อำเภองิ้วน้ำร้อนเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการผลิตลำไยนอกฤดู เกษตรกรเป็นคนหัวก้าวหน้ามีแนวคิดในการทำการเกษตรเชิงรุก มีทักษะการผลิต มีความกล้าได้กล้าเสีย กล้าลงทุนมีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง เปิดใจรับข้อมูลข่าวสาร เน้นการพึ่งพาตัวเองมากกว่าพึ่งพาราชการ และยังอยู่ใกล้แหล่งตลาดส่งออกและใกล้ตลาดใหญ่ มีโอกาสในการส่งออกประเทศเพื่อนบ้านได้ง่าย สามารถจัดการเรื่องได้ง่าย เพราะอยู่ติดประเทศเพื่อนบ้าน มีโรงงานแปรรูปรองรับได้สะดวกและมีค่าแรงค่อนข้างถูก (ประวิติ ไกลพันธ์, สัมภาษณ์ 17 มิถุนายน 2563)

ถึงแม้ว่าลำไยได้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจใหม่ที่สำคัญในจังหวัดจันทบุรี ที่สร้างมูลค่าการส่งออกนับหมื่นล้านบาท สร้างกำไรและตลาดที่สดใสก็ตาม แต่ก็พบว่ากระบวนการผลิตลำไยนอกฤดูนั้นก็ไม่ได้ราบรื่นสวยงามอย่างที่คิด กระบวนการผลิต เกษตรกรได้รับความเดือดร้อน เกษตรกรผู้ปลูกลำไยมีปัญหา กับสิ่งที่ทำสัญญาซื้อ-ขาย จากปกติส่งจะส่งที่มมาเก็บในสวน และทำการคัดเลือกคุณภาพ บรรจุลงตะกร้าตามเบอร์ และคัดแยกลูกร่วง ซึ่งลำไยที่บรรจุในตะกร้าออกจากสวนส่งถึงมือลูกค้าถือว่าสิ้นสุดการซื้อขายหน้าสวน แต่แต่ละครั้ง แต่เมื่อนำลำไยไปส่งที่คลังกลับถูกเจ้าหน้าที่ตรวจตัดเกรดลำไยในตะกร้าอีกรอบ และมีการตีกลับบางส่วนโดยอ้างว่าไม่ได้คุณภาพ โดยที่ชาวสวนไม่มีสิทธิโต้แย้งกับคลังเพราะคลังคัดเกรดที่หน้าโรงงานฝ่ายเดียว ถือเป็นภาระเอาเปรียบชาวสวนโดยลดราคาอย่างไม่เป็นธรรม ปกติลำไยที่ส่งออกไปตลาดจีนมี

2 เกรด คือ เกรดลำไยจีน และเกรดลำไยอินโด (เป็นลำไยเกรดรอง) แต่ทั้ง 2 เกรดส่งไปจำหน่ายที่ตลาดจีนเช่นเดียวกัน เพราะการตัดลำไยเกรดรองหรือลำไยอินโดราคาจะต่ำกว่ากิโลละ 5-6 บาท หากชาวสวนถูกตีเป็นลำไยอินโดมาก ๆ ขาดทุนแน่นอน เพราะต้นทุนการผลิตอยู่ที่กิโลกรัมละ 16-186 บาท การซื้อขายแบบนี้ชาวสวนลำไยถูกล้งเอาเปรียบทั้งระบบ (ฐณะวัฒน์ ธนส์ธนนนท์, สัมภาษณ์ 17 มิถุนายน 2563)

ล้งเอาเปรียบชาวสวนด้วยวิธีหลากหลาย คือ 1) เก็บลำไยลงตะกร้าเฉพาะเบอร์ใหญ่ (1-2) ส่วนเบอร์กลาง (3-4) แทนที่จะลงตะกร้าตามสัญญากลับคัดเป็นลำไยร่วง ซึ่งราคาลำไยลงตะกร้าราคา 30-35 บาท/กิโลกรัม ส่วนลำไยร่วงราคา 3 บาท 2) ไม่มาเก็บตรงตามเวลาปล่อยให้ลำไยเสียหายค้ำดินขาดทุนขายให้คนอื่นไม่ได้เพราะมีสัญญาซื้อขายล่วงหน้า 3) โกงน้ำหนัก ตกลงตามสัญญาคือตะกร้าละ 11.5 กิโลกรัม (รวมตะกร้า 12.5 กิโลกรัม) แต่ใช้วิธีจัดเต็มตะกร้าเป็นเกณฑ์ ไม่ได้ชั่งน้ำหนัก บางครั้งอัดถึง 14-15 กิโลกรัม ชาวสวนเสียเปรียบ รายได้หายกว่าครึ่ง “ลำไย 1 แผลง โดยเฉลี่ยจะมีเบอร์ 1-2 ประมาณ 40% เบอร์ 3-4 อย่างละ 20% ที่เหลือ 20% เป็นลูกร่วงตกเกรดปกติที่ล้งจะซื้อเบอร์ 1-4 ราคาเดียวกัน เช่น กิโลกรัมละ 30-35 บาท ส่วนลูกร่วงซื้อราคาต่ำมาก 3 บาท ส่วนใหญ่เบอร์ 3-4 จะถูกปิดตกเกรดเป็นราคาลูกร่วง รายได้ชาวสวนหายไปทันทีเกิน 50% (ฉัตรชัย ทองคำ, สัมภาษณ์ 19 เมษายน 2564)

ปัจจุบันเกษตรกรต้องเผชิญกับราคาลำไยตกต่ำในช่วงฤดูกาลที่ลำไยออกสู่ตลาด สัญญาการซื้อขายลำไยของล้งที่ไม่เป็นธรรม และการส่งออกลำไยร่วงที่เป็นผลกระทบกับชาวสวนลำไย การคัดเกรดลำไยที่ไม่ได้มาตรฐาน การที่ล้งเข้ามาควบคุมดูแลกระบวนการผลิตของเกษตรกรโดยการสร้างเงื่อนไขแบบพันธะสัญญา การที่ทุนจีนเข้ามาครอบครองการซื้อขาย ตลาดการค้าลำไยของจันทบุรี การซื้อขายที่ล้งเป็นผู้กำหนดราคาลำไยของเกษตรกร จนทำให้ราคาลำไยของเกษตรกรประสบปัญหาวิกฤตพบว่าราคาลำไยมีการผันผวนขึ้น ๆ ลง ๆ ขณะที่เกษตรกรก็ต้องใช้ทุนในการผลิตลำไยเป็นจำนวนมากดังจะเห็นได้จากข่าวที่เกษตรกรชาวสวนลำไยชุมนุมเรียกร้องเงินค่าเสียหายจากล้งรับซื้อลำไย ซึ่งบางครั้งเกษตรกรก็ต้องกล้าเผชิญกับอิทธิพลของล้ง บางปีมีข่าวเกษตรกรทะเลาะกับล้งถึงขั้นที่ว่ามีการชูป้อชีวิตนั้นแสดงว่าเกษตรกรทนความเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลางหรือล้งไม่ไหว (ชญาנית ชนะบุตร, สัมภาษณ์ 28 เมษายน 2564)

เกษตรกรเริ่มมีปัญหาความไม่ยั่งยืนของพืชเศรษฐกิจลำไย คือ แต่เดิมนั้นจากราคากิโลกรัมละ 40-45 บาท แต่หลังจากนั้นราคาลดลงไม่ถึง 30 บาท ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในรายได้ของเศรษฐกิจลำไย ความไม่มั่นใจในความยั่งยืนที่เห็นได้ชัดเจน คือ กระบวนการผลิตลำไยในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้สารเคมีปัญหาคือเกิดการสะสมของสารเคมีในผลผลิต กระทบต่อผู้บริโภคและการส่งออก ระบบการตลาดที่เกิดจากกลุ่มทุนเข้ามาครอบงำระบบกลไกตลาด ทำให้ราคาลำไยตกต่ำ เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาขายเองได้และไม่สามารถต่อรองราคาได้ ถึงแม้จะมีการตกลงทำสัญญาซื้อขายไว้แล้วก็ตาม แต่สัญญากลางไม่สามารถนำมาใช้ได้เพราะล้งยังคงใช้สัญญาของล้งที่เกษตรกรเสียเปรียบอยู่ โดยเฉพาะเรื่องการไม่กำหนดระยะเวลาการเก็บผลผลิตที่ชัดเจน เงินมัดจำ 20% ที่ล้งจ่ายให้เป็นทุนก่อน ทำให้ล้งเลือกเก็บเฉพาะลำไย

เบอร์ใหญ่เท่ากับเงินมัดจำแล้วทั้งสวน ล้างบางแห่งทำสัญญาซื้อขายไว้ กิโลกรัมละ 40 บาท โดยมัดจำไว้ ส่วนหนึ่งเมื่อผลผลิตออกมาก็จะมาเลือกเก็บเบอร์ใหญ่ในวงเงินที่มัดจำหลังจากนั้นก็ทั้งสวน ซึ่งปกติ ลำไยจะอยู่บนต้นได้ไม่เกิน 15 วันก็จะร่วง เมื่อลำไยเริ่มร่วงก็จะมีลำรายใหม่เข้ามาติดต่อซื้อในราคาที่ถูกลง เช่น กิโลกรัมละ 18 บาท เป็นต้น (สมภพ กล้ากิจเจริญกุล, สัมภาษณ์ 25 มิถุนายน 2563)

จากที่กล่าวมาพบว่าถึงแม้ลำไยเป็นเศรษฐกิจใหม่ของจังหวัดจันทบุรีนั้น ได้ก่อเกิดมาในช่วงหลังสงครามเย็นซึ่งเป็นอยู่ในช่วงของกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งในทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เติบโตขึ้นมาจากการขยายตัวของจีนซึ่งเป็นมหาอำนาจ และจีนได้เข้ามาจับตลาดการซื้อ-ขายลำไยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ดังมีการศึกษาในงานวิจัยของศุภวดี มนต์เนรมิตร เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนวิถีเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกของจังหวัดจันทบุรี ภายใต้การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดการเชื่อมโยงของระบบอาหารท้องถิ่นเข้ากับระบบอาหารโลก จึงทำให้ลำไยในพื้นที่ภาคตะวันออกของจังหวัดจันทบุรีถูกผลิตเพื่อส่งออกไปขายข้ามแดนโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังทำให้ทุนข้ามชาติก้าวข้ามขอบเขตข้อจำกัดเชิงพื้นที่ขยายการลงทุนเพิ่มมากขึ้น

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่สะท้อนให้เห็นการเชื่อมโยงระบบอาหารท้องถิ่นกับระบบอาหารโลก จากการเข้ามาของทุนจีนทำให้เศรษฐกิจลำไยของจังหวัดจันทบุรีได้ถูกผนวกเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจลำไยของจังหวัดจันทบุรีต้องประสบกับปัญหาความไม่แน่นอนในเรื่องของราคาที่ขึ้นอยู่กับลิ่งเป็นผู้กำหนดราคา ปัญหาการผลิตที่ต้องใช้สารเคมี ราคาเคมีภัณฑ์ที่แพง ปัญหาขาดแคลนแรงงาน ปัญหาการตลาดที่ทำให้ราคาลำไยตกต่ำ และปัญหาภัยแล้ง ซึ่งในปี พ.ศ. 2563 รุนแรงกว่าทุก ๆ ปีที่ผ่านมา ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาซ้ำซากที่เกษตรกรสวนลำไยต้องเผชิญในทุกปีที่ยังหาทางออกไม่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในจันทบุรี ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า เราจะสามารถสร้างความยั่งยืนให้กับเศรษฐกิจลำไยของจันทบุรีในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างไร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์
3. เพื่อสร้างตัวแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการศึกษาที่ใช้ในครั้งนี้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 หัวข้อ คือ ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านพื้นที่ ขอบเขตด้านเวลา มีรายละเอียด ดังนี้

1. ขอบเขตในด้านเนื้อหาของการศึกษา

คือศึกษาเนื้อหาด้านปัจจัย ผลกระทบ ปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยเลือกศึกษาเกษตรกรสวนลำไยรายย่อยเป็นหลัก เนื่องจากเศรษฐกิจลำไยเป็นเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งมีลักษณะเป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีการใช้แรงงานคนในครอบครัวเป็นหลัก และมีการจ้างแรงงานนอกครอบครัวเป็นครั้งคราว ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เศรษฐกิจลำไยเกิดความไม่ยั่งยืน ในกระบวนการทำการผลิตเพื่อการขาย และการส่งออกลำไยของจังหวัดจันทบุรีที่ทำให้เกิดความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในจังหวัดจันทบุรีภายใต้นโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมสินค้าเกษตรออกไปสู่ต่างประเทศ

2. ขอบเขตในด้านพื้นที่ของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาเกษตรกรสวนลำไยรายย่อย สวนขนาดกลาง และขนาดใหญ่ของพื้นที่ 2 อำเภอในจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางภูมิศาสตร์ คือ ดินอุดมสมบูรณ์ และภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก และเกษตรกรมีการปลูกลำไยเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ในพื้นที่ดังกล่าวยังมีร้านรับซื้อลำไย หรือที่เรียกกันว่า “ล้ง” ตั้งอยู่จำนวนมาก เพื่อส่งออกลำไยไปต่างประเทศ ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ผลิตลำไยนอกฤดูที่มีคุณภาพดี กลุ่มผู้ส่งออกต่างกล่าวกันว่า “ลำไยจันทบุรีดี” ถ้าเปิดตู้ (เปิดตู้สินค้าที่ทำเรือในประเทศจีน) ของจันทบุรีหมดก่อน รวมทั้งมีประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่าเป็นพื้นที่เริ่มแรกที่ผลิตลำไยนอกฤดูเพื่อส่งออกในภาคตะวันออก

3. ขอบเขตในด้านเวลาของการศึกษา

งานดัชนีนิพนธ์เริ่มตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2541 พบว่าเป็นจุดเริ่มต้นของสวนลำไยที่นิยมทำลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจ เพื่อประโยชน์ทางการค้า เนื่องจากมีการนำสารโพแทสเซียมคลอเรตมาใช้ในการผลิตลำไยนอกฤดูกาล จนถึงปี พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ช่วงที่มีการระงับการนำเข้าลำไยจากประเทศไทยของประเทศจีน อันเนื่องมาจากสาเหตุพบเพลี้ยแป้ง และพบเชื้อโคโรนาไวรัส-19 ในลำไยที่ส่งออกจากประเทศไทยไปประเทศจีนและประเทศจีนประสบปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ระลอกใหม่ได้ส่งผลกระทบต่อให้มีการปิดมณฑล เมืองและเขตในหลายพื้นที่ของจีน รวมถึงการระงับเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าระหว่างพื้นที่ต่าง อีกทั้งมีการเพิ่มการตรวจสอบสินค้านำเข้าแต่ละด่านตรวจสินค้าของประเทศจีน

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ในเชิงนโยบาย คาดว่าผลการศึกษาครั้งนี้จะสามารถนำไปสู่การสร้างตัวแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อนำตัวแบบที่ได้ไปกำหนดเป็นนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนแก่เศรษฐกิจของชาวสวนลำไยในจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดอื่น ๆ

2. ประโยชน์ในเชิงวิชาการ คาดว่าสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในจังหวัดจันทบุรี ไปเผยแพร่เพื่อเป็นแนวทางกรณีศึกษาในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ รวมถึงมาตรการการส่งเสริมเศรษฐกิจลำไย และต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

1.5 นิยามศัพท์การวิจัยเบื้องต้น

1. ทุนเกษตร หมายถึง ทุนภาคการเกษตรข้ามชาติที่เข้ามาลงทุนเปิดร้านรับซื้อผลผลิตลำไยนอกฤดูกาลในพื้นที่ อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน

2. ความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไย หมายถึง การเพาะปลูกลำไยที่ทำให้เกษตรกร สามารถดูแลรักษาเป็นเครื่องมือในการเลี้ยงชีพ และสืบทอดต่อได้โดยไม่ก่อให้เกิดหนี้สิน

3. สภาพแวดล้อม หมายถึง สภาพพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกลำไย ประกอบด้วย สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการทำลำไยนอกฤดู แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูก

4. ลำไย หมายถึง สายพันธุ์ลำไยที่เหมาะสมกับการปลูกในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี อาทิ สายพันธุ์อีตอ รวมถึงผลผลิตและคุณภาพของลำไย

5. การผูกขาดทางการค้าของทุนจีน หมายถึง การเข้าไปควบคุมระบบหรือกลไกของตลาดในการซื้อขายลำไย

6. ชนชั้นนำท้องถิ่น หมายถึง ผู้นำในพื้นที่ที่มีบทบาทต่อกระบวนการผลิต การซื้อขาย และการส่งออกลำไย

7. ระบบราชการ หมายถึง ระบบราชการที่เกี่ยวข้องกับการกระบวนการผลิต การค้า และการส่งออกลำไย

8. บทบาทของรัฐ หมายถึง บทบาทของรัฐที่เกี่ยวกับกระบวนการผลิต การซื้อขาย และการส่งออกลำไย

9. HS 08109030 หมายถึง รหัสผลผลิตลำไยสดของประเทศไทยที่ส่งออกไปขายยังประเทศจีน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 2

การสำรวจองค์ความรู้

ในการสำรวจองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยการศึกษา เรื่อง การสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในจังหวัดจันทบุรี ตั้งแต่การผลิต การค้า และการส่งออกลำไยในจังหวัดจันทบุรี เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของเกษตรกรลำไย โดยผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ทางด้านแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

2.1.1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

2.1.1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.1.1 ความหมายและตัวแบบของเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการ ภายหลังจากที่ประเทศไทยได้พัฒนาประเทศบนพื้นฐานการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ถึง 7 (พ.ศ. 2504-2539) ในกลางแผนของทุกแผนเป็นปกติที่จะต้องทบทวนผลการพัฒนาของแผนนั้น เพื่อจะวางแผนพัฒนาฉบับใหม่ต่อไปอีก 5 ปี ในขณะที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 และ 7 (พ.ศ. 2530-2539) เป็นช่วงที่เศรษฐกิจไทยขยายตัวในอัตราสูงอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งเป็นผลจาก Plaza Accord ในปี พ.ศ. 2528 ที่กล่าวมาแล้ว แต่ถึงแม้เศรษฐกิจขยายตัวในอัตราสูงแต่ก็เกิดปัญหาสังคมตามมาเป็นจำนวนมาก และมีปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. 2537 เป็นปีที่มีการประเมินผลของการพัฒนาทั้งหมด เพื่อจะนำไปสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้สรุปผลของการประเมินการพัฒนาของประเทศที่ผ่านมาตั้งแต่แผนฉบับที่ 1 จนถึงกลางแผนที่ 7 (พ.ศ. 2504-2527) หรือผลการพัฒนาจาก 23 ปี ที่ผ่านมาว่า เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน ทำให้มีการเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศที่สำคัญเป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่มีการวิพากษ์การพัฒนาที่ผ่านมาว่าเน้นแต่การขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้รับดอกผลของการพัฒนาเป็นหลัก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การพัฒนาที่จะต้องยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อให้ผลของการพัฒนาเหล่านั้นตกไปถึงคนทั้งหมดหรืออย่างน้อยคนส่วนใหญ่โดยตรง มิใช่กระจุกตัวอยู่แต่เจ้าของทุนและชนชั้นนำในสังคมเท่านั้น ทั้งหมดก็คือที่มาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาถือได้ว่าเป็นแผนพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฉบับแรก

เน้นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เป็นการปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศที่ล้ำหน้าไปถึง 23 ปี หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงเตือนไว้แล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 แต่ก็เป็นความโชคร้ายของประเทศไทย เมื่อเริ่มประกาศใช้แผนดังกล่าว ประเทศไทยก็เผชิญวิกฤตเศรษฐกิจตั้งแต่วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา งบประมาณที่เตรียมใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องถูกนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจเป็นหลัก มีผลกระทบกับงบประมาณที่จะต้องใช้จ่ายตามแผนพัฒนาดังกล่าวในปีต่อมา

ภายหลังจากที่มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2542 เป็นปีที่จะต้องมีการเตรียมวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 โดยที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดให้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิสัยทัศน์ (Vision) ของการวางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) โดยได้ว่าจ้างสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute: TDRI) ให้เป็นที่ปรึกษาในการจัดทำแผนดังกล่าว ซึ่งมี ดร.ฉลองภพ สุธังกรกาญจน์ เป็นประธานสถาบันในขณะนั้น ดร.ฉลองภพ มีความเห็นว่า ถ้าจะนำเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นวิสัยทัศน์ในการวางแผนจำเป็นต้องมีคำจำกัดความของคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงอย่างชัดเจนเป็นมาตรฐานเดียวจึงร่วมกับ สศช. ร่างคำจำกัดความของเศรษฐกิจพอเพียงนำเสนอผ่านองคมนตรี เชาว ญ ศีลวันต์ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงทอดพระเนตร และได้ปรับแก้แล้ว จึงได้พระราชทานกลับคืนมาโดยหม่อมหลวงพีระพงศ์ เกษมศรี ราชเลขาธิการเป็นผู้ลงนามในขณะนั้น เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 (สศช. 2560) ซึ่งเป็นความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการจนถึงปัจจุบัน โดยมีข้อความดังต่อไปนี้

เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

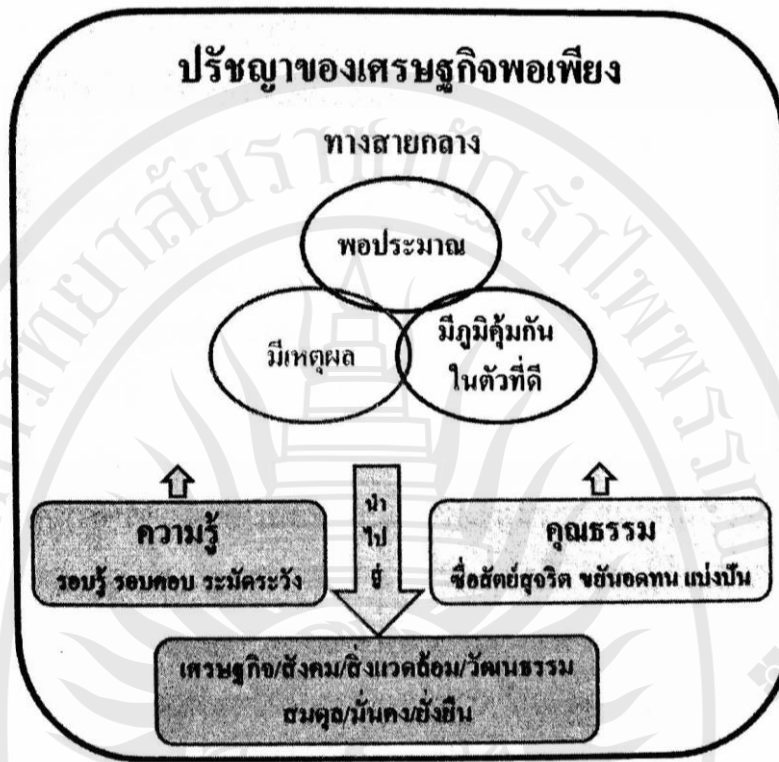
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

จากคำจำกัดความอย่างเป็นทางการที่ได้นำเสนอนี้ มีประเด็นที่น่าสังเกตบางประการ คือ ก่อนถึงคำจำกัดความของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีคำโปรยในบรรทัดก่อนสุดท้ายก่อนที่จะอธิบายคำจำกัดความ มีใจความว่า เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่าง มั่นคง ยั่งยืน โดยที่คำทั้งสองนี้ได้ปรากฏอยู่ในความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแต่อยู่ในคำโปรยเท่านั้นส่วนในความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีเพียงคำคุณศัพท์คำเดียว คือ คำว่า สมดุล เท่านั้นเป็นที่สังเกตว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อตรัสถึงความพอเพียงหรือความพอประมาณ มักจะตามด้วยความมีเหตุผลทุกกรณีไป เหมือนที่ได้นำเสนอเป็นข้อสังเกตไปแล้ว ก่อนหน้านี้ ที่สำคัญที่ควรสังเกตเป็นอย่างยิ่ง ก็คือในส่วนหนึ่งของนิยามดังกล่าวที่ได้กล่าวว่า “ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต” จะเห็นได้ว่าได้ทรงเน้นย้ำการมีคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์สุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับ เพราะบุคคลเหล่านี้จะมีผลทั้งบวกและลบต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสำคัญ เนื่องจากเป็นชนชั้นนำในสังคม ดังนั้นที่มักจะมีการกล่าวในลักษณะปิดเป็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นถูกนำไปเสนอเพื่อให้นักยากจนใช้เพื่อให้ยอมรับการอยู่อย่างพอเพียง จึงเป็นการปิดเบือนพระราชดำรัสของพระองค์อย่างร้ายแรง เพราะที่ได้ยกมานั้นให้เห็นได้ชัด คือพระองค์ประสงค์จะให้ชนชั้นนำในสังคมเป็นตัวอย่งที่ดีเป็นผู้มีคุณธรรมและความพอเพียง ซึ่งพระราชดำรัสส่วนนี้มักจะมีได้รับการเน้นย้ำเท่าที่ควร เพราะสังคมจะเกิดความร่มเย็นเป็นสุขได้ก็เพราะบุคคลเหล่านี้ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นผู้มีคุณธรรมเป็นสำคัญ และตรงนี้คืออุปสรรคที่สำคัญส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง คำคุณศัพท์ (Keywords) ที่ปรากฏอยู่ในคำจำกัดความดังกล่าว นอกจากคำว่า ทางสายกลาง และความพอเพียง ยังมีคำอื่น ๆ ถูกนำมาใช้เป็นกรอบเพื่อแสดงเป็นแผนภาพเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้นต่อไปนี้ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรอบรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง คุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา สมดุล วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม

ตัวแบบเบื้องต้นของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จากคำคุณศัพท์ดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำเป็นแผนภาพเพื่อให้สามารถเข้าใจความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ง่ายยิ่งขึ้น ดังแสดงในภาพที่ 2.1

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

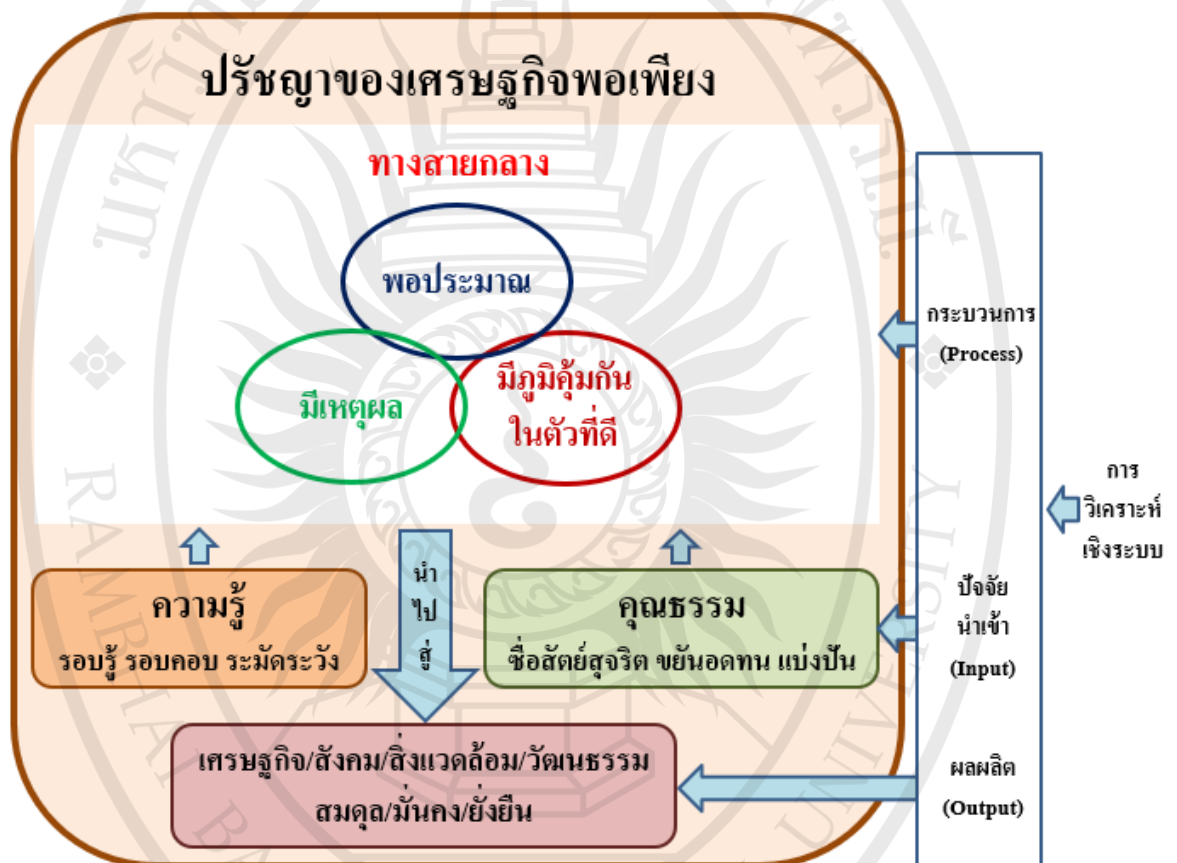

ภาพที่ 2.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา : (อภิชัย พันธเสน, 2560)

จากภาพที่ 2.1 ทั้งหมดนี้ทราบกันดีโดยย่อว่าเป็น 3 ห่วง คือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และสองเงื่อนไข คือ ความรู้และคุณธรรม โปรดสังเกตุว่าในคำคุณูแจดังกล่าวไม่มีคำว่า “ความรู้” มีแต่คำว่า สติและปัญญา ขณะที่คำว่า “สติ” และ “ปัญญา” ก็ได้ถูกนำมาใช้ในแผนภาพที่ได้แสดงไว้นี้ ดังนั้นคำว่า “ความรู้” จึงเป็นคำที่หน่วยงานดังกล่าวได้เพิ่มเข้ามาซึ่งอยู่ในหลักการที่ว่าสามารถปรับปรุงได้เพียงแต่ขอให้หลักการจะต้องถูกต้อง ส่วนคำว่าเศรษฐกิจนั้นไม่มีในคำคุณูแจมีแต่คำว่า วัตถุ ซึ่งเป็นการตีความคำว่า วัตถุ ตามความหมายของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ก็คือ เศรษฐกิจ นั้นเอง ส่วนคำว่า มั่นคง และยั่งยืน ก็ไม่ปรากฏในคำคุณูแจแต่ปรากฏในคำโปรย จึงเป็นคำที่เพิ่มขึ้นมาจากคำโปรยดังกล่าว ขอให้สังเกตุว่าบนพื้นฐานของพุทธธรรมหรือวัฒนธรรมที่อยู่บนรากของพุทธธรรมหรือคำสอนของพระพุทธเจ้า คำว่า “ยั่งยืน” อาจจะไม่มีความหมายมากนัก ถ้าหากเชื่อในกฎไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นกฎที่สำคัญที่สุดในพุทธธรรม หรือลักษณะสามอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดยที่ อนิจจัง คือ ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ เนื่องจากเป็นภาวะที่ทนอยู่ได้ยาก หรือทุกขัง ที่กดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายใน และภายนอก จึงไม่มีแก่นสารอะไรพอที่ยึดถือได้ หรือ อนัตตา นั้นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ ความยั่งยืนจึงไม่มีและอาจจะไม่มีความจำเป็นในมุมมองของพุทธธรรมที่เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมในสังคมไทย ความยั่งยืนนี้เป็นหลักคิดจากตะวันตกมากกว่า ส่วนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเน้นนั้นคือ ความสมดุล คือ ความพอดี ก็คือความเป็นปกติหรือความไม่มีทุกข์ หรือความสุข

นั่นเอง โดยที่เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ความสุขและความร่มเย็นเป็นสุขที่มักจะมีได้รับการเน้นในการนำเสนอในฐานะเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงเท่าที่ควร

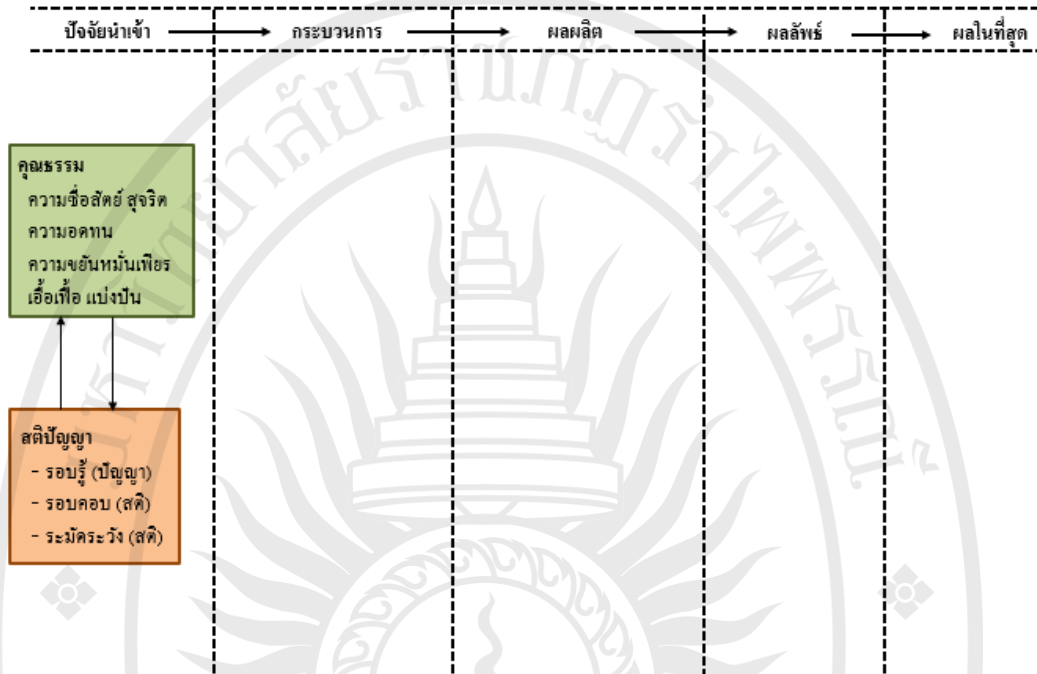
แสดงตัวแบบของ สศช. โดยการวิเคราะห์เชิงระบบและการขยายความ เพื่อให้เข้าใจง่าย อภิชัย พันธเสน (2560) ในฐานะที่เป็นผู้ริเริ่มเสนอปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะการวิเคราะห์เชิงระบบ ได้แสดงให้เห็นว่า การนำเสนอแบบของ สศช. สามารถแสดงเป็นการวิเคราะห์เชิงระบบดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะการวิเคราะห์เชิงระบบ
ที่มา : (อภิชัย พันธเสน, 2560)

จากนั้น อภิชัย พันธเสน (2560) ได้แสดงการวิเคราะห์เชิงระบบในรูปแบบของเขาเองซึ่งประกอบด้วย ป้จจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลในที่สุด (Impact) ซึ่งแสดงได้ในภาพที่ 2.3

การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ (A Systems Analysis of Sufficiency Economy)

ภาพที่ 2.3 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ

ที่มา : (อภิชัย พันธเสน, 2560)

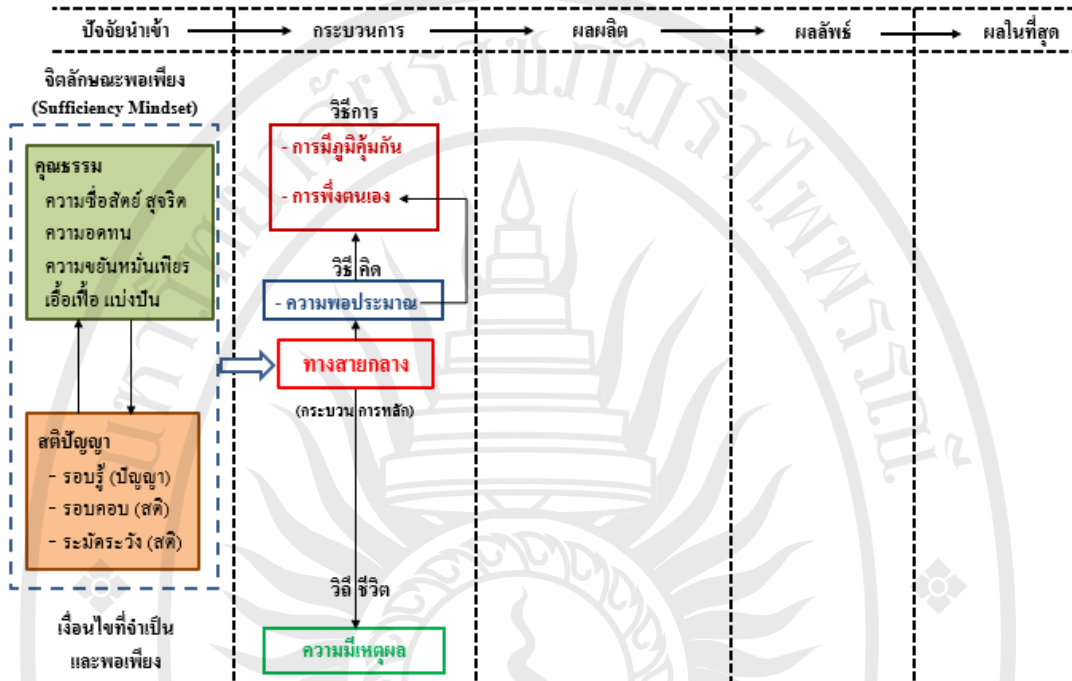
จากภาพที่ 2.3 ซึ่งให้เห็นว่า ความรู้ ซึ่งประกอบด้วย รอบรู้ (ปัญญา) รอบคอบ (สติ) ระมัดระวัง (สติ) เป็นเงื่อนไขที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีชาวบ้านตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ได้จัดทำคู่มือเพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการภายในชุมชน โดยมีเป้าหมายที่จะช่วยให้เงินของชุมชนไม่รั่วไหลออกไปสู่ภายนอกในกิจการที่ไม่จำเป็น อันเป็นต้นเหตุของความยากจนเนื่องจากเกิดจากการสูญเสียทรัพยากรสุทธิของชุมชนไปสู่ภายนอกพระครูประโชติธรรมาภิรมย์ (พระอาจารย์สาย) ซึ่งเป็นพระที่ประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวให้ความเคารพเป็นอย่างยิ่ง ได้มอบคำขวัญให้แก่ชุมชนที่เขียนไว้หลังคู่มือ ดังกล่าวไว้ใจความว่า “สิ่งที่รู้จริง รู้จักพอ” หมายถึงผู้ที่ปัญญาพร้อมเข้าใจว่าการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงจะช่วยให้ชีวิตปราศจากความทุกข์ หรืออย่างน้อยก็ช่วยลดความทุกข์จากความทะยานอยากโดยไม่จำเป็นลงได้ ดังนั้นปัญญาหรือความรู้จริงจะช่วยลดปัญหาที่สำคัญที่สุดของมนุษย์คือความทุกข์ลงไปได้ หรือเป็นการสร้างความสุขให้เพิ่มขึ้นด้วยความพอเพียง แต่สิ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าความรู้หรือความเข้าใจสถานะที่เป็นจริงก็คือปัญญาจะต้องถูกควบคุมด้วยสติอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะทำให้เข้าใจผลดีหรือความหมายของการทำความดี คือเป็นผู้ที่มีคุณธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเน้นย้ำอยู่เสมอ และคุณธรรมที่สำคัญที่สุดสำหรับพระองค์ก็คือ ความซื่อสัตย์สุจริต เพราะความซื่อสัตย์สุจริตจะช่วยสกัดกั้นความโลภได้เป็นอย่างดี ถ้าบุคคลไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตก็就会被ความโลภเข้าครอบงำได้ง่าย โดยที่ความโลภดังกล่าวคือศัตรูที่สำคัญของความพอเพียงทั้งนี้เพราะ

ความโลภก็คือความไม่รู้จักพอเพียงนั่นเอง ความซื่อสัตย์สุจริตนอกจากจะเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของบุคคลแล้ว ความซื่อสัตย์สุจริตของทุก ๆ คนรวมกันจะมีผลทำให้สังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนกระทั่งถึงสังคมที่ใหญ่ขึ้นไปจนถึงระดับประเทศชาติ มีความร่มเย็นเป็นสุขเพราะปราศจากซึ่งคนคดโกง คนเอาไรต์เอาเปรียบกัน สังคมที่ไม่มีคนลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นสังคมที่มีความร่มเย็นเป็นสุขอย่างแน่นอน

คุณธรรมที่สำคัญเช่นกันในระดับปัจเจกบุคคลก็คือความอดทนและความขยันหมั่นเพียร เพราะถ้าบุคคลมีความอดทนและความขยันหมั่นเพียรที่จะดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญที่สุดในเบื้องต้นก็คือความสามารถในการพึ่งตนเอง เพื่อให้ตนเองเกิดความภูมิใจและมีศักดิ์ศรีไม่จำเป็นต้องพึ่งผู้อื่น ซึ่งจะมีผลต่อไปถึงการมีภูมิคุ้มกันในตัวเองอย่างสำคัญด้วยแต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าทุกคนจะต้องมีความอดทนและความขยันหมั่นเพียรจนถึงขั้นพึ่งตนเองได้ทุกคน ผู้ที่พิการและทุพพลภาพไม่สามารถช่วยตัวเองได้ก็มี และควรจะได้รับ การช่วยเหลือแบ่งปัน เพื่อให้สามารถอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีได้ด้วยเช่นกัน แต่อย่างน้อยก็ควรจะได้มีความอดทนและความขยันหมั่นเพียรในระดับหนึ่งก่อน และเมื่อผู้ใดสามารถช่วยตัวเองได้แล้ว การช่วยเหลือแบ่งปันให้แก่ผู้ที่ยังไม่สามารถช่วยตัวเองได้ก็เป็นสิ่งที่สมควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะในความเป็นจริง สิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่อุบัติขึ้นมาในโลกนี้ไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือมนุษย์ล้วนไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ไปได้ ความทุกข์ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้คือ การแก่ การเจ็บ และการตายในที่สุด นอกจากนี้ในชีวิตประจำวันของมนุษย์รวมทั้งสัตว์ ในบางครั้งก็มีปัญหาความหิวโหย ความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต การพลัดพรากจากสิ่งที่รักหรือพึงประสงค์ ถ้าหากเป็นมนุษย์ก็จะมีปัญหาความคับข้องหมองใจ ความไม่สบายใจต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นความทุกข์ ดังนั้นจึงไม่มีเหตุผลใดเลยที่มนุษย์จะสร้างความทุกข์ให้กับผู้อื่นให้เกิดเป็นความทุกข์เพิ่มขึ้นเพราะตนเองก็ไม่สามารถหนีพ้นความทุกข์ได้เช่นกัน ดังนั้นทางที่ดีกว่าก็คือการช่วยบรรเทาทุกข์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือผู้อื่นได้ ดังนั้นการแบ่งปันและการเอื้ออาทรจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้แล้ว และถึงแม้จะยังพึ่งตัวเองไม่ได้ แต่ถ้ามีโอกาสจะทำในสิ่งที่ดีเหล่านี้ก็ยกย่น่าที่จะทำ เพราะช่วยให้ผู้ลงมือกระทำเกิดความรู้สึกที่ดีด้วย (ประโยชน์สุข)

ผู้ที่มีความรู้ (มีปัญญาที่ถูกกำกับด้วยสติ)จึงสามารถเป็นผู้ที่มีคุณธรรมได้ง่าย และผู้ที่มีคุณธรรมย่อมเป็นผู้ที่มีใจงาม มีแต่จะทำประโยชน์ให้กับทั้งตนเองและสังคม ดังนั้นทั้งความรู้และคุณธรรมจึงเป็นเงื่อนไขที่ทั้งจำเป็นและพอเพียงในการที่จะดำเนินชีวิตต่อไปตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายว่าทั้งความรู้และคุณธรรมดังกล่าวมิได้รับการต่อยอดในสถานะที่เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นและพอเพียงสำหรับเศรษฐกิจพอเพียง คนส่วนใหญ่มักจะข้ามเงื่อนไขดังกล่าวไปแล้วตั้งคำถามว่าถ้าจะทำเศรษฐกิจพอเพียงจะทำอย่างไร ซึ่งเป็นคำถามที่ต้องการสูตรสำเร็จ และเป็นคำถามที่ถามหาในเชิงวิธีการ การมองข้ามเงื่อนไขความรู้และคุณธรรมจึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญในการทำความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นในการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบความรู้และคุณธรรมจึงเป็นปัจจัยนำเข้า อีกทั้งปัจจัยทั้งสองเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นและพอเพียงสำหรับทำความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง เพราะถ้าหากไม่มีความรู้และคุณธรรมในความหมายที่ได้อธิบายไปแล้ว ย่อมจะไม่เข้าใจกระบวนการที่ตามมาที่เรียกว่า ทางสายกลาง แต่อย่างใด

การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ (A Systems Analysis of Sufficiency Economy)

ภาพที่ 2.4 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ ทางสายกลาง
ที่มา : (อภิชัย พันธเสน, 2560)

ทางสายกลางในพุทธธรรมนั้น คือทางที่ไม่สุดโต่งไปในการเสพสุข และไม่สุดโต่งไปในการที่ทำให้ชีวิตอยู่ได้ยากลำบากเกินความจำเป็น เพราะทางทั้งสองนั้นไม่ใช่หนทางแห่งปัญญา คือหนทางที่จะไปสู่ความรู้จริงที่จะแก้ปัญหาทุกปัญหาได้รวมทั้งปัญหาความทุกข์ของมนุษย์เอง ทางสายกลางที่นำมาใช้ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือทางที่ดีที่สุด (Optimal Way) สำหรับชีวิตของมนุษย์แต่ละคนถ้าหากแต่ละคนเข้าใจความหมายว่าชีวิตที่ดีของเขาดีคืออะไรกระบวนการ ที่เรียกว่าทางสายกลางนั้น อาจแยกออกเป็นกระบวนการย่อยได้เป็น 3 กระบวนการ ส่วนที่ง่ายที่สุดนั้นคือวิธีการ เพราะเป็นเรื่องของการตอบคำถามว่า ทำอย่างไร ส่วนที่เป็นวิธีการนั้นก็คือ การมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งส่วนนี้เป็นส่วนที่ได้รับการยกย่องจากต่างชาติว่าไม่ปรากฏในข้อเสนอเศรษฐกิจทางเลือกอื่น ๆ โดยเฉพาะชาติตะวันตกที่เข้าใจประเด็นและผลกระทบจากปัญหาความเสี่ยงได้เป็นอย่างดี การมีภูมิคุ้มกันช่วยลดความเสี่ยงทั้งหลายไปได้ นักจิตวิทยาตะวันตกได้เริ่มเสนอแนวคิดนี้เป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 2009 โอลาห์ และโบลติเชียร์ (Olah and Bolticiar, 2009) การมีภูมิคุ้มกันจะนำไปสู่ความยั่งยืนในที่สุด เพราะว่าอะไรก็ตามที่มีภูมิคุ้มกันไม่ว่าจะมีอะไรจะเกิดขึ้นก็สามารถที่จะปรับตัวให้อยู่ต่อไปได้ จึงเกิดเป็นความยั่งยืนตามมา ส่วนที่กล่าวว่าเป็นวิธีการ ก็เพราะว่าการสร้างภูมิคุ้มกันทำได้หลายแบบ เช่นการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง อะไรที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงก็พยายามหลีกเลี่ยงเสีย ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าโลกก็จะช่วยลดความเสี่ยงได้เช่นกัน นอกจากนั้นการเสี่ยงที่จะไม่เข้าปะทะกับอะไรก็ตามที่

มีกำลังเหนือกว่า หรืออาจจะเรียกว่าลู่ตามลมก็ได้ จะทำให้สามารถอยู่รอดท่ามกลางภาวะวิกฤตได้เป็นอย่างดี หรือการเตรียมความพร้อมเพื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ล่วงหน้าก็เป็น การสร้างภูมิคุ้มกันด้วยเช่นกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสร้างภูมิคุ้มกันมีได้หลายวิธีการ จึงเป็นเรื่องของ วิธีการว่าจะทำอย่างไรจึงจะรอดพ้นจากภาวะวิกฤตที่อาจจะคาดเดาได้หรือไม่ได้ ไม่จำเป็นต้องมี เหตุผลอื่นใด ถ้าจะมีก็เพียงเหตุผลเดียวคือการเอาตัวให้รอดจากภาวะวิกฤตที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าสามารถคาดการณ์วิกฤตที่จะเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใดและวิกฤตที่จะเกิดขึ้นมีลักษณะอย่างไร

ส่วนที่สำคัญกว่าและเป็นหัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงคือ ความพอเพียงหรือความ พอประมาณ คำนี้มีความหมายมากกว่าวิธีการ เพราะเป็นวิถีคิด ความพอเพียง หรือความพอประมาณ ดังกล่าวมีสถานภาพเป็นกฎธรรมชาติที่ควบคุมการดำรงชีวิตของสิ่งที่มีชีวิตทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ หรือมนุษย์ โดยกำหนดให้เอาชีวิตเป็นเป้าหมายหลัก อะไรก็ตามที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิต ก็ย่อมจะหาจุดที่ดีกว่าและดีที่สุดที่อยู่ระหว่างจุดทั้งสองได้ ถือว่าเป็นจุดที่ ดีที่สุดสำหรับชีวิต (Optimum for Life) ตัวอย่าง เช่น พืชได้รับน้ำมากเกินไปก็ไม่ดีที่สุด ได้น้อยเกินไปก็ไม่ดีที่สุด จำเป็นต้องได้รับน้ำแต่พอดีหรือพอประมาณเช่นเดียวกับแสงแดด ไม่มีเลยพืชก็อยู่ ไม่ได้ หรือมีมากเกินไปก็อยู่ไม่ได้ เช่นเดียวกับสัตว์และมนุษย์ที่ได้รับอาหารน้อยเกินไปจะมีปัญหาได้ สารอาหารไม่พอเพียงหรือขาดสารอาหาร ได้มากเกินไปอาหารที่เกินพอดีจะถูกเปลี่ยนเป็นไขมันสร้าง ปัญหาให้แก่ชีวิต เราสามารถยกตัวอย่างเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรัก เพศสัมพันธ์ หรืออะไรก็ตามแต่จะนึกได้ว่า อะไรก็ตามที่มากเกินไปย่อมไม่ดีสำหรับชีวิต ถ้าน้อยเกินไป ก็ยังไม่ดีพอสำหรับชีวิตอีกเช่นกัน แต่ความยากของเรื่องนี้อยู่ที่ความพอประมาณนั้นจะแตกต่างกัน ระหว่างบุคคล หรือแม้แต่บุคคลคนเดียวกันในเวลาที่ต่างกัน ความพอประมาณก็ต่างกันดี ตัวอย่าง เช่น บุคคลที่มีปัญหาสุขภาพเป็นต้นว่า ถ้าบุคคลผู้หนึ่งเป็นโรคหัวใจ ถ้าไม่ออกกำลังกายก็จะมีปัญหา แต่ถ้าออกกำลังกายมากเกินไปก็มีปัญหาด้วยเช่นกัน ดังนั้นการออกกำลังกายพอประมาณหรือพอดีจะช่วย ให้ร่างกายแข็งแรงขึ้น แต่เมื่อร่างกายแข็งแรงขึ้น การออกกำลังกายมากเกินไปก็อาจจะน้อยเกินไป จะต้องออก กำลังกายให้มากขึ้นจึงจะดีที่สุดสำหรับชีวิต แต่ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะแข็งแรงมากเพียงใด จุดที่ดีที่สุดของ เขาก็คือออกกำลังกายแต่พอดีในระดับหนึ่ง ถ้าเขาออกกำลังกายมากกว่านั้นเขาก็จะมีปัญหา อาจจะมีผู้โต้แย้ง ว่าแล้วถ้าเป็นเงินเล่า มีเงินน้อยไม่ดีแน่ แต่ยังมีเงินมากก็ยังมีคนเครพยำเกรงนับหน้าถือตา ซึ่งก็ เป็นความจริงในสังคมที่คนส่วนมากบูชาเงินเป็นใหญ่และชอบอวยพรว่า ขอให้รวย ๆ แต่สิ่งที่คนผู้นั้น อาจไม่รู้ตัวก็คือ เมื่อเขามีเงินมากแล้วไม่นำไปใช้ในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มาก สิ่งที่น่าจะ เกิดขึ้นได้มากคือ เขาจะนำไปใช้ในทางที่ทำให้ชีวิตเขาตกต่ำลงโดยไม่รู้ตัว โดยใช้เงินไปทำในสิ่งที่คน ทั้งหลายเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ชอบไม่ควร ดังปรากฏเป็นตัวอย่างให้เห็นในทุกสังคมมากมาย ในขณะที่ตัว เขาเองเห็นว่าเป็นเรื่องปกติ ตรงนี้เป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ที่มีเงินมากเกินไปจึงนำไปบริจาคเพื่อ สาธารณประโยชน์หรือบริจาคช่วยเหลือหรือช่วยสงเคราะห์ผู้อื่น ซึ่งช่วยให้ชีวิตของผู้อื่นและชีวิตของ ตัวเขาเองดีขึ้นด้วย ดังนั้น ความพอประมาณหรือความพอเพียง จึงมีความลึกซึ้งและมีฐานะเป็นวิถีคิด เพราะเป็นวิธีการที่จะทำให้ชีวิตมีความสุขและเป็นชีวิตที่มีความสมดุลซึ่งความหมายของคำว่าสมดุลก็ คือทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในดุลยภาพพอดี เป็นสภาวะที่ไม่มีปัญหา เมื่อไม่มีปัญหาจึงไม่มีความทุกข์ และ เมื่อไม่มีความทุกข์ก็หมายถึงชีวิตที่มีความสุขนั่นเอง

สิ่งที่ตามมาสำหรับความพอเพียงหรือความพอประมาณก็คือ ถ้าบุคคลมีความพอประมาณหรือความพอเพียง ซึ่งมีความหมายต่อไปว่ามีความจำเป็นเพื่อการดำรงชีพไม่มากหรือไม่มีความโลภที่เกินความจำเป็น บุคคลผู้นั้นก็จะสามารถพึ่งตัวเองได้ง่ายเพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสะสมไว้เกินความจำเป็น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเรียนรู้เพิ่มเติมอีกว่าความสามารถในการพึ่งตนเองนั้นเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองได้เป็นอย่างดี เป็นวิธีการสร้างภูมิคุ้มกันได้ดีกว่าเป็นเพียงวิธีการเพื่อการเอาตัวเองให้รอดพ้นจากภาวะวิกฤตเท่านั้น แต่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยความเข้าใจและยังคงรักษาความภูมิใจและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองเอาไว้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องลู่ตามลมเสมอไป เพราะไม่ต้องแบกรับความเสี่ยงที่สูงเกินความจำเป็นนั่นเอง

ส่วนที่สูงกว่าวิธีคิด คือ วิธีชีวิต หรือความมีเหตุผล ซึ่งมีได้มีความหมายถึง การคิด การไตร่ตรอง การทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะต้องทำอย่างมีเหตุผล คือสามารถอธิบายให้คนส่วนใหญ่เข้าใจได้ว่า เพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้นเช่นนี้ โดยที่การอธิบายความมีเหตุผลในลักษณะดังกล่าวก็ไม่ผิด แต่เงื่อนไขความรู้ก็สามารถอธิบายความเป็นเหตุเป็นผลในลักษณะดังกล่าวได้เช่นกันแต่ความมีเหตุผลในที่นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงนำมาจากความหมายของเหตุ ปัจจัย และผล ซึ่งเป็นคำอธิบายในพุทธธรรมที่มีความหมายว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นผลอยู่ในปัจจุบันย่อมมีเหตุและปัจจัยสนับสนุนให้เกิดเป็นผลดังกล่าว ดังพระราชดำรัสในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2543 ความว่า “เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ขอย้ำว่าเป็นทั้งเศรษฐกิจและความประพฤติกี่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผลโดยมีเหตุและผล คือเกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือ สิ่งที่ดีตามเหตุผลการกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดี แปลว่า มีประสิทธิภาพ ดี แปลว่ามีประโยชน์ ดี แปลว่าทำให้มีความสุข” ดังนั้นความมีเหตุผลในที่นี้ก็คือ วิธีชีวิต หมายถึงการปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงทุกวันจนกลายเป็นวิธีชีวิต หรือการประพฤติกี่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผลโดยมีเหตุและผล คือเกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือ สิ่งที่ดีตามเหตุผลการกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดี แปลว่า มีประสิทธิภาพ ดี แปลว่า มีประโยชน์ ดี แปลว่าทำให้มีความสุข” ดังนั้นความมีเหตุผลในที่นี้ก็คือ วิธีชีวิต หมายถึงการปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงทุกวันจนกลายเป็นวิธีชีวิต หรือการประพฤติกี่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผลโดยมีเหตุและผล คือเกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือ สิ่งที่ดีตามเหตุผลการกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดี แปลว่า มีประสิทธิภาพ ดี แปลว่า มีประโยชน์ ดี แปลว่าทำให้มีความสุข”

ทางสายกลาง ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการย่อย 3 กระบวนการ คือ การมีภูมิคุ้มกัน ความพอประมาณ และความมีเหตุผล ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องและทับซ้อนกันอยู่ นำไปสู่ผลผลิตที่เป็นเศรษฐกิจที่ทรงรับสั่งว่า วัตถุ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน สมดุล และมั่นคง อภิชีชัย พันธเสน (2560) ได้อธิบายเพิ่มเติมโดยใช้ทุนเป็นการสะท้อนความยั่งยืน โดยที่ทุนโดยทั่วไปสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท คือ ทุนมนุษย์ อันเกิดจากความสามารถส่วนบุคคลของมนุษย์ ได้แก่ ความรู้ ทักษะในทุก ๆ ด้านของมนุษย์ที่เพิ่มพูนขึ้น ทุนมนุษย์มีลักษณะพิเศษคือ สามารถเพิ่มพูนขึ้นได้ตลอดเวลาจากประสบการณ์และการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องของมนุษย์เอง ทุนมนุษย์จึงสามารถสร้างมูลค่า เพิ่มต่างกับทุนอย่างอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุนทางกายภาพที่ไม่สามารถสร้างมูลค่าจากถูกตัดขาดจากกระบวนการผลิตตัวของมันขึ้นมาเพื่อนำไปใช้ ใช้แล้วก็จะมีแต่การเสื่อมค่าไม่สามารถเพิ่มมูลค่าได้ ทุนมนุษย์จึงเป็นทุนที่มีความสำคัญมากที่สุดสำหรับเศรษฐกิจพอเพียง ในขณะที่ระบบทุนนิยมให้ความสำคัญกับทุนทางการเงินและทุนทางกายภาพ โดยที่ทุนทางการเงินนั้นสามารถเพิ่มมูลค่าได้จริงแต่จะเพิ่มมูลค่าได้จะต้องผ่านการนำไปใช้เพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์

ผู้ประกอบการเป็นผู้เก็บส่วนที่เป็นผลผลิตส่วนเกินจากทุนมนุษย์เอาไว้เอง คือ การเอาไรต์เอาเปรียบคนงานนั่นเอง ดังนั้นทุนการเงินจะไม่สามารถงอกเงยถ้าหากไม่สะสมมาจาก

แรงงานส่วนเกินโดยผู้ที่เป็นเจ้า ของทุนทุนทางสังคม เกิดจากการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เกิดเป็นทุนชนิดใหม่ในตะวันตกถือว่าความน่าเชื่อถือ (Trust) คือทุนทางสังคมที่สำคัญ แต่ในบริบททางสังคมของไทย ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ความร่วมมือร่วมใจการมีจิตอาสา สามารถทำให้หลายสิ่งเกิดขึ้นได้และมีความเป็นไปได้ หรือในกรณีความรัก สามัคคี หรือ รู้ รัก สามัคคี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ก็คือทุนทางสังคมที่สำคัญ ที่ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างงอกเงยเพิ่มเติมขึ้นได้ทุนมนุษย์กับทุนทางสังคมถือว่าเป็นทุนที่สำคัญที่สุดของเศรษฐกิจพอเพียงเพราะสามารถฟื้นฟูทุกอย่างอื่นได้ ไม่ว่าจะเป็ทุนสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติทุนทางกายภาพ และทุนทางการเงิน ในขณะที่ระบบทุนนิยมให้ความสำคัญกับทุนทางกายภาพและทุนทางการเงินมากที่สุดระบบที่ยั่งยืนจะต้องเป็นระบบที่ไม่ “กินทุน” หรือทำลายทุนเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบที่ทำลายทุนมนุษย์และทุนทางสังคมจะไม่มีทางเป็นระบบที่มีความยั่งยืนได้เลย

การมีภูมิคุ้มกันไม่ว่าในรูปแบบหรือวิธีการใดถ้าสร้างภูมิคุ้มกันขึ้นมาได้ย่อมก่อให้เกิดความยั่งยืนแต่ถ้าจะให้เกิดความสมดุลต้องกำกับด้วยความพอประมาณซึ่งจะนำมาซึ่งความสมดุลและจะนำไปสู่ความสุขในที่สุด ซึ่งในกรณีนี้ยอมแล้วแต่หน่วยปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าเป็นปัจเจกบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติ ชีวิตเขาก็จะมีความสุข ถ้าเป็นครอบครัวปฏิบัติ ก็จะได้ผลลัพธ์เป็นครอบครัวเป็นสุข ถ้าหน่วยปฏิบัติที่เป็นชุมชน เป็นองค์กร เป็นสังคมเป็นประเทศชาติ เป็นโลกหน่วยนั้น ๆ ก็จะมีความสุข แต่ในระดับที่ต่ำกว่าหน่วยที่เป็นโลกตั้งแต่ประเทศชาติลงมาถ้าคนในชาติทุกคนเป็นสุขก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้าในชาติเดียวกันแม้ว่าจะมีคนจำนวนหนึ่งมีความสุขเนื่องจากดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ขณะที่คนอื่นอีกเป็นจำนวนมากยังมีความสุข ประเทศมันคงเพราะยังมีคนที่มีความสุขที่ต้องการความช่วยเหลือ ดังนั้นถ้าทุกคนปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีชีวิตจากความมีเหตุผลด้วยการสร้างประโยชน์สุขหรือมีความสุขด้วยการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ซึ่งผ่านขั้นตอนความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้แล้ว ถ้าคนส่วนมากปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นวิถีชีวิตหรือสร้างประโยชน์สุขให้กับคนอื่น ๆ ที่เหลือในสังคมก็จะได้สังคมที่ร่มเย็นเป็นสุขซึ่งคือผลในที่สุดของเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง

การเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงอาจไม่จำเป็นจะต้องเริ่มจากการระเบิดจากภายในซึ่งความหมายตามปกติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงสื่อกับคนทั่วไป คือทำจากเล็กไปใหญ่ แต่ในที่นี้จะอธิบายถึงความหมายที่เกิดจากการเปลี่ยนวิถีคิดจากจิตลักษณะ (Mindset) ภายในของแต่ละบุคคล คือ แต่ละคนเกิดมีปัญหาที่ถูกกำกับด้วยสติ แล้วนำไปสู่การมีชีวิตที่มีคุณธรรมดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล ดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง จนเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ทุกชนิดแต่ในหลายสถานการณ์อาจเป็นการระเบิดจากภายนอกคือผู้ปฏิบัติเห็นอันตรายจากความประมาทหรือความเสี่ยงที่เกิดขึ้นแล้วคิดหาทางสร้างภูมิคุ้มกันด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้สามารถอยู่รอดปลอดภัยจากภาวะความเสี่ยงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ แต่ถ้าเริ่มเข้าใจว่าวิธีการลดความเสี่ยงที่ดีที่สุดคือสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตัวเองด้วยหลักความพอเพียงหรือพอประมาณแล้วเริ่มดำเนินชีวิตหรือทำกิจกรรมใด ด้วยความพอประมาณตามหลักทางสายกลางจนเป็นการสร้างแต่เหตุที่ดีเพื่อให้เกิดผลที่ดีตามมา วิถีคิดที่เข้าใจเรื่องความพอประมาณจนเป็นวิถีชีวิตแล้วก็จะเข้าใจความหมายและมีชีวิตที่มีคุณธรรมและการมีสติปัญญาเป็นเหตุโดยมีผลเป็นความสุข สำหรับคนโดยทั่วไปการระเบิดจากภายนอกที่เริ่มจากพื้นฐานความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เพื่อที่จะอยู่รอด

ด้วยการมีภูมิคุ้มกันภายใน หลังจากความพยายามสร้างภูมิคุ้มกันด้วยรูปแบบต่าง ๆ จะเข้าใจว่าการมีภูมิคุ้มกันที่ดีซึ่งเป็นวิธีการ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความคิดในเรื่องความพอเพียง หรือความพอประมาณ และเมื่อปฏิบัติจนกลายเป็นวิถีชีวิตแล้วก็จะเข้าใจความหมายของการมีเหตุผลเป็นอย่างดี นั่นก็คือขั้นตอนที่สูงที่สุด คือการเข้าถึงเศรษฐกิจพอเพียง

การมีภูมิคุ้มกันถือได้ว่าเป็นการเข้าช่วยของการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพราะในขั้นตอนนี้ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและความโลภยังมีอยู่ แต่ที่ต้องสร้างภูมิคุ้มกันเพราะเกรงภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น แต่เมื่อใดที่นำเอาความคิดเรื่องความพอเพียงหรือความพอประมาณมาใช้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ถือได้ว่าเริ่มเข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ความโลภหรือความอยากมีอยากได้โดยไม่มีความจำเป็นจะลดลงด้วย หลังจากได้ปฏิบัติเป็นประจำจนกลายเป็นวิถีชีวิต และสามารถเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นเรียนรู้ได้ ระดับนี้อาจกล่าวได้ว่าสามารถเข้าถึงความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าการเข้าใจจะต้องรวมเงื่อนไขของการเข้าช่วยด้วย ส่วนการเข้าถึงจะต้องรวมการเข้าใจที่ได้อบรมเอาเข้าช่วยด้วยแล้ว

ถ้าหากจะแยกส่วนองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงอาจจะแยกการมีภูมิคุ้มกันออกมาเป็นส่วนแรกได้ แต่ถ้าทำเช่นนั้นถือได้ว่ามีความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเข้าช่วยเท่านั้น ดังนั้นถ้าจะถือได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่เต็มรูปแบบในระดับที่เรียกได้ว่า เข้าถึงองค์ประกอบทั้งสามต้องมีการซ้อนทับกันเป็นส่วนใหญ่และทั้งหมดก็คือทางสายกลางตามความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง การแยกแต่ละองค์ประกอบอาจจะทำให้เกิดการตีความของความหมายของคำแต่ละคำแตกต่างกัน แล้วจึงอาจจะทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนได้ว่าแต่ละองค์ประกอบมีลักษณะแยกขาดออกจากกัน ซึ่งก็ไม่ใช่ความหมายที่แท้จริงของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะในที่สุดหัวใจสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่การกระทำทุกชนิดที่ต้องมีคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับกับการกระทำเหล่านั้น และผู้ที่ปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมได้ตลอดไปจะต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาที่ถูกควบคุมด้วยสติตลอดเวลา ดังนั้นถ้าหากยังไม่เข้าใจความหมายเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัดเจนพอ ก็ขอให้ยึดเอาคุณธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก ซึ่งก็เป็นคุณธรรมร่วมกันของทุกศาสนธรรมเพราะเป็นคุณธรรมที่จะช่วยให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างอยู่เย็นเป็นสุข ในแผนภาพที่แสดงมาทั้งหมด ถ้าเป็นการระเบิดจากภายในไม่จำเป็นต้องมีกระบวนการย้อนกลับ (Feed-back Process) ทั้งนี้เพราะเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจภายในซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นจิตลักษณะแบบพอเพียง (Sufficiency Mindset) เรียกร้อยแล้วจึงไม่จำเป็นต้องมีกระบวนการย้อนกลับดังที่ได้กล่าวต่อไป แต่ในกรณีนี้กระบวนการย้อนกลับจะต้องมีถ้าเป็นการระเบิดจากภายนอก เพราะเป็นการเริ่มต้นจากการไม่เข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงดีพอ ซึ่งจะมีกรณีที่แสดงให้เห็นเพิ่มเติมในภายหลัง ล่าสุดสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2556) ได้มีการนำเสนอการเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นลักษณะการวิเคราะห์เชิงระบบดังต่อไปนี้

1. การเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

การเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนยึดหลักการว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการดำเนินกิจกรรมตามหลักคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกกิจกรรมต้องตั้งอยู่

บนฐานความรู้ (ความรู้รอบรู้ในข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานะแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะความรู้ในภูมิสังคมในการดำเนินกิจกรรม และการมีคุณธรรม) (ความเชื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร ประกอบการทำงานด้วยความตั้งใจ ไม่ละเลย ไม่ทอดทิ้ง) ผ่านกระบวนการที่ตั้งบนหลักการ ความพอประมาณ (ความเหมาะสมของการดำเนินงาน เป็นไปตามอัตภาพและภูมิสังคม ทำเป็นขั้นตอนเพื่อให้การดำเนินงานมีความก้าวหน้า โดยที่ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน) ความมีเหตุผล (การพิจารณาที่จะดำเนินงานใด ๆ ด้วยความถี่ถ้วนรอบคอบ ไม่ย่อท้อ ไร้อคติ คำนึงถึงเหตุและปัจจัยแวดล้อมทั้งหมด เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้อง เกิดประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์และความสุข) และการมีภูมิคุ้มกัน (พร้อมรองรับต่อผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดี) แปรไปสู่ผลผลิต โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนการนำไปใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ที่เป็นผลลัพธ์ระยะยาวต่อไปการเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมีการดำเนินการในหลายระดับและหลากหลายหน่วยงานตั้งแต่ระดับบุคคล/ชุมชน องค์กร ทั้งที่ดำเนินการเอง มีการส่งเสริมโดยภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ซึ่งสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในหลายเป้าหมายโดยภารกิจสำคัญในการเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การจัดการองค์ความรู้การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ยั่งยืนรวมถึงการรวบรวมตัวอย่างการขับเคลื่อนนำไปใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีผลต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในภาพรวมและรายเป้าหมาย/เป้าประสงค์ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ภาคธุรกิจเอกชนภาคประชาสังคม หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายการพัฒนาต่าง ๆ และนำมาศึกษาและจัดการความรู้เชิงลึก ตัวอย่างการขับเคลื่อนนำไปใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีผลต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนพร้อมทั้งสรุปความเชื่อมโยงของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีผลต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและผลลัพธ์ระยะยาว (มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน) สำหรับการเผยแพร่/การขับเคลื่อน การนำไปใช้ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในและต่างประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2560 ได้กล่าวถึงประโยชน์และความสุข แต่ยังมีได้เน้นประโยชน์สุขซึ่งเป็นเป้าหมายในที่สุดของเศรษฐกิจพอเพียง แต่จุดเน้นในที่สุดอยู่ที่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และได้เพิ่มคำขวัญของรัฐบาลปัจจุบัน ประยุทธ์ จันทร์โอชา พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน คือ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นหัวใจของยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) เป็นการประยุกต์ไปตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีใช่เป็นส่วนหนึ่งของพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 โดยตรงที่ต้องนำมาอภิปรายตรงนี้เพื่อมิให้เกิดความสับสนระหว่างศาสตร์พระราชหรือสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงรับสั่งไว้กับการประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัย

ตัวแบบของ Bergsteiner และ Dharmapiya อีกตัวแบบหนึ่งที่จะมีการนำเสนอคือ ของ Harald Bergsteiner และ Priyanut Dharmapiya (Piboonsravut) ในบทที่ 2 ของ Avery and Bergsteiner (ค.ศ. 2016) โดยนำเสนอตัวแบบทั้งหมดที่แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นปัจจัยโดยเริ่มปัจจัยนำเข้ามาจาก “คุณธรรม” และ “ความรู้” หนังสือที่ชื่อว่า “Sufficiency

Thinking: Thailand's Giftstainable World” ซึ่งเป็นการรวบรวมบทความการดำเนินการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีบรรณาธิการ คือ Avery, Gayle C. และ Bergsteiner Haald (ค.ศ. 2016) นั้น ต้องการสื่อสารกับผู้อ่านซึ่งเป็นชาวตะวันตกเป็นหลักคิดและภาษาที่ใช้อาจจะไม่ตรงกับสิ่งที่ปรากฏในภาษาไทย เนื่องจากบางคำที่เป็นไทยเมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษให้ตรงตัวอาจจะเป็นคำที่ชาวตะวันตกจึงอาจจะต้องปรับให้แตกต่างกันไปบ้างเพื่อคงความหมายเดิมให้คงอยู่ในตัวแบบได้แบ่งคนเป็นสองส่วน คือ ปัจเจกบุคคล และกลุ่มบุคคล ซึ่งแยกออกเป็นส่วนบุคคลและส่วนกลาง แต่ทั้งสองส่วนจะต้องสัมพันธ์กัน สำหรับประเด็นเรื่องคุณธรรมในตัวแบบนี้ ถ้าเป็นบุคคลใช้คำว่า ความดี แต่ถ้าเป็นกลุ่มบุคคลจะใช้คำว่า จริยธรรม ซึ่งหมายถึงคุณค่านิยมของกลุ่มคน การตั้งคำถามในส่วนที่เป็นคุณธรรมคือคำถามว่าเราคือใคร ส่วนที่เป็นความรู้จะตั้งคำถามว่า "เรารู้อะไรบ้าง" เมื่อรวมกันทั้งหมดก็จะเป็น “คุณธรรม” + “ความรู้” โดยทางตะวันตกเขาถือว่าคุณธรรมหรือ ความดี ต้องมาก่อนความรู้ ทั้งนี้เพราะไม่เข้าใจว่าสิ่งที่เรียกว่า ความรู้แท้ที่จริงคือ “สติและปัญญา” ซึ่งทางตะวันตกก็เข้าใจคำว่า ปัญญาในความหมายของคำว่า “Wisdom” ดังนั้น คุณธรรมและความรู้จะเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยนำเข้าทั้งหมด และเป็นส่วนหนึ่งของทางสายกลาง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ปัญญาทำให้เข้าใจความหมายของทางสายกลาง

จิตลักษณะแบบพอเพียง (Sufficiency Mindset) คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกัน ตรงนี้เป็นกรออธิบายตรงกันกับนักจิตวิทยาอย่างเช่น ดุจเดือน พันธมนาวิน และดวงเดือน พันธมนาวิน (2550) ที่อธิบายว่า การมีพฤติกรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมีจิตลักษณะแบบพอเพียง ซึ่งประกอบจิตทั้งสามลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งได้พัฒนาต่อยอดมาจากทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมของ ดวงเดือน พันธมนาวิน (2538) ในแผนภาพดังกล่าวอธิบายด้วยว่าจะต้องได้รับอิทธิพลทั้งจากภายในและภายนอกประกอบด้วย ดังนั้นอาจจะอธิบายได้ว่าการระเบิดจากภายในหรือการระเบิดจากภายนอกเกิดขึ้นที่จุดนี้ แต่ถ้าเป็นการระเบิดจากภายในจะต้องมีอิทธิพลของคุณธรรมและความร่วมมู้ด้วยจิตลักษณะพอเพียงจะช่วยให้การตัดสินใจเป็นไปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งก่อนจะเกิดสิ่งนั้นจะต้องมีคำถามก่อนหน้านั้นว่าเราจะตัดสินใจอย่างไร ส่วนในคอลัมน์ถัดไปในตัวแบบนี้ยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยนำเข้า คือเราจะดำเนินการอย่างไร ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักการทรงงาน 23 ประการ ซึ่งรวมเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการหนึ่งใน 23 ประการนั้นด้วย ซึ่งถ้าเป็นตัวแบบของอภิชัย พันธเสน (2560) ก็จะถือว่าส่วนนี้คือ กระบวนการ หรือ Process เพราะตรงนี้คือการปฏิบัติจริง ส่วนหลักการทรงงาน 23 ประการนั้น สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ได้รวบรวมไว้ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ การที่จะพระราชทานพระราชดำริเพื่อดำเนินงานโครงการใดโครงการหนึ่งนั้นจะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบจากข้อมูลพื้นฐานในเบื้องต้นจากเอกสาร แผนที่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่นักวิชาการ และสอบถามจากราษฎรในพื้นที่ให้ได้รายละเอียดที่เป็นประโยชน์ครบถ้วน เพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วตรงความต้องการของประชาชน

2) ระเบิดจากข้างใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน มีพระราชดำรัสว่าต้องระเบิดจากข้างใน นั้นหมายความว่าต้องมุ่งพัฒนาเพื่อสร้าง

ความเข้มแข็งให้คนและครอบครัวในชุมชนที่เข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอกมิใช่การนำเอาความเจริญจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนและหมู่บ้าน ซึ่งหลายชุมชนยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว จึงไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความล่มสลายได้

3) แก้ปัญหาจากจุดเล็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเปี่ยมไปด้วยพระอัจฉริยภาพในการแก้ไขปัญหา ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่การแก้ปัญหาของพระองค์จะทรงเริ่มจากจุดเล็ก ๆ (Micro) คือ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่คนมักจะมีมองข้าม ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “..ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออกเป็นอย่ำนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน... มันไม่ได้เป็นการแก้อาการจริงแต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่คิดได้แบบ (Macro) นี้ เขาจะทำแบบร้อยทั้งหมด ฉันทไม่เห็นด้วย อย่างบ้านคนอยู่ เรอบอกบ้านมันผุดตรงนั้น ผุดตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะซ่อม เอาตกลงรื้อบ้านนี้ ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ วิธีทำต้องค่อย ๆ ทำจะไประเบิดหมดไม่ได้...”

4) ทำตามลำดับขั้น ในการทรงงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน ได้แก่ งานด้านสาธารณสุขเพราะเมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณสุขไปโรคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภค รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระบรมราโชวาท เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ที่ได้อ้างมาแล้วในหน้า 18 ของหนังสือนี้

5) ภูมิสังคม การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า “...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้วเราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

6) องค์กรรวม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีวิธีคิดอย่างองค์กรรวม (Holistic) ทรงมองสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดอย่างเป็นระบบครบวงจร มองทุกสิ่งเป็นพลวัตที่ทุกมิติเชื่อมต่อกัน ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้น จะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยงดังเช่น กรณีของ “ทฤษฎีใหม่” ที่พระราชทานเป็นแนวทางดำเนินชีวิตแก่ปวงชนชนชาวไทยอันเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพซึ่งพระองค์ทรงมองอย่างเป็นองค์กรรวม ตั้งแต่การถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยของประชาชนคนไทยประมาณ 10-15 ไร่ การบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ เมื่อมีน้ำในการทำเกษตรแล้วจะส่งผลให้ผลผลิตดีขึ้น และหากมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นในการทำเกษตรกรจะต้องรู้จักวิธีการจัดการและการตลาด รวมถึงการรวมกลุ่มรวมพลังให้มีความเข้มแข็ง เพื่อพร้อมที่จะออกสู่การ

เปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจร นั่นคือแนวทางการดำเนินงานทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1, 2 และ 3 อย่างองค์รวม

7) ไม่ติดตำรา หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีลักษณะการพัฒนาที่อนุโลมและกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสภาพของสังคมจิตวิทยาของชุมชนเป็นการใช้ตำราอย่างอะลุ่มอล่วยกัน ไม่ผูกติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริง คือ ไม่ติดตำรา

8) ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงประหยัดมากแม้เป็นเรื่องส่วนพระองค์ดังที่ประชาชนชาวไทยเคยเห็นว่าหลอดยาสีพระทนต์นั้นทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไร ฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน หรือแม้แต่ฉลองพระบาทหากชำรุดก็จะส่งซ่อมและใช้อย่างคุ้มค่า ขณะเดียวกันการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎรทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “ให้ปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก โดยปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติ จะได้ประหยัดงบประมาณ”

9) ทำให้ง่าย ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทำให้การคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุงและแก้ไขงานการพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริดำเนินไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และที่สำคัญคือสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศโดยส่วนรวม ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการแก้ปัญหาด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทางนั่นเอง ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” จึงเป็นหลักคิดสำคัญของการพัฒนาประเทศในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

10) การมีส่วนร่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นนักประชาธิปไตย ทรงเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายทั้งสาธารณชน ประชาชน หรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้เข้ามา ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและร่วมกันทำงานโครงการพระราชดำริโดยคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนหรือความต้องการของสาธารณชนด้วย สำหรับวิธีการมีส่วนร่วมพระองค์ทรงนำ “ประชาพิจารณ์” มาใช้ในการบริหารจัดการดำเนินงาน ซึ่งเป็นวิธีการที่เรียบง่ายตรงไปตรงมา โดยหากจะทำโครงการใดจะทรงอธิบายถึงความจำเป็นและผลกระทบที่เกิดกับประชาชนทุกฝ่าย รวมทั้งผู้นำชุมชนในท้องถิ่นเมื่อประชาชนในพื้นที่เห็นด้วยแล้ว หน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและร่วมดำเนินการมีความพร้อม จึงจะพระราชทานพระราชดำริให้ดำเนินโครงการนั้น ๆ ต่อไป

11) ประโยชน์ส่วนรวม การปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และการพระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกรในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “..ใครต่อใครบอกว่าขอให้เสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม อันนี้ฟังจนเบื่ออาจรำคาญด้วยซ้ำว่า ใครต่อใครมาก็บอกว่าขอให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม อาจมานึกในใจว่า ให้ๆ อยู่เรื่อยแล้วส่วนตัวจะได้อะไร ขอให้คิดว่าคนที่ให้เพื่อส่วนรวมนั้น มิได้ให้ส่วนรวมแต่อย่างเดียว เป็นการให้เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนรวมที่จะอาศัยได้...”

12) บริการรวมที่จุดเดียว การบริการรวมที่จุดเดียวเป็นรูปแบบการบริการแบบเบ็ดเสร็จ หรือ One Stop Services ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยทรงให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นต้นแบบในการบริการรวมที่จุดเดียว เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนที่จะมาขอใช้บริการจะประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายโดยจะมีหน่วยงานราชการร่วมดำเนินการและให้บริการประชาชน ณ ที่แห่งเดียว

13) ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ข้าใจถึงธรรมชาติ และต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองปัญหาธรรมชาติอย่างละเอียด โดยหากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ เช่น การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรม ได้พระราชทานพระราชดำริ “การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ปลอ่ยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ หรือแม้กระทั่ง “การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ผลและไม้พื้่น นอกจากนี้ได้ประโยชน์ตามประเภทของการปลูกป่าแล้วยังช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินด้วย พระองค์จึงทรงเข้าใจธรรมชาติและมนุษย์ที่อยู่อย่างเกื้อกูลกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน

14) ใช้ธรรมปราบอธรรม ทรงนำความจริงในเรื่องความเป็นไปแห่งธรรมชาติ และกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการ แนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพที่ไม่ปกติ เข้าสู่ระบบที่เป็นปกติ เช่น การใช้ฝักตบชวาแก้ปัญหาน้ำเสียให้กลับเป็นน้ำดี ฝักตบชวาโดยตัวของมันคือขยะที่มนุษย์ต้องการกำจัด แต่เมื่อใส่ในน้ำเสียก็ทำให้น้ำเสียกลายเป็นน้ำดีได้

15) ปลูกป่าในใจคน เป็นการปลูกป่าลงบนแผ่นดินด้วยความต้องการอยู่รอดของมนุษย์ ทำให้ต้องมีการบริโภคและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองเพื่อประโยชน์ของตนเองและความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม ดังนั้นการที่จะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมาจะต้องปลูกจิตสำนึกในการรักผืนป่าให้แก่คนเสียก่อน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควร จะปลูกต้นไม้ ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

16) ขาดทุนคือกำไร “ขาดทุน คือ กำไร Our Loss is Our Gain การเสีย คือ การได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุข เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้” จากพระราชดำรัสดังกล่าว คือหลักการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่มีต่อพสกนิกรไทย “การให้” และ “การเสียสละ” เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไร คือความอยู่ดีมีสุขของราษฎร ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนได้ ดังพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่ตัวแทนของปวงชนชาวไทยที่ได้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพร เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ณ ศาลาดุสิตดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ความตอนหนึ่งว่า “ประเทศต่าง ๆ ในโลกในระยะ 3 ปีมานี้ คนที่ก่อตั้งประเทศที่มีหลักทฤษฎีในอุดมคติที่ใช้ในการปกครองประเทศล้วนแต่ล่มสลายลงไปแล้ว เมืองไทยของเราจะสลายลงไปหรือ เมืองไทยนับว่าอยู่ได้มาอย่างดี เมื่อประมาณ 10 วันก่อน มีชาวต่างประเทศมาขอพบเพื่อขอโอวาทเกี่ยวกับการปกครองประเทศว่า จะทำอย่างไร จึงได้แนะนำว่า ให้ ‘ปกครองแบบคนจน’ แบบที่ ‘ไม่ติดกับตำรา’ มากเกินไป ทำอย่างมีสามัคคี มีเมตตา ก็จะอยู่ได้ตลอดไม่เหมือนกับคนที่ทำตามวิชาการ ที่เวลาปิดตำราแล้วไม่รู้ว่าจะทำ

อย่างไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกเริ่มต้นใหม่ ‘ถอยหลังเข้าคลอง’ ถ้าเราใช้ตำราแบบบอละลุ่มล่วยกัน ในที่สุดก็เป็นการดี ให้โอวาทเขาไปว่า ‘ขาดทุนเป็นการได้กำไร’ ของเรานักเศรษฐศาสตร์คงค้านว่า ไม่ใช่ แต่เราอธิบายได้ว่า ถ้าเราทำอะไรที่เราเสีย แต่ในที่สุดที่เราเสียนั้น เป็นการได้ทางอ้อม ตรงกับงานของรัฐบาลโดยตรง เงินของรัฐบาลอีกนัยหนึ่งคือเงินของประชาชน ถ้าอยากให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ก็ต้องลงทุนต้องสร้างโครงการซึ่งต้องใช้เงินเป็นร้อย พัน หมื่นล้าน ถ้าทำไปเป็นการจ่ายเงินของรัฐบาล แต่ไม่เข้าประชาชนจะได้รับผล ราษฎรอยู่ดีกินดีขึ้น ราษฎรได้กำไรไป ถ้าราษฎรมีรายได้รัฐบาลก็เก็บภาษีได้สะดวกเพื่อให้รัฐบาลได้ทำโครงการต่อไป เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ถ้ารัฐรักสามัคคี รู้เสียสละ คือการได้ประเทศชาติก็จะก้าวหน้าและการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้นเป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้”

17) การพึ่งตนเอง การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ในเบื้องต้นเป็นการแก้ไข ปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ประชาชนมีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตต่อไป แล้วขั้นต่อไปก็คือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถ “พึ่งตนเองได้” ในที่สุดตั้งพระราชดำริสความตอนหนึ่งว่า “การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัว ให้มีความพอกินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขั้นต่อไป”

18) พออยู่พอกิน การพัฒนาเพื่อให้พสกนิกรทั้งหลายประสบความสุข สมบูรณ์ในชีวิตได้เริ่มจากการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในทุกภาค ของประเทศ ได้ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ด้วยพระองค์เอง จึงทรงสามารถเข้าพระราชหฤทัยในสภาพปัญหาได้ อย่างลึกซึ้งว่ามีเหตุผลมากมายที่ทำให้ราษฎรตกอยู่ในวงจรแห่งทุกข์เข็ญ จากนั้นได้พระราชทานความช่วยเหลือให้พสกนิกร มีความกินดีอยู่ดี มีชีวิตอยู่ในขั้นพออยู่พอกิน ก่อนแล้วจึงขยับขยายให้มีขีด สมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

19) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นานกว่า 30 ปี เศรษฐกิจให้ดำเนินไปบนทางสายกลางและเมื่อภายหลังได้ทรงย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้โลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง ต่าง ๆ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของ ประชาชนในทุกกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ในการพัฒนาและบริหารให้ ดำเนินไปในทางสายกลาง เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความ รอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการ ดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจาก โลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

20) ความซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจต่อกัน “คนที่ไม่มีความสุจริต คนที่ไม่มีความมั่นคง ชอบแต่มีกง่าย ไม่มีวันจะสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวมที่สำคัญอันใดได้ ผู้ที่มีความสุจริตและความมุ่งมั่นเท่านั้น จึงจะทำงานสำคัญยิ่งใหญ่ที่เป็นคุณเป็นประโยชน์แท้จริงได้สำเร็จ” พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 “ผู้ที่มีความสุจริตและบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้น้อยก็ย่อมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มากแต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ” พระราชดำรัส เมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2533

21) ทำงานอย่างมีความสุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระเกษมสำราญ และทรงมีความสุขทุกคราที่จะช่วยเหลือประชาชน ซึ่งเคยมีพระราชดำรัสครั้งหนึ่งความว่า “ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้ นอกจากการมีความสุขร่วมกัน ในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น”

22) ความเพียร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงริเริ่มดำเนินงานในโครงการต่าง ๆ ในระยะแรก ที่ไม่ได้มีความพร้อมในการดำเนินงานมากนัก และทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น แต่พระองค์ก็ได้ท้อพระราชหฤทัย ทรงอดทนและมุ่งมั่นดำเนินงานนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงดังเช่นพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” ซึ่งพระองค์ทรงใช้เวลาค่อนข้างนานในการคิดประดิษฐ์ถ้อยคำให้เข้าใจง่าย และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อให้ประชาชนชาวไทยปฏิบัติตามรอยพระมหาชนก กษัตริย์ผู้เพียรพยายามแม้จะไม่เห็นฝั่งก็จะว่ายน้ำต่อไป เพราะถ้าไม่เพียรว่ายน้ำก็จะตกเป็นอาหารปู ปลาและไม่ได้พบกับเทวดาที่ช่วยเหลือมิให้จมน้ำ

23) รู้ รัก สามัคคี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำรัสในเรื่อง “รู้ รัก สามัคคี” มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีคุณค่าและมีความหมายลึกซึ้ง สามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย รู้: การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึงวิธีแก้ปัญหา รัก: คือ ความรัก เมื่อเรารู้ครบถ้วนกระบวนความแล้วจะต้องมีความรัก การพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ คือ การสร้างฉันทะ สามัคคี: การที่จะลงมือปฏิบัติควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ต้องร่วมมือร่วมใจกันเป็นองค์กรเป็นหมู่คณะจึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี ส่วนผลผลิต/ผลลัพธ์ นั้น Bergsteiner and Dharmapiya (2016) แบ่งออกเป็นสองส่วน ผลผลิตที่วัดได้และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลผลิตที่วัดได้คือ ความสมดุลอย่างพอเพียงในทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ขอให้สังเกตว่าตัวแบบนี้กล่าวถึงความ “สมดุล” และ “ยั่งยืน” ที่เป็นคำที่มีเพียงสองคำในนิยามของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ได้พระราชทานมา ไม่มีคำโปรยว่า “มั่นคง” และแยกวัฒนธรรมออกจากสังคมโดยไปไว้หลังสิ่งแวดล้อม โดยส่วนที่เป็นความ “ยั่งยืน” จะอยู่ในผลลัพธ์หรือผลที่คาดว่าจะได้รับ ประกอบด้วย ความเป็นอยู่ที่ดีมาจากคำภาษาอังกฤษที่ว่า “Wellbeing” ซึ่งมีความหมายคล้ายกับคำว่า “ความสุข” ในภาษาไทยที่มีความหมายตรงกันข้ามกับ “ความทุกข์” แต่ไม่ตรงกับ “Happiness” ในภาษาอังกฤษซึ่งมีความหมายหลายประการที่ไม่ตรงกับคำว่า “ความสุข” ในภาษาไทย ผู้ที่ใช้ภาษาอังกฤษตระหนักถึงปัญหานี้ดี จึงใช้คำว่า “Wellbeing” แทน แต่เพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นคนไทยเข้าใจว่าภาษาไทยที่แปลมาจาก “Wellbeing” จึงแปลเป็นภาษาไทยว่า “ความเป็นอยู่ที่ดี” ซึ่งก็มีความหมายเช่นเดียวกับความสุขในพุทธธรรมนั่นเอง ดังนั้น “ความสุข” จึงเป็นผลลัพธ์อย่างหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดียวกับตัวแบบของ อภิชีย์ พันธเสน

(2560) แต่ในตัวแบบนี้จะมีความยั่งยืนด้วย และมีคำอธิบายประกอบด้วยความสามารถในการพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นทั้งความยั่งยืนและความสุขได้ด้วย การแคล้วคลาดจากภัยอันตรายและภัยพิบัติ ซึ่งก็เป็นทั้งความยั่งยืนและความสุขได้ด้วยเช่นกัน และสุดท้ายคือการฟื้นตัวได้เร็วจากภัยพิบัติ ซึ่งก็เป็นทั้งความยั่งยืนและความสุขได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นผลลัพธ์จึงเป็นทั้งความสุขและความยั่งยืนดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ในตัวแบบนี้ยังมีวงจรป้อนกลับ คือ ถ้าหากยังไม่บรรลุผลผลิต/ผลลัพธ์ จะต้องกลับไปทบทวนส่วนที่ใกล้ที่สุดก็คือ หลักการทรงงาน 23 ประการ ถ้ายังไม่ได้ผลจะต้องย้อนกลับไปตรวจสอบว่ามีจิตลักษณะแบบพอเพียงหรือไม่ ขอให้สังเกตเพิ่มเติมว่า คำว่า การมีภูมิคุ้มกัน ในส่วนของจิตลักษณะแบบพอเพียงนั้นภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Prudence” ซึ่งอาจจะแปลว่า รอบคอบ และระมัดระวัง ไม่ได้แปลว่า ความมีภูมิคุ้มกัน เพราะมิใช่เป็นลักษณะของจิต แต่ในปัจจุบันได้มีนักจิตวิทยาชื่อ Attida Olah (ค.ศ. 2009) ได้กล่าวถึงลักษณะจิตที่มีภูมิคุ้มกันซึ่งเขาเรียกว่า “Psychological Immunity” ดังนั้นคำว่า จิตที่สร้างภูมิคุ้มกันจึงมีจริงในความหมายจากตะวันตก ในภายหลัง อาจจะได้ว่าเป็นความก้าวหน้าในการใช้คำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ก็ได้ ดังนั้นจึงสามารถยืนยันได้ว่าการมีภูมิคุ้มกันทางจิตถือได้ว่าเป็นจิตลักษณะหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงในตัวแบบดังกล่าวได้มีวงจรป้อนกลับไปถึงส่วนที่เป็นความรู้และคุณธรรมด้วย

2. ตัวแบบจากสังเคราะห์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงล่าสุด หลังจากที่ได้สังเคราะห์งานทั้งหมดจะเห็นได้ว่า สิ่งที่จะก่อให้เกิดความสับสนคือคำว่า ความรู้ ซึ่งไม่มีในคำอธิบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นทางการ และส่วนนี้เป็นส่วนที่ตีความกันมากจนเกิดความสับสนใช้คำที่มีอยู่จริงแต่ไม่ถูกนำมาเน้นคือ สติปัญญา ขณะเดียวกันถ้าจะทำให้เกิดความชัดเจนว่าทั้งสติปัญญาและคุณธรรมจะนำไปสู่การมีจิตลักษณะที่พอเพียงประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญเนื่องจากการมีจิตลักษณะที่พอเพียงหมายถึงความสามารถที่จะประยุกต์ความพอเพียง หรือเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับเรื่องอะไรก็ได้มีฉะนั้นจะเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของการประยุกต์ใช้กับเกษตรกรรายย่อยและผู้มีรายได้น้อย แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 กลับเน้นให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสมหรือมีจิตลักษณะพอเพียงนั่นเอง เพราะบุคคลเหล่านี้ถ้ามีจิตลักษณะพอเพียงและดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียงก็จะสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้มาก ในขณะที่เกษตรกรรายย่อยผู้ที่ยากจน ถ้าปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงก็จะช่วยให้ชีวิตพวกเขาเหล่านั้นดีขึ้นด้วย ดังนั้นการมีจิตลักษณะพอเพียงจึงเป็นหัวใจสำคัญที่กล่าวไว้ในงานของ ดุจเดือน พันธุนาวิน และดวงเดือน พันธุนาวิน (2550) และงานของ Bergsteiner and Dharmapiya (2016) แต่มีได้แสดงไว้อย่างชัดเจนในงานของ อภิชัย พันธเสน (2560) จึงต้องเพิ่มส่วนนี้เข้าไป ขณะที่ถึงแม้ Bergsteiner and Dharmapiya (2016) มีได้กล่าวถึงกระบวนการไว้อย่างชัดเจน แต่ในบทที่เกี่ยวข้องที่ทั้งสองเขียนร่วมกันมีชื่อว่า “The Sufficiency Economy Philosophy Process” และที่เป็นกระบวนการหรือ Process ในกรณีนี้ก็คือ หลักการทรงงาน 23 ประการ ซึ่งควรนำมาเพิ่มส่วนที่เป็นกระบวนการในตัวแบบของ อภิชัย พันธเสน (2560) ด้วยส่วนที่เหลือตัวแบบของ อภิชัย พันธเสน (2560) น่าจะมีความครบถ้วนอยู่แล้ว และถ้าเป็น “การระเบิดจากภายใน” ก็ไม่มีความจำเป็นจะต้องมีวงจรป้อนกลับ แต่ถ้าเป็นการ “ระเบิดจากภายนอก” คือ เริ่มจากวิธีการก็จำเป็นต้องมีวงจรป้อนกลับ ซึ่งสะท้อนถึงการเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้นตามนั่นเอง

สิ่งที่ควรเน้นย้ำโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ได้เคยตรัสไว้ในพระบรมราโชวาท ผ่านมูลนิธิชัยพัฒนาในหนังสือคำพอสอน (มูลนิธิพระดาบส 2551) ก็คือ “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิตรากฐานความมั่นคงของแผ่นดินเปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกต่อกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป” ในส่วนพระราชดำรัสที่นำมาอ้างอิงนี้สะท้อนให้เห็นถึงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างมากเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงให้กับประชาชนและประเทศชาติ จึงเป็นการสมควรที่ประชาชนทุกหมู่เหล่าจะต้องเร่งเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และที่สำคัญที่สุดคือการนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบรรดาชนชั้นนำของประเทศตามที่พระองค์ได้ทรงเน้นย้ำไว้แล้วในการทำความเข้าใจในกระแสพระราชดำรัสดังกล่าว ขอให้ทุกคนได้เข้าใจในเบื้องต้นว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานให้คนไทยทุกคน ดังนั้นทุกคนจึงมีสิทธิที่จะตีความตามความเข้าใจของแต่ละคนได้ แต่ส่วนที่เป็นหัวใจสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นอยู่ที่ สติปัญญา และคุณธรรม เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ส่วนจิตลักษณะของความพอเพียงนั้น ถ้าหากมีสติปัญญา คือ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรม ก็คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ก็จะสามารถเข้าใจได้ง่ายถึงความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน แต่ถ้าไม่เข้าใจ ขอให้มีความอดทนก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีพอ ที่สำคัญที่สุดก็คือการลงมือปฏิบัติ ถ้าประสงค์จะสนองพระคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ก็ขอให้ตอบแทนพระองค์ด้วยการปฏิบัติบูชา หรือการลงมือปฏิบัติด้วยหลักการมีคุณธรรม เพื่อให้สิ่งที่พระองค์ให้ทรงพยายามสั่งสอนและทรงงานมาทั้งชีวิตไม่สูญเปล่า เพราะในที่สุดแล้วความสุขและความร่มเย็นเป็นสุขก็จะอยู่กับผู้ปฏิบัติทุกคนนั่นเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงปรารถนาเป็นอย่างยิ่ง

3. การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งในและต่างประเทศ

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในประเทศ นอกจากโครงการส่วนพระองค์ที่ทรงริเริ่มให้มีการดำเนินการขึ้นเพื่อเป็นการศึกษาทดลองเป็นจำนวนมากในพื้นที่สวนจิตรลดาฯ ที่เป็นที่ประทับของพระองค์ตลอดจนศูนย์ศึกษา 6 แห่งทั่วประเทศ ที่ได้ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะในแต่ละพื้นที่ตามสภาพภูมิสังคม อันประกอบด้วย ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อาเภอตอนยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2525 ศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยทรายในบริเวณพระราชวังมฤคทายวัน อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2526 ศูนย์ศึกษาพัฒนาพิภุลทอง อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาสเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2525 ศูนย์ศึกษาพัฒนาภูพานราชนิเวศน์ที่บ้านนาคเขา ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525 ศูนย์ศึกษาพัฒนาเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2522 และศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2524 จนถึงปี พ.ศ. 2554 มีจำนวนทั้งสิ้น 4,685 โครงการ อยู่ในภาคกลาง 805 โครงการ อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1,178 โครงการ อยู่ในภาคเหนือ 1,770 โครงการ อยู่ในภาคใต้ 908 โครงการ และอื่น ๆ 24 โครงการ ในจำนวนดังกล่าวเป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ร้อยละ 70.73 โครงการเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม ร้อยละ 9.07 โครงการที่เป็นการบูรณาการและอื่น ๆ ร้อยละ 5.64 โครงการส่งเสริมอาชีพ ร้อยละ 4.68โครงการเกี่ยวกับการเกษตร ร้อยละ

4.00 โครงการที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 3.22 โครงการขนส่งและคมนาคม ร้อยละ 1.85 และโครงการเกี่ยวกับสาธารณสุข ร้อยละ 0.81 (Katalin Bogyay, 2012) สำหรับประชาชนทั่วไป การใช้ชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงก็คือการประกอบอาชีพ และปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบและซื่อสัตย์สุจริตพยายามใช้จ่ายให้น้อยกว่ารายได้ที่หามาได้ และมีเงินออมที่ได้จากการประหยัดการใช้จ่าย เพื่อสามารถนำมาใช้ในกรณีฉุกเฉินหรือเกิดความจำเป็น เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้พร้อมทั้งช่วยเหลือผู้ที่มีความทุกข์ความเดือดร้อนที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้เพื่อช่วยให้ความทุกข์ของพวกเขาเหล่านั้นบรรเทาเบาบางลงไปได้ก็สมควรที่จะได้รับความช่วยเหลือตามอัตภาพ เริ่มจากญาติพี่น้องในครอบครัว ชุมชน สำหรับผู้ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุหรือผู้ที่พิการหรือสถาบันทางศาสนาในท้องถิ่นและหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นตามลำดับ โดยการช่วยเหลือควรมุ่งที่จะช่วยให้บุคคลเหล่านั้นช่วยเหลือตัวเองได้ แต่ถ้าไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ก็ต้องได้รับการช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีสำหรับเกษตรกรรายย่อยนั้น เกษตรผสมผสานและเกษตรทฤษฎีใหม่ก็จะเป็แนวทางที่จะช่วยให้เกษตรกรเหล่านั้นพอจะช่วยเหลือตัวเองได้ แต่บุคคลเหล่านั้นจะต้องมีความอดทน มีความเพียรเป็นที่ตั้ง ขณะเดียวกันเกษตรกรเหล่านั้นจะต้องมีพื้นที่ทำกินของตนเอง และสามารถที่จะหาแหล่งน้ำมาช่วยให้สามารถทำการเกษตรได้ด้วย ในภาคอุตสาหกรรมและธุรกิจมีงานของ อภิชัย พันธเสน, สรวิชญ์ เปรมชื่น และพิเชษฐ เกียรติเดชปัญญา (2546) ซึ่งได้ศึกษาการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม โดยศึกษาอุตสาหกรรมที่สามารถรอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งใช้ทุนจากการสะสมภายในเป็นหลัก ซึ่งได้มีการสัมภาษณ์ความเห็นของนักธุรกิจ 100 คน ในหนังสือที่มีชื่อว่า “Sufficiency Economy: A New Philosophy in the Global World” Grossman (2011) ว่าพวกเขามีความเข้าใจในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในธุรกิจของพวกเขาอย่างไรให้มีรายงานในที่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ในงานของ อภิชัย พันธเสน (2560) ซึ่งเป็นการได้มีการรายงานการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคส่วนต่าง ๆ ตามที่รวบรวมผลงานวิจัยเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของภาคส่วนต่าง ๆ ได้นำเสนอการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในงานพัฒนาชุมชน โดย อารี วิบูลย์พงศ์ ที่มีการประยุกต์กับวิสาหกิจชุมชน ระบบการผลิตภาคการเกษตรในรูปแบบของสหกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งระบบการผลิตในแต่ละชุมชนที่มีการพัฒนาโดยใช้พื้นที่เป็นเป้าหมายรวมทั้งการวางแผนพัฒนาตำบลโดยใช้เมตริกของเศรษฐกิจพอเพียง มีการทดลองใช้เครื่องมือในการกำหนดนโยบายและวางแผนเพื่อการพัฒนาตำบลในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งสิ้น 48 ตำบลในขณะที่ยังสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (มพพ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบและส่งเสริมระบบการจัดการเครือข่ายที่บูรณาการระยะเวลาดำเนินการ 3 ปี (กรกฎาคม พ.ศ. 2555 ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2558) การปกครองท้องถิ่นสมัครใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 33 แห่ง อยู่ในภาคเหนือ จำนวน 11 แห่ง ภาคกลาง จำนวน 11 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 7 แห่ง และภาคใต้ จำนวน 4 แห่ง

อีกกรณีตัวอย่างของการพัฒนาชุมชนในลักษณะบูรณาการโดยมูลนิธิปิดทองหลังพระ (Petison Phallapa, Prapha Werapong and Santiprabhob Vee, 2016) ที่ดำเนินการในจังหวัดน่าน โดยกำหนดให้ประชาชนและสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางการพัฒนาโดยเน้นการทำผ้าย้อม การปลูกพืชผักหลากหลายชนิด ลดการพึ่งพาสารเคมี เน้นการพึ่งตนเองและความร่วมมือในชุมชนเป็นหลัก พร้อมทั้งมีการปลูกป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ หลังจาก 5 ปี ผ่านไป ได้มีความมั่นคงทางอาหารเพิ่มมากขึ้น คริวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดปัญหาหนี้สินในครัวเรือน คนหนุ่มสาวกลับมาทำงานในไร่นาของตนเองเป็นตัวอย่างที่ดีของการพัฒนาชุมชน การบุกเบิกพื้นที่ป่าลดลงและมีการคืนพื้นที่ที่เคยเป็นป่าให้กลับไปเป็นป่าตามเดิม เป็นตัวอย่างของการพัฒนาจากล่างสู่บนแทนบนลงล่างเป็นอย่างดี ช่วยให้เห็นความเป็นไปได้ของการพัฒนาโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง แต่การจะทำเช่นนี้ให้ประสบความสำเร็จทั้งประเทศยังมีประเด็นท้าทายอีกมากส่วนงานของ สุขสรรค์ กันตะบุตร และคณะ เน้นการศึกษาลักษณะขนาดธุรกิจขนาดใหญ่ที่ดำเนินธุรกิจตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีการสร้างมาตรฐานเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับธุรกิจขนาดต่าง ๆ และมีคู่มือตลอดจนแบบการประเมินตนเองสำหรับธุรกิจที่ต้องการจะเรียนรู้และดำเนินธุรกิจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ ได้พัฒนาเครื่องมือสำหรับวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งมีการพัฒนาการจัดทำรายงานความพอเพียงของหน่วยธุรกิจเพื่อพร้อมต่อการตรวจสอบโดยสาธารณชน เอกลักษณ์ สุวรรณการ ได้สร้างคู่มือเพื่อสร้างมาตรฐานความคุ้มค่าในการใช้เงินซื้อสินค้าตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีการขับเคลื่อนประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการบันทึกความร่วมมือกับ 7 องค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ ประกอบด้วย SCG บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) บริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) บริษัท ซีพีออลล์ จำกัด (มหาชน) บริษัท เบทาโกร จำกัด (มหาชน) บริษัท โตชิบา อุตสาหกรรม จำกัด กลุ่มมิตรผล ได้มีการขับเคลื่อนการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่องค์กรธุรกิจเครือข่าย มีการร่วมมือในการจัดนิทรรศการ “พัฒนาคน พัฒนารูจิ ด้วยเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อเผยแพร่ตัวอย่างความสำเร็จในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ “จุดประกายธุรกิจยั่งยืน ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นต้น มีการถอดบทเรียนการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กรธุรกิจและเครือข่ายองค์กรละ 1-2 แห่ง เพื่อเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับองค์กรธุรกิจอื่น ๆ ได้ศึกษาเรียนรู้และขยายผลต่อไป มีการเชื่อมโยงการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 7 องค์กร กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติที่กำหนดให้บรรลุผลในปี พ.ศ. 2573 จำนวน 12 เป้าหมายจากทั้งสิ้น 17 เป้าหมาย ประกอบด้วย

1) มิติความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

เป้าหมาย 7 สร้างหลักประกันให้ทุกคนเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืน ในราคาที่ย่อมเยา

เป้าหมาย 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและครอบคลุม และจ้างงานเต็มอัตราและงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน

เป้าหมาย 9 สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความต้านทานและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริม พัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม

เป้าหมาย 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย ความต้านทานและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างครอบคลุมและยั่งยืน

2) มิติด้านการพัฒนาคน

เป้าหมาย 1 ขจัดความยากจนทุกรูปแบบในพื้นที่

เป้าหมาย 2 ขจัดความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร ปรับปรุง โภชนาการและสนับสนุนการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน

เป้าหมาย 4 สร้างหลักประกันให้การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและ ครอบคลุม และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน

3) มิติด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

เป้าหมาย 6 สร้างหลักประกันการมีน้ำใช้ และการบริหารจัดการน้ำและ การสุขาภิบาลอย่างยั่งยืน

เป้าหมาย 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการบริโภคและการผลิตที่ ยั่งยืน

เป้าหมาย 13 ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับสภาวะการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศและผลกระทบ

เป้าหมาย 15 ปกป้องฟื้นฟูและส่งเสริมการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่าง ยั่งยืนการบริหารจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน การต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทรายการหยุดยั้งการเสื่อม โทรมของดินและฟื้นฟูสภาพดินและหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

4) มิติด้านความยุติธรรมและสันติภาพ

เป้าหมาย 16 สนับสนุนสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมที่เอื้ออำนวยต่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบ และทุกคนสามารถเข้าถึงในทุกระดับ

การให้การยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงจากต่างประเทศ ถึงแม้จะยังมีข้อจำกัด ในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในประเทศอย่างเป็นทางการเป็นระบบดังที่จะได้อธิบายต่อไป แต่เนื่องจากภายหลังที่องค์การสหประชาชาติเปิดตัว Brundt and Report ในปี ค.ศ. 1987 เพื่อให้ โลกตระหนักถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนอันเป็นผลจากการเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วของทรัพยากรของ โลก รวมทั้งปัญหาสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อันเป็นผลจากการเพิ่มขึ้น ของการบริโภคอย่างรวดเร็วหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ตามมาด้วยการประชุมสุดยอด สำหรับโลก (Earth Summit) ที่นครริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ทำให้ทั่วโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญในปัญหานี้ แต่ปัญหาที่สำคัญในเรื่องนี้ก็คือ ทุกฝ่าย พยายามหาวิธีแก้ปัญหานี้โดยใช้กระบวนการทัศน์เดิม ทำให้ไม่มีความคืบหน้ามากนัก ในขณะที่ได้มี ความคิดใหม่จากราชอาณาจักรเล็ก ๆ ตอนเหนือของอินเดียที่มีชื่อว่า ภูฏาน ในปีค.ศ. 1987 ในนาม ของ Gross National Happiness: INH โดยกษัตริย์จิกมี นัมเกลวงชุก ซึ่งพระองค์เป็นผู้ทรงริเริ่ม แนวคิดนี้ได้กล่าวไว้ว่า ความสุขมวลรวมประชาชาติมีความสำคัญมากกว่ารายได้มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product: GNP) ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ และได้รับการสนับสนุนจาก นักเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ริชาร์ด อีสเตอร์ลิน (Richard Easterlin) (ค.ศ. 1974) ที่ได้ตั้ง

คำถามว่า “Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence” ที่พบว่าความสุขในระดับประเทศไม่ได้เพิ่มขึ้นพร้อมกับความมั่งคั่งของประเทศภายหลังจากความจำเป็นพื้นฐานได้รับการบำบัดแล้วทั้งหมดนี้ จึงนำไปสู่การศึกษาเศรษฐศาสตร์ของความสุข Economics of Happiness เช่น ดาเนียล คาร์ทเนมาน (Daniel Kahneman) (ค.ศ. 2000) และ ริชาร์ด ลายาร์ด (Richard Layard) (ค.ศ. 2011) และได้รับการยอมรับจาก โจเซฟ สติกลิตซ์ อมาตยา เซน (Joseph Stiglitz Amartya Sen) และฌอง-ปอล ฟิตูซซี (Jean-Paul Fitoussi) (ค.ศ. 2009) ว่าระบบที่จะนำมาใช้ในการวัดผลการดำเนินการทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคมจะต้องนำประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม สุขภาพความปลอดภัย และการศึกษา อย่างที่ประเทศภูฏาน เรียกว่า ความสุขมวลรวมประชาชาติด้วย ทั้งหมดนี้เป็นการสะท้อนว่าชาติตะวันตกกำลังมองหากระบวนทัศน์ใหม่เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการเน้นความสุขจากปัจจัยอื่น ๆ โดยให้ความสำคัญกับการบริโภควัตถุดลลงน่าจะเป็นแนวทางที่ถูกต้อง

สำหรับเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ถึงแม้จะเน้นจะอยู่ที่ความสุขและประโยชน์สุข แต่คำหลักที่ใช้สื่อคือ “ความพอเพียง” จึงมีส่วนทำให้เศรษฐกิจพอเพียงไม่เป็นที่สนใจจากนักเศรษฐศาสตร์ตะวันตกที่สนใจศึกษาในเรื่องความสุขเท่าที่ควร แต่อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2549 แผนงานเพื่อการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) ที่ได้มีการจัดทำรายงานการพัฒนามนุษย์ของประเทศต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ได้จัดทำรายงานดังกล่าวสำหรับประเทศไทย เผยแพร่ไปทั่วโลกในปี 2007 ที่มีชื่อว่า Thailand Human Development Report 2007: Sufficiency Economy and Human Development เป็นการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นภาษาอังกฤษออกไปทั่วโลก ก่อนหน้าที่จะมีการเผยแพร่รายงานดังกล่าว อดีตเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ นาย Kof Annan ได้เข้าเฝ้าเพื่อถวายรางวัลที่องค์การสหประชาชาติจัดทำขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อมอบให้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่มีชื่อว่า Human Development Lifetime Achievement Award เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ที่พระราชวังไกลกังวล ซึ่งมีไชเป็นครั้งแรกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้รับการยกย่องดังกล่าวจากองค์การสหประชาชาติ เพราะในปี พ.ศ. 2543 ในการประชุมครั้งที่ 10 องค์การการค้าและพัฒนาของสหประชาชาติครั้งที่ 10 (United Nations Conference on Trade and Development: UNTAD) ได้ยกย่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ว่าทรงเป็น “กษัตริย์นักพัฒนา”

ในช่วงปี พ.ศ. 2549-2550 ได้มีกิจกรรมที่เป็นการประชุมนานาชาติระหว่างประเทศภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นจำนวนมากหนึ่งในนั้นคือ การร่วมจัดระหว่างองค์การ UNESCO ในประเทศไทยร่วมกับคณะกรรมการฝ่ายไทย โดยการประชุมนานาชาติในครั้งนั้นมีชื่อว่า “Sufficiency Economy Participatory Development and Universities” (Puntasen, Titiporn Siriphant, 2007) ในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีนักวิชาการจากต่างประเทศที่มีชื่อเสียงได้เดินทางมาประชุมในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก สถาบันไทยพัฒนาภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้สัมภาษณ์นักวิชาการเหล่านั้นจำนวน 13 ท่าน เปิดเป็น Website ที่มีชื่อว่า Sufficiency Economy in Global View ซึ่งได้นำเสนอความคิดเห็นของนักวิชาการเหล่านี้เพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป (อภิชัย พันธเสน, 2560) ในปี ค.ศ. 2012

ซึ่งมีการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ. 2012 เป็นครั้งที่ 3 ที่นครริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ที่ใช้ชื่อว่า “Rio-20” ตัวแทนประเทศไทยได้ขอให้ประชุมใช้ Sufficiency Economy เป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามความหมายของ Green Economy (United Nations, 2012) อย่างน้อยสำหรับประเทศไทยเองขณะที่ระหว่างปี ค.ศ. 2005-2014 ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้เป็นทศวรรษของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (UN Decade for Education for Sustainable Development: 2005-2014) ซึ่งมี UNESCO เป็นองค์กรนำ น่าจะมีความเชื่อมโยงและเพิ่มพลังระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทศวรรษแห่งการพัฒนาดังกล่าวด้วย (Churairat Sangboonnum, in Orville 2013) และ นี่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานปาฐกถาเรื่อง “Towards a Sufficiency Economy: A New Ethical Paradigm for Sustainability” ที่สำนักงานใหญ่ UNESCO ในกรุง Paris เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2555 และมีนิทรรศการต่อเนื่องอีก 3 วัน เป็นการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ขณะที่ UNESCO เองก็ได้รณรงค์ในประเด็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างต่อเนื่องระดับโลก (Baxter, Grossman and Wegner, 2016) เป็นการสะท้อนวิสัยทัศน์ขององค์กรดังกล่าวที่มีต่อโลก เพื่อให้ทุกคนได้รับประโยชน์จากคุณค่าของการเรียนพฤติกรรม และแนวทางการดำเนินชีวิต เพื่อนำไปสู่อนาคตที่ยั่งยืน โดยที่การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development: ESD) จะเป็นการดำเนินการอย่างเป็นองค์รวมที่จะกำหนดให้ความยั่งยืนของสภาพแวดล้อมเกิดขึ้นพร้อมกับสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งจำเป็นต้องส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างทางสังคมการดูแลสถานะแวดล้อม มีแรงงานที่สามารถปรับตัว และยกระดับคุณภาพชีวิตของทุกคนโดยใช้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและความคิดเกิดจากการรับรู้ในเรื่องต่าง ๆ เป็นอย่างดี

ระหว่างปี พ.ศ. 2558-2559 ประเทศไทยได้รับเลือกเป็นประธานกลุ่มประเทศ G77 ซึ่งเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ประเทศไทยได้เสนอและได้รับการยอมรับจากประเทศสมาชิกให้นำเอาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกระบวนทัศน์สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ขณะเดียวกันล่าสุดที่มีการตีพิมพ์หนังสือที่มีชื่อว่า “Sufficiency Thinking: Thailand's Gift to an Unsustainable World” โดย เอเวอรี่ และเบิร์กสไตเนอร์ (Avery & Bergsteiner) (editors) (2016) และ A Call to Action Thailand and the Sustainable Development Goals โดย แบ็กซ์เตอร์ กรอสแมน และเว็กเนอร์ (Baxter, Grossman and Wegner) (editors) (2016) หนังสือทั้งสองเล่มจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยขยายความคิดดังกล่าวให้เป็นที่รู้จักและยอมรับทั่วโลกมากยิ่งขึ้นเป็นที่ชัดเจนแล้วว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องมีกระบวนทัศน์ใหม่เพราะกระบวนทัศน์เดิมนั้นไม่สามารถแก้ปัญหาที่มีอยู่เดิมได้ และต้องเป็นกระบวนทัศน์ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง แต่การเน้นความพอเพียงโดยไม่ให้ความสำคัญกับความสุขและประโยชน์สุขเท่าที่ควร ก็อาจจะเป็นข้อจำกัดที่สำคัญที่มีส่วนทำให้กระบวนทัศน์ดังกล่าวไม่สามารถเผยแพร่ไปได้ไกลเท่าที่ควร ประกอบกับสภาพภายในประเทศไทยที่ยังมิได้มีทิศทางการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัดเจนพอสมควรเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้แนวคิดนี้ถึงแม้จะได้มีการเผยแพร่ไปทั่วโลกในรูปแบบต่าง ๆ แต่คงจะต้องได้รับการยอมรับให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้

4. เกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวพระราชดำรินในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานเป็นแนวคิดแนวทางในการดำรงชีวิตโดยเป็นแนวทางดำเนินการที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นเป็นตอนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดความเสี่ยงในการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ และความผันแปรของธรรมชาติ

เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นระบบความคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาที่ไม่เคยมีผู้ใดคิดมาก่อนและแตกต่างจากแนวคิดทฤษฎีและวิธีการที่เคยมีมาก่อนทั้งสิ้น จึงได้เรียกว่าเป็นทฤษฎีใหม่ซึ่งมีมากกว่า 30 ทฤษฎี อาทิ ทฤษฎีการจัดการความแห้งแล้งด้วยการทำฝนเทียม ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน ทฤษฎีการจัดการน้ำด้วยการสร้างฝายชุ่มชื้น เป็นลักษณะฝายขนาดเล็กกักน้ำและความชื้นให้กระจายตัวในผืนดิน สร้างความชุ่มชื้นแก่ป่า แตกต่างจากทฤษฎีการจัดการน้ำในอดีตซึ่งใช้การกั้นเขื่อนขนาดใหญ่เป็นหลัก หรือทฤษฎีการจัดการน้ำท่วมด้วยการทำแก้มลิงเพื่อกักเก็บน้ำ ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน เหล่านี้ล้วนแต่เป็นทฤษฎีใหม่ทั้งสิ้น และสามารถนำมาใช้ร่วมกันเพื่อนำไปสู่เป้าหมายคือความสามารถในการพึ่งตนเองได้ พออยู่ พอกิน พอใช้และก้าวต่อไปสู่การร่วมมือกันจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการสร้างเครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นขั้นเป็นตอน หรืออาจเรียกว่าจากขั้นพื้นฐานสู่ขั้นก้าวหน้าก็ได้ (วิวัฒน์ ศัลยกำธร, 2562)

ส่วน “เกษตรทฤษฎีใหม่” ในความหมายที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้หมายถึงเกษตรทฤษฎีใหม่ด้านการบริหารที่ดินจำนวนน้อย ซึ่งเป็นหนึ่งในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการทำการเกษตรบนที่ดินจำนวนน้อย โดยมีเป้าหมายเพื่อการอยู่อาศัยและการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงยั่งยืน ซึ่งเป็นการคิดบนหลักการใหม่แตกต่างจากแนวทางการทำการเกษตรอุตสาหกรรมที่มุ่งผลิตผลผลิตในปริมาณมากเพื่อการค้าขายเป็นหลักพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเกษตรเป็นอย่างยิ่ง ในช่วงแรกนั้นพระองค์ทรงใช้พื้นที่บริเวณวังสวนจิตรลดาเป็นสถานที่ทำการศึกษาทดลองค้นคว้า จากนั้นได้ขยายไปยังโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริตามจังหวัดต่าง ๆ ปัจจุบันมีมากกว่า 3,000 โครงการ โดยโครงการสำคัญโครงการหนึ่งตั้งอยู่ ณ วัดมิ่งคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ซึ่งถือเป็นพื้นที่แรกที่ได้นำ “เกษตรทฤษฎีใหม่” สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมจนประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ทั่วประเทศการจัดการน้ำตามแนวทางเกษตร

5. หัวใจสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน “เกษตรทฤษฎีใหม่” เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหา โดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับการทำการเกษตรอย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลจนพบว่า

เกษตรกรไทยส่วนใหญ่มีพื้นที่เฉลี่ยอยู่ประมาณครอบครัวละ 10-15 ไร่ จึงทรงคิดคำนวณจำนวนการใช้พื้นที่ดินเพื่อการดำเนินชีวิต โดยมีเป้าหมายหลักคือทำอย่างไรให้มีข้าวปลาอาหารจากผืนดินเพียงพอตลอดปี เพื่อที่จะได้ประหยัดค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายไปกับค่าอาหารและของกินของใช้ต่าง ๆ เพื่อให้มีรายได้เหลือพอสำหรับใช้จ่ายใช้สอยในสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิต นอกจากนี้ยังมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยเมื่อมีความ มั่นคงในชีวิตก็ดำเนินชีวิตด้วยความรักความสามัคคีและเอื้อกันครั้งแรกที่อาทรกันจากนั้นจึงพระราชดำริให้ทดลอง “เกษตรทฤษฎีใหม่” วัดมิ่งคล

ช่วยพัฒนา เมื่อปี พ.ศ. 2532 ขั้นตอนของการนำทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติให้สำเร็จนั้น มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงหลายประการและที่สำคัญต้องไม่ลืมเรื่องของ “ความยืดหยุ่น” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงกล่าวไว้บ่อยครั้งว่า “อย่าติดตำรา” เหตุเพราะสิ่งที่พระองค์ท่านทรงพระราชดำรินั้นเป็น “เกษตรทฤษฎีใหม่” ย่อมยังไม่มีในตำราใด ๆ และด้วยความเป็นทฤษฎีใหม่นี้สิ่งต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นก็เป็นเพียง “Tentative Formula” หรือสูตรคร่าว ๆ เมื่อนำไปปฏิบัติจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพพื้นที่และปัจจัยอื่น ๆ ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละครอบครัว ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามภูมิสังคม ดังตัวอย่างการออกแบบพื้นที่และการขุดสระน้ำในพื้นที่ 2 แห่งซึ่งมีความแตกต่างกัน

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์

ทฤษฎีเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์

ทฤษฎีเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิเคราะห์ตามหัวข้อคุณิพนธ์นี้จะให้ความสำคัญที่เป็นโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจแบบระบบทุนนิยมโลก เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าระบบเศรษฐกิจแบบระบบทุนนิยมโลกเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนกระแสโลกาภิวัตน์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังเช่นกรณีคุณิพนธ์นี้ จะพบว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโลกมีอำนาจในการชี้นำโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยภาพรวมของประเทศ ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงต้องปรับบทบาทในการดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับระบบทุนนิยมโลกที่เกิดจากการครอบงำทางเศรษฐกิจ ถ้าไม่ปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ก็จะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชาติในการส่งออกผลผลิตของไทย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์นี้เป็นแนวคิดที่มีลักษณะหลากหลายที่แตกต่างกันไป กระแสที่หนึ่งมองว่าเป็นผลของความเป็นสมัยใหม่ที่ขยายออกไปทั่วโลกและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง กระแสที่สองมองว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงของยุคหลังสมัยใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกในปัจจุบันนี้ มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ในระดับโลกโดยนักวิชาการได้ชี้ให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์ว่ามีลักษณะเป็นโลกที่ไร้พรมแดน อันหมายถึง การเชื่อมร้อยของพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลกเข้าด้วยกัน จะขอกกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ของนักวิชาการเหล่านี้พอสังเขปดังนี้

กิดเด็นส์, แอนโทนี (Giddens, Antony) ได้ให้นิยามกระแสโลกาภิวัตน์ว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมมีความเข้มข้นขึ้น โดยเชื่อมท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลกันเข้าด้วยกัน ปรากฎการณ์ที่เกิดขึ้น ณ ท้องที่หนึ่งส่งผลกระทบต่อปรากฏการณ์ที่อยู่อีกที่หนึ่งที่อยู่ไกลออกไป กระบวนการนี้เรียกว่า การยืดขยายความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามเวลาและพื้นที่ (Time-space Distanciation) กิดเด็นส์ มองกระแสโลกาภิวัตน์ว่าเป็นความเป็นสมัยใหม่ที่ขยายตัวออกไป โดยเขาได้ชี้ให้เห็นพลังขับเคลื่อนความเป็นสมัยใหม่ที่สำคัญ 4 มิติ คือ (Giddens, 2003 : 61-65)

1. กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ
2. ลัทธิทุนนิยมที่ขับเคลื่อนให้เกิดระบบเศรษฐกิจทุนนิยมระดับโลก
3. ลัทธิทหารนิยมที่ก่อให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นระเบียบทางการทหารในระดับโลก
4. ลัทธิรัฐนิยมที่ได้รับการขับเคลื่อนซึ่งก่อให้เกิดระบบของรัฐชาติขึ้นมา

โดยที่ระบบต่าง ๆ และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่เกิดจากการขับเคลื่อนของมิติทั้ง 4 นั้นได้ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงชีวิตของผู้คน ครอบครัว และชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลกซึ่งอยู่ห่างไกลกันเข้าด้วยกัน

ฮาร์วีย์ (Harvey, 1989 : 92) ได้อธิบายยุคสมัยศตวรรษที่ 19 เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดการกระชับระยะเวลาที่พื้นที่ (Time-space Compression) ที่มีมากขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านการพัฒนากระบวนการคมนาคมขนส่งในอดีตมาจนถึงการสื่อสารทางไกลสมัยใหม่ ซึ่งจนถึงช่วงต้นปลายของคริสต์ทศวรรษ 1970 จนถึงช่วงต้นคริสต์ทศวรรษที่ 1980 ระบบทุนนิยมเกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนการผลิตที่ใช้ระบบการสะสมทุนแบบฟอร์ด ซึ่งมีการวางระเบียบขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจนตายตัวได้ถูกแทนที่ด้วยการสะสมทุนแบบยืดหยุ่น ฮาร์วีย์ (Harvey, 1997 : 265) ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนไปของทุนนิยมเป็นการเปลี่ยนจากแบบ เดิมหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติเพราะได้มีการพยายามแสวงหารูปแบบการจัดการองค์กรใหม่ เทคโนโลยีใหม่ ๆ วิถีชีวิตใหม่ ๆ และรูปแบบการกดขี่ขูดรีดแบบใหม่ถือว่าการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดการจัดการกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ และการนำเสนอภาพตัวแทนเชิงพื้นที่ขึ้นใหม่โดยสิ้นเชิงและได้ส่งผลกระทบต่อคนเรา กล่าวคือ ความก้าวหน้าทางด้านการขนส่งและคมนาคมไม่ว่าจะเป็นทางด่วน คลอง ทางรถไฟ เรือกลไฟ โทรเลข วิทยุและรถยนต์ ระบบการขนส่ง ด้วยตู้คอนเทนเนอร์ การขนส่งสินค้าทางเครื่องบิน โทรศัพท์ และโทรคมนาคม ล้วนเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างเวลาพื้นที่ และบังคับให้เราต้องมีปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมใหม่ ๆ และมีวิธีนำเสนอภาพตัวแทนของพื้นที่แบบใหม่ ชีตความสามารถในการวัดและแบ่งช่วงเวลาได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงด้วยการผลิตและการกระจายสินค้าที่ตรงเวลามากขึ้น และต่อมาด้วยการให้ความใส่ใจอย่างใกล้ชิดกับความเร็วและกลไกในการประสานการผลิต เช่น การใช้เครื่องจักร และการใช้หุ่นยนต์ รวมทั้งความเร็วในการเคลื่อนย้ายสินค้า ผู้คน ข้อมูล และข่าวสาร เป็นต้น

นอกจากนี้ฮาร์วีย์ (Harvey, 1989 : 92) ได้ให้ความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยมในศตวรรษที่ 19 เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบฟอร์ดมาเป็นแบบยืดหยุ่นนั้น เกิดขึ้นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศครั้งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ ซึ่งต่อมามีระบบอินเทอร์เน็ตเกิดขึ้นในโลกถือได้ว่าเป็นการเสริมพลังให้แก่ระบบทุนนิยมมากยิ่งขึ้น และในเวลาเดียวกันนี้ยังเกิดความเปลี่ยนแปลงสำคัญขึ้นในระบบทุนนิยมโลกอีกหลายอย่าง เช่น การเกิดขึ้นของทุนข้ามชาติที่ผนวกรวมเอาทุกประเทศเข้าไปอยู่ในระบบการผลิตและการเงินระดับโลก และการเกิดขึ้นของชนชั้นนายทุนข้ามชาติ เป็นต้น (Robinson, Perryman and Hayday, 2005 : 317) ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อคนทั่วทั้งโลก เช่น วัฒนธรรมแพร่หลายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็วได้ก็เพราะพลังของทุน และเทคโนโลยีที่ผ่านมาทางบริษัทข้ามชาติด้านการสื่อสาร ความร่อยหรอของทรัพยากร และปัญหาทางนิเวศวิทยาอื่น ๆ เช่น ปัญหาโลกร้อน ปัญหามลพิษทางน้ำ เสียง และอากาศก็ถูกเร่งให้รุนแรงด้วยพลังของทุนที่แทรกตัวเข้าไปในพื้นที่ต่าง ๆ และขูดรีดทรัพยากรเพื่อสะสมทุน แม้แต่การล่มสลายของระบบคอมมิวนิสต์ก็ถูกมองว่าเป็นชัยชนะของระบบทุนนิยม โดยที่สงครามเย็นยุติลงยังได้ช่วยให้พลังของทุนและเทคโนโลยีทะลุทะลวงเข้าไปในพื้นที่ใหม่ ๆ ได้มาก

ฮาร์วีย์ (Harvey, 1997 : 268-269) เห็นว่าโดยปกตินี้คนเราจะมีความรู้สึกผูกพันกับพื้นที่เมื่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นจึงมีผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตในทางวัฒนธรรมและ

การเมืองของคนเรา เช่น ก่อให้เกิดความฉาบฉวย (Ephemerality) ในรูปแบบการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดความตึงเครียด ความระส่ำระสาย ความสับสน และความกลัว ความไม่แน่นอนต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นลักษณะเด่นของสังคมยุคหลังสมัยใหม่ ฮาร์วีย์ชี้ว่าความกระชับแน่นระหว่างเวลากับพื้นที่มีมานานแล้ว แต่ในยุคปัจจุบันนี้ความกระชับแน่นก็มีเพิ่มขึ้นอย่างมาก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะทางด้านสารสนเทศ ระบบทุนนิยมโลกยุคใหม่ที่สัมพันธ์อยู่กับการปฏิวัติทางเทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นพลังขับเคลื่อนก่อให้เกิดโลกาภิวัตน์ ฮาร์วีย์ให้ความสำคัญที่การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตของระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งได้เปลี่ยนจากการสะสมทุนแบบฟอร์ดมาเป็นการสะสมทุนแบบยืดหยุ่นว่า มีผลกระทบต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนอย่างมาก โดยเฉพาะการก่อให้เกิดความตึงเครียดระส่ำระสาย

โซลเต (Scholte) เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ของความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งก่อให้เกิดโลกาภิวัตน์ที่สามารถที่จะติดต่อสัมพันธ์กันได้ทั่วโลก (Transplanetary Connectivity) นั้นมีพลังขับเคลื่อนที่มาจากพัฒนาการของระบบทุนนิยม รูปแบบการบริหารจัดการแบบใหม่ การสร้างอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และความรู้สมัยใหม่ที่เป็นแบบเหตุผลนิยม (Scholte, 2005 : 4) โซลเต มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีความต่อเนื่องจากเดิมมิได้เกิดขึ้นแบบทันทีทันใด โลกาภิวัตน์เกิดขึ้นเมื่อใดถ้าพิจารณาตามคำนิยามของ กิดเด็นส์ ก็จะทำให้โลกาภิวัตน์เกิดขึ้นมานานแล้วแต่ค่อย ๆ เพิ่มความเข้มข้นขึ้น สำหรับ ฮาร์วีย์ โลกาภิวัตน์นั้นเกิดขึ้นเมื่อ 20 -30 ปีที่ผ่านมา นี้เอง โซลเตเห็นว่าโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นตั้งแต่ คริสต์ศตวรรษ 1850 (พ.ศ. 2393-2402) เป็นต้นมา เช่น ในปี พ.ศ. 2394 มีงานจัดแสดงสินค้าระดับโลกขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2409 มีการวางสายเคเบิลโทรเลขข้ามมหาสมุทรเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2442 มีการส่งสัญญาณวิทยุข้ามพรมแดนประเทศเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2469 มีการโทรศัพท์พูดคุยกันข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกเป็นครั้งแรก (Scholte, 2005 : 100) โซลเตจึงเห็นว่าระยะเวลาในช่วงกลางของคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 (ตรงกับช่วง พ.ศ. 2393-2492) ถือเป็นโลกาภิวัตน์ในยุคเริ่มแรก (Incipient Globalization) แต่ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษ 1950 (พ.ศ. 2493-2502) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงใหม่ในอัตราที่เร่งเร็วขึ้นที่สำคัญหลายอย่าง เช่นในปี พ.ศ. 2499 มีการวางสายเคเบิลโทรศัพท์ข้ามมหาสมุทรเป็นครั้งแรก หลังจากนั้นจำนวนผู้ใช้โทรศัพท์ก็มากขึ้น เมื่อถึงปี พ.ศ. 2508 มีถึง 150 ล้านคน สำหรับผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ ในปี พ.ศ. 2521 ยังไม่มีแม้แต่คนเดียว แต่ก็เพิ่มขึ้นถึงกว่า 1,000 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2547 จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเริ่มจากศูนย์ ในปี พ.ศ. 2528 เพิ่มมาเป็น 934 ล้านคน และเขตอุตสาหกรรมส่งออกเริ่มจากศูนย์เช่นเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2500 ได้เพิ่มขึ้นถึง 3,000 แห่งในปี พ.ศ. 2545 (Scholte, 2005 : 117) เขาจึงระบุว่าช่วงเวลาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 (พ.ศ. 2493) เป็นต้นมา ถือเป็นโลกาภิวัตน์ที่เร่งเร็วขึ้นในยุคปัจจุบัน

สโคลเต้ (Scholte, 2005 : 15-17; 54-60) นักวิชาการทางสังคมศาสตร์สามารถสรุปการให้ความหมายโลกาภิวัตน์ ได้เป็น 5 แนวทางดังนี้

แนวทางที่ 1 การอธิบายว่าโลกาภิวัตน์ หมายถึงการที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพิ่มสูงขึ้น (Internationalization) ซึ่งจะเป็นการพูดถึงโลกาภิวัตน์ในแง่ของความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนระหว่างประเทศ (Cross-border Relations) เป็นการพูดถึงความเจริญเติบโตของการแลกเปลี่ยน

ระหว่างประเทศและการพึ่งพากันระหว่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้น เช่น พอล เอิร์สต์ และเกรแฮม ทอมป์สัน (Paul Hirst & Grahame Thompson) เป็นต้น

แนวทางที่ 2 การอธิบายโลกาภิวัตน์ในแง่ของการทำให้เป็นเสรีมากขึ้นตามอุดมการณ์เสรีนิยม (Liberalization) เป็นการให้ความหมายโลกาภิวัตน์ในแง่กระบวนการกำจัดข้อจำกัดต่าง ๆ ที่รัฐสร้างขึ้นในการเคลื่อนไหวในเรื่องต่าง ๆ ระหว่างประเทศ โดยวัตถุประสงค์ของการกำจัดข้อจำกัดเหล่านี้ก็เพื่อที่จะสร้างเศรษฐกิจโลกที่ไร้พรมแดนและเสรี (Open and Borderless World Economy)

แนวทางที่ 3 การอธิบายโลกาภิวัตน์ในแง่ของการทำให้เป็นสากล (Universalization) เมื่อ Oliver Reiser และ Blodwen Dawies เริ่มใช้คำว่า “Globalize” ในทศวรรษที่ 1940 นั้นพวกเขาหมายถึง “Universalize” หรือการทำให้เป็นสากลเพราะพวกเขาเชื่อว่าในอนาคตนั้นการผนวกรวมกันทางวัฒนธรรมของโลกใบนี้ในแบบมนุษยนิยมโลกจะเกิดขึ้น ดังนั้นในแง่โลกาภิวัตน์ จึงเป็นเรื่องของทั่วโลก เป็นกระบวนการของการแพร่ขยายสิ่งต่าง ๆ ที่หลากหลายและประสบการณ์ไปสู่ประชาชนในทุกมุมโลก เช่น การแพร่ขยายของรถยนต์ ร้านอาหารจีน การปลดแอกอาณานิคมหรือการทำฟาร์มปศุสัตว์ขนาดใหญ่ เป็นต้น

แนวทางที่ 4 การอธิบายโลกาภิวัตน์ในแง่ของการทำให้เป็นตะวันตก (Westernization) หรือการทำให้ทันสมัย (Modernization) เป็นการอธิบายในแง่โลกาภิวัตน์ที่พยายามทำให้เกิดรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้นหรือการเป็นอเมริกันมากขึ้น เช่น ร้านอาหารประเภทฟาสต์ฟู้ดแมคโดนัลด์ (McDonald's) อุตสาหกรรมภาพยนตร์ฮอลลีวูด (Hollywood) และสำนักข่าวซีเอ็นเอ็น (CNN) เป็นต้น

แนวทางที่ 5 การอธิบายโลกาภิวัตน์ในแง่ของการแบ่งเขตพื้นที่ใหม่ (Respatialization) ในแง่โลกาภิวัตน์จะเป็นการจัดรูปแบบภูมิศาสตร์ทางสังคมใหม่ (Social Geography) โดยที่มีการเพิ่มความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลในสวนต่าง ๆ ของโลกมากยิ่งขึ้น เช่นแนวคิดของ เดวิด เฮลด์ (David Held) และ แอนโทนี่ แมคกรูว์ (Anthony McGrew) ที่นิยามโลกาภิวัตน์ว่าเป็นกระบวนการหรือชุดของกระบวนการที่ฝังตัวอยู่ในการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางด้านพื้นที่ของความสัมพันธ์ทางสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ เป็นความพยายามในการประยุกต์ โลกาภิวัตน์ให้เข้ากับแนวโน้มในเรื่องการทำให้เขตแดนหรือพรมแดนหมดไป (Deterritorialization) ดังนั้นในแง่พื้นที่ทางสังคมจึงไม่สามารถถูกวาดภายใต้เขตแดนหรือพรมแดนของรัฐใดรัฐหนึ่งได้อีกต่อไป นอกจากนั้นยังมีการกระทำบางอย่างที่เหนือพรมแดนหรือเขตแดนอีกด้วย (Supraterritoriality)

ทฤษฎีหลักที่อธิบายการเกิดขึ้นของโลกาภิวัตน์ มี 3 ทฤษฎี คือ (วิภาวี เอี่ยมวรเมธ, ม.ป.ป.)

1. ทฤษฎีภาวะทันสมัยและการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่มีรูปแบบเดียวกัน (Modernization and Convergence) ทฤษฎีภาวะทันสมัยและการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแบบที่มีแนวคิดว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความทันสมัยเป็นธรรมชาติของการวิวัฒนาการของทุกสังคมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหรือวิวัฒนาการของสังคมทุกสังคมสัมพันธ์กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางเศรษฐกิจ

ฐานคิดของทฤษฎีนี้มาจากแนวคิดทางสังคมวิทยาตามแนวโครงสร้างหน้าที่ซึ่งเห็นว่าสังคมแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ แต่ละส่วนมีหน้าที่ของมันที่ทำหน้าที่สอดคล้องกับส่วนอื่น ๆ ในระบบการทำให้

หน้าที่ของระบบต่าง ๆ จะประสานสอดคล้องกันและนำไปสู่การอยู่รอดของสังคม หรือระบบทั้งระบบ เปรียบได้กับการทำงานของร่างกายของสิ่งมีชีวิตที่มีอวัยวะต่าง ๆ ประกอบกันเข้าเป็นระบบร่างกาย แต่ละส่วนทำหน้าที่ของมันแตกต่างกันออกไป เช่น หัวใจทำหน้าที่สูบฉีดโลหิตไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย สมอทำหน้าที่สังเคราะห์อวัยวะส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย กระทบอาหารทำหน้าที่ย่อยอาหาร เป็นต้น ซึ่งอวัยวะทั้งหมดที่ทำหน้าที่แตกต่างกันเหล่านี้ได้ทำหน้าที่ประสานกันเพื่อนำร่างกายไปสู่สภาวะสมดุลนั่นเอง

สำหรับระบบสังคม การเกิดส่วนต่าง ๆ ในระบบสังคมนั้นนอกจากแต่ละระบบจะทำหน้าที่ของมันเองที่ประสานกับส่วนอื่น ๆ เพื่อความอยู่รอดของทั้งระบบแล้วยังเป็นการนำไปสู่การพัฒนาเพื่อสิ่งที่ดีกว่าสังคมพัฒนาไปมากขึ้นและเกิดส่วนใหม่ ๆ ขึ้นทำหน้าที่ใหม่ ๆ ย่อมแสดงให้เห็นว่าสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นเป็นสังคมที่มีโครงสร้างชั้นสูงขึ้น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงสังคมจากเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมจึงเป็นธรรมชาติของวิวัฒนาการของสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

นอกจากนั้นการที่สังคมหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงสังคมจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรมนั้นยังทำให้เกิดต้นแบบของการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะสังคมต่าง ๆ ไม่ได้แยกกันอยู่อย่างโดดเดี่ยวเป็นอิสระขาดการติดต่อกัน แต่อยู่ในระบบเดียวกันคือโลกการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบโลกย่อมกระทบต่อระบบอื่น ๆ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามกันไปด้วย

สังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมเมื่อมีการติดต่อกับสังคมสมัยใหม่หรือสังคมอุตสาหกรรม สังคมเกษตรกรรมจะเริ่มรับแนวคิดและเริ่มปรับปรุงพัฒนาส่วนต่าง ๆ เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสมัยใหม่ นักทฤษฎีบางคนมีแนวคิดที่ว่าเหตุที่สังคมเกษตรกรรมพัฒนาไปสู่สังคมสมัยใหม่นั้นเกิดจากคนในสังคมเกษตรกรรมรู้สึกอิจฉาสังคมสมัยใหม่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางวัตถุมีความสะดวกสบายและร่ำรวยกว่ามาก

เมื่อมีความพยายามจะปรับเปลี่ยนและพัฒนาสังคมไปสู่สังคมสมัยใหม่ความพยายามอาจจะเริ่มที่การรับเทคโนโลยี เช่น การรับเครื่องจักรกลสมัยใหม่เข้ามาก่อนหลังจากนั้นรูปแบบการทำงานจะมีการปรับตัวตามให้สอดคล้องกับการผลิตแบบใหม่ ซึ่งย่อมกระทบต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับรูปแบบการผลิตของสังคมในด้านรูปแบบการทำงาน เช่น การมีกะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่เครื่องจักรไม่สามารถหยุดพักเครื่องได้ การกำหนดเวลาเข้าทำงานและเลิกงานที่ตายตัว การคำนวณค่าตอบแทนที่สามารถสร้างกำไรสูงสุดแก่เจ้าของโรงงานและลูกจ้างยอมรับได้ ซึ่งรูปแบบการทำงานที่เปลี่ยนไปนี้ย่อมกระทบต่อรูปแบบครอบครัวด้วย เช่น ครอบครัวเปลี่ยนจากหน่วยผลิตไปเป็นหน่วยบริโภคเพราะสมาชิกในครอบครัวไม่ได้ผลิตและบริโภคภายในครัวเรือนอีกต่อไป แต่สมาชิกออกไปทำงานหาเงินและซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภคเข้ามาในครัวเรือน ความสัมพันธ์แบบผูกพันด้วยสายเลือดเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ด้วยการสมรส ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์แบบผูกพันด้วยสายเลือดเป็นรูปแบบของครอบครัวขยายซึ่งเหมาะกับสังคมเกษตรกรรมที่ต้องการแรงงานมากในการทำการเกษตร แต่ในสังคมอุตสาหกรรมขนาดของครอบครัวยิ่งใหญ่มากยิ่งเป็นภาระต่อการสร้างฐานะและเป็นข้อจำกัดของคู่สมรสที่ไม่ได้พึงพิงการผลิตของครัวเรือนอีกต่อไป ดังนั้นครอบครัวเดี่ยวซึ่งมีรูปแบบความสัมพันธ์แบบผูกพันด้วยการสมรสจึงเกิดขึ้นทดแทนครอบครัวแบบขยาย นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของครอบครัวและระบบเศรษฐกิจดังกล่าวยังก่อให้เกิดหน่วยย่อยของสังคมที่ไม่เคยมีมาก่อนในสังคม เช่น โรงเรียน ซึ่งในสมัยก่อนการศึกษาผูกอยู่กับครอบครัวและวัดที่เน้นการ

เรียนการสอนเพื่อสร้างสมาชิกสังคมให้มีทักษะและความรู้สมัยใหม่หรือความรู้จากตะวันตกที่สอดคล้องกับความต้องการของระบบอุตสาหกรรมและการบริการ และเน้นการสร้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางมากกว่าการสอนความรู้พื้นฐานทั่ว ๆ ไป เช่น ปรัชญา ศาสนา พิธีกรรมหรือศิลปะพื้นบ้านต่าง ๆ นอกจากนั้นแม้แต่องค์กรศาสนายังมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเผยแพร่และคำสอนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบใหม่ด้วย เช่น การตีความพุทธศาสนาในเรื่องความสมณะในยุคก่อนทุนนิยมจะเน้นการพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่และการไม่ชวนขวายเป็นแสวงหาความสุขทางวัตถุ แต่ในยุคทุนนิยมความสมณะในศาสนาพุทธถูกตีความให้มีความพึงพอใจในระดับที่พอดีหรือสายกลางและความสุขที่พอดี คือการมีวัตถุพอประมาณแก่การพัฒนาตน การนิ่งเฉยไม่แสวงหาหรือชวนขวายเป็นความสุขที่แท้จริงและการขาดแคลนวัตถุอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทั้งกายและใจด้วย

การเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ รูปแบบครอบครัว รูปแบบการดำเนินชีวิต และการเกิดขึ้นหน่วยย่อย ๆ ต่าง ๆ ในสังคมย่อมกระทบต่อค่านิยมความเชื่อของคนในสังคม โดยเป็นผลจากการรับความรู้จากสังคมสมัยเข้ามาผ่านรูปแบบการทำงาน โรงเรียน หรือสื่อต่าง ๆ ซึ่งอาจเข้ามาในรูปของภาพยนตร์นำเข้าจากต่างประเทศ สินค้าและบริการจากต่างประเทศที่มีโฆษณาเป็นตัวกระตุ้นและเผยแพร่ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ที่ได้รับอิทธิพลจากผู้บริหารประเทศที่ต้องการให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่วางนโยบายไว้ โดยมีความทันสมัยหรือสังคมอุตสาหกรรมเป็นเป้าหมาย อย่างไรก็ตามบ่อยครั้งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ก็เป็นไปเองตามธรรมชาติ โดยอยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้นำประเทศหรือชนชั้นนำในประเทศ ทั้งนี้เพราะในสังคมสมัยใหม่การสื่อสารและการแพร่กระจายข้อมูลมักเป็นไปโดยอิสระที่ไม่สามารถควบคุมได้นั่นเอง

ดังนั้นเมื่อการพัฒนาดังกล่าวแพร่กระจายไปอย่างทั่วถึงสังคมต่าง ๆ ทั่วโลกจะมีลักษณะคล้าย ๆ กันคือเป็นสังคมสมัยใหม่ที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบตะวันตกซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะทันสมัย

2. ทฤษฎีจักรวรรดินิยมหรือวิพากษ์ทุนนิยม (Capitalism) ทฤษฎีนี้มองการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ทุนนิยมว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นธรรมทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยเริ่มแรกจะต้องกลับไปพิจารณาที่กระบวนการผลิตของระบบทุนนิยมว่าเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาทั้งหมด

ระบบทุนนิยมเป็นระบบที่เน้นการใช้กลไกตลาดในการควบคุมราคาและปริมาณสินค้า เพื่อให้ราคาสินค้าเพิ่มขึ้นหรือลดลงตามธรรมชาติอันได้แก่ธรรมชาติในด้านอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ซึ่งจะช่วยให้ไม่เกิดการผูกขาดราคาสินค้าและทำให้เกิดการผลิตที่สมเหตุสมผลคือเมื่อมีความต้องการสินค้ามากกว่าราคาสินค้าก็จะสูงขึ้น เมื่อสินค้าราคาสูงขึ้นและไม่มีความจำเป็นมากนักความต้องการสินค้าจะลดลงราคาสินค้าก็จะลดลงไม่จูงใจให้ผลิตต่อไป การผลิตสินค้าตัวนั้นก็ลดลงตามไปด้วยผลที่ตามมาของระบบนี้คือการผูกขาดไม่เกิดขึ้นเพราะผู้ผลิตมีโอกาสเท่ากันในการผลิตสินค้าตามอุปสงค์และอุปทาน อย่างไรก็ตามสิ่งที่ตามมาในระบบทุนนิยมคือการสร้างกำไรและการแข่งขันของผู้ผลิต กลวิธีในการแข่งขันที่ใช้ในระบบนี้ ได้แก่ การตัดราคาแข่งขันระหว่างผู้ผลิต การกดราคาค่าแรงงานคนงานที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่า และการแสวงหาทรัพยากรราคาถูกและ

ตลาด ซึ่งทั้งสามประเด็นนี้นำไปสู่ปัญหาของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของกลุ่มประเทศพัฒนาใหม่ ต่อมา

การแข่งขันกันระหว่างผู้ขายด้วยการตัดราคาทำให้ผู้ผลิตที่มีทุนมากกว่ามีความสามารถในการแข่งขันมากกว่า และในที่สุดผู้ผลิตที่มีกำลังอ่อนกว่าจะถูกผลักออกจากระบบการแข่งขันจนในที่สุดจะเหลือเพียงผู้ผลิตเพียงไม่กี่ราย ซึ่งจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันได้ง่ายขึ้น การรวมกลุ่มกันของผู้ผลิตจะทำให้กลุ่มผู้ผลิตสามารถกำหนดราคาสินค้าในตลาดได้โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับอุปสงค์ของสินค้าอีกต่อไป แต่ขึ้นอยู่กับผู้ผลิตฝ่ายเดียวและสร้างผู้ผลิตรายใหญ่ขึ้นเป็นเจ้าพ่อในตลาดและในที่สุดพัฒนาเป็นรูปแบบไปเป็นองค์กรข้ามชาติที่มีอำนาจและทุนมหาศาลที่เรารู้จักกันในนามบริษัทข้ามชาติ (Transnational Corporation)

ส่วนการลดราคาค่าแรงงานคนงานซึ่งผู้ผลิตนำมาใช้เป็นกลวิธีลดต้นทุนการผลิตเพื่อเพิ่มผลกำไรนั้น นายทุนจะสามารถทำได้ด้วยการสร้างค่านิยมผ่านระบบต่าง ๆ ในสังคม เช่นองค์กรศาสนา และสื่อ เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกมองเห็นความชอบธรรมในการเอาเปรียบของนายทุนและยอมให้นายทุนเอาเปรียบได้ แต่ในที่สุดเมื่อการเอาเปรียบเพิ่มขึ้นกลุ่มคนงานจะรวมกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับนายทุนหรือผู้ผลิต เกิดเป็นสหภาพคนงานที่มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขการทำงาน แต่ในบางกรณีตามทฤษฎีมาร์กซิสต์ กลุ่มคนงานจะรวมตัวกันเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างสังคมเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้น

สุดท้ายคือการแสวงหาทรัพยากรราคาถูกและตลาด ในส่วนนี้ผลักดันให้ผู้ผลิตต้องพยายามแสวงหาพื้นที่ในการลงทุนใหม่ ๆ และทำให้ระบบทุนนิยมแพร่กระจายไปทั่วโลกโดยเฉพาะในส่วนที่ทุนนิยมยังเข้าไปไม่ถึง ได้แก่ กลุ่มประเทศที่ระบบเศรษฐกิจพึ่งพิงการเกษตรกรรมดั้งเดิม เมื่อระบบทุนนิยมเข้ามาในประเทศเหล่านี้การแข่งขันด้วยระบบการตัดราคา การเอาเปรียบคนงานก็เข้ามาด้วย นอกจากนั้นการสร้างตลาดในประเทศเปิดใหม่เหล่านี้จำเป็นต้องสร้างนิสัยการบริโภคให้เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นการโฆษณาและการสอดแทรกค่านิยมบริโภคนิยม จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับระบบทุนนิยมค่านิยมเหล่านี้จะถูกสอดแทรกผ่านสื่อและภาพยนตร์ ผู้คนในสังคมจะค่อยซึมซับค่านิยมบริโภคนิยมแบบไม่รู้ตัวจนกระทั่งเกิดเป็นนิสัยจากรุ่นสู่รุ่นต่อไปและทำให้การขายสินค้าง่ายและได้ผลกำไรอย่างรวดเร็ว

ผลของการพัฒนาดังกล่าวนำไปสู่การเก็บเกี่ยวผลกำไรที่สร้างขึ้นในประเทศพัฒนาใหม่เหล่านี้กลับประเทศแม่หรือประเทศที่นายทุนกำเนิดขึ้น ซึ่งมักเป็นประเทศในยุโรปและอเมริกาและนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศ โดยประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเข้ามาลงทุนในประเทศกำลังพัฒนาจะร่ำรวยมหาศาลในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาจะพัฒนาไปพร้อม ๆ กับการสร้างหนี้สินที่พอกพูนขึ้นอันเกิดจากความพยายามเปลี่ยนแปลงสังคมตนเองจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดด้วยการซื้อเทคโนโลยีราคาแพงเข้ามาพัฒนาประเทศและขายผลิตผลเกษตรกรรมซึ่งเป็นผลผลิตพื้นฐานของสังคมกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีราคาถูก ประกอบกับการบริโภคอย่างมากมายของสมาชิกสังคมทำให้การสะสมทุนในประเทศไม่เกิดการพัฒนาจึงเป็นการพัฒนาที่ไม่ได้สร้างพื้นฐานความมั่นคงของสังคมอย่างแท้จริง เพราะประเทศอุตสาหกรรมใหม่เหล่านี้ไม่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีเป็นของตนเองแต่ต้องพึ่งพิงความรู้จากตะวันตกและอเมริกา นอกจากนั้นการผลิตของประเทศเหล่านี้ยังเป็นการผลิตเพื่อป้อนตลาดการผลิตและการบริโภคใน

ประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ประเทศไทยตลาดส่งออกหลักของไทยคืออเมริกา ดังนั้นไทยจึงต้องพึ่งพิงประเทศอเมริกาอย่างมากในการคงไว้ซึ่งระบบทุนนิยม

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้จะก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมเช่นกัน แต่เป็นกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ที่มีปัญหาทั้งหนี้สินและคุณภาพชีวิตของประชากร โดยเกษตรกรรมที่เคยเป็นพื้นฐานของสังคมจะค่อย ๆ หดไปทั้งนี้เพราะเกษตรกรรมที่เคยเป็นอิสระในพื้นที่เกษตรกรรมของตนเองจะถูกเปลี่ยนไปเป็นกรรมกรในโรงงาน หรือกลายเป็นคนงานระดับล่างในธุรกิจภาคบริการและอยู่อาศัยตามแหล่งสลัมในเมือง ซึ่งเมืองจะเปลี่ยนสภาพจากเมืองเล็กกลายเป็นมหานครที่เติบโตขึ้นด้วยความหลากหลายทั้งความเจริญและความเสื่อมโทรม ปรากฏการณ์ดังกล่าวปรากฏชัดเจนในประเทศกำลังพัฒนายุคแรก ๆ เช่น บราซิล อาร์เจนตินา หรือแม้กระทั่งกรุงเทพฯ เป็นต้น

สำหรับคนงานระดับล่างในประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้ซึ่งน่าจะรวมตัวกันต่อโรงเพื่อสร้างเงื่อนไขที่เป็นธรรมมากขึ้นให้แก่ตนเองนั้น ในระบบทุนนิยมข้ามชาตินั้นไม่สามารถทำได้ทั้งนี้เพราะกลุ่มคนงานได้ถูกทำให้อ่อนพลังลงด้วยการแบ่งคนงานออกเป็นกลุ่ม ๆ และให้รางวัลแก่คนงานกลุ่มบน ๆ และกดกลุ่มคนงานระดับล่างไว้ทำให้การรวมตัวไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งทำให้งังพัฒนานานเข้าจะยิ่งปรากฏกลุ่มคนระดับล่างไร้ฝีมือ ไร้ทักษะ ตกงานและไม่ใช่อุตสาหกรรมมากขึ้นเพราะคนส่วนใหญ่ที่เคยเป็นเกษตรกรแต่ดั้งเดิมถูกผลักดันให้เข้าสู่ระบบจนกลายเป็นกรรมกร จากรุ่นสู่รุ่นและไม่ได้เป็นเกษตรกรอีกต่อไป

ดังนั้น ผลของการพัฒนาประเทศไปสู่ภาวะทันสมัยในระยะยาวสำหรับประเทศด้อยพัฒนา กำลังพัฒนาหรือประเทศอุตสาหกรรมใหม่ตามแนวตะวันตกหรืออเมริกาหรือญี่ปุ่นนั้น จึงเป็นการพัฒนาที่นำไปประเทศไปสู่ภาวะหนี้สินและด้อยลงในคุณภาพชีวิต

3. ทฤษฎีหมู่บ้านโลก (Global Village) ผู้นำแนวคิดเรื่องหมู่บ้านโลก ได้แก่ เฮอร์เบิร์ต มาร์แชลล์ แม็คลูฮัน (Herbert Marshall McLuhan) แนวคิดเรื่องหมู่บ้านโลกเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในด้านเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ระดับโลก จากสมัยก่อนซึ่งการเดินทางและการติดต่อสื่อสารไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด ๆ จะมีอุปสรรคอันเกิดจากระยะทางและเวลาทำให้ไม่สามารถติดต่อกันได้ง่าย ๆ ยิ่งระยะทางห่างกันมากแค่ไหนอุปสรรคยิ่งมากขึ้นตามไปด้วย เช่น คนในทวีปยุโรปแทบไม่รู้จักคนในแถบเอเชียว่ามีรูปร่างหน้าตา วัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร ในทางกลับกันคนในเอเชียเองก็ไม่รู้จักคนในยุโรปด้วยเช่นกัน ดังนั้นคำว่า Cultural Shock จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ง่าย ๆ ในสมัยก่อนเมื่อผู้คนจากต่างถิ่นที่ห่างไกลกันได้มาติดต่อสัมพันธ์กันและพบว่าอีกฝ่ายมีพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตที่ตนรับไม่ได้ เช่น คนไทยเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมารู้สึกอับอายและตกใจที่เห็นคนต่างชาติชายหญิงกอดจูบกันในที่สาธารณะ เป็นต้น นอกจากนี้ การติดต่อสื่อสารแบบพบหน้าค่าตา (Face to Face) เป็นการสื่อสารที่เป็นไปไม่ได้สำหรับคนที่อยู่ในพื้นที่ต่างกัน การสื่อสารแบบนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันที่เรียกว่าหมู่บ้านเท่านั้น ซึ่งการติดต่อแบบพบหน้าค่าตาจะนำไปสู่การสร้างแบบแผนการดำเนินชีวิต ค่านิยม และวัฒนธรรมร่วมกัน คำว่าหมู่บ้านจึงมีความหมายลึกซึ้งกว่าการที่คนอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันมีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดแต่มีความหมายรวมไปถึงการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมร่วมกันด้วย

ลักษณะเด่นของความเป็นหมู่บ้าน คือ การมีค่านิยม บรรทัดฐาน และประเพณีร่วมกัน ซึ่งนอกจากนั้นยังมีลักษณะการรวมกลุ่มแบบผูกพันทางความรู้สึกของความเป็นพวกพ้องเดียวกัน (Mechanical Solidarity) มากกว่าผูกพันแบบหน้าที่ (Organic Solidarity) ความเด่นอีกอย่างของระบบความสัมพันธ์แบบหมู่บ้าน คือ การพึ่งพิงตนเองได้ของหน่วยย่อยซึ่งสามารถอยู่รอดได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงหน่วยอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะหน่วยย่อยต่าง ๆ มีการผลิตที่ครบวงจรภายในตัวเอง เช่น ครอบครัวหนึ่งจะมีกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ปลูกข้าว ปลูกผัก จับปลา ล่าสัตว์ ทอผ้า ให้การศึกษาบุตร ดูแลรักษาผู้ป่วยในครอบครัว ซ่อมแซมที่อยู่อาศัยและเครื่องมือทำกิน ทำให้ครอบครัวนี้สามารถอยู่เป็นอิสระทางด้านกายภาพได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงครอบครัวอื่น อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในด้านจิตใจ การคงอยู่ต่อไปของครอบครัวจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ตัวอย่างหนึ่ง คือ การแต่งงานที่ไม่สามารถเกิดขึ้นภายในครอบครัวได้แต่จำเป็นต้องพึ่งพิงครอบครัวอื่นและการพึ่งพิงในด้านความปลอดภัยของครอบครัว เช่น กรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างครัวเรือนหรือการปล้น หากไม่ใช่ครัวเรือนในหมู่บ้านหรือพวกพ้องเดียวกันย่อมเสี่ยงต่อการไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือการปกป้อง เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องเกิดการรวมกลุ่มกับครอบครัวอื่นเป็นระบบเดียวกันด้วย ทำให้ต้องเกิดพิธีกรรมการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพื่อผูกพันผู้คนจากหน่วยย่อยหรือครัวเรือนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เมื่อระยะเวลาผ่านไปความผูกพันและความเป็นพวกพ้องจึงสูงขึ้นและเกิดรูปแบบประเพณีค่านิยมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมู่บ้านขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตามในศตวรรษที่ 20 นี้ได้เกิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ทำให้ระบบความสัมพันธ์ของผู้คนบนโลกทั้งระดับกว้างและแคบเช่นท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง การปฏิวัติระบบการสื่อสารที่เริ่มต้นจากโทรเลข โทรศัพท์ วิทยุสื่อสาร มือถือ อินเทอร์เน็ต การปฏิวัติรูปแบบความบันเทิงหรือการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มาพร้อมกับโทรทัศน์ทั้งในรูปบันทึกเทป หรือถ่ายทอดสด หรือมาในรูปของสิ่งพิมพ์ก็ตาม และการปฏิวัติรูปแบบการขนส่งมวลชนจากเรือ เควียนไปสู่รถไฟ รถยนต์ เครื่องบินต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนนำไปสู่การทำลายกำแพงอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารอันได้แก่ระยะทางและเวลาที่เกิดจากพื้นที่ห่างไกลหรือความต่างทางภูมิศาสตร์

ผลของการปฏิวัติทางด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่กล่าวมาทำให้เกิดการปฏิวัติด้านความสัมพันธ์ของประชากรบนโลก พื้นที่ที่เคยปลอดภัยจากการติดต่อจากภายนอก เช่น หมู่บ้านไม่สามารถหนีพ้นการเข้ามาของเทคโนโลยีเหล่านี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเดินทางที่นำผู้คนเข้าและออกจากหมู่บ้านได้ง่ายและถี่ขึ้น การติดต่อสื่อสารที่สะดวกไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์สาธารณะหรือมือถือต่างเข้าไปถึงมือผู้คนในชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลกและที่สำคัญคือความบันเทิงและข้อมูลข่าวสารที่มากับโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ ล้วนนำไปสู่การปฏิวัติวัฒนธรรมที่หล่อหลอมแบบแผนการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของประชากรโลกร่วมกัน เอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม หรือชุมชนถูกทำลายจากวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในยุคนี้ซึ่งในบางครั้งมีการยอมรับวัฒนธรรมใหม่และกลมกลืนไปกับมันไม่ยากนัก แต่ในบางกรณีวัฒนธรรมดั้งเดิมมีความแข็งแกร่งมากและการเข้ามาของวัฒนธรรมกลายเป็นการคุกคามวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมการต่อต้านย่อมเกิดขึ้น

การที่วัฒนธรรมต่าง ๆ ถูกหล่อหลอมเข้าด้วยกันซึ่งเป็นผลมาจากการติดต่อสื่อสารที่แทรกซึมไปทั่วถึงทุกท้องถิ่น การสื่อสารแบบพบหน้าค่าตาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ระหว่างผู้คนโดยไม่มีข้อจำกัดใน

เรื่องพื้นที่ทำให้สังคมโลกมีลักษณะคล้ายคลึงกับหมู่บ้านที่มีค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมร่วมกันและยังเกิดลักษณะความสัมพันธ์แบบไร้มีชีวิตจิตใจ (Mechanical Solidarity) ขึ้นในระดับโลกด้วย

อย่างไรก็ตามความเป็นหมู่บ้านโลกดังกล่าวก็ส่งผลในด้านลบด้วยเพราะการครอบงำทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายกว่าเดิม ดังกรณีการต่อต้านวัฒนธรรมใหม่ในบางกลุ่มที่เห็นว่าวัฒนธรรมใหม่ไม่ใช่วัฒนธรรมที่เกิดจากการหล่อหลอมวัฒนธรรมต่าง ๆ บนโลกแต่เป็นวัฒนธรรมตะวันตกโดยเฉพาะวัฒนธรรมอเมริกัน (Americanization) มากกว่าซึ่งความคิดดังกล่าวมีส่วนถูกอย่างมาก การครอบงำทางวัฒนธรรมนั้นมีผลทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจต่อผู้คนด้วย โดยทางกายภาพทำให้คนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยมซึ่งทำให้คุณภาพชีวิต และความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวลดลงซึ่งเป็นผลมาจากการบริโภคนิยม โดยขาดเหตุผลและการไตร่ตรองที่ดีในด้านจิตใจทำให้คนขาดความเชื่อมั่นศรัทธาในรากฐานทางสังคมของตนเองและขาดบรรทัดฐานในการยึดถือปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพสังคมของตนเองด้วย

นอกจากนั้นความไม่เท่าเทียมกันของผู้คนในส่วนต่าง ๆ ของโลกยังเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงเทคโนโลยีเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้เกิดกลุ่มคนด้อยโอกาสเพิ่มขึ้น และกลายเป็นปัญหาของสังคมต่อไป

○ การศึกษาเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์มีแนวทางที่สำคัญ 4 แนวทางด้วยกัน คือ (Sklair, 1999 : 143-163)

แนวทางที่ 1 แนวการศึกษาตามทฤษฎีระบบโลก (The World System Approach) การศึกษาแนวนี้แบ่งแยกบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ ประกอบด้วยประเทศส่วนกลางหรือแกน (Core) ประเทศกึ่งชายขอบ (Semi-periphery) และประเทศชายขอบ (Periphery) ตามเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงบทบาทของแรงงานระหว่างประเทศ โดยการครอบงำของระบบทุนนิยมโลก ระบบโลกเป็นแบบอย่างในการวิจัยทางสังคมวิทยาศาสตร์ที่เป็นผลงานของอิมมานูเอล วอลเลอ์สตีล (Immanuel Wallerstein) ที่ถูกพัฒนาอย่างกว้างขวางและเป็นวรรณคดีที่ขยายตัวต่อเนื่องมาตั้งแต่คริสต์ศักราช 1970

โลกาภิวัตน์ตามทฤษฎีระบบโลกนั้นเป็นการรวบรวมบทความทางวิชาการ และเป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงทางธุรกิจที่ วอลเลอ์สตีล และสำนักของเขาสามารถอ้างถึงโลกได้อย่างถูกต้องทั้งหมดว่าไม่มีสิ่งใดที่จะสามารถอธิบายโลกได้ถูกต้องกว่าระบบคัมภีร์ระบบโลกที่อ้างอิงไปทั่วโลกนั้นส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการวิพากษ์และเจาะลึกไปถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างยาวนานระหว่างระบบโลกกับประเด็นทางวัฒนธรรม

คริสโตเฟอร์ เซส ดันน์ (Christopher Chase-Dunn) พยายามหาข้อพิสูจน์อย่างเป็นขั้นตอนเพิ่มขึ้นด้วยการปะทะสังสรรค์ด้านตรรกะวิธีทางเศรษฐศาสตร์และการเมือง ซึ่งได้เสนอแนะเกี่ยวกับการก่อตัวของโลกาภิวัตน์โดยให้เหตุผลว่าในระดับเศรษฐกิจนั้นตรรกะวิธีโดยรวมของอำนาจที่เหนือกว่าของเศรษฐกิจโลกตรงข้ามกับระดับของการเมืองที่มีตรรกะวิธีเป็นศูนย์กลางแห่งรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่าระบบโลก อย่างไรก็ตามในขณะที่เศรษฐกิจโลกยังคงอธิบายพื้นฐานของเศรษฐกิจระดับชาติเพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้จึงเป็นการทบทวนปัญหาการวิเคราะห์แนวคิดที่เป็นกลางทางการเมืองของวอลเลอ์สตีล

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าไม่มีทฤษฎีใดที่สามารถอธิบายกระบวนการโลกาภิวัตน์ได้ชัดเจน นอกจากทฤษฎีระบบโลกเท่านั้นที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์อยู่เสมอ ส่วนวอลเลอร์สตีล เห็นว่ารูปแบบทางเศรษฐศาสตร์นั้นขึ้นอยู่กับองค์กรแรงงานระหว่างประเทศที่จำแนกความแตกต่างว่าโลกนี้ถูกทำให้เกิดความสลับซับซ้อนมากและประเทศต่าง ๆ ถูกแยกไว้เป็นหมวดหมู่ ในฐานะที่เป็นระบบทวิลักษณ์ (Bimodal System) ได้แก่ ประเทศที่เป็นแกนกลางประเทศกึ่งชายขอบและประเทศชายขอบ การเมืองส่วนใหญ่ผูกพันกับการเคลื่อนไหวต่อต้านระบบและการต่อสู้กับอำนาจ ในขณะที่วัฒนธรรมนั้นเกี่ยวข้องกับทุกสิ่งครอบคลุมการปะทะสังสรรค์ในระดับชาติและในระดับสากลของแนวคิดอารยธรรมในสังคมศาสตร์ มีนักวิพากษ์จำนวนมากไม่เชื่อว่าแนวคิดระบบโลกยากเกินกว่าที่จะเข้าใจปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สามารถจัดการกับปัญหาทางวัฒนธรรมได้อย่างเพียงพอ

คริสเตียน วูล์ฟฟ์ (Christian Wolff) แสดงความคิดเห็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับแนวคิดด้านวัฒนธรรมไว้ในตัวแบบระบบโลกของวอลเลอร์สตีล ที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนวัฒนธรรม และยังคงเป็นที่สนใจของนักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป ความพยายามที่จะสร้างทฤษฎีเชื้อชาติ สัญชาติและกลุ่มชนของวอลเลอร์สตีล ที่อ้างถึงกลุ่มคนที่แตกต่างกันไปในระบบโลก อาจดูเหมือนว่าได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องแล้วหากแต่มีอยู่บ้างที่จะโต้แย้งว่าปัจจัยต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่เป็นส่วนสำคัญในการวิเคราะห์แม้นั้นเป็นความคิดและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่พยายามนำตัวแบบระบบโลกที่ไกลกว่าที่รัฐจะเป็นศูนย์กลางความเข้าใจต่าง ๆ ของโลกที่นักทฤษฎีระบบโลกมีแนวโน้มที่ฝังใจในระบบเศรษฐกิจโลกนั้นขึ้นอยู่กับระบบของรัฐนั้น ๆ

คำว่าโลก “Global” และคำว่า “International” นั้นเป็นคำที่ใช้แทนกันได้โดยทั่วไป โดยนักทฤษฎีระบบโลก และถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่ใช้กันอยู่ทั่วโลก อย่างไรก็ตามการทำให้เกิดแนวคิดระบบโลกขึ้นมานั้นไม่เหมือนกับแนวคิดโลกาภิวัตน์ที่แพร่กระจายอย่างรวดเร็วและรุนแรงในสาขาวิชาสังคมวิทยาโดยปราศจากแรงกระตุ้น

แนวทางที่ 2 แนวการศึกษาตัวแบบวัฒนธรรมโลก (Global Culture Model) แนวการศึกษาเป็นการจัดประเภทโลกาภิวัตน์ในรูปแบบวัฒนธรรมด้วยการให้คำจำกัดความโลกาภิวัตน์ที่ได้จากการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมโลกให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัญหาในการเลียนแบบลักษณะเฉพาะแห่งรากฐานทางวัฒนธรรมอื่นจากสื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดวัฒนธรรมประจำชาติในลักษณะเดียวกันในขณะที่เราจะเห็นส่วนประกอบที่ค่อนข้างจะแตกต่างจากการจัดประเภทโลกาภิวัตน์ในรูปแบบทางสังคมซึ่งเน้นความสำคัญต่อแนวคิดตามสิ่งที่ปรากฏขึ้นแห่งความรู้แจ้งของโลกและความหมายตามนัยของเขา

สิ่งเหล่านี้คือตัวอย่างการอธิบายที่ดีที่รวบรวมบทความไว้เป็นรูปแบบจากวารสารทฤษฎีวัฒนธรรมและสังคมที่ถูกแก้ไขโดยฟีเธอร์สโตน (Featherstone) ภายใต้หัวข้อวัฒนธรรมโลก ทฤษฎีวัฒนธรรมและสังคมถูกนำมารวมเข้าด้วยกันโดยกลุ่มของนักทฤษฎีที่มีความคิดเหมือนกัน และได้ตีพิมพ์ในวารสารและนำเข้าไปในที่ประชุมซึ่งส่งผลให้เกิดกรอบแนวคิดของสถาบันและการวิพากษ์อย่างมีเหตุผลที่มีความสำคัญสำหรับการพัฒนานักวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่วิธีการโลกาภิวัตน์แม้นักวิจัยเหล่านี้สามารถทำเช่นนั้นได้ก็ตามที่แต่งงานของพวกเขา ก็ยังไม่ถือว่ามีความสัมพันธ์สอดคล้องกันทั้งหมด ประการแรก พวกเขามีแนวโน้มที่จะจัดลำดับความสำคัญทางวัฒนธรรมเหนือการเมืองและเศรษฐกิจ ประการที่สอง มีความสนใจร่วมกันในปัญหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของปัจเจกชนและของชาติ

ว่าสามารถดำรงอยู่ในสถานะที่ต้องเผชิญกับการปรากฏตัวของวัฒนธรรมโลก คุณลักษณะที่โดดเด่นของโลกาภิวัตน์ตามรูปแบบวัฒนธรรมคือสิ่งที่เป็นปัญหาต่อความดำรงอยู่ของวัฒนธรรมโลกที่เป็นความจริงและที่เป็นไปได้ตามจินตนาการ ทำให้เฮอร์เบิร์ต มาร์แชลล์ แม็คลูฮัน ได้รับการยอมรับและถูกเรียกว่าหมู่บ้านโลก ตัวอย่างเช่น เครื่องรับโทรทัศน์ทำให้ทุกคนในโลกใบนี้สามารถจะชมภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ในทันทีทันใดด้วยการแพร่ภาพทางสื่อมวลชน สิ่งนี้คือข้อพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นการเปลี่ยนโลกทั้งโลกไปสู่หมู่บ้านโลก

ความสนใจทฤษฎีสังคมศาสตร์และการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์เป็นจุดเด่นที่มีคุณค่าอย่างยิ่งของนักมนุษยวิทยาที่ได้จากการปะทะสังสรรค์กัน การให้เหตุผลของโทมัส ลอเรน ฟรีดแมน (Thomas Lauren Friedman) ตัวอย่างเช่น การแยกส่วนของเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมและคนที่มีแนวคิดสมัยใหม่ในเรื่องเพศที่สามต่างไม่มีข้อโต้แย้งกันไม่คัดค้านในสองสิ่งที่พบเห็นว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกวันนี้แต่เห็นว่าเป็นแนวโน้มที่มีส่วนประกอบสองส่วนของโลกแห่งความเป็นจริง ส่วนประกอบที่ทำให้เกิดเป็นศูนย์กลางของโลกของอำนาจจากสองทางคือทางซีกโลกตะวันออก และซีกโลกตะวันตกนั้นก็คือการแยกส่วนออกมา การแยกส่วนทางสังคมและการแยกส่วนทางวัฒนธรรม แต่ความมีอิทธิพลของระบบทุนนิยมยังคงอยู่และเป็นระบบเดิมตลอดกาลแม้ว่าจะไม่ยอมรับทั้งระบบทุนนิยมที่ยังคงอยู่และความเป็นระบบหรืออะไรก็ตาม ความจริงแล้วกรอบแนวคิดของโลกาภิวัตน์ที่แยกส่วนเป็นอำนาจซีกโลกตะวันออกและซีกโลกตะวันตกก็คือความไม่แน่นอนที่อยู่ไกลออกไป ความคิดดังกล่าวเช่นการผสมพันธุ์ และการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ถูกเสนอในการพยายามที่จะสร้างกรอบความคิดว่าอะไรจะเกิดขึ้นเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์และสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรม

โลกาภิวัตน์ตามความหมายของนักทฤษฎีทางวัฒนธรรมได้รับการยอมรับจากแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodern) ความน่าสนใจของโลกาภิวัตน์ในรูปแบบวัฒนธรรมได้ถูกรวบรวมและปรับปรุงแก้ไขโดยนักสังคมวิทยาที่เป็นตัวกลางสำคัญในการยกระดับแนวคิดโลกาภิวัตน์ในรูปแบบวัฒนธรรมให้เป็นปัญหาใหม่ของการศึกษาในสาขาวิชาสังคมศาสตร์

แนวการศึกษาตัวแบบวัฒนธรรมโลกนี้ได้รวมแนวการศึกษาท้องถิ่นนิยมในมิติโลกาภิวัตน์ (Globo-localism) ไว้โดยกล่าวถึงลักษณะของท้องถิ่นนิยมว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของแนวทางวัฒนธรรมโลก กำเนิดจากกลุ่มนักวิชาการจากประเทศต่าง ๆ และนักสังคมศาสตร์ แนววัฒนธรรมดังกล่าว มีความพยายามที่จะสร้างโครงข่ายเชื่อมโยงแนวคิดและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันในลักษณะท้องถิ่นสัมพันธ์ นับว่าเป็นการจัดการที่ดีของการทับซ้อนกันระหว่างท้องถิ่นสัมพันธ์กับกระแสโลกาภิวัตน์ในตัวแบบด้านวัฒนธรรม แต่นักวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นสัมพันธ์เน้นไปที่มิติด้านอาณาเขตเท่านั้น

แนวทางนี้ได้ถูกพัฒนาขึ้นในสมาคมด้านสังคมวิทยานานาชาติโดยได้มีการสัมมนาในระดับโลกของสมาคมด้านสังคมวิทยานานาชาติ ขึ้นที่นครมาดริด ประเทศสเปน ในปี ค.ศ. 1990 ในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศาสตร์สำหรับโลกใบหนึ่งที่มีเอกภาพและความหลากหลาย

จากการสัมมนาพบว่าโลกาภิวัตน์เป็นที่ยอมรับอย่างไม่ลังเลและรายงานจากเอกสารที่ได้จากการสัมมนาครั้งนี้ล้วนแล้วแต่เป็นตัวอย่างที่แพร่หลายอยู่ในนครมาดริดอย่างต่อเนื่อง และในการประชุมสภาองค์กรของสมาคมสังคมศาสตร์สากล ในปี ค.ศ. 1994 ที่นครบิเลเฟลด์ ประเทศเยอรมนีในหัวข้อ “ขอบเขตแห่งการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสามัคคี” และในการ

อภิปรายเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์อีกครั้งหนึ่งที่ทำให้เกิดความชัดเจนขึ้นมาและการประชุมที่นครมอนทรีออล ประเทศแคนาดา ในปี ค.ศ. 1998 ก็ทำให้เกิดความต่อเนื่องในเรื่องดังกล่าว และไม่น่าประหลาดใจเลยที่กระบวนการโลกาภิวัตน์และดินแดนเป็นเรื่องที่น่าสนใจและเรื่องทั่ว ๆ ไปที่ได้อภิปรายกันในการประชุมที่นครมาดริด ประเทศสเปน ในปี ค.ศ. 1990 และในการประชุมสภาองเกรส ของสมาคมสังคมศาสตร์สากลในปี ค.ศ. 1994 ที่นครบิเลเฟลด์ ประเทศเยอรมนี เป็นเรื่องเกี่ยวกับสงครามในอดีตที่รุนแรงในประเทศยูโกสลาเวีย และสิ่งสำคัญที่ทำให้โลกรู้แจ้งเป็นครั้งแรกก็คือการล่มสลายของประเทศที่ปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดอาณาเขตใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นโดยการรวมตัวกันของพลังท้องถิ่นและพลังโลก

ปัญหาวิจัยหลักสำหรับการศึกษา ได้แก่ ความเป็นหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นในลักษณะของวัฒนธรรมโลกที่กำลังก้าวไปข้างหน้า การเรียกร้องสิทธิของวัฒนธรรมท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับพลังของโลกาภิวัตน์นั้นมีพลังในตัวของมันเองที่จะนำพาโลกาภิวัตน์เข้าไปในสังคม วัฒนธรรมและการเมืองทั่วโลก สิ่งเหล่านี้คือความต่อเนื่องที่ยิ่งใหญ่กับการให้ความสนใจไปที่แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ในตัวเองทางสังคมที่มีรากฐานมาจากแนวคิดของสังคมโลกาภิวัตน์

แนวทางที่ 3 แนวการศึกษาโลกาภิวัตน์ในรูปแบบสังคมโลก (Global Society Model) แรกกระตุ้นสำหรับแนวคิดโลกาภิวัตน์นั้นมักจะตั้งอยู่ในภาพของโลกที่เป็นดาวนพเคราะห์ล่องลอยอยู่แล้วส่งกลับมาตามช่องว่างของอวกาศ ข้อความที่น่าฟังนี้เป็นรายงานของเอ็ดการ์ มิทเชลล์ (Edgar Mitchell) ซึ่งเป็นนักบินอวกาศอพอลโล 14 ในปี ค.ศ. 1971 มันสวยงามและกลมกลืนระหว่างการมองไปที่ดาวนพเคราะห์อย่างเจียบสงบสีน้ำเงินและเมฆหมอกสีขาว และสิ่งหนึ่งที่ทำให้คุณคิดถึงบ้านคิดถึงสิ่งที่คุณต้องการและตัวตนของคุณ นั่นมันเป็นอย่างที่ฉันชอบที่จะเรียกมันว่าความรู้เกี่ยวกับโลกที่เกิดขึ้นมาในทันที มีมนุษย์อวกาศชื่อเอ็ดการ์ มิทเชลล์ แทรกซึมเข้าไปในก้อนเมฆและจะสามารถเห็นสงครามที่น่ากลัวในประเทศเวียดนามและประเทศอื่น ๆ ในทวีปเอเชีย ความกระหายเลือดจากระบบการปกครองแบบเผด็จการรูปแบบต่าง ๆ ในทวีปแอฟริกา และแถบลาตินอเมริกา ความตายและร่างกายพิการที่เกิดจากผู้ก่อการร้ายที่มีความเห็นแตกต่างกันทางลัทธิศาสนาในอังกฤษและไอร์แลนด์ซึ่งเหมือนกับการสูญเสียที่โหดร้ายของมนุษย์จากความอดอยาก โรคภัยไข้เจ็บ ภัยจากยาเสพติดและฆาตกรรมบนท้องถนนทั่วทั้งโลกเมื่อมีวัฒนธรรมการใช้รถยนต์ที่หนาแน่นขึ้นซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะโครงสร้างของโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตามมีนักทฤษฎีชั้นนำด้านโลกาภิวัตน์บางคนได้ให้เหตุผลอย่างมีนัยสำคัญที่แนวคิดการรับรู้เกี่ยวกับโลกหรือโลกาภิวัตน์และความรู้แจ้งเห็นจริงเกี่ยวกับดาวนพเคราะห์

พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาปรากฏว่ามีนักทฤษฎีทางสังคมโลกาภิวัตน์ ถกเถียงกันว่าแนวคิดเกี่ยวกับสังคมโลกหรือสังคมโลกาภิวัตน์กลายเป็นความเชื่อตามแนวความคิดสมัยใหม่และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงวิชาการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรมและคุณค่าทางสากลต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มขึ้นในโลกแห่งศตวรรษที่ 20 ที่แตกต่างจากยุคต่าง ๆ ที่ผ่านมา บทความเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์นั้นเต็มไปด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการลดลงของพลังอำนาจและความสำคัญของรัฐชาติ และการเพิ่มขึ้นของพลังอำนาจที่อยู่เหนือรัฐชาติและสถาบันแห่งโลกและระบบความเชื่อต่าง ๆ แนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับช่องว่างระหว่างเวลาและการทำให้ช่องว่างระหว่างเวลาสั้นลงนั้นแสดงให้เห็นกระบวนการของโลกาภิวัตน์ทำให้ช่องว่างของเวลาสั้นลง การขยาย

ออกและการเพิ่มช่วงเวลาให้ยาวขึ้นสำหรับมนุษย์ทั่วทั้งโลก ดังนั้นจุดสูงสุดของปัจจัยแวดล้อมบางอย่างจึงเป็นของสังคมโลกาภิวัตน์

ในความพยายามที่จะศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการโลกาภิวัตน์นั้นขัดแย้งกับมุมมองที่เป็นสมัยใหม่ คือโลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่ดำเนินไปเป็นปกติกับมุมมองที่เห็นว่าเป็นการก้าวล้ำนำหน้าของโลกาภิวัตน์ ในการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ พบว่าโลกาภิวัตน์เป็นกรอบแนวคิดที่ดีที่สุดซึ่งเป็นเสมือนภาพสะท้อนของความเป็นสมัยใหม่ทำให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาที่ว่าเพราะเหตุใดจึงเกิดความแตกต่างระหว่างมุมมอง และท้ายที่สุดเมื่อมีการอภิปรายด้านสังคมศาสตร์เกิดขึ้นหลักใหญ่ใจความที่ปรากฏขึ้นมาก็คือการก้าวล้ำนำหน้าของโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องที่สำคัญมากในการตั้งชื่อ ว่าโลกาภิวัตน์เป็นชื่อใหม่สำหรับความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์เดิม ๆ หรือไม่ก็เป็นความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ปรากฏการณ์ของความทันสมัยที่ผ่านมาแล้วหรือไม่ก็ความทันสมัยที่เพิ่งเกิดขึ้น และผลของระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นหลังคริสต์ศตวรรษที่ 1960 เหตุที่ต้องศึกษาเรื่องนี้เนื่องจากความต้องการให้เข้าใจวิถีชีวิตของเราเองและวิถีชีวิตสองสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา เช่น ในครอบครัวของเรา ในชุมชนของเรา ในขอบเขตพื้นที่ในประเทศ ในพื้นที่นอกเหนือออกไป และสิ่งสุดท้ายที่เราต้องการรู้ก็คือเรามีความสัมพันธ์กับโลกใบนี้อย่างไร ดังนั้นจึงเป็นความรู้พื้นฐานที่ว่าเราต้องเข้าใจเกี่ยวกับขอบเขตซึ่งมีโครงสร้างที่แตกต่างกันอย่างมากในสิ่งที่เราอาศัยอยู่ เราต่างให้ความสำคัญและเอาใจใส่เหมือนกับที่คนอื่น ๆ ได้รับของที่แตกต่างกัน

ความพยายามของนักวิชาการที่จะชี้ให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์เป็นเพียงตำนานเพราะว่าระบบเศรษฐกิจโลกไม่มีอยู่จริงโดยได้เถียงว่าไม่มีความแตกต่าง โดยพื้นฐานระหว่างวิถีโทรเลขระหว่างประเทศโดยผ่านสายโทรศัพท์ใต้น้ำในการติดต่อทางธุรกรรมการเงินและการติดต่อด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ร่วมสมัย พวกเขาเข้าใจผิดพลาดอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากมีพื้นฐานที่ต่างกันคือความเที่ยงตรงในการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพทางอิเล็กทรอนิกส์คือมีการเปลี่ยนรูปแบบที่เป็นไปได้และมีคุณภาพของการโอนเงินสดและเงินทุนในรูปแบบใหม่ด้วยการจัดตั้งบริษัท และการลงทุนส่วนบุคคลหรือนักลงทุนทางการเงินและระบบการให้สินเชื่อทางการเงินซึ่งเป็นวัฒนธรรมของโลกาภิวัตน์และอุดมการณ์บริโภคนิยม

นักทฤษฎีโลกาภิวัตน์บางคนโต้แย้งว่าปรากฏการณ์เหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องธรรมดาและเป็นพื้นฐานของความเข้าใจว่าได้เกิดอะไรขึ้นกับประเทศที่ร่ำรวยและมีอะไรเกิดขึ้นกับกลุ่มคนในสังคมต่าง ๆ ผู้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบทบาทในระบบโลกาภิวัตน์ ความรู้สึกเช่นนี้แนวคิดของสังคมโลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่ไม่น่าสนใจมากนัก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับการสร้างทฤษฎีในมิติที่มีเป้าหมายของโลกาภิวัตน์ขณะที่นักทฤษฎีได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพลเมืองของโลกแนวคิดสังคมโลกาภิวัตน์นี้เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับโลก ความรู้แจ้งเห็นจริงเกี่ยวกับโลกและแนวคิดทำนองเดียวกันนี้ล้วนเป็นแนวคิดทฤษฎีขั้นสูงทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นความต้องการของหลักจิตวิทยาอย่างแท้จริงสำหรับนักวิชาการหลาย ๆ คนที่เชื่อในความเป็นไปได้ของสังคมโลกาภิวัตน์

มีนักวิชาการบางคนได้ให้ความเห็นว่าสาระสำคัญดังกล่าวนี้ได้รับการอธิบายเพิ่มเติมจากการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการพร้อมกับความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างโลกาภิวัตน์ และความแตกแยกของท้องถิ่นและความขัดแย้งบนพื้นฐานแห่งชาติพันธุ์

วิธีการจัดประเภทโลกาภิวัตน์ในรูปแบบสังคมโลกดังกล่าวนี้ล้วนเป็นการประเมินค่าปัญหาทางจริยธรรมของโลกาภิวัตน์ที่ถูกค้นพบ เหตุผลก็คือมนุษย์สามารถทำลายตัวเองโดยการทำสงครามกันเองและอุบัติเหตุที่เกิดจากการระเบิดของสารพิษในรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามความสุขสมบูรณ์ ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในสังคมระดับโลกดูเหมือนว่าจะจะเป็นหลักประกันระยะยาวที่ดีที่สุดของการดำรงอยู่ที่ยั่งยืนของมนุษย์โลก

แนวทางที่ 4 การศึกษาแนวทุนนิยมโลก (Global Capitalism Model) แนวการศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงพลังโลกาภิวัตน์ว่ามีอิทธิพลต่อโครงสร้างของระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์มากกว่าที่เคยปรากฏมา นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งแสดงตัวในแนวทางของระบบทุนนิยมโลก ได้พัฒนาการวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการโลกาภิวัตน์และพยายามที่จะสร้างแนวคิดโลกาภิวัตน์ที่มีความสำคัญมากกว่ารัฐชาติ และการอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับรัฐในการแข่งขันทางเศรษฐกิจกับชาติอื่น ๆ

นักสังคมวิทยาได้ให้ความสนใจระบบทุนนิยมเทียบเท่ากับระบบสังคมระดับโครงสร้างของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และระดับของการก่อตัวทางสังคมโดยอธิบายการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่เรียกว่าโลกที่สามในข้อตกลงและข้อโต้แย้งว่าโลกาภิวัตน์ของระบบทุนนิยมคือการเชื่อมต่อกันอย่างเหนียวแน่นกับวิกฤตการณ์ทุนนิยมใน ค.ศ. 1970 และหลังจากนั้นมีวิกฤตการณ์ราคาน้ำมันสูงชันอย่างน่าตกใจ อัตราการว่างงานสูงและการขาดความมั่นคง ที่ประเทศร่ำรวยเกิดปัญหาในการจ่ายสวัสดิการสังคม สิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งการตัดสินใจของนักสังคมวิทยาดังกล่าวที่ว่า “พวกเราเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของยุคโลกาภิวัตน์เท่านั้น” (We are Only at The Beginning of The Global Era)

นักวิชาการบางท่านได้ให้ความชัดเจนเกี่ยวกับระบบโลกาภิวัตน์มากขึ้นโดยเน้นไปที่แนวคิดภารกิจข้ามชาติซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นกับรัฐเท่านั้น แต่เกิดขึ้นครอบคลุมทั้งพรมแดนของรัฐโดยเสนอการวิเคราะห์ที่แตกต่างออกไป คืออุดมการณ์อันเป็นรากฐานของสังคมเศรษฐกิจการเมืองซึ่งเป็นอุดมการณ์ระดับพื้นฐานแต่เป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงและมีสถาบันรองรับบริษัทข้ามชาติเป็นสถาบันที่สำคัญมากสำหรับการประกอบธุรกิจข้ามชาติ และอุดมการณ์ประเพณีการบริโภคนิยมสำหรับการแพร่กระจายของอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมข้ามชาติ ในทฤษฎีระบบโลกนั้นบริษัทข้ามชาติทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดกติกาโลกในขณะที่สิ่งที่ได้รับจากประสบการณ์จะเป็นเครื่องสนับสนุนข้อโต้แย้งนี้ให้สูงขึ้นตอนเบื้องต้นที่ได้แนะนำให้บริษัทข้ามชาติปฏิบัติอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับระบบโลกาภิวัตน์ตามเงื่อนไขของมันบนพื้นฐานเศรษฐกิจ รวมทั้งการนำไปสู่การเป็นสถาบันและการรวมตัวของมัน

อุดมการณ์ทางวัฒนธรรมของระบบทุนนิยมโลกเป็นลัทธิการบริโภคนิยมโดยคาดหวังไว้ว่าการบริโภคนิยมจะเพิ่มขึ้นและตั้งความหวังไว้ว่าจะเกิดการบริโภคที่ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบรายได้ว่ามีเพียงพอหรือไม่ ขอบเขตซึ่งเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่มีข้อจำกัดในการรวมตัวของปัจเจกชนในการทำหายการลงทุนในโครงการทุนนิยมระดับโลกโดยทั่วไปและอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริโภคนิยมของมันซึ่งนับว่าเป็นศูนย์กลางในการกระจายทฤษฎีระบบโลกาภิวัตน์

นักสังคมวิทยาผู้หนึ่งได้เน้นการพัฒนาประเทศโลกที่สามและนำสิ่งที่ได้จากทฤษฎี และประสบการณ์มาสนับสนุนการศึกษาวิจัยให้โลกาภิวัตน์เป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่มีคุณภาพ และการขยายตัวออกไปด้วยการเปรียบเทียบในสองช่วงเวลาที่แตกต่างกันคือ

ช่วงแรก เรียกว่า “โครงการพัฒนา” เริ่มตั้งแต่ปลายคริสต์ทศวรรษ 1940 ถึงต้นทศวรรษ 1970 เมื่อประเทศต่าง ๆ ที่ยากจนพยายามที่จะพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชาติโดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานและสถาบันสากล

ช่วงที่สอง เรียกว่า โครงการโลกาภิวัตน์ เริ่มตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา เมื่อการพัฒนาได้ถูกพยายามส่งออกไปบูรณาการในระบบตลาดโลกาภิวัตน์และกระบวนการนี้ถูกจัดการโดยกลุ่มสาธารณะชนอิสระในนามของ “ผู้จัดการโลกาภิวัตน์”

โดยอธิบายว่าในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแห่งชาติกลายเป็นการฝังลึกลงไป ในกิจการระดับโลกผ่านห่วงโซ่สินค้า โดยการเป็นหน่วยของประชาชนที่อ่อนแอและแข็งแรงขึ้นในเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ สถานการณ์เช่นนี้ไม่เกิดไปจนถึงคริสต์ทศวรรษ 1980 แต่กลไกของหน่วยงานที่ควบคุมนั้นมีอำนาจและสิทธิของการจัดการโลกาภิวัตน์ภายในรัฐมีระบบจัดการและขั้นตอนมาก สิ่งเหล่านี้คือจุดเปลี่ยนในเรื่องของการพัฒนาและเป็นสิ่งที่น่าจดจำสำหรับผลที่เกิดจากประสบการณ์ และเป็นตัวอย่างของผลกระทบของโลกาภิวัตน์ของสังคมประเทศโลกที่สามเกี่ยวกับนักวิชาการด้านโลกาภิวัตน์ และระบบทุนนิยมเหล่านี้เราสามารถรวมแนวคิดลัทธิมาร์กซิสต์ (Marxist) มาร์กเป็นนักวิชาการผู้เห็นว่าระบบทุนนิยมอยู่ในฐานะระบบโลกาภิวัตน์หากแต่ไม่มีแนวคิดเฉพาะที่เกี่ยวกับโลกาภิวัตน์เท่านั้น สิ่งสำคัญที่สุดก็คือมีนักภูมิศาสตร์ผู้หนึ่ง ได้วิเคราะห์แนวคิดลัทธิมาร์กซิสต์เกี่ยวกับความทันสมัย (Modernity) และแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernity) ซึ่งนับว่ามีนัยสำคัญในการพยายามที่จะสร้างการเชื่อมโยงระหว่างการอภิปรายเกี่ยวกับเศรษฐกิจและวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์

แนวโน้มของสถานการณ์โลกที่กำลังจะเปลี่ยนที่เป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์โดยการเปลี่ยนแกนจากตะวันตกไปสู่ตะวันออกที่มีพลังอำนาจของโลกทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม เทคโนโลยี การทหาร ตลอดจนเส้นทางคมนาคมขนส่ง ที่กำลังก้าวสู่ระยะเปลี่ยนผ่านมาสู่ตะวันออก ดังสะท้อนให้เห็นจากในงานเขียนของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554) เรื่องบูรพาภิวัตน์ ภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์โลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะจีน อินเดีย และตะวันออกกลาง

เมื่อตอนเริ่มศตวรรษ 21 (ค.ศ 1999-2000) สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำของตะวันตกเกือบจะล้มละลายทางเศรษฐกิจและยังไม่ฟื้นตัว อเมริกาได้เปลี่ยนฐานะตนเองจากการเป็นเจ้าหนี้รายใหญ่ที่สุดของโลกกลายมาเป็นลูกหนี้รายใหญ่ที่สุด เจ้าหนี้รายใหญ่ของอเมริกาคือจีน ญี่ปุ่น และบรรดาประเทศผู้ผลิตน้ำมันแห่งตะวันออกกลาง นอกจากนี้การถดถอยทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีเนื่องจากสูญเสียทักษะจากเดิมที่เคยส่งออก ต่อมาต้องย้ายฐานการผลิตไปประเทศที่ค่าแรงถูกกว่า สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นคนคิดค้นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) แต่ถ้าทำเองจะขาดทุน จึงต้องย้ายไปทำในจีนเสีย สหรัฐอเมริกาที่เคยเป็นผู้นำเทคโนโลยีพลังงานลมและแสงแดด แต่ตอนนี้ผู้นำด้านเทคโนโลยีโทรคมนาคมของโลกกลับกลายเป็นเกาหลี และตำแหน่งผู้ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมรายใหญ่ที่สุดของโลกได้ย้ายฐานมาอยู่ในเอเชียแล้ว

เศรษฐกิจชาติของสหรัฐอเมริกาที่กำลังทรุดโทรมทำให้รัฐบาลต้องลดงบประมาณทางการทหารลงอย่างเห็นได้ชัด อิทธิพลทางการทูตและทางการทหารของอเมริกาในแทบทุกภูมิภาคกำลังลดลง เช่น ทวีปอเมริกาใต้หรือลาตินอเมริกา ซึ่งอยู่ใต้การครอบงำของสหรัฐมานาน ขณะนี้การเปลี่ยนดุลอำนาจของโลกครั้งใหญ่ กล่าวคือ ฝ่ายตะวันตกซึ่งหมายถึง สหรัฐอเมริกา แคนาดา ยุโรป

ตะวันตก ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ รวมทั้งญี่ปุ่นกำลังอ่อนแรงในทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เอเชียพุ่งทะยานขึ้นมา โดยลาตินอเมริกาและแอฟริกาพุ่งตามมาห่าง ๆ อีกทีหนึ่ง

ในขณะที่เอเชียกำลังก้าวเข้าสู่โลกยุคใหม่ที่เรียกว่ายุค “บูรพาภิวัตน์” ที่มีจีนเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ อินเดียไล่ตามมาห่าง ๆ รัสเซียซึ่งจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของตะวันออกได้กลับมาแข็งแกร่งขึ้น ส่วนตะวันออกกลางดินแดนแห่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติกลายเป็นนักลงทุนระดับโลก ญี่ปุ่นซึ่งจากนี้ไปก็จะอยู่ในซีกตะวันออกมากขึ้น ถึงแม้กำลังเหนื่อยอ่อนอยู่ แต่ก็ยังเป็นยักษ์ใหญ่ทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เกาหลีได้กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลก ไต้หวัน ฮองกง สิงคโปร์กลายเป็นแถวหน้าในทางเศรษฐกิจของโลก เอเชียพุ่งทะยานขึ้นมาในทางเศรษฐกิจ ไล่กวาดตะวันตกในทางเทคโนโลยี และการวิจัยทางวิทยาศาสตร์อย่างเข้มข้น ในยุคบูรพาภิวัตน์นอกจากเอเชียจะรุกเข้าสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ตั้งอเมริกาใต้ แอฟริกา ยุโรปไปจนถึงออสเตรเลีย ภายในเอเชียเองก็ผนึกรวมเข้าด้วยกันในระดับต่าง ๆ คล้ายกับการรวมตัวของยุโรป และในอนาคตข้างหน้าอันไม่ไกลอาจจะเกิดสหภาพเอเชียขึ้นมาได้ การรุกคืบของเอเชียเกิดควบคู่ไปกับการถอยออกจากพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลกของสหรัฐอเมริกา

บูรพาภิวัตน์ซึ่งหมายถึงการผงาดขึ้นมาของตะวันออก ในด้านเศรษฐกิจเอเชียเริ่มเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในช่วงทศวรรษ 1960 การฟื้นตัวของเศรษฐกิจในญี่ปุ่นหลังสงครามโลก จากนั้นตามมาด้วยเกาหลีใต้ ไต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์ และต่อมาในปลายทศวรรษ 1970 มีมาเลเซีย ไทย และอินโดนีเซีย ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา จีนและอินเดียซึ่งเป็นยักษ์ใหญ่ที่เคยนอนหลับมานานก็ได้ลุกขึ้นมาและเริ่มวิ่งกวาดอย่างเข้มข้น การก้าวขึ้นมาของเอเชียจึงมีผลต่อดุลอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง การทหารโลก การเติบโตของเอเชียทำให้ราคาน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และแร่ธาตุต่าง ๆ สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นจีน สิงคโปร์ และประเทศในตะวันออกกลาง ยังออกไปลงทุนทั่วโลกผ่านกองทุนแห่งชาติ (Sovereign Wealth Fund) ของรัฐบาล

โลกซีกตะวันออกมีความเจริญทางเศรษฐกิจขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศจีนที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากที่สุดในโลก เศรษฐกิจของประเทศจีนเริ่มทะยานขึ้นมามาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 มีอัตราเติบโตทางเศรษฐกิจถึงร้อยละ 10 ต่อปีติดต่อกันกว่า 30 ปี ประเทศจีนใช้เวลาเพียงแค่ 26 ปีเท่านั้น เศรษฐกิจของจีนก็มีขนาดใหญ่กว่าของอังกฤษและฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 2005 ในปี ค.ศ. 2007 เศรษฐกิจของจีนมีขนาดใหญ่กว่าเยอรมัน ในปี ค.ศ. 2010 เศรษฐกิจของจีนใกล้เคียงกับญี่ปุ่นซึ่งมีเศรษฐกิจเป็นอันดับสองรองจากสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 2021 เศรษฐกิจจีนแซงหน้าญี่ปุ่นขึ้นมาเป็นอันดับสองของโลกและกำลังจะแซงหน้าสหรัฐอเมริกา

ประเทศจีนกลายเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ที่สุดของโลกแซงหน้าเยอรมันไปแล้ว ประเทศจีนมีเงินทุนสำรองระหว่างประเทศมากที่สุดในโลก และกลายเป็นคู่ค้าอันดับต้น ๆ ของโลกในแทบทุกภูมิภาค เช่น เป็นคู่ค้าอันดับสองของสหภาพยุโรปรองจากสหรัฐอเมริกา เป็นคู่ค้าอันดับสองของสหรัฐอเมริกา รองจากแคนาดา เป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของเยอรมัน เป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของอินเดีย เป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของบราซิลและเป็นคู่ค้าอันดับสองของเม็กซิโก เวเนซุเอลา ซิลิ เปรู คอสตาริกา และอาร์เจนตินาในอเมริกาใต้ เป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของทวีปแอฟริกาแซงหน้าสหรัฐอเมริกาในปีค.ศ. 2008 เป็นคู่ค้าอันดับสองของรัสเซียจากสหภาพยุโรป (หากนับเฉพาะประเทศจีนคือคู่ค้าอันดับหนึ่งของรัสเซีย) เป็นคู่ค้าอันดับสามของคาซัคสถาน อันดับสองของอาร์เมเนียรองจากรัสเซีย และเป็นคู่ค้าอันดับห้าของ

จอร์เจีย เป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของญี่ปุ่น (แขงหน้าสหรัฐเมื่อปี ค.ศ.2010) เกาหลีใต้และเกาหลีเหนือ เป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของอาเซียน เป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของออสเตรเลีย และเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของอิหร่านแทนที่ญี่ปุ่นในปีค.ศ. 2006

ประเทศจีนไม่เพียงแต่ส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมหนักและเบา แต่ยังเข้าไปซื้อน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ แร่ธาตุ และเข้าไปลงทุนในแทบทุกภูมิภาคของโลก และนับวันจะมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศจีน คือ การเสาะแสวงหาและสะสมพลังงานและแร่ธาตุจากทั่วโลก เพื่อป้องกันการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความมั่นคงและปลอดภัยในการขนส่งพลังงานจากแหล่งต่าง ๆ ป้องกันตัวเองจากการถูกปิดล้อมทางทหารโดยสหรัฐอเมริกา ประเทศจีนใช้การทูตแบบที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ ไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศอื่น ๆ รุกเข้าหาประเทศต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของโลก ซึ่งยุทธศาสตร์ดังกล่าวสร้างความสัมพันธ์อันดีกับโลกในทุกมิติ ทั้งมิติเศรษฐกิจ มิติพลังงาน และการเปลี่ยนดุลอำนาจโลกใหม่ ซึ่งจะขอก้าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในด้านพลังงานและแร่ธาตุ จีนเป็นประเทศที่บริโภคพลังงานมากที่สุดในโลก จีนเข้าไปซื้อหรือขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ เข้าไปทำเหมืองแร่ต่าง ๆ และทำกิจการป่าไม้ต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะในทวีปแอฟริกา ในตะวันออกกลาง เอเชียกลาง ไนร์เซีย และออสเตรเลีย ในแอฟริกาจีนเข้าไปซื้อและขุดเจาะน้ำมันในประเทศแองโกลา ซูดาน ไนจีเรีย คองโก และกาบอง แองโกลาเป็นประเทศที่ขายน้ำมันให้จีนมากที่สุด มากกว่าซาอุดีอาระเบีย จีนนำเข้าน้ำมันจากทวีปแอฟริกาเป็นอันดับสองรองจากตะวันออกกลาง ประมาณร้อยละ 23 ของการนำเข้า จีนยังนำเข้าเหล็กจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก (Congo) จากกานา (Ghana) และจากแอฟริกาใต้ และซื้อไม้จากกาบอง (Gabon) คาเมอรูน (Cameroon) และแทนซาเนีย จำนวนมหาศาล

ในทวีปอเมริกาใต้ จีนยังเข้าไปซื้อเหล็ก ไม้ และสังกะสี จากบราซิล ซื้อทองแดงจากชิลี และน้ำมันจากเวเนซุเอลา และสิ่งที่น่าสนใจมากที่สุดที่อาจจะพลิกโฉมหน้าโลกได้ คือการที่จีนรุกคืบเข้าแสวงหาพลังงานในเอเชียกลาง คือ กลุ่มประเทศที่อยู่ระหว่างทะเลแคสเปียนกับภาคตะวันตกของจีน ที่มณฑลซินเจียงของจีน ถือเป็นส่วนหนึ่งของเอเชียกลางได้ และบริเวณนี้สามารถเชื่อมต่อกับยุโรปได้โดยผ่านเอเชียกลาง

เอเชียกลางมีความสำคัญต่อจีนในแง่ความมั่นคง และในฐานะที่เป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญ เอเชียกลางไม่ได้มีเพียงน้ำมันกับก๊าซธรรมชาติเท่านั้น หากยังมีลิเทียม แร่เหล็ก ยูเรเนียม ทองแดง และมีไม้จำนวนมหาศาลด้วย และนอกจากเอเชียกลางจะเป็นแหล่งพลังงานสำคัญให้แก่จีนแล้ว การขนส่งพลังงานจากที่นั่นเข้าสู่จีนก็มีความปลอดภัยมากที่สุด ซึ่งจีนมีแผนการสร้างเส้นทางสายไหมเส้นใหม่ในการขนส่งน้ำมันและก๊าซ (The New Silk Road of Oil and Gas) 3 เส้นทาง เส้นแรกจากเมืองคุนหมิงในมณฑลยูนนานเชื่อมสู่เวียดนาม สู่ไทยและพม่า พร้อม ๆ กับที่ลงใต้สู่มาเลเซียและสิงคโปร์ด้วย เส้นที่สองจากเมืองอุรุมฉี (Urumqi) เมืองหลวงของซินเจียง เข้าสู่ประเทศคาซัคสถาน อุซเบกิสถาน และเติร์กเมนิสถานของเอเชียกลาง เข้าสู่เยอรมัน เส้นที่สามจากเฮยหลงเจียง (Heilongjiang) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน ผ่านรัสเซีย เข้าสู่ยุโรปใต้และยุโรปตะวันออกในที่สุด นอกจากจีนจะทำท่อส่งก๊าซ ท่อส่งน้ำมัน ทำถนน และเส้นทางรถไฟในเอเชียกลางแล้ว ยังสร้างท่าเรือขนาดใหญ่เรียงรายรอบฝั่งมหาสมุทรอินเดียเพื่อขนส่งพลังงานเข้าสู่จีน และจะเป็นการเชื่อมเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้ากับเอเชียกลางด้วย

การเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนทำให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมดหันหน้าเข้าหาจีนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเทศพม่าซึ่งถูกโดดเดี่ยวจากตะวันตกมายาวนาน เริ่มหันมาพึ่งพาจีนในทางเศรษฐกิจและความมั่นคงมากขึ้น โดยจีนเข้าไปเป็นคู่ค้าและผู้ลงทุนในพม่า ซึ่งพม่ามีความสำคัญต่อจีนมากเพราะจีนจะใช้พม่าเป็นทางออกสู่มหาสมุทรอินเดียทางตะวันตกเฉียงใต้

ประเทศจีนกลายเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของกลุ่มประเทศอาเซียนแห่งชาติญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป โดยจีนได้เข้ามาช่วยสร้างสนามบิน และตั้งรัฐสภาให้กัมพูชา สร้างเครือข่ายถนนให้แก่ลาวเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ของลาวที่จะเปลี่ยนจากประเทศ “ไม่มีทางออกทะเล” ให้กลายเป็น “ศูนย์กลางเชื่อมต่อทางบก” ของภูมิภาค สำหรับเวียดนามนั้น แม้จีนจะเคยเป็นศัตรูในอดีต แต่ตอนนี้คู่ค้าที่สำคัญที่สุดของเวียดนามก็คือจีน นอกจากนี้จีนยังให้ความช่วยเหลือแก่ฟิลิปปินส์ ซึ่งในอดีตเคยเป็นอาณานิคมของสหรัฐอเมริกา มากกว่าที่สหรัฐอเมริกาให้ถึงสามเท่า จีนยังมีแผนการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงภูมิภาคเอเชียเข้าด้วยกัน และในอนาคตจะเกิดสิ่งที่เรียกว่า “ระบบเศรษฐกิจไม้ไผ่” (Bamboo Economy) การผลิตของเอเชียจะมุ่งสู่จีนเป็นหลัก ในอนาคตเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอาเซียนกับจีนจะผนึกแน่นกันมากขึ้นหลังจากที่ทำข้อตกลงการค้าเสรี ผ่านการรวมกลุ่มในระดับภูมิภาค ซึ่งประเทศเหล่านี้พากันหันเหออกจากแนวทางการค้าตลาดเสรีไปสู่แนวทางทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) ซึ่งเน้นบทบาทของรัฐในการนำเศรษฐกิจของประเทศ ที่รัฐบาลสามารถสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้กับประชาชนได้จริงจั่งและรวดเร็ว

ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 กลุ่มประเทศอาเซียนจะพากันหันหลังให้กับระบบทุนนิยมเสรี เปลี่ยนมาใช้ระบบทุนนิยมโดยรัฐเพื่อเร่งสร้างเศรษฐกิจของตนแทน โดยใช้

1. รัฐวิสาหกิจเข้าควบคุมกิจการพลังงานและแร่ธาตุ เช่น ทำในรูปของบรรษัทน้ำมันแห่งชาติ
2. หนุนหลังบริษัทเอกชนบางบริษัทเพื่อควบคุมกิจการที่สำคัญเอาไว้
3. ทำกองทุนแห่งชาติ (Sovereign Wealth Funds) ของรัฐบาลเพื่อออกไปลงทุนในกิจการสำคัญ ๆ ทั่วโลก

การเกิดขึ้นของทุนนิยมที่นำโดยรัฐชี้ให้เห็นถึงการเสื่อมของฉันทามติวอชิงตัน (The Washington Consensus) ซึ่งเชิดชูตลาดเสรี เน้นวิสาหกิจเอกชน ไม่เน้นบทบาทของรัฐ ที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก (โดยการหนุนหลังของอเมริกา) ยัดเยียดให้กับประเทศพัฒนาทั้งหลายมากกว่าสองทศวรรษ

ตะวันออกไม่เพียงเคลื่อนไปสู่ความเป็นเมืองอย่างรวดเร็วแต่กำลังกุมเศรษฐกิจโลกแทนที่มหานครของตะวันตก ตะวันออกกำลังควมรวมเข้าด้วยกัน ทั้งในประเทศและข้ามประเทศในภูมิภาค ในรูปของการรวมกันเป็นเมืองขนาดใหญ่ข้ามจังหวัดข้ามมณฑล (Mega-Regions) หรือการทำระเบียบเชื่อมต่อเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ ๆ กัน (Urban Corridors) ซึ่งจีนใช้โอกาสที่สหรัฐติดหล่มสงคราม ใช้การทูตเข้าหาประเทศกำลังพัฒนา (South-South Cooperation) ใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบได้ประโยชน์ทุกฝ่าย และเข้าเจรจาด้านความมั่นคง (Security Dialogue) กับประเทศต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว เมื่อปี ค.ศ. 2006 จีนได้จัดการประชุมสุดยอดกับประเทศแอฟริกา 48 ประเทศในปักกิ่ง (China-Africa Summit) และได้ทำข้อตกลงทางการค้ากับอาเซียน กับกลุ่มประเทศรอบอ่าวเปอร์เซีย ปากีสถาน ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เกาหลีเหนือซึ่งเป็นศัตรูของสหรัฐอเมริกามานาน ในขณะที่

เกาหลีใต้ที่เป็นพันธมิตรสนิทยิ่งมากกว่า 10 ปี ได้กลับหันมาใกล้ชิดจีนมากขึ้น จนกลายเป็นคู่ค้าที่ใหญ่ที่สุดของเกาหลีใต้และจีนกับอาเซียนได้สานสายสัมพันธ์เข้าด้วยกันอย่างแนบแน่นผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น การทำเขตการค้าเสรี การทำอาเซียนบวกหนึ่ง อาเซียนบวกสาม เป็นเหตุให้สิงคโปร์ ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ซึ่งเคยเป็นมิตรกับอเมริกา เวลานี้หันเข้าหาจีนมากขึ้น แผนยุทธศาสตร์ของจีนต้องการพัฒนากองทัพให้ทัดเทียมกับมหาอำนาจภูมิภาคชั้นรอง ๆ เช่น ญี่ปุ่น รัสเซีย และยุโรป ตะวันตก และพยายามลดช่องว่างทางกำลังทางทหารกับสหรัฐให้น้อยลง ให้เร็วที่สุด เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย จีนจึงต้องทำตามแนวทางสามแนวทางนี้ให้สำเร็จคือ

หนึ่ง ปรับปรุงอาวุธยุทโธปกรณ์ที่มีอยู่ในกองทัพจีนให้ดีขึ้น

สอง ผลิตเครื่องบินรบ ซีปนาวูส เรือดำน้ำ เรือรบ และฮาร์ดแวร์อื่น ๆ รุ่นใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น เช่น เครื่องบินรบรุ่น เจิงตู เจ-สิบ (Chengdu J-10 Combat Aircraft) เครื่องบินขับไล่เครื่องบินรบเทอร์โบแฟน รุ่นดับเบิลยูเอส-สิบ (WS-10) และอาวุธต่อต้านดาวเทียมที่ยิงจากฐาน (Ballistic Anti-satellite Weapon System) ซึ่งในการทดลองปีค.ศ. 2007 นั้นสามารถทำลายดาวเทียมที่โคจรอยู่ในอวกาศ ไกลออกไป 500 ไมล์ ได้อย่างแม่นยำ

สาม เนื่องจากการทำสงครามในอนาคตนั้นจะซับซ้อนขึ้นที่ระบบข้อมูลข่าวสาร

ประเทศจีนเข้าไปลงทุนในประเทศกำลังพัฒนา ตั้งแต่ทวีปอเมริกาใต้จนถึงทวีปแอฟริกา ในด้านพลังงาน การเกษตร และอุตสาหกรรม นอกจากนี้จีนยังช่วยทำโครงสร้างพื้นฐาน และลดหย่อน-ยกเลิกหนี้ให้ประเทศที่กำลังพัฒนาถึง 44 ประเทศ ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศต่าง ๆ กว่า 110 ประเทศ ส่วนสหรัฐอเมริกายังเดินหน้าสร้างหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับประเทศที่กำลังก้าวขึ้นมา คือ จีน อินเดีย อินโดนีเซีย รัสเซีย และแอฟริกาใต้ รวมทั้งไนจีเรียและปากีสถาน และหันมาให้ความสำคัญกับกลุ่มจี-20 มากขึ้น สหรัฐอเมริกาไม่เพียงกำลังเดินหน้าสร้างระบบความร่วมมือระหว่างตะวันตกกับตะวันออก แต่ยังเร่งสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มประเทศเหนือกับใต้ (North-South) อีกด้วย

ในขณะที่จีนใช้การทูตและการต่างประเทศ ในการดำเนินนโยบายการต่างประเทศ เพื่อลดความขัดแย้งกับเพื่อนบ้าน หันมาชักชวนเพื่อนบ้านให้รวมกลุ่มกันในระดับภูมิภาค (Regionalism) เพื่อเชื่อมโยงกับประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกัน โดยที่ยังรักษาความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจเอาไว้ ยังดึงประเทศเพื่อนบ้านให้เข้ามาอยู่ภายใต้ชายคาเดียวกัน คือ ชาร์ค (SAARC) หรือสมาคมความร่วมมือแห่งภูมิภาคเอเชียใต้

ประเทศแอฟริกาใต้กำลังดำเนิน “ยุทธศาสตร์ผีเสื้อ” (Butterfly Strategy) เพื่อเชื่อมโยงทางการค้าและการลงทุนกับบราซิลและอินเดียด้วยเช่นกัน จีนก็ไม่น้อยหน้าอินเดียได้รุกเข้าไปตั้งสถาบันขงจื้อ (Confucius Institute) ทั่วโลกเกือบ 300 แห่ง คนจีนขณะนี้ออกไปท่องเที่ยวนอกประเทศมากขึ้น เช่น ไปสิงคโปร์ และไทย เมื่อสหภาพยุโรปลดความเข้มงวดในการออกวีซ่าลง กองทัพนักท่องเที่ยวจีนก็กระจายไปทั่วยุโรป ในขณะที่เดียวกันก็มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าไปในจีนจำนวนมากเช่นกัน นักท่องเที่ยวจากญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มาเลเซีย อเมริกาเหนือและจากยุโรป ถึงราว 30 ล้านคน เข้าไปในจีนในค.ศ. 2007

ส่วนจีนนั้น เสนอทำเส้นทางรถไฟความเร็วสูงเชื่อมตั้งแต่ลอนดอนถึงปักกิ่ง ระยะทาง 8,100 กิโลเมตร จากนั้นลงใต้ผ่านหลายประเทศไปสิ้นสุดที่สิงคโปร์ โดยจีนเสนอทำในสามเส้นทางคือ

เส้นแรก จากคุนหมิง ผ่านเวียดนาม ไทย พม่า มาเลเซีย สิงคโปร์

เส้นที่สอง จากอุรุมฉีเมืองหลวงของซินเกียง ไปคาซัคสถาน อุซเบกิสถาน แล้วเข้าสู่เยอรมัน

อีกเส้นทางหนึ่งคือ จากจีนเข้ารัสเซีย และสิ้นสุดที่ยุโรปตะวันตก เป็นเส้นทางรถไฟความเร็วสูงเชื่อมกับภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งจะสร้างให้แล้วเสร็จภายใน 15 ปีข้างหน้า สำหรับเส้นทางเหนือ-ใต้ ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) เสนอให้ใช้อัฟกานิสถานเป็นทางเชื่อมทางบก หรือแลนด์บริดจ์ (Landbridge) โดยทำถนน (Road Corridors) 52 เส้น ในจำนวนนี้ 31 เส้นจะเชื่อมต่อท่าจิกิสถาน อุซเบกิสถาน และเติร์กเมนิสถานเข้ากับอัฟกานิสถาน เพื่อต่อมารถสู่ท่าเรือที่ปากีสถาน และอีก 21 เส้นที่เหลือ ทำเชื่อมจีนกับท่าเรือของอิหร่าน โดยถนนทั้ง 52 เส้นจะเชื่อมเมืองดุชชานบี (Dushanbe) ของท่าจิกิสถาน เมืองทชเคนท์ (Tashkent) ของอุซเบกิสถาน และเมืองอัชกาบัต (Ashgabat) ของเติร์กเมนิสถาน และจากเมืองเชิร์กข่าน บันดาร์ (Shir Khan Bandar) ของท่าจิกิสถาน เมืองไฮรันตา (Hairanta) ของอุซเบกิสถาน และเมืองอกินา (Aqina) ของเติร์กเมนิสถาน เข้าสู่ประเทศอัฟกานิสถาน และออกจากอัฟกานิสถานมุ่งตรงไปยังเมืองนังการการ์ (Nangarhar) ก่อนเข้าสู่ท่าเรือปากีสถานที่ทอร์กคาม (Torkham) และท่าเรือกาซิม (Qasim) ที่การาจี หรือจากเมืองกันดาฮาร์ในอัฟกานิสถาน ไปสู่การาจีและท่าเรือกวาดาร์ และจากเมืองซารานซ์ (Zaranj) หรือเมืองอิสลาม กาลา (Islam Qala) ในอัฟกานิสถานไปยังท่าเรือบันดาร์ อับบาส (Bandar Abbas) ของอิหร่าน ซึ่งอยู่ริมช่องแคบฮอร์มุซของอ่าวเปอร์เซียเลย ถนนทั้ง 52 เส้นนี้จะกินระยะทางประมาณ 13,586 กิโลเมตร และจะเชื่อมต่อท่าเรือของรัสเซียริมทะเลแคสเปียนเข้ากับบริเวณเอเชียกลาง เพื่อลงสู่ท่าเรือรอบอ่าวเปอร์เซียเข้าสู่มหาสมุทรอินเดีย โดยเชื่อมต่อท่าเรือมูมไบของอินเดียเข้ากับท่าเรือบันดาร์ อับบาสของอิหร่าน สินค้าจะถูกขนส่งจากทางใต้ขึ้นไปยังท่าเรือของอิหร่านริมทะเลแคสเปียน จากนั้นผ่านเส้นทางรถไฟไปยังท่าเรืออัชทราคาน (Astrakhan) และท่าเรือลากัน (Lagan) ของรัสเซียได้ด้วย

องค์การสหประชาชาติได้เสนอทำเส้นทางรถไฟเพื่อเชื่อมยุโรปเหนือเข้ากับอ่าวเปอร์เซีย (Trans-Asian Railway: TAR) สามเส้นทาง คือ เส้นคอเคซัส จากท่าเรือเฮลซิงกิ ในฟินแลนด์ เข้าสู่รัสเซีย อาเซอร์ไบจาน อาร์เมเนีย ไปสู่จุดหมายปลายทางที่บันดาร์ อับบาสของอิหร่าน ระยะทางทั้งสิ้น 6,501 กิโลเมตร เส้นที่สองคือ เส้นเอเชียกลาง เริ่มจากท่าเรือเฮลซิงกิ ผ่านรัสเซีย คาซัคสถาน อุซเบกิสถาน เติร์กเมนิสถาน สิ้นสุดที่บันดาร์ อับบาสในอิหร่าน ระยะทาง 7,549 กิโลเมตร และเส้นที่สามคือ เส้นแคสเปียน จากท่าเรือเฮลซิงกิ ผ่านรัสเซีย เข้าสู่บันดาร์ อับบาส ของอิหร่าน ระยะทาง 5,842 กิโลเมตร เส้นทางรถไฟเหนือ-ใต้นี้จะเชื่อมต่อลงมายังเอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเส้นที่ต่อมายังเอเชียใต้นั้น จะเริ่มจากกอร์-อิ-ทัฟตัน (Koh-I-Taftan) เมืองชายแดนระหว่างปากีสถานกับอิหร่าน มุ่งไปยังทิศตะวันออกผ่านเมืองโรห์รี (Rohri) และละฮอร์ (Lahore) สู่มืองวากาห์ (Wagah) ของปากีสถาน แล้วเข้าสู่อินเดีย และต่อจากละฮอร์ของปากีสถานขึ้นไปทางเหนืออีกเส้นหนึ่ง ไปยังเมืองอิสลามาบัด (Islamabad) ราวัลปินดี (Rawalpindi) ของปากีสถาน และเปชาวาร์ (Peshawar) และอีกเส้นหนึ่งจากโรห์รีลงไปทางใต้สู่ท่าเรือที่การาจีและท่าเรือกาซิม (Qasim) ของปากีสถาน รวมระยะทางทั้งหมดในปากีสถาน 1,730 กิโลเมตร

นอกจากเชื่อมปากีสถานกับอิหร่านแล้ว ยังมีเส้นทางที่เชื่อมอิหร่านกับอินเดีย โดยเส้นทางนี้จะเริ่มจากการขนส่งทางเรือระหว่างท่าเรือบันเดอร์ อับบาสของอิหร่านกับท่าเรือมุมไบของอินเดีย จากนั้นจะเชื่อมด้วยเส้นทางรถไฟจากมุมไบ ผ่านเมืองการค้าที่สำคัญ ๆ ของอินเดีย เช่น เมืองมาธูรา (Mathura) โกตา (Kota) รัทลาม (Ratlam) และบาร์โดา (Baroda) ไปยังนิวเดลี เมืองหลวงของประเทศ ระยะทาง 1,510 กิโลเมตร และยังมีเส้นทางรถไฟเหนือใต้ ที่จะเชื่อมเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเริ่มจากอินเดีย ผ่านพม่า ต่อเข้าประเทศไทยและลงใต้ไปยังมาเลเซียและสิงคโปร์ นอกจากนี้ จีนได้สร้างเส้นทางรถไฟเชื่อมคุนหมิงเข้ากับลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา ไทย และสิงคโปร์ ในขณะที่อินเดียได้สร้างถนนเชื่อมเมืองมอเฮอร์ (Moreh) กับพุกามของพม่า และแม่สอดของไทย (The Trilateral Highway) ระยะทาง 1,360 กิโลเมตร และมีแผนจะสร้างเส้นทางรถไฟเชื่อมนิวเดลีผ่านพม่าและไทยเข้ากับกรุงฮานอยของเวียดนาม นอกจากนี้กระเปาะขนส่งเหนือ-ใต้ ตะวันออก-ตะวันตกแล้ว ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียยังจะสร้างกระเปาะพลังงานเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตกด้วย (East-West Energy Corridor) ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ท่อส่งน้ำมันจากบากูของอาเซอร์ไบจาน ผ่านทบิลีซีของจอร์เจียสู่เมืองเซฮาน ของตุรกี เพื่อขนส่งน้ำมันทางเรือเข้าสู่ตลาดยุโรปต่อไป (Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: BTC)
2. ท่อส่งก๊าซนาคโค (Nabucco Gas Pipeline) นำก๊าซธรรมชาติจากทะเลแคสเปียน ผ่านอาเซอร์ไบจาน จอร์เจีย อาร์เมเนีย เข้าสู่ตุรกี และจากตุรกีเข้าสู่บัลแกเรีย โรมาเนียและฮังการี เข้าสู่จุดหมายปลายทางที่เวียนนา ประเทศออสเตรีย และมีโครงการท่อส่งก๊าซจากอียิปต์ ผ่านซีเรีย เข้าสู่ตุรกี (Arab Natural Gas Pipeline) เพื่อเชื่อมกับท่อนาคโคนี้ด้วย
3. ท่อก๊าซจากเตร์กเมนิสถาน ผ่านอุซเบกิสถาน คาซัคสถาน เข้าสู่เมืองฮอร์กอส (Horgos) ในมณฑลซินเจียงของจีน
4. ท่อส่งก๊าซจากแหล่งชาห์ เดนิซ (Shah Deniz) ในทะเลแคสเปียนของอาเซอร์ไบจาน ผ่านจอร์เจียเข้าสู่ตุรกี (Baku-Tbilisi-Erzurum Natural Gas Pipeline: BTE)
5. ท่อส่งน้ำมันจากเมืองสโคโวโรดีโน (Skovorodino) ในเขตไซบีเรีย ตะวันออกของรัสเซีย เข้าสู่เมืองต้าชิง (Daqing) ทางตะวันออกเฉียงเหนือของจีน ระยะทางเกือบ 1 พันกิโลเมตร

ส่วนท่อส่งก๊าซเหนือ-ใต้ เริ่มจากเตร์กเมนิสถาน ผ่านอัฟกานิสถาน ปากีสถาน แล้วเข้าสู่อินเดีย (Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India-TAPI) และท่อส่งจากอิหร่าน ปากีสถานสู่อินเดีย (Iran-Pakistan-India-IPI) อีกเส้นหนึ่ง ส่วนในแถบอาเซียนซึ่งมีก๊าซธรรมชาติมากโดยเฉพาะในอินโดนีเซีย มาเลเซีย และพม่า นั้น มีรวมกันราวร้อยละ 10 ของโลก ก็มีโครงการทำเครือข่ายท่อก๊าซเพื่อเชื่อมแหล่งก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย ในพม่า มาเลเซีย และอินโดนีเซีย เข้ากับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค เรียกกันว่า โครงการท่อก๊าซอาเซียน (Trans-ASEAN Gas Pipeline Infrastructure Project: TAGP) ซึ่งจะเชื่อมพื้นที่กว่า 4.5 ล้านตารางกิโลเมตร และประชากรกว่า 700 ล้านคน เข้าด้วยกัน เชื่อมเศรษฐกิจของ 10 ประเทศ ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วจะมีขนาดใหญ่พอ ๆ กับเศรษฐกิจของแคนาดาบวกกับเศรษฐกิจเม็กซิโก และหากเครือข่ายท่อก๊าซอาเซียนนี้เชื่อมเข้ากับตลาดในจีน อินเดีย และญี่ปุ่น ก็จะเป็นเครือข่ายท่อส่งก๊าซที่ใหญ่ที่สุดในโลกแห่งหนึ่ง

ศตวรรษที่ 21 อาจไม่แบ่งประเทศเป็นจน-รวย เสรี คอมมิวนิสต์อีกแล้ว หากแบ่งเป็นประเทศที่มีพลังงานกับประเทศไม่มีพลังงานเป็นสำคัญก็เป็นได้ พลังงานเหล่านี้ขับเคลื่อนทั้งระบบ

เศรษฐกิจโลกและกระบวนการโลกาภิวัตน์ รวมทั้งบูรพาภิวัตน์ เช่น เดินเครื่องจักรในโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าให้แก่เมืองและการผลิตทางการเกษตร เป็นเชื้อเพลิงให้เครื่องบิน รถไฟ ขบวนรถบรรทุกสินค้า และเรือที่ขนส่งสินค้าและผู้คนจากเมืองสู่อีกเมืองหนึ่ง และจากมุมหนึ่งสู่อีกมุมของโลก หากขาดแคลนพลังงานขึ้นมาเมื่อใดเศรษฐกิจโลกจะถดถอย โลกาภิวัตน์และบูรพาภิวัตน์จะหยุดชะงัก และโลกจะโกลาหล ประเทศอุตสาหกรรมเก่า คือสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตกใช้พลังงานมากที่สุด โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกานั้นใช้พลังงานมากที่สุดในโลก ทั้งในเศรษฐกิจและทางทหาร

จีนนำเข้าน้ำมันจากตะวันออกกลางคิดเป็นสัดส่วนครึ่งหนึ่งของน้ำมันที่นำเข้าจากต่างประเทศทั้งหมด และซื้อน้ำมันจากอิหร่านมากเป็นอันดับสองรองจากญี่ปุ่นที่ซื้อน้ำมันจากอิหร่านมากที่สุด จีนกำลังสานสายสัมพันธ์กับซาอุดีอาระเบีย พันธมิตรที่สำคัญที่สุดของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาค โดยซื้อน้ำมันจากซาอุดีอาระเบียถึงร้อยละ 17 ที่ซื้อจากต่างประเทศทั้งหมด และจีนกำลังเร่งเดินหน้าเข้าแหล่งหาพลังงานในอิหร่านด้วยในอีกทางหนึ่ง ส่วนจีนนั้นมุ่งสู่แอฟริกาเพราะต้องการลดการพึ่งพาน้ำมัน-ก๊าซธรรมชาติจากอ่าวเปอร์เซีย ดังได้กล่าวมาแล้ว จีนเข้ายึดหัวหาดในซูดานจากนั้นขยายไปยังแองโกลา ลิเบีย และไนจีเรีย ขณะที่อินเดียก็รุกเข้าสู่ประเทศซูดานเพื่อน้ำมันเช่นกัน

ศตวรรษที่ 21 ศูนย์อำนาจโลกกำลังเคลื่อนย้ายมายังมหาสมุทรอินเดีย ศตวรรษที่ 18-19 เป็นศตวรรษของมหาสมุทรแอตแลนติก ส่วนศตวรรษที่ 20 เป็นศตวรรษของมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งหมายถึงสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นเป็นใหญ่ แต่การเติบโตของทวีปเอเชียโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเติบโตของจีน และอินเดีย จะเปลี่ยนศตวรรษที่ 21 ให้กลายเป็นศตวรรษของมหาสมุทรอินเดียอย่างแน่นอน มหาสมุทรอินเดียคือ มหาสมุทรแห่งยุคบูรพาภิวัตน์นั่นเอง

จีนประเทศเดียวเวลานี้ก็ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก ส่วนก๊าซธรรมชาติจากเอเชียกลางนั้น ก็เดินทางสู่จีนผ่านทางท่อทางบก รวมไปถึงการขนส่งแร่ยูเรเนียมและเหล็กจากออสเตรเลียสู่จีน ทำให้ประเทศจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ปี จนแทบจำไม่ได้ ตึกสูงระฟ้า ผุดเต็มไปหมด ไฮเวย์ ทางด่วน รถไฟฟ้าความเร็วสูง สนามบิน เมื่อก่อนเมืองห่างไกลที่เคยเงียบเหงาหลายเมืองในจีน พอปิดตัวมาเท่านั้น กลับกลายเป็นเมืองที่เติบโตด้วยการก่อสร้าง มีโครงสร้างพื้นฐาน ตึก อาคาร ราวเนรมิตเมืองต่าง ๆ ขยายตัวออก จนจำแทบไม่ได้ว่าย่านไหนเคยเป็นย่านไหนมาก่อน หากเศรษฐกิจของเอเชียยังคงร้อนแรงแบบนี้ แล้วทำให้คนเอเชียกลายเป็นเมืองไปทุกหนแห่ง แปรคนเอเชีย 4 พันล้านคน (ประชากรโลกมีราว 7 พันล้านคน) ให้กลายเป็นนักบริโภคนิยมแบบคนอเมริกันขึ้นมา จะเกิดอะไรขึ้นกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของโลกผู้คนในจีนเป็นพันล้านคน กำลังซื้อตู้เย็นทีวี รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ กินอาหารฟาสต์ฟู้ดที่ร้านแมคโดนัลด์ และเคเอฟซี ดื่มโค้กและเป๊ปซี่ คนเอเชียกว่า 2.2 พันล้านคน ใช้โทรศัพท์มือถืออยู่ในเวลานี้

จีนกำลังลงทุนทางด้านวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ (Green Technology) จำนวนมหาศาล และกำลังนำหน้าโลกในเรื่องนี้ และกำลังจะนำเอาการเก็บภาษีทรัพยากร (Nationwide Resource Tax) มาใช้ทั่วทั้งประเทศในไม่ช้านี้ และจะเก็บภาษีการปล่อยก๊าซคาร์บอนออกสู่บรรยากาศด้วย (Carbon Tax) และออกกฎหมายกระตุ้นให้สังคมนำวัสดุที่ใช้แล้วเอามาใช้ใหม่ (Circular Economy Law)

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสำคัญต่อจีนอย่างยิ่งทั้งในแง่ภูมิเศรษฐศาสตร์และภูมิรัฐศาสตร์ เพราะการค้าและการขนส่งน้ำมันจากตะวันออกกลางสู่จีน ล้วนผ่านเอเชียตะวันออก

เฉิงไต้ จีนจึงต้องการได้อาเซียนเป็นพันธมิตรเพื่อลดแรงกดดันของตะวันตกต่อประเด็นประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชนภายในจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกา อาเซียนคือคู่ค้าที่ใหญ่เป็นอันดับ 4 ของจีน อาเซียนจึงพยายามดึงจีนให้เข้ามาอยู่ในกรอบของอาเซียน เช่น ดึงจีนให้เข้ามาเป็นสมาชิกเวทีภูมิภาคอาเซียน เพื่อลดความขัดแย้งทางเขตแดนในทะเลจีนใต้ระหว่างจีนกับประเทศอาเซียนหลายประเทศ ทำอาเซียนบวกสามจัดการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit: EAS) และทำข้อตกลงการค้าเสรีกับจีน (China-ASEAN Free Trade Agreement: CAFTA)

ส่วนประเทศไทยที่เป็นสมาชิกของอาเซียนกำลังเคลื่อนไหวทางยุทธศาสตร์ครั้งใหญ่ คือรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปีค.ศ. 2015 ซึ่งจะเป็นการผนึกรวมตัวเป็นหน่วยเดียวกันในทางการเมือง-ความมั่นคง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม คล้ายการรวมตัวของสหภาพยุโรป โดยการทำให้โครงสร้างเศรษฐกิจพื้นฐาน คือ ท่อส่งก๊าซ ถนน ทางรถไฟ สนามบินและท่าเรือเชื่อมต่อกันหมด เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการคมนาคมขนส่ง (Hub of East Asia) ของเอเชียตะวันออก หากอาเซียนรวมกันสำเร็จจะกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญของโลกอีกแห่งหนึ่งที่มีประชากรถึง 600 ล้านคน ในทางภูมิรัฐศาสตร์ ประเทศไทยเป็นจุดเชื่อมสองฟากฝั่งมหาสมุทรอินเดียและแปซิฟิก และอยู่กึ่งกลางระหว่างอินโดจีนกับคาบสมุทรมลายู เป็นส่วนหนึ่งของมหาสมุทรอินเดียที่ในอนาคตจะกลายเป็นศูนย์อำนาจใหม่ของโลก และอยู่ใกล้ชิดทั้งกับจีนและอินเดีย ทั้งในแง่ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและการทูต และไม่ไกลจากตะวันออกกลาง

โอกาสสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศไทย จะบริหารจัดการโอกาสนี้อย่างไรเพื่อให้เศรษฐกิจของเราเติบโตอย่างก้าวกระโดด ควรทำอะไรบ้าง เพื่อเชื่อมเศรษฐกิจของประเทศเข้ากับเศรษฐกิจของจีน แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเสียใหม่ คือต้องหันมาคิดถึงการทำกองทุนแห่งชาติ (Sovereign Wealth Fund) ขึ้นมาบ้างเพื่อไปลงทุนในกิจการสำคัญ ๆ ทางยุทธศาสตร์

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจองค์ความรู้งานวิจัยเกี่ยวกับ การสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี พบว่าเอกสารส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดยังไม่ได้มีหัวข้อที่ตรงกับเรื่องที่ผู้วิจัยได้ทำ ยังมีช่องว่างให้ผู้วิจัยได้ทำอยู่ อย่งไรก็ดียังมีงานวิจัยชิ้นหนึ่งที่อาจจะใกล้เคียง คืองานวิจัยของศุภวดี มนต์เนรมิตร ที่ทำเรื่องลำไยในพื้นที่เดียวกันในบริบทโลกาภิวัตน์บริบทเดียวกัน แต่ทำในโจทย์วิจัยที่ต่างกันของศุภวดี เป็นเรื่องของการปรับเปลี่ยนวิถีเกษตรกรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ของผู้วิจัยเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี

ศุภวดี มนต์เนรมิตร (2560) ทำในเรื่อง “ผู้จัดการสวนลำไย” การปรับเปลี่ยนวิถีเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ซึ่งอยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2559 ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่ทำให้ระบบอาหารกลายเป็นระบบอาหารโลก เพื่อศึกษาผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจต่อวิถีทางการเกษตรในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออก และเพื่อศึกษากระบวนการปรับเปลี่ยนของวิถีทางการเกษตรและวิถีชุมชน-ครัวเรือนในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ใช้แนวคิดการข้ามชาติ (Transnationalism) ของ Harvey, D. (2003) ที่เสนอลักษณะการข้ามชาติ Spatio-temporal Fix และแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเกษตรกรรม (agrarian transformations) มาเป็นกรอบในการทำความเข้าใจ พบว่า ท่ามกลางโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดการเชื่อมระบบอาหารโลกพื้นที่ที่ห่างไกลเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกรในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกเฉียงใต้ด้วยการผลิตในพื้นที่อื่น เชื่อมโยงเข้ากับตลาดข้ามแดน แรงงานข้ามแดน และการสะสมทุนของทุนข้ามแดน เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต การผลิตแบบดั้งเดิมเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการส่งออกข้ามแดน และทำให้วิธีการผลิตของเกษตรกรปรับเปลี่ยนไป โดยมีการปรับเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้ผลิต” เป็น “ผู้จัดการสวน” และสร้างกลยุทธ์ที่หลากหลายในการทำเกษตรกรรม เช่น ลดการใช้แรงงานตนเองในการผลิตลง การจ้างแรงงาน การจ้างเหมาในการผลิต

ทรงศักดิ์ ทองขำ (2556) ได้ศึกษาเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการขยายตัวของตลาดการค้าลำไยแห่งใหม่ในเขตจังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาเครือข่ายทางเศรษฐกิจและการเมืองและแนวทางการแก้ไขปัญหาตลาดการค้าลำไยของอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี วิธีการวิจัยจะใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ข้อค้นพบที่ได้จากศึกษา คือ เครือข่ายทางเศรษฐกิจและการเมืองในตลาดการค้าลำไยที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีรูปแบบเครือข่ายที่สำคัญ 4 รูปแบบ คือ 1) เครือข่ายระหว่างนายทุนชายปัจจัยการผลิตกับเกษตรกรรายย่อย 2) เครือข่ายระหว่างเกษตรกรรายย่อยกับพ่อค้าคนกลาง 3) เครือข่ายระหว่างพ่อค้าส่งออกกับพ่อค้าคนกลาง และ 4) เครือข่ายระหว่างนายหน้ากับพ่อค้าคนจีน ส่วนแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อการสร้างความเป็นธรรมในตลาดการค้าลำไยนั้น พบว่าต้องอาศัยกลไกของชุมชน กลไกของรัฐและกลไกของตลาด

มิตรารมณ์ สิทธิเดช และวัชร ศรีคำ (2562) ได้ศึกษาผลกระทบของ “ล้งจีน” ต่อเกษตรกรสวนลำไยในกระแสการเปลี่ยนผ่าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของ “ล้งจีน” ที่มีต่อเกษตรกรสวนลำไย หมู่บ้านศรีประดู่ ตำบลแม่ปึง อำเภอพร้าวน้ำหอม จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยเชิงคุณภาพนี้เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเกษตรกรชาวสวนลำไยจำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าผลกระทบของล้งจีนที่มีต่อเกษตรกรสวนลำไยจำแนกได้ 2 ประเภท คือ ประเภทแรก ผลกระทบต่อเกษตรกรสวนลำไยที่เหมาสวนขายให้ล้งจีนหรือตัวแทนของล้งจีน ผลกระทบด้านบวกต่อเกษตรกรสวนลำไยที่เหมาสวนขายให้ล้งจีน หรือตัวแทนของล้งจีน คือ เกษตรกรได้รับเงินมัดจำมาใช้จ่ายก่อน และลดภาระให้กับเกษตรกรในการจ้างแรงงาน ผลกระทบด้านลบ คือ ราคาขายเหมาสวนล่วงหน้าอาจต่ำกว่าราคาลำไยในช่วงที่มีการซื้อผลผลิต ล้งจีนเข้ามาเก็บผลผลิตต่ำกว่ากำหนด ลำไยหลายสายพันธุ์สูญพันธุ์และความเสี่ยงด้านการดูแลสวนลำไย ส่วนประเภทที่สอง คือ ผลกระทบต่อเกษตรกรที่นำผลผลิตไปขายให้ล้งจีน ผลกระทบด้านบวกต่อเกษตรกรที่นำผลผลิตไปขายให้ล้งจีน คือ เกษตรกรได้รับเงินสด ราคาซื้อขายอาจสูงกว่าราคาที่เหมาะสมและเกษตรกรสามารถเลือกขายให้กับล้งจีนที่ตนพอใจ ผลกระทบด้านลบคือ ราคาลำไยไม่คงที่ เกษตรกรไม่สามารถเก็บลำไยไว้จำหน่ายในวันถัดไปหรือในวันที่ราคาดีได้ เกษตรกรต้องจ่ายค่าแรงงานเก็บผลผลิตและค่าขนส่งเอง และลำไยหลายสายพันธุ์สูญพันธุ์

วงศ์ลักษณ์ วงศ์ศิริ, วรทัศน์ อินทร์คัมพร, สุรพล เศรษฐบุตร และเสาวลักษณ์ แยมหมื่นอาจ (2564) การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตลำไยคุณภาพด้วยการตัดแต่งกิ่ง และช่อผลของกลุ่มเกษตรกรลำไยแปลงใหญ่และได้ทำการศึกษาปัญหาข้อเสนอแนะในการผลิตลำไยคุณภาพด้วยการตัดแต่งกิ่ง และช่อผลของกลุ่มเกษตรกรลำไยแปลงใหญ่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ เกษตรกรกลุ่มลำไยแปลงใหญ่ ในอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จำนวน 100 ราย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ค่าทางสถิติแบบถดถอยพหุผลการศึกษาพบว่ารายได้จากลำไยพื้นที่ปลูกลำไยและการได้รับรู้ ข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตลำไยคุณภาพด้วยการตัดแต่งกิ่งและช่อผลของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจเชิงพหุ (Multiple Coefficient of Determination, R^2) ร้อยละ 38.30 ($R^2 = 0.383$) เกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงานในการตัดแต่งกิ่งและช่อ ผลการขาดแคลนแหล่งน้ำและค่าใช้จ่ายสูงในการตัดแต่งกิ่งและช่อผล ข้อเสนอแนะในการผลิตลำไยคุณภาพด้วยการตัดแต่งกิ่ง และช่อผล คือ ควรมีการฝึกอบรมเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีการศึกษาดูงาน การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หรือเทคโนโลยีการผลิตลำไยคุณภาพรวมทั้งการเข้าติดตามเยี่ยมเยียนให้คำแนะนำแก่เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ

อรุณี วัฒนวรรณ, ชูชาติ วัฒนวรรณ, อรุณี แห่งทอง และชนะศักดิ์ จันปุม (2558 : 74-85) ศึกษาการแก้ปัญหาการผลิตลำไยเพื่อการส่งออกของเกษตรกรในภาคตะวันออก มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการผลิตลำไยนอกฤดู ในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อนและอำเภอสอยดาว การทดสอบผลของการเตรียมต้นและการตัดแต่งช่อผลต่อการเพิ่มขนาดผลลำไยนอกฤดูของเกษตรกรในพื้นที่ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการแก้ปัญหาการผลิตลำไยเพื่อการส่งออกของเกษตรกรในภาคตะวันออก ดำเนินการในแปลงลำไยอายุ 10-12 ปี ของเกษตรกรในอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จำนวน 13 ราย ทดสอบการเตรียมต้นโดยการตัดแต่งกิ่งหลังการเก็บเกี่ยว ให้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับปุ๋ยเคมีที่มีสัดส่วน N : P : K เท่ากับ 4 : 3 : 1 อัตรา 2 กิโลกรัมต่อต้น กำจัดศัตรูพืชที่หลงเหลือจากฤดูกาลก่อนและให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ ร่วมกับการตัดแต่งช่อผล โดยตัดแต่งช่อผลออกประมาณ 1 ใน 3 ของความยาวช่อ หรือไว้ผลไม่เกิน 50 ผลต่อช่อ ในระยะที่ผลลำไยมีขนาดไม่เกิน 5 มิลลิเมตร (กรรมวิธีแนะนำ) เปรียบเทียบกับกรรมวิธีเกษตรกรที่เตรียมต้นโดยการตัดแต่งกิ่งให้ปุ๋ยเคมีสูตรเสมอบำรุงต้น และให้น้ำเป็นครั้งคราวก่อนการชักนำการออกดอก 1 เดือน ร่วมกับการตัดแต่งช่อผล โดยตัดแต่งช่อผลในระยะที่ผลลำไยมีขนาด 10 มิลลิเมตรขึ้นไป โดยตัดแต่งปลายช่อผลออกเล็กน้อย พบว่า กรรมวิธีแนะนำมีปริมาณผลผลิตที่มีคุณภาพส่งออก (เกรด 1 และ 2) สูงกว่ากรรมวิธีเกษตรกรร้อยละ 14 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเตรียมต้น ทำให้ต้นลำไยแข็งแรงสมบูรณ์และการตัดแต่งช่อผล ทำให้มีการไว้ผลในปริมาณที่เหมาะสมผลจึงมีการเจริญเติบโตได้ดี การทดสอบผล การเตรียมต้นและการเร่งการสลายตัวของคลอโรฟิลล์ในดินต่อการชักนำการออกดอกนอกฤดูของเกษตรกรในพื้นที่ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการแก้ปัญหาการผลิตลำไยเพื่อการส่งออกของเกษตรกรในภาคตะวันออก ดำเนินการในแปลงลำไยอายุ 10-12 ปี ของเกษตรกรในอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จำนวน 13 ราย ทดสอบการเตรียมต้นโดยการตัดแต่งกิ่งหลังการเก็บเกี่ยวให้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับปุ๋ยเคมีที่มีสัดส่วน N : P : K เท่ากับ 4 : 3 : 1 อัตรา 1-2 กิโลกรัมต่อต้น กำจัดศัตรูพืชที่

หลงเหลือจากฤดูกาลก่อนและให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ ร่วมกับการการเร่งการสลายตัวของคลอเรต โดยใช้สารละลายกากน้ำตาล : น้ำ ในอัตรา 1 : 30 ราดลงดินรอบทรงพุ่มในปริมาณ 5 ลิตร/ตาราง กิโลเมตร หลังการราดสารโพแทสเซียมคลอเรต 1 เดือน (กรรมวิธีแนะนำ) เปรียบเทียบกับกรรมวิธีเกษตรกรที่เตรียมต้นโดยการตัดแต่งกิ่ง ให้ปุ๋ยเคมีสูตรเสมอบำรุงต้น และให้น้ำเป็นครั้งคราวก่อนการชักนำการออกดอก 1 เดือน และไม่มีการเร่งการสลายตัวของคลอเรต พบว่า การออกดอกของทั้งกรรมวิธีแนะนำและกรรมวิธีเกษตรกรไม่แตกต่างกัน โดยมีการออกดอกเฉลี่ยร้อยละ 88 และ 90 ตามลำดับ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ปริมาณสารคลอเรตในดินของทั้งสองกรรมวิธี พบปริมาณสารคลอเรตตกค้างในดินในปริมาณที่ต่ำมาก (น้อยกว่า 5 ppm) อาจกล่าวได้ว่า การเร่งการสลายตัวของคลอเรตในดินไม่มีผลต่อการชักนำการออกดอกของลำไยนอกฤดู แต่การเตรียมต้นตามกรรมวิธีแนะนำมีผลทำให้ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยสูงกว่ากรรมวิธีเกษตรกร โดยมีปริมาณผลผลิตเฉลี่ย 1,970 และ 1,764 กิโลกรัมต่อไร่ ผลตอบแทนเฉลี่ย 66,367 และ 57,158 บาทต่อไร่ ตามลำดับ และพบว่ากรรมวิธีแนะนำมีต้นทุนต่ำกว่ากรรมวิธีเกษตรกรเฉลี่ย 1,551 บาทต่อไร่ ทั้งสองกรรมวิธีมี ค่า BCR>1 แสดงถึงการลงทุนที่มีผลกำไรสามารถทำการผลิตได้ แต่กรรมวิธีแนะนำสามารถลดต้นทุนการผลิตเพิ่มปริมาณผลผลิตและผลตอบแทนได้ ซึ่งเป็นผลมาจากการเตรียมต้นตามกรรมวิธีแนะนำทำให้ต้นลำไยแข็งแรงสมบูรณ์กว่ากรรมวิธีเกษตรกร

แก้ปัญหาการผลิตลำไยเพื่อการส่งออกของเกษตรกรในภาคตะวันออก โดยการควบคุมกำจัดอาการพุ่มไม้กวาดในแปลงลำไยอายุ 7-15 ปี ของเกษตรกรในอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จำนวน 20 แปลง ตามคำแนะนำของกรมวิชาการเกษตร ประกอบด้วยการตัดแต่งกิ่งและนำกิ่งไปเผาทำลายร่วมกับการกำจัดโรซึ่งเป็นแมลงพาหะ โดยพ่นกำมะถันผง 80% WP อัตรา 40 กรัมต่อน้ำ 20 ลิตร จำนวน 1-3 ครั้ง ห่างกัน 5-7 วัน หรืออะมีทราซ 20% EC อัตรา 40 มิลลิตรต่อน้ำ 20 ลิตร จำนวน 1-3 ครั้ง ห่างกัน 5-7 วัน ในระยะการเตรียมต้นก่อนการกระตุ้นการออกดอกด้วยสารโพแทสเซียมคลอเรต เปรียบเทียบการแสดงอาการพุ่มไม้กวาดก่อนและหลังการป้องกันกำจัด พบว่าต้นลำไยแสดงอาการพุ่มไม้กวาดลดลงจากร้อยละ 27 เป็นร้อยละ 10 ของต้นในปีแรก และลดลงจากร้อยละ 18 เป็นร้อยละ 4 ของต้นในปีถัดมา โดยมีค่าใช้จ่ายในการควบคุมกำจัดอาการพุ่มไม้กวาดเฉลี่ย 894 บาท/ไร่/ปี ประกอบด้วยค่าสารกำมะถันผงเฉลี่ย 55 บาท/ไร่/ครั้ง ค่าสารอะมีทราซเฉลี่ย 136 บาท/ไร่/ครั้ง และค่าแรงในการพ่นเฉลี่ย 63 บาท/ไร่/ครั้ง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การนำเสนอวิธีวิทยาการวิจัยในการศึกษาเรื่องการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี เพื่อให้สามารถนำไปสู่การแสวงหาความรู้ในการตอบคำถามวิจัยหลักดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอใน 3 ระดับ ดังนี้

- 3.1 แนวทางในการวิจัย (Methodological Approach)
- 3.2 วิธีการวิจัย (Research Methods)
- 3.3 เทคนิคการวิจัย (Research Technique)

3.1 แนวทางในการวิจัย

แนวทางการวิจัยในดุษฎีนิพนธ์นี้ จะใช้แนวทางการวิจัยแนวสหวิทยาการแบบข้ามพันสาขา (Transdisciplinary Research) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดแบบองค์รวมซึ่งเสนอให้มีการเชื่อมโยงต่อกันระหว่างศาสตร์อย่างเป็นเนื้อเดียวกันมากขึ้น ประสานความร่วมมือระหว่างกัน ทำงานร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การบูรณาการของศาสตร์ โดยการเชื่อมโยงระหว่างศาสตร์ต่าง ๆ เข้าหากัน จนทำให้ศาสตร์แต่ละสาขากลายเป็นเนื้อเดียวกัน คือ ล้มเลิกพรมแดนในการแบ่งแยกสาขาวิชา โดยคาดหวังว่าเมื่อรวมศาสตร์ระหว่างสาขาเข้าด้วยกันแล้วจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ อันทำให้สามารถนำไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างรอบด้านมากขึ้น ลึกซึ้งมากขึ้น และซับซ้อนมากขึ้น (ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2554 : 1-2)

การวิจัยแนวสหวิทยาการแบบองค์รวมที่ตั้งอยู่บนฐานคิดในการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และนิเวศวิทยา การมองแบบองค์รวมในที่นี้ไม่ใช่เพียงการผสมผสานระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ เท่านั้น แต่มีพื้นฐานการปฏิเสธรการมองสังคมและธรรมชาติแยกออกเป็นสาขาต่าง ๆ ตั้งแต่แรก แล้วหลังจากนั้นจึงค่อยนำไปจัดจำแนกต่าง ๆ ของแต่ละสาขามาผสมผสานในรูปแบบของสหวิทยาการ ในฐานะที่เป็นระบบความรู้ที่เป็นหนึ่งเดียวกัน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559 : 48)

3.2 วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยในดุษฎีนิพนธ์นี้ จะใช้วิธีวิจัย Area Base Study เชิงคุณภาพแนวมานุษยวิทยาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) เป็นการตีความหมายทางสังคมเพื่อทำความเข้าใจความหมายทางสังคมในมุมมองต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูล เน้นการศึกษาเจาะลึกในรายละเอียดเป็นสำคัญ คือ ศึกษาแบบเจาะลึกเป็นกลุ่ม ๆ ไป เป็นวิธีที่จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงความรู้ที่มีลักษณะมุมมองความคิดเห็นของบุคคล โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความเชื่อ ความต้องการพื้นฐานทางสังคมที่ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริง วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแนวมานุษยวิทยาเชิงชาติพันธุ์วรรณา เป็นการศึกษาภาคสนามรูปแบบหนึ่ง ที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มี

โครงสร้าง โดยเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มที่เราศึกษาเป็นครั้งคราว โดยการสังเกตการณ์กลุ่มที่เราศึกษา ให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์และการมีชีวิตร่วมกันกับกลุ่มที่เราศึกษา เพื่อเรียนรู้ธรรมเนียม ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตทางสังคมของกลุ่มที่ศึกษา ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงรายละเอียดของเรื่องราว ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ตั้งแต่เหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต สามารถมองเห็นแนวทางที่จะหา คำตอบหรือหาความรู้ความเข้าใจต่อข้อสงสัยเกี่ยวกับคำถามวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนที่คำตอบ ยังเลื่อนราง ที่ผู้วิจัยเองก็ยังไม่แน่ใจว่าจะตั้งข้อสงสัยหรือคำถามอย่างไร วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแนว มานุษยวิทยาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) ผู้วิจัยได้เน้นถึงการพรรณนารายละเอียด เกี่ยวกับวัฒนธรรมต่าง ๆ จากมุมมองของคนใน พรรณนาในรายละเอียดของเรื่องแบบเฉพาะเจาะจง ไม่เน้นเรื่องที่เป็นข้อสรุปทั่วไป เพื่อให้เกิดการตีความที่มีความแตกต่างหลากหลาย ให้ความสำคัญต่อบริบทของสังคม เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายทางวัฒนธรรมได้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559)

3.3 เทคนิคการวิจัย (Research Technique)

ในกระบวนการวิจัยผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์เชิงชาติพันธุ์วรรณา ในกระบวนการแสวงหาคำตอบเพื่อนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยแบ่งวิธีการนำเสนอออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 3.3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.3.2 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการต่าง ๆ ร่วมกัน ได้แก่ การวิจัย เอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร

เอกสารในที่นี้ คือสิ่งที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรตั้งแต่อดีตที่เป็นศิลาจารึก มาจนถึงระบบอินเตอร์เน็ต การเก็บข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร เว็บไซต์ ประกาศทาง การ นโยบาย บันทึกการประชุม แผนปฏิบัติราชการ กฎระเบียบในการข้ามแดน สถิติการเพาะปลูกใน พื้นที่ ประวัติหมู่บ้าน รวมทั้งวิจัยเอกสารที่เหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารหรือหลักฐานที่ เหลืออยู่ ข้อมูลเอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559 : 89)

1) เอกสารชั้นต้น (Primary Data) ซึ่งเป็นเอกสารข้อมูล que ผู้วิจัยยังไม่ได้ทำการ วิเคราะห์ หรือสังเคราะห์ ยังเป็นข้อมูลดิบ ข้อมูลเหล่านี้ผู้วิจัยได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ เช่น เอกสารการประชุมกลุ่ม บันทึกการประชุม เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ตำนานบอกเล่า เป็นต้น

2) เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ แล้ว ระดับหนึ่ง เพื่อช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เอกสารชั้นรองที่สำคัญเหล่านี้ ได้แก่ กฎหมาย เอกสารหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขการจดทะเบียนผู้ประกอบการผู้ส่งออกลำไย เอกสารการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกลำไย ตำราวิชาการ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงาน วารสาร อินเทอร์เน็ต และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2. การสังเกตการณ์

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้น หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเอาใจใส่ และกำหนดไว้อย่างมีระเบียบวิธี เพื่อผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งอื่นจากการสังเกตการณ์ ซึ่งเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์จากการกระทำ กิริยาอาการ หรือพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้ประสาทสัมผัสใช้ความรู้สึก และการสังเกตการณ์จากสภาพแวดล้อมในสนามที่ลงไปสัมภาษณ์เพราะจะช่วยให้ผู้วิจัยรับรู้และเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ไว้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิจัย และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์นี้ ผู้วิจัยจะนำมาแยกแยะและทำการวิเคราะห์โดยอาศัยทฤษฎีต่าง ๆ ก่อนที่จะนำมาใช้กับงานวิจัย การสังเกตการณ์สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้ คือ จำแนกตามบทบาทของผู้วิจัยในการลงพื้นที่ คือ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ดังนี้

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม หรือที่เรียกว่าการสังเกตแบบภาคสนาม คือผู้วิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์ได้เข้าไปสัมผัสคลุกคลีทำกิจกรรมร่วมในบางครั้งกับเกษตรกรผู้ทำลำไยนอกฤดู พร้อมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยต้องเข้าไปอยู่ และปฏิบัติตน ให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องศึกษา ซึ่งผู้วิจัยก็เป็นเกษตรกรผู้ทำสวนลำไยเองจึงได้แสดงตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม ผู้วิจัยไม่เพียงแต่รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มที่ศึกษาเท่านั้น ผู้วิจัยยังเข้าไปศึกษาเรียนรู้กระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่มที่ศึกษา เริ่มตั้งแต่การเข้าประชุมหมู่บ้าน การตั้งคำถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายจากการที่เข้าไปร่วมทำสวนลำไย ร่วมเก็บลำไย เข้าร่วมงานประเพณี และกิจกรรมอื่น ๆ เป็นต้น

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) หมายถึง การสังเกตการณ์ที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่วงนอกโดยไม่เข้าไปร่วมทำกิจกรรมหรือใช้ชีวิตกับกลุ่มที่ศึกษา เช่น ประสานการประชุม ผู้ตัดสินใจ หรือผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำหน้าที่ในการตัดสินใจขาดเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เป็นต้น ผู้วิจัยได้เข้าคอยสังเกตการณ์โดยตรงจากคนหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ และจดบันทึกคำพูดหรือพฤติกรรมที่แสดงออกมา โดยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือกิจกรรมนั้น ๆ การที่ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมสามารถเก็บข้อมูลในช่วงระยะเวลาที่สั้นกว่า และเปลืองทุนทรัพย์น้อยกว่าการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ถึงแม้วิธีนี้จะไม่สามารถที่จะเก็บข้อมูลได้ละเอียดสมบูรณ์เท่าการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม แต่อย่างไรก็ดีผู้วิจัยคิดว่าการสังเกตการณ์ทั้งสองประเภทนี้

ต่างก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือเพื่อสังเกตพฤติกรรมและเหตุการณ์ที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อหาความสัมพันธ์และความหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งที่อยู่เบื้องหน้าและเบื้องหลัง ซึ่งผู้วิจัยจะเลือกใช้การสังเกตการณ์ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ตามบริบทนั้น ๆ

การเก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตซ้ำได้ และได้เก็บรายละเอียดเล็กน้อยได้ครบครัน ซึ่งเป็นรายละเอียดที่ผู้วิจัยอาจมองข้ามไปในตอนแรก อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือในการช่วยสังเกตการณ์ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้ให้สัมภาษณ์แล้วเท่านั้น

3. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยการพูดคุยโต้ตอบระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลภายใต้วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้ทำการพูดคุยและสนทนาซักถามโต้ตอบกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลอย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์พูดคุยแบบยืดหยุ่นเป็นกันเอง ซึ่งทำให้ผู้สัมภาษณ์สามารถอธิบายขยายความหรือซักถามเพิ่มเติมติดต่อกันไปมา เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจจุดประสงค์ ในการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ผู้สัมภาษณ์ยังได้ปรับเปลี่ยนการสัมภาษณ์ให้เป็นไปตามสถานการณ์ ถึงแม้ในบางครั้งผู้ถูกสัมภาษณ์จะพูดนอกประเด็นที่ผู้สัมภาษณ์ต้องการคำตอบก็ตาม ผู้สัมภาษณ์ก็ได้หาทางให้ผู้ถูกสัมภาษณ์วกกลับมาในประเด็นที่ต้องการคำตอบเมื่อผู้ให้คำตอบไม่ตรงกับคำถาม ในขณะที่สัมภาษณ์ตัวผู้สัมภาษณ์เองได้สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูลจากสีหน้า ท่าทาง ความรู้สึก ปฏิกริยา ที่ซ่อนเร้นไว้ในใจที่แสดงออกมาในขณะที่พูดและไม่พูด

1) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) ผู้วิจัยใช้แนวสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ซึ่งการสัมภาษณ์แบบนี้ผู้วิจัยได้ใช้ควบคู่ไปกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เอง ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยรู้ว่าการข้อมูลแบบใดเพื่อวัตถุประสงค์ใด ฉะนั้นผู้วิจัยจึงตั้งคำถามในขณะที่สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้เตรียมแนวคำถามกว้าง ๆ มาแล้วล่วงหน้า ซึ่งผู้วิจัยจะเลือกถามเฉพาะที่ผู้วิจัยต้องการคำตอบ (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2559 : 138-139)

2) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (No-structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงชาติพันธุ์วรรณา เนื่องจากผู้วิจัยต้องการข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งของวัฒนธรรมของกลุ่ม เนื่องจากข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการเป็นข้อมูลที่ยังไม่มีผู้ใดรวบรวมมาก่อน เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาทำการศึกษาและทำการวิเคราะห์เพื่อให้ตัวผู้วิจัยเองได้เห็นภาพ และให้เข้าใจปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม และการสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยได้ทำควบคู่ไปกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้วิจัยจะได้ข้อมูลตามที่ต้องการเมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลตามที่ต้องการแล้วผู้วิจัยได้นำทฤษฎีต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลด้วยตัวผู้วิจัยเอง เนื่องจากรู้ว่าต้องการข้อมูลแบบใดเพื่อนำข้อมูลที่เด้ไปต่อบทวัตถุประสงค์การวิจัย

การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างหรือเรียกว่าการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์ได้เปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ตอบคำถามแบบ

ไม่จำกัดคำตอบ เนื่องจากผู้สัมภาษณ์ต้องการให้เกิดความยืดหยุ่น เพราะผู้สัมภาษณ์เองมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะอธิบายแนวความคิดของตนเองไปเรื่อย ๆ ซึ่งในบางครั้งผู้สัมภาษณ์เพียงแต่กล่าวนำไปให้ผู้ให้ข้อมูลทราบแนวความต้องการ แล้วให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องโดยอิสระทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มองเห็นสภาพปัญหาและความยุ่งยากของปัญหา ผู้วิจัยคิดว่าการสัมภาษณ์ประเภทนี้จึงเหมาะที่จะใช้กับเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา เนื่องจากผู้วิจัยไม่ต้องการกำหนดกรอบเฉพาะเจาะจงสำหรับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา ซึ่งผู้วิจัยมีแนวคิดทางด้านทฤษฎีในเรื่องนั้น ๆ อยู่บ้างแล้ว และในการสัมภาษณ์แบบนี้ผู้วิจัยได้เตรียมแนวคำถามไว้คร่าว ๆ เพื่อจะได้ข้อมูลมาตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย (สุรางค์ จันทวานิช, 2542 : 77)

3) แนวสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์มีจุดที่สนใจอยู่แล้ว ผู้สัมภาษณ์จึงได้ไปพบปะพูดคุยสนทนากับผู้ให้ข้อมูลทั้งสนทนาแบบกลุ่มและสนทนาแบบเฉพาะเจาะจง โดยไม่ใช่แบบสัมภาษณ์ในขณะที่สนทนา ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไม่มาจากการพูดคุยเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่เป็นการพูดคุยอย่างเป็นกันเองเพื่อหาความหมาย ความจริงจากผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงลึกในการหารายละเอียดในประเด็นที่ได้ศึกษาอย่างลึกซึ้ง การสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผู้วิจัยใช้เป็นการพูดคุยระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น สัมภาษณ์ผู้บริหาร นักการเมือง ผู้นำทางวิชาการ ชนชั้นนำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรกรผู้ปลูกลำไย ลังรับซื้อลำไย ร้านขายเคมีเกษตร เป็นต้น เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้มุ่งหวังจะให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เลือกคำตอบที่ผู้วิจัยคิดไว้ก่อนหรือขณะสัมภาษณ์แต่เพียงอย่างเดียว แต่ผู้วิจัยต้องการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นในขณะที่สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับความสำคัญของเรื่องในแต่ละสถานการณ์ ตลอดจนความเชื่อในแง่มุมต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยต้องการ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยได้ลงไปในพื้นที่ทำสวนลำไยนอกฤดูในอำเภอสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อน เพื่อสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกลำไย ผู้ประกอบการ ลังรับซื้อลำไย และเจ้าของร้านขายยา ที่มีรายชื่อดังต่อไปนี้

3.1) นายธนะวัฒน์ ธนัสถ์ธนนท์	เจ้าของร้านขายปุ๋ย ยา และเคมีภัณฑ์
3.2) นางอัจฉรา กล้ากิจเจริญกุล	ผู้ประกอบการล้งลำไย
3.3) นายชาติชาย ดำรงค์ชีพ	ชนชั้นนำท้องถิ่น
3.4) นายฉัตรชัย ทองคำ	หัวหน้าสายเก็บลำไย
3.5) นายรังสรรค์ ทองเต็ม	เกษตรกรชาวสวนลำไย

4) การสัมภาษณ์แนวประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าเป็นการศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์จากความทรงจำที่มีได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมักเป็นเอกสารที่เน้นการบันทึกเรื่องราวของราชวงศ์ การแย่งชิงอำนาจทางการเมือง และการติดต่อกับต่างประเทศ ดังนั้น จึงขาดประวัติศาสตร์ของประชาชนคนธรรมดา ได้แก่ ชาวนา กรรมกร คนในท้องถิ่น คนกลุ่มน้อย และกลุ่มผู้หญิงไม่ได้ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548 : 80-84)

เทคนิคในการสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าสามารถแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ เทคนิคก่อนการสัมภาษณ์ และเทคนิคระหว่างการสัมภาษณ์

1) เทคนิคก่อนการสัมภาษณ์ เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์จากความทรงจำ ที่มีได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ประวัติการนำลำไยมาปลูกที่จังหวัดจันทบุรี ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยุคสมัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสารเสียก่อน เพื่อให้ผู้วิจัยมีองค์ความรู้ที่จะนำไปเป็นฐานในการสัมภาษณ์ เช่น การศึกษาเรื่องการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี ก่อนการเข้าไปผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารในภาพรวมก่อนแล้วว่าลักษณะเศรษฐกิจโดยทั่วไปเป็นอย่างไร มีปัญหาเกี่ยวกับการปลูก การซื้อ-ขาย ลำไย หรือไม่อย่างไร มีปรากฏการณ์อะไรที่ทำให้ราคาลำไยขึ้น ๆ ลง ๆ ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปเป็นฐานในสัมภาษณ์ และทำการศึกษาในระดับจุลภาคและมหภาคเป็นลำดับขั้นตอนไป

2) เทคนิคระหว่างการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบไดอะเล็กติก (Dialectic) เป็นการพูดคุยไปมาระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยได้พูดคุยซักถามไปมา เพื่อกระตุ้นความทรงจำของผู้ให้สัมภาษณ์ที่เคยมีอยู่แล้วแต่ลืมไปให้ปรากฏเป็นภาพความในความทรงจำอีกครั้งหนึ่ง โดยการถาม คำถามหลัก (Keyword) และสร้างสถานการณ์แวดล้อม เช่น ลำไยจันทบุรีใครเป็นคนปลูกในลำดับแรก ๆ หลังจากนั้นก็ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายเหตุการณ์เป็นลำดับขั้นตอนที่มีต่อคำถามหลักและคำถามรองเป็นลำดับไป

3.3.2 การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยได้ลงภาคสนามทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ มาแล้ว ขั้นตอนต่อไปที่ผู้วิจัยจะต้องทำคือ ทำการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งอาจจะมีผู้สงสัยในความแม่นยำและมีความน่าเชื่อถือของข้อมูล เพราะอาจจะมีคนเคลงใจในความเอียงของผู้วิจัยเกิดขึ้น ที่เห็นผู้วิจัยได้ไปคลุกคลีกับปรากฏการณ์และผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้ตระหนักถึงข้อสงสัยนี้ และผู้วิจัยได้วางมาตรการที่จะป้องกันความผิดพลาดไว้ คือ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ ในขั้นตอนแรกผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้อามาเพียงพอหรือยัง ข้อมูลนั้นตอบปัญหาของงานวิจัยหรือไม่ เพื่อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่แท้จริงและตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้ทำการตรวจสอบข้อมูล ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการตรวจสอบเป็น 2 แบบ ดังต่อไปนี้

1. ตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์
2. ตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร

1. การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ในการตรวจสอบข้อมูลผู้วิจัยถือว่าตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือวิจัยหลักและจากฐานคิดของแนวการตีความทางสังคมมองว่า ความจริงทางสังคมเป็นสิ่งที่สร้างจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้นในการตรวจสอบข้อมูลจึงต้องพิจารณาจากมนุษย์ที่เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมที่เรารู้จักกันว่าเป็นคนใน ในการตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้เทคนิคดังต่อไปนี้

1) การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้มุมมองที่หลากหลายที่ตั้งอยู่บนฐานคิดในการตีความทางสังคมที่ว่า ความจริงทางสังคมเป็นสิ่งที่มีความหลากหลาย เช่น ผู้วิจัยศึกษาเรื่องการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ที่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี ขึ้นอยู่กับว่าเราจะมองความยั่งยืนจากส่วนไหน ดังนั้นในการตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์จึงต้องมีเทคนิคในหลายวิธีคือ

1.1) การตรวจสอบจากมุมมองที่ต่างกัน เช่น การสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ที่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรีนั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์บุคคล 2 กลุ่ม คือกลุ่มผู้ประกอบการล้งรับซื้อลำไยและเกษตรกรชาวสวนลำไย ซึ่งบุคคลทั้งสองกลุ่มจะมีมุมมองที่จะสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยที่ต่างกัน

1.2) การตรวจสอบโดยการเก็บข้อมูลเดียวกันในช่วงเวลาที่ต่างกัน เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่เก็บในช่วงเวลาที่ต่างกันจะเหมือนกันหรือไม่ เช่น การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องลำไยนอกฤดูนั้น ผู้วิจัยได้ลงไปสัมภาษณ์ถึง 2 ครั้ง ในช่วงเวลาที่ห่างกัน 2 สัปดาห์ หรือหนึ่งเดือน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการลงภาคสนามเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง นำมาเปรียบเทียบกันว่าข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งคงเส้นคงวา หรือขัดแย้งกัน

1.3) การตรวจสอบโดยการเก็บข้อมูลเดียวกันในสถานที่ต่างกัน เพื่อตรวจสอบว่าถ้าหากเก็บข้อมูลจากสถานที่ต่างกันข้อมูลจะเหมือนกันหรือไม่ เช่น สัมภาษณ์เกี่ยวกับการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ที่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนเดียวในสถานที่ต่างกัน เช่น สัมภาษณ์ที่บ้านของผู้ให้ข้อมูลกับสัมภาษณ์ที่ตลาดถนนคนเดินแล้วนำข้อมูลที่ได้มา พิจารณาเปรียบเทียบกันว่าข้อมูลมีความคงเส้นคงวาหรือขัดแย้งกันหรือไม่

1.4) การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาที่ต่างกัน เช่น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากการลงไปสังเกตการณ์ของผู้วิจัยเอง ซึ่งการใช้ข้อมูลพร้อมกันจากแหล่งที่มาที่แตกต่างกันซึ่งเป็นเทคนิคที่ช่วยจะให้ผู้วิจัยเองสามารถนำไปตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาว่าเป็นข้อมูลที่นำเชื่อถือหรือไม่

2) ตรวจสอบข้อมูลโดยการพาคณอื่นไปสัมผัสกับภาคสนามโดยตรง คือ ผู้วิจัยพาเพื่อนนักศึกษาที่ทำวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ที่ปรึกษาลงไปสัมผัสสถานการณ์ในภาคสนามเพื่อเป็นการยืนยันข้อสรุปของ

3) การตรวจสอบจากการให้คนในผู้ให้ข้อมูลรับรอง คือเมื่อผู้วิจัยได้เขียนรายงานการวิจัยฉบับร่างเสร็จ ผู้วิจัยได้นำร่างดังกล่าวคืนข้อมูลมาสู่ชุมชนให้กลุ่มชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลทำการตรวจสอบผลการวิจัยก่อนที่จะพัฒนาเป็นรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.3.2 การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร

การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้วิจัยใช้เทคนิคในการตรวจสอบ 2 วิธีคือ (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2540 : 171-172; นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัตติยะ, 2525 : 87-173)

1. การวิพากษ์หรือการประเมินภายนอก (External Appraisal/Criticism) เป็นการวิเคราะห์ความเป็นจริงเอกสารของผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคและรูปแบบดังนี้

1) การยืนยัน/อ้างอิงด้วยหลักฐานอื่น เช่น การวิเคราะห์เอกสารเอกสารโดยใช้น้ำหนักที่ใช้พิมพ์เอกสารน้ำหนักดังกล่าวเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาเทคโนโลยีการพิมพ์ ดังนั้นเราสามารถวิเคราะห์ช่วงเวลาของเอกสารที่พิมพ์ออกมาได้

2) ลักษณะการเขียน ลักษณะการเขียนที่ช่วยวิเคราะห์เอกสารจริงหรือไม่น้ำหนักตามลำดับจากน้อยไปหามาก เช่น ลักษณะการเขียนคursive โอ้อวด เขียนเป็นวาทศิลป์ เขียนเป็นตัวละคร เขียนเป็นสารคดีและเขียนอ้างอิงแบบวิชาการ

3) รูปแบบการบันทึก ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้จากลายเซ็นของผู้เขียน ลายมือ ตัวสะกด การเว้นวรรค

2. การวิพากษ์หรือการประเมินภายใน (Internal Appraisal/Criticism) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใด โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิพากษ์เอกสารมีรูปแบบสำคัญดังนี้

1) ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของเอกสารที่เกี่ยวข้องกับระดับความจริงเท็จของเนื้อหาในระดับจากความจริงไปสู่ความเท็จ

2) ผู้วิจัยใช้หลักในการวิเคราะห์เอกสารว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใด ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์จากใครเป็นคนบันทึก ผู้เขียนมีความรู้หรือไม่ ผู้เขียนมีนิสัยอย่างไร ผู้เขียนมีข้อจำกัดสถานะทางสังคมหรือไม่ ผู้เขียนมีเจตนาอย่างไร มีจุดมุ่งหมายอย่างแอบแฝงหรือซ่อนเร้น บันทึกให้ใครอ่าน ใครได้ใครเสีย มีการบันทึกเมื่อไหร่ เวลาที่บันทึกเอกสาร ปีศักราชที่เท่าไร มีการบันทึกในบริบทของสังคมแบบไหน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้ช่วยผู้วิจัยในการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของเอกสารได้

3.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญและยากในกระบวนการวิจัยในงานดุขุฎนิพนธ์นี้ ผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์เชิงชาติพันธุ์วรรณา เพื่อสร้างข้อสรุปของการศึกษา โดยผู้วิจัยจะทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกระทำล้อยกเว้นไปตลอดช่วงเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลจนถึงหลังการเก็บข้อมูลสิ้นสุด คือผู้วิจัยได้ทำเป็นระยะ ๆ ทุกครั้งหลังการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลของแต่ละคน ซึ่งผู้วิจัยได้เขียนรายละเอียดของการสัมภาษณ์ออกมาแล้วแยกประเด็น หัวข้อที่ค้นพบที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการสัมภาษณ์ต่อไป โดยอ่านทำความเข้าใจและวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำมาทั้งหมดว่าข้อมูลแต่ละเรื่องสื่อถึงเรื่องใด ควรนำประเด็นไหนมาพิจารณาต่อไปที่มีความไวทางทฤษฎี จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร และนำ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาอ่านล่วงหน้าและทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยจะเริ่มทำการแยกประเภทข้อมูลที่ได้ออกมาเพื่อหาข้อขัดแย้งที่จะนำไปสู่การแก้ไขในแต่ละประเภท และผู้วิจัยทำสลับไปมาระหว่างการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุปที่เป็นรูปธรรม ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบ เป็นวิธีการที่จะคัดแยกข้อมูลที่เราไม่ต้องการออกไปคือการนำข้อมูลที่ได้นำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างที่มีอยู่ในคุณลักษณะ เพื่อมาทำการแยกประเภท และกำหนดความคิดย่อย (Conceptual Labels) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อนำมาสร้างข้อสรุป (สุภางค์ จันทวานิช, 2554)

2. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โดยต้องอาศัยข้อมูลจากมุมมองคนใน เพื่อให้เข้าใจความหมายที่คนในวงการมีให้กับพฤติกรรมต่าง ๆ ของเขา คนในวงการในที่นี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกลำไย พ่อค้ารับซื้อลำไย ตลอดจนล้งรับซื้อลำไยส่งออก สำหรับตัวผู้วิจัยถือว่าเป็นคนนอกวงการ จึงอาจจะมีอคติกับเกษตรกรผู้ปลูกลำไย และล้งผู้รับซื้อลำไย

3. การวิเคราะห์จากสมมติฐานของการวิจัยซึ่งเป็นสมมติฐานชั่วคราว เพราะผู้วิจัยยังไม่ปักใจเชื่อว่าจะสรุปการวิจัยตามที่กล่าวมา แต่เป็นการเดาคำตอบเตรียมเอาไว้ เพื่อให้พร้อมที่รับรู้และปรับการเดาจากข้อมูลที่ได้มาใหม่

4. ผู้วิจัยจะเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตัวผู้วิจัยเอง เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลจำเป็นต้องกระทำโดยผู้ที่มีปัญหาวิจัยเป็นอย่างดี แล้วนำข้อมูลที่ได้มาเข้าสู่กระบวนการและเทคนิคในการวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลให้เป็นระบบ การวิเคราะห์จากการจำแนกประเภทคือผู้วิจัยได้ทำการจัดข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ หรือประเภทของข้อมูลให้เป็นระบบ โดยการแบ่งแยกประเภทเป็นประเภทย่อย ๆ ของแต่ละช่วงเวลา แต่ละช่วงเหตุการณ์ แต่ละขั้นตอนของเหตุการณ์ แล้วผู้วิจัยจึงได้ตรวจสอบความสัมพันธ์ของข้อมูลอีกครั้ง คือหาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทใหญ่และย่อย เพื่อวิเคราะห์หาเงื่อนไขของบริบทที่เกี่ยวข้อง และนำมาตรวจสอบหาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงจนถึงระดับสุดท้ายของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วนำข้อมูลที่ได้และที่มีความสัมพันธ์กันมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการอธิบายแบบพรรณนาซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการศึกษาและการตอบคำถามของการศึกษา

4.2 การสร้างข้อสรุปในเชิงคุณภาพ เป็นการสรุปรวบยอดความคิดใหม่เพื่อปรับความคิดเก่าโดยอาศัยข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา นำมาสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่บันทึกไว้ สร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่จำแนกไว้และสร้างข้อสรุปจากการวิเคราะห์ส่วนประกอบ เมื่อผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบข้อมูล

4.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล คือวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารวิเคราะห์โดยการตีความแบบเข้มข้น วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ และวิเคราะห์เชิงโครงสร้างทางสังคมที่เป็นเหตุปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางสังคมโดยมุ่งวิเคราะห์ความหมายของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมภายใต้บริบทใดบริบทหนึ่ง

บทที่ 4 ผลการศึกษา

ผลการศึกษาในงานวิจัยนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็นหัวข้อย่อย ๆ ดังนี้

4.1 บริบททางประวัติศาสตร์ของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี

4.2 สภาพปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

4.1 บริบททางประวัติศาสตร์ของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี

สภาพทั่วไปของพื้นที่จังหวัดจันทบุรี พื้นที่จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดทางชายฝั่งทะเลตะวันออกของประเทศไทย มีพื้นที่ทั้งหมด 6,338 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,961,250 ไร่ ทิศตะวันออกมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดตราด และประเทศกัมพูชาเป็นแนวยาว มีเทือกเขาและแม่น้ำเป็นพรมแดนธรรมชาติแบ่งเขตแดน มีจุดผ่านแดนถาวร และจุดผ่อนปรนหลายแห่งที่ทำให้ผู้คนสินค้า วัฒนธรรม ข้ามไปมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ทิศเหนือติดกับจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา และสระแก้ว ทิศใต้ติดกับจังหวัดตราด และอ่าวไทย ทิศตะวันตกติดกับจังหวัดตราด และประเทศกัมพูชา และทิศตะวันตกติดกับจังหวัดระยอง และอ่าวไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ที่เป็นเมืองหลวง 239 กิโลเมตร พื้นที่จังหวัดจันทบุรีแห่งนี้จึงมีเส้นทางเชื่อมต่อไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ได้อย่างสะดวก ส่วนตอนกลางจันทบุรีมีทิวเขาสวยดาวที่ทอดยาวสูงตระหง่านตา (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก, 2566)

ลักษณะทั่วไปทางกายภาพเป็นพื้นที่ราบลุ่มปกคลุม มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งเป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำใหญ่หลายสาย ซึ่งมีมีทิศทางการไหลจากเหนือลงใต้เป็นส่วนใหญ่ ประกอบด้วยแม่น้ำพอง แม่น้ำวังโตนด แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำเวฬุ และลุ่มแม่น้ำโตนดเลสาบ ไหลจากอำเภอโป่งน้ำร้อนไหลสู่ที่ราบราชอาณาจักรกัมพูชา ลุ่มน้ำโตนดเลสาบไม่มีลำน้ำสายหลัก มีเพียงลำน้ำสายย่อย ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ คลองพระสะทึง คลองสอยดาว ห้วยพรหมโหด คลองน้ำใส คลองด่าน ห้วยยาง คลองพระพุทธร ลำสะโตน ห้วยตะเคียน ห้วยนางามและคลองโป่งน้ำร้อน (สำนักงานจังหวัดจันทบุรี, 2566)

สภาพภูมิประเทศ แบ่งออกเป็น 3 ภูมิภาคดังนี้

พื้นที่ภูเขา พื้นที่ป่าที่สลับนินเขา และพื้นที่ราบชายฝั่งทะเล เป็นลักษณะที่อยู่ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ อำเภอแก่งหางแมว อำเภอท่าใหม่ อำเภอมะขาม อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน และตอนบนของอำเภอขลุง บริเวณดังกล่าวเป็นเขตป่าสงวน และพืชเกษตรที่ใช้ปลูก พืชไร่ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา เป็นต้น สวนผลไม้ เช่น ลำไย ทุเรียน มังคุด เป็นต้น

พื้นที่ราบสลัภูเขาล้อมรอบอยู่ทางตอนกลางของจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอคิชฌกูฏ ตอนบนของอำเภอท่าใหม่ ผลไม้ที่นิยมปลูก ได้แก่ ทุเรียน เงาะ มังคุด กระท้อน และพริกไทย

พื้นที่ราบชายฝั่งทะเล คือ พื้นที่ในเขตอำเภอนายายอาม ตอนล่างของอำเภอท่าใหม่ อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอขลุง มีลักษณะเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลสลับเนินเขา เป็นบริเวณที่มีน้ำเค็มมาพบกับน้ำจืดเกิดเป็นน้ำกร่อย จึงทำให้เกิดเป็นป่าชายเลน

จันทบุรีมีสภาพภูมิอากาศเป็นแบบอากาศร้อนชื้น อุณหภูมิของอากาศเฉลี่ยตลอดทั้งปีอยู่ที่ 26.35 องศาเซลเซียส มีฝนตกชุก ภูมิอากาศแบ่งออกเป็น 2 ฤดู คือ ฤดูแล้ง (Wet Season) และฤดูฝน (Dry Season) สำหรับฤดูฝนจะเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤศจิกายน เป็นเวลาประมาณ 9-10 เดือน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,800-3,900 มิลลิเมตรต่อปี

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรีในปี พ.ศ. 2566 รายได้ส่วนใหญ่ของประชากรขึ้นอยู่กับอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด จังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชผลชนิดต่าง ๆ มากมาย มีเส้นทางหลักที่เชื่อมต่อกับพื้นที่อื่น ๆ คือ ถนนสุขุมวิทเชื่อมต่อไปยังภาคกลางกรุงเทพมหานคร ทั้งยังสามารถเชื่อมต่อไปยังต่างประเทศบริเวณท่าเรือแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี และยังมีเส้นทางที่เชื่อมต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยตรงอีกเส้นทางหนึ่งโดยไม่ต้องผ่านกรุงเทพมหานครซึ่งทำให้การเดินทางสะดวกรวดเร็วมากขึ้น โดยจังหวัดจันทบุรีเป็นศูนย์กลางการค้าชายแดนเชื่อมโยงกับจังหวัดพระตะบองและกรุงไพลินของกัมพูชา จึงมีศักยภาพในการพัฒนาการค้าการลงทุนและการเชื่อมโยงกับประเทศกัมพูชา และประเทศเวียดนาม ภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมืออ่าวไทย-เจ้าพระยา-แม่น้ำโขง (ACMECS) รวมทั้งประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน จังหวัดจันทบุรีมีจุดผ่านแดนถาวรหรือด่านพรมแดนถาวรจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) บ้านฝักกาด ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ถนนเลียบชายแดน ตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน ตรงกับฝักกัมพูชา คือ บ้านคลองจะกร้อม จังหวัดไพลิน ประเทศกัมพูชา 2) บ้านแหลม ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ถนนเลียบชายแดน ตำบลเทพนิมิต อำเภอโป่งน้ำร้อน ตรงกับหมู่บ้านฝักกัมพูชา คือ บ้านกร้อมเรียง อำเภอกร้อมเรียง จังหวัดพระตะบอง จุดผ่อนปรนทางการค้าของจังหวัดจันทบุรี มีจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) บ้านซับริ ตั่งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านซับริ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว ตรงกับหมู่บ้านฝักกัมพูชา คือ บ้านโกล่าตวน อำเภอกร้อมเรียง จังหวัดพระตะบอง 2) บ้านสวนส้ม ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านสวนส้ม ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว ตรงกับหมู่บ้านฝักกัมพูชา คือ บ้านสังกะสี อำเภอกร้อมเรียง จังหวัดพระตะบอง มีการนำเข้าอย่างเดียว โดยเฉพาะไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร 3) บ้านบึงขันธ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านบึงขันธ์ ตำบลเทพนิมิต อำเภอโป่งน้ำร้อน ตรงกับหมู่บ้านฝักกัมพูชา คือ บ้านสวายเวง อำเภอกร้อมเรียง จังหวัดพระตะบอง ที่เชื่อมต่อกับประเทศกัมพูชา มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก เป็นแหล่งผลิตพืชผลทางการเกษตรมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เช่น การส่งออกพริกไทยและกระวานไปขายยังต่างประเทศ และยังเป็นพื้นที่ที่มีการผลิตส่งออกสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศไทย เช่น เงาะ มังคุด ทูเรียน และลำไย โดยในปี พ.ศ. 2553 มีมูลค่าการส่งออกสินค้าทางการเกษตรถึง 69,493 ล้านบาท (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี, 2565)

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่ส่งออกผลไม้เป็นอันดับ 1 ของประเทศไทยผลไม้ที่ส่งออกได้แก่ ทูเรียน มังคุด ลองกอง ลำไย แต่ถ้าพูดถึงเรื่องผลไม้ในจังหวัดจันทบุรีคนส่วนใหญ่ก็จะนึกถึงทุเรียนมาเป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นผลไม้ที่ขึ้นชื่อของจังหวัดซึ่งมีมูลค่าการส่งออกปีหนึ่งนับแสนล้านบาท ซึ่งสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่จังหวัดจันทบุรีเป็นจำนวนมากมายมหาศาล แต่ยังมีผลไม้ชนิด

หนึ่งที่มีความสำคัญที่สร้างชื่อและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับจังหวัดจันทบุรีอย่างมากมายเช่นกัน นั่นก็คือ ลำไย ซึ่งปลูกมากในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อนของจังหวัดจันทบุรี ในปีหนึ่งการส่งออกลำไยมีมูลค่าการส่งออกปีละเกือบ 10,000 ล้านบาท และเป็นผลไม้ที่ส่งออกเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศไทย แต่คนส่วนใหญ่ถ้าพูดถึงลำไยก็จะนึกถึงจังหวัดทางภาคเหนือเพราะเป็นผลไม้ที่ขึ้นชื่อและสามารถปลูกได้ดีในบริเวณนั้น เช่น ลำไย จังหวัดลำพูน เป็นต้น แต่รู้หรือไม่ว่าผู้ส่งออกลำไยเบอร์ 1 ของไทย ไม่ได้มาจากภาคเหนือ โดยจังหวัดที่มีการปลูกลำไยมากที่สุด คือ “จังหวัดจันทบุรี” ที่อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน ซึ่งมีผลผลิตกว่า 460,000 ตัน ในปี พ.ศ. 2565 ลำไยจันทบุรีมีความโดดเด่น คือ จังหวัดจันทบุรีเป็นหนึ่งในภาคตะวันออก โดยมีทั้งพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่ราบ และภูเขาทำให้ สภาพดินและสภาพภูมิอากาศ เหมาะสำหรับการปลูกพืชสวนมากกว่าพืชชนิดอื่น ๆ โดยมีพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 56% ของพื้นที่ทั้งหมด หากเรามาคู 3 อันดับพืชที่มีการปลูกมากที่สุดในจันทบุรี จะพบว่า ยางพารา 17% มังคุด 16% ลำไย 14% จะเห็นได้ว่า พืชที่เป็นภาพจำหลักของที่นี่ แต่กลับไม่ได้ปลูกกันมากเท่าไรนัก ซึ่งมีการปลูกเพียง 8% แต่ผลไม้หลักที่น่าสนใจ คือ “ลำไย” ที่เป็นผลไม้หลักของภาคเหนือ และหากไปดูผลผลิตลำไย 3 อันดับแรกของไทยในปีที่ผ่านมา จะพบว่า พื้นที่ที่มีการปลูกลำไยในจันทบุรีมีผลผลิตรวมจำนวน 460,947 ตัน เชียงใหม่ 397,852 ตัน ลำพูน 335,903 ตัน จันทบุรีสามารถปลูกลำไยได้มากที่สุดของไทย เพราะลำไยเป็นผลไม้ที่ต้องการอุณหภูมิประมาณ 20-30 องศาเซลเซียส ในช่วงหน้าหนาวก็ต้องมีอุณหภูมิ 10-15 องศาเซลเซียส เพื่อผลิดอกออกมาและปริมาณน้ำฝนในพื้นที่จันทบุรีเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 2,000 มิลลิเมตรต่อปี แม้ภาคเหนือของไทยจะเป็นแหล่งปลูกลำไยขึ้นดี เพราะมีอุณหภูมิที่เหมาะสม แต่จันทบุรีก็มีข้อได้เปรียบหลายอย่างที่โดดเด่นไม่แพ้กันซึ่งเรื่องแรกเลย คือ “ปริมาณน้ำฝนที่เหมาะสม” เมื่อเทียบกับจังหวัดทางภาคเหนือที่พบเจอปัญหาภัยแล้ง แต่จันทบุรีไม่ค่อยเจอปัญหานี้เท่าไรนักเพราะมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อปีสูง ทำให้กระทบต่อการปลูกลำไยค่อนข้างน้อย ต่อมา คือ “ผลผลิตต่อไร่ที่สูง” หากไปดูผลผลิตต่อไร่ของ 3 จังหวัดที่มีผลผลิตลำไยมากที่สุด จะพบว่า เชียงใหม่ 924 กิโลกรัมต่อไร่ ลำพูน 1,030 กิโลกรัมต่อไร่ จันทบุรี 1,563 กิโลกรัมต่อไร่ จะเห็นได้ว่า จันทบุรีมีผลผลิตต่อไร่สูงที่สุด แม้จะมีพื้นที่ปลูกลำไยน้อยกว่าก็ตาม สะท้อนให้เห็นว่าจันทบุรีมีการใช้ที่ดินอย่างเต็มประสิทธิภาพ ในขณะที่ลำพูนมีการปลูกลำไยในพื้นที่เหมาะสมเพียง 52% และเชียงใหม่มีการปลูกลำไยในที่ดินเหมาะสมแค่ 35% เท่านั้น และอีกเรื่องหนึ่ง คือ โรงคัดผลไม้บรรจุส่งออก ที่มีจำนวนมาก ซึ่งเมื่อส่งออกผลไม้จะมีพ่อค้าคนกลางที่เรียกว่า “ล้ง” หรือพ่อค้าคนกลาง ซึ่งมีทั้งพ่อค้าชาวไทย จีน เวียดนาม และอื่น ๆ ดำเนินธุรกิจจัดตั้งโรงคัดบรรจุเพื่อรับซื้อผลไม้ คัดผลไม้บรรจุส่งออก ทำหน้าที่คัดเกรดและรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในไทย มีจำนวนล้งที่ส่งออกไปยังจีนทั้งหมด 1,776 ราย กว่า 40% ของล้งทั้งหมดนี้ อยู่ที่จันทบุรี ทำให้เมื่อได้ผลผลิตออกมาจึงมีแหล่งระบายสินค้าเป็นจำนวนมาก ซึ่งในไทยมีการบริโภคลำไยภายในประเทศเพียง 6% เท่านั้น ลำไยส่วนมากที่ผลิดอกมาจึงกลายเป็นสินค้าส่งออกไปยังต่างประเทศ จันทบุรีจึงกลายเป็นผู้ส่งออกลำไยเบอร์ 1 ของไทย และในภาพรวมตลาดส่งออกลำไยเติบโตมากแค่ไหน หากไปดูการส่งออกลำไยทุกชนิดในช่วง 3 ปีย้อนหลัง จะพบว่า ปี พ.ศ. 2562 ปริมาณการส่งออก 761,000 ตัน ปี พ.ศ. 2563 ปริมาณการส่งออก 632,000 ตัน ปี พ.ศ. 2564 ปริมาณการส่งออก 801,000 ตัน จะเห็นได้ว่า แม้ต้องเผชิญกับช่วงโควิด-19 แต่ลำไยไทยก็สามารถส่งออกได้เพิ่มขึ้น สะท้อนได้ว่า ปริมาณความต้องการบริโภคลำไยยังคงมีอยู่

อย่างต่อเนื่อง โดยลำไยไทยมีตลาดส่งออกหลัก ได้แก่ จีน 92% เวียดนาม 3% ฮองกง 2% และไม่ใช่แค่ลำไยสดหรือลำไยแช่เย็นเท่านั้นที่มีการส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ เพราะเรายังมีการแปรรูปลำไยเพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็น ลำไยแห้ง ซึ่งคนจีนนิยมนำไปใส่ในน้ำชา และลำไยกระป๋องที่มีความหวานของน้ำเชื่อมทำให้สามารถสร้างมูลค่าให้กับลำไยเพิ่มเติมได้อีกด้วย (ลงทุนแมน, 2565)

จังหวัดที่มีการส่งออกลำไยมากที่สุดในประเทศ และกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทย แม้ดูเหมือนว่าอนาคตของลำไยไทยจะเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามราคาลำไยหน้าสวนกลับตกต่ำเหลือเพียงราคา 22 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งก่อนหน้านี้ในปี พ.ศ. 2561 เคยมีราคาสูงถึง 38 บาทต่อกิโลกรัม สิ่งที่เป็นประเด็นก็คือ เราส่งออกลำไยสดมากเกินไป ซึ่งมีสัดส่วนสูงถึง 80% ของลำไยส่งออกทั้งหมด ดังนั้นการแปรรูปลำไยมากขึ้นจึงอาจเป็นทางออกสำคัญให้กับเรื่องนี้ส่วนอีกเรื่องที่เป็นความเสี่ยงก็คือการพึ่งพาส่งออกหลักเพียงไม่กี่ราย อย่างในกรณีของลำไยที่พึ่งพาชาวจีนกว่า 9 ใน 10 ก็เป็นอีกหนึ่งความเสี่ยงในวันที่ความต้องการบริโภคของประเทศปลายทางลดลง ลำไยไทยก็จะได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน (ลงทุนแมน, 2565)

อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ในจังหวัดจันทบุรี มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ประกอบด้วยภูเขาและที่ราบเชิงเขาสลับกับเนินเขาเตี้ย ๆ มีเขาที่สำคัญ 2 ยอด คือ ยอดเขาสอยดาวเหนือสูง 1,556 เมตรจากระดับน้ำทะเล และเขาสอยดาวใต้สูง 1,675 เมตรจากระดับน้ำทะเล ในฤดูหนาวอากาศหนาวเย็น มีป่าไม้มาก ฝนตกชุก มีแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสายที่ไหลลงจากน้ำตกเขาสอยดาว ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชไร่และพืชสวนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการปลูกพืชสวน และพืชสวนที่สร้างชื่อเสียงและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อนเป็นจำนวนมากนั่นก็คือ ลำไย ในปี พ.ศ. 2565 มีสถิติการปลูกลำไยและมูลค่าสูงถึง 460,000 ตัน มีร้านรับซื้อลำไยเพื่อส่งออกไปขายยังต่างประเทศ หรือที่เรียกกันว่าล้งลำไยจำนวนมากกว่า 100 ล้ง โดยมีบริษัทรับซื้อลำไยรายใหญ่ของประเทศจีนมาตั้งอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี, 2566)

บริบททางประวัติศาสตร์ อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน เดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่รองรับผู้อพยพจากเหตุการณ์ภายหลัง ปี พ.ศ. 2518-พ.ศ. 2522 หลังจากที่ประเทศกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2497 ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศกัมพูชาและสงครามกลางเมืองขึ้นหลายครั้ง (วิชรินทร์ ยงศิริ, 2547 : 66) แต่เหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในประเทศกัมพูชาครั้งที่สำคัญและยังส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในพื้นที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อนเป็นอย่างมาก คือเหตุการณ์ที่กองกำลังเขมรแดงยึดกรุงพนมเปญในเดือนเมษายน พ.ศ. 2518 ที่เรียกเหตุการณ์นี้ว่า “เขมรแดง” หรือ “ปีที่ศูนย์” (Cambodia's Year Zero) จนถึงช่วงการสิ้นสุดการสู้รบ ในเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2522 หลังจากนายฮุน เซน บุคย์กรุงพนมเปญจากพวกเขมรแดง (ศุภวดี มนต์เนรมิตร, 2552 : 43-44) อันส่งผลกระทบต่อผู้คนชุมชนชายแดนในพื้นที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นอย่างมาก ความไม่ปลอดภัยของกองกำลังเขมรแดงในยุคนั้น “เขมรแดง” ที่กระทำกับประชาชนในประเทศด้วยการสังหารโหด ใช้แรงงานอย่างหนัก ทำให้ประชาชนได้รับความทุกข์เข็ญและอดอยากเป็นอย่างมาก ประชาชนจำนวนมากจึงพยายามอพยพหนีออกจากประเทศกัมพูชา หลังรัฐบาลของฝ่ายเขมรแดงถูกโค่นล้ม พ.ศ. 2522 ส่งผลต่อการอพยพข้ามแดนของประชาชนชาวกัมพูชามายังชายแดนไทยอีกครั้ง พื้นที่ชายแดนอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน

จึงกลายเป็นพื้นที่รองรับผู้อพยพชาวกัมพูชาค้าอาหารในจังหวัดจันทบุรีถูกเปลี่ยนเป็นศูนย์อพยพ (ศุภวดี มนต์เนรมิตร, 2552 : 88-91)

การโจมตีจากกองทัพกัมพูชาทำให้ระเบิดข้ามมายังประเทศไทยบ่อยครั้ง รวมทั้งทหารไทยยังมีการควบคุมการข้ามแดนเพิ่มมากขึ้น ทำให้การข้ามแดนเป็นไปด้วยความยากลำบาก ผู้คนชุมชนชายแดนไทยต้องอยู่ท่ามกลางความไม่ปลอดภัยจากสงคราม จนสงครามในประเทศกัมพูชาสิ้นสุดลงเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2536 ระเบิดไม่ข้ามเข้ามาในพื้นที่ชายแดนไทยอีกต่อไป และในช่วงที่กองกำลังเขมรแดงตั้งฐานทัพอยู่ในบริเวณชายแดนภาคตะวันตกของประเทศกัมพูชาที่มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรีของประเทศไทยส่งผลต่อความเป็นอยู่ของผู้คนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเขมรแดงได้เข้ามาเผาบ้านเรือนประชาชนผู้อพยพที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน และมีการลักพาตัวประชาชนตามแนวชายแดนทำให้ประชาชนในหมู่บ้านชายแดนกัมพูชาต่างพากันหวาดกลัวเขมรแดง พากันอพยพเข้าไปในเมืองบ้าง ฝั่งไทยบ้าง กองกำลังเขมรแดงยังเข้ามาเผาบ้านเรือนของประชาชนชายแดนประเทศไทยด้วย ชาวบ้านพื้นถิ่นต้องอพยพย้ายหมู่บ้าน เช่น ชาวบ้านในหมู่บ้านซัตาร์ บ้านสวนส้มของอำเภอสอยดาว และบ้านแหลม บ้านบึงขันธ์ของอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ที่อพยพหนีมาจากหมู่บ้านเดิมที่อยู่ติดกับชายแดน นอกจากระเบิดจะตกในหมู่บ้านหลายครั้งทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวแล้ว บ้านเรือนในหมู่บ้านยังถูกเผา ทำให้ต้องหนีตายอพยพหนีมาสร้างหมู่บ้านใหม่ขึ้นแทน (สหัส สอนคำหาร, สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2565)

สำหรับด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาถูกตัดขาดกันโดยสิ้นเชิง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2518 หลังเขมรแดงได้แต่งตั้งนายเขี้ยว สัมพันธ์ เป็นผู้นำประเทศแทนสมเด็จพระนโรดมสีหนุ การดำเนินนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ของไทยมีการดำเนินมาตรการเข้มงวดจับกุมพ่อค้าข้าราชการไทยที่ลักลอบทำการค้าชายแดนถูกลงโทษรุนแรงถึงขั้นจำคุก ยิงเป้า ต่อมาในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (2520-2523) สถานการณ์การค้าชายแดนไทย-กัมพูชาเริ่มดีขึ้น แต่เกิดการสู้รบยืดเยื้อระหว่างรัฐบาลเฮง สัมริน กับฝ่ายเขมรแดง ทำให้ผู้ลี้ภัยชาวเขมรมุ่งอพยพสู่ชายแดนไทย-กัมพูชา สถานการณ์การค้าชายแดนตึงเครียดอีกครั้งสมัยรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีพระราชกำหนดควบคุมสินค้าตามชายแดน พ.ศ. 2524 ควบคุมสินค้าส่งออก ได้แก่ อาหาร ยา รักษาโรค เชื้อเพลิง เวชภัณฑ์ รถยนต์ และยุทธปัจจัย (วัชรินทร์ ยงศิริ, 2547 : 45-47)

ในปี พ.ศ. 2522-2535 ประเทศกัมพูชาเปิดการค้าชายแดน หลังรัฐบาลเขมรแดงถูกโค่นล้ม ในปี พ.ศ. 2522 กลุ่มผู้นำเขมรแดงยังคงยึดครองพื้นที่เขตชายแดนกัมพูชา-ไทยบางส่วนไว้ โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณกรุงไทรินในปัจจุบันสงครามกลางเมืองในกัมพูชาระหว่างรัฐบาลกัมพูชากับฝ่ายเขมรแดงยังคงเกิดขึ้นยืดเยื้ออีกหลายปี นโยบายเจรจาสิทธิการรบของรัฐบาลกัมพูชาต่อเขมรแดง ทำให้มีการสู้รบกันหลายครั้งจนถึงปี พ.ศ. 2536 สถานภาพของเขมรแดงที่ถูกต้องตามกฎหมายสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของกัมพูชา ก่อนที่การสู้รบระหว่างกองกำลังเขมรแดงกับรัฐบาลกัมพูชาจะสิ้นสุดลง บริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาได้รับผลกระทบทั้งในด้านความปลอดภัยและเศรษฐกิจ (สุรีย์พร พานิชย์อัครา และธงชัย ศรีเบญจโชติ, 2553)

ในปลายปี พ.ศ. 2533 การตั้งกองกำลังของเขมรแดงครั้งนี้สร้างผลประโยชน์ให้กับพ่อค้าพลอยชาวไทยที่เข้าไปทำเหมืองพลอยในดินแดนเขตยึดครองของฝ่ายเขมรแดง เนื่องจากการสู้รบลดความรุนแรงลง ฝ่ายเขมรแดงจึงเปิดให้เข้าไปสัมปทานทำเหมืองพลอย เนื่องด้วยพื้นที่ที่ฝ่ายเขมร

แดงยึดครองเป็นแหล่งพลอยที่สำคัญของกัมพูชา ความต้องการเงินไปสนับสนุนการรบทำให้ฝ่ายเขมรแดงเปิดสัมปทานการทำเหมืองพลอยให้นายทุนชาวไทย พ่อค้านายทุนจึงเริ่มเข้าไปตัดถนนและขนเครื่องจักรเข้าไปขุดพลอยในช่วงปี พ.ศ. 2533-2535 ประชาชนชายแดนอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี บางกลุ่มก็ได้ประโยชน์จากการที่นายทุนเข้าไปขุดพลอยในประเทศกัมพูชา เช่น พี่สมเกียรติ และเพื่อน ๆ เข้าไปรับซื้อพลอยจากชาวบ้านชาวกัมพูชามาขายในฝั่งประเทศไทย สร้างรายได้ให้จำนวนมาก รวมทั้งการเติบโตของกิจการรถโดยสารที่ขนส่งจากชายแดนไปยังตัวเมืองซึ่งพี่สมเกียรติ ก็เป็นหนึ่งในคนที่ซื้อคิวขั้รถโดยสาร มีผู้คนใช้บริการกันจำนวนมากสร้างรายได้ให้เป็นอย่างมาก (สมเกียรติ คิวกิจ, สัมภาษณ์ 15 มีนาคม 2565)

นอกจากกองกำลังเขมรแดงจะเปิดสัมปทานพลอยแล้วยังเปิดให้นายทุนเข้าสัมปทานป่าไม้ด้วย จากคำบอกเล่าของลุงชัย อดีตพ่อค้าซื้อไม้ฝั่งเขมรมาทำเฟอร์นิเจอร์และลงหลักปักฐานในพื้นที่ชายแดนแห่งนี้บอกเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงหลังสงครามสงบลง การหยุดยิงในประเทศกัมพูชา ฝ่ายเขมรแดงกับรัฐบาลสงบศึก การเติบโตทางเศรษฐกิจเข้ามามีความสำคัญแทนการเปิดสัมปทานป่าไม้ในประเทศกัมพูชา ทำให้ผู้คนในพื้นที่ชายแดนไทยและคนต่างถิ่นเข้าไปตัดไม้จากฝั่งประเทศกัมพูชาส่งข้ามช่องบ้านสวนสัมมาประเทศไทย ในขณะที่นั้นยังไม่มีด่านข้ามแดนถาวรเหมือนเช่นในปัจจุบัน การขนย้ายไม้จึงทำได้สะดวกเพราะไม่มีพิธีการมากนัก

ในปลายปี พ.ศ. 2535 มติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่มีต่อเขมรแดงที่ปิดพลั่วไม่ยอมปฏิบัติตามข้อตกลงสนธิสัญญาสันติภาพกรุงปารีส ทำให้ไทยต้องปิดพรมแดนที่ติดต่อกับเขตยึดครองของเขมรแดง ห้ามค้าไม้ ค่าพลอย และน้ำมันกับเขมรแดง (วัชรินทร์ ยงศิริ, 2547 : 53-59) การปิดสัมปทานพลอยและป่าไม้ให้นายทุนหลายคนเดินทางกลับ แต่บางครอบครัวก็ไม่ได้เดินทางกลับแต่ไปหลักสร้างครอบครัวอยู่ที่นี้ต่อ และนำเงินที่ได้จากการซื้อขายไม้ไปซื้อที่ดินเพื่อทำไร่ทำสวนแทนอาชีพเดิม และราคาที่ดินในตอนนั้นไม่ได้มีราคาที่แพง ทำให้คนนอกพื้นที่อพยพเข้าเพื่อซื้อที่ดินมาตั้งรกรากในพื้นที่ชายแดนแห่งนี้ เช่น ครอบครัวของน้ำสุวรรณที่เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ชายแดนหลังจากพ่อของน้ำสุวรรณเข้ามารับจ้างขนไม้ในปี พ.ศ. 2533 เมื่อการสู้รบลดความรุนแรงลงและฝ่ายเขมรแดงเปิดสัมปทานทำเหมืองพลอยและยังเปิดให้สัมปทานป่าไม้ด้วย น้ำสุวรรณจึงได้เข้าไปซื้อไม้ทำอาชีพค้าไม้เข้ามาขายที่ฝั่งไทย เมื่อหมดยุคสัมปทานจึงนำเงินเก็บมาซื้อที่สร้างบ้านทำสวนทำไร่ จนมีญาติพี่น้องและคนต่างถิ่นอพยพมาเพิ่มขึ้นในที่สุด จึงตั้งเป็นหมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์ (สุวรรณ สาดกำปัง, สัมภาษณ์ 30 ธันวาคม 2565)

ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2531-2533 และสมัยที่สอง พ.ศ. 2533-2534) มีนโยบายเปลี่ยนสนาามรบเป็นสนาามการค้า ทำให้การติดต่อกับชายแดนกับกัมพูชาเติบโตอีกครั้ง ช่วงเปิดสนาามรบเป็นสนาามการค้า เส้นพรมแดนทวีความชัดเจนมากขึ้นกว่าในอดีต รัฐเข้มงวดกับการข้ามแดนมากขึ้น การจัดระเบียบการข้ามแดนของรัฐไทยที่เข้มขึ้นขึ้น ทำให้ช่องทางการข้ามแดนถูกจำกัดให้ข้ามแดนได้เฉพาะด่านพรมแดนที่รัฐดูแล การเติบโตของการค้าชายแดนเติบโตและเหตุการณ์สงครามที่สงบลง ทำให้ผู้คนจากต่างถิ่นทั้งในจังหวัดเดียวกันและจังหวัดอื่น ๆ อพยพเข้ามาเพิ่มขึ้นพื้นที่ว่างเปล่าซึ่งปลอดภัยจากการสู้รบถูกเปลี่ยนเป็นบ้านเรือนจากไม้ก็หลังคาเรือนก็ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจนกลายเป็นหมู่บ้าน แม้ว่าสงครามกลางเมืองจะส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนชายแดนอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ก็ตาม การเปิดสัมปทานการค้าชายแดนส่งผลให้พื้นที่

บริเวณชายแดนอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งในอดีตพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่า การเปิดสัมปทานการค้าชายแดนส่งผลให้มีผู้คนอพยพย้ายเข้ามาอยู่มากขึ้น ๆ ทั้งนายทุนชาวบ้านจากภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย ทำให้การทางเดินทางระหว่างเข้าไปตัวเมืองที่ลำบากก็พัฒนาขึ้นจากการขนส่งสินค้าของพ่อค้า โดยเฉพาะสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่มีนโยบายเปลี่ยนสนาามรบเป็นสนาามการค้าพื้นที่ชายแดนได้รับการพัฒนา ทำให้ผู้คนในหลายพื้นที่หลายภูมิภาคเดินทางมาตั้งรกรากสร้างบ้านเรือน พื้นที่ป่าถูกเปลี่ยนกลายเป็นชุมชนมีการแลกเปลี่ยนสินค้าวัฒนธรรมรวดเร็วและง่ายขึ้นกว่าในอดีต แม้จะมีภัยจากสงครามบ้างแต่ผู้คนทั้งสองดินแดนก็ยังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทั้งทางด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ภาษาถิ่น ความเชื่อ ประเพณี เป็นต้น (ศุภวดี มนต์เนรมิตร, 2560 : 50-51)

ปี พ.ศ. 2535 รัฐบาลมีโครงการพัฒนาถนนในพื้นที่ชายแดนทำให้ผู้คน สินค้าสามารถเดินทางได้สะดวกมากขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2536 มีการเปิดตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ทำให้มีการอพยพของผู้คนเข้ามาในพื้นที่ชายแดนมากขึ้น พื้นที่ป่าถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม บ้านเรือนค่อย ๆ เพิ่มปริมาณหนาแน่น นโยบายการเปิดเสรีการค้าของประเทศไทยและการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ระบบชลประทาน ค่อย ๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ โดยเฉพาะการเข้ามาของนายทุนต่างชาติที่เข้ามาเปิดร้านรับซื้อสินค้าเกษตรกรรมหรือล้งลำไยในพื้นที่ หลังจากทีเกษตรกรในพื้นที่ชายแดนแห่งนี้สามารถผลิตลำไยนอกฤดูได้ ลำไยจึงได้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญกับผู้คนในพื้นที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา (สุริย์พรพานิชย์อัครา และธงชัย ศรีเบญจโชติ, 2553)

การเพิ่มขึ้นของล้งลำไยและการเข้ามาของนายทุนต่างชาติ ส่งผลให้เกษตรกรที่เคยปลูกพืชไร่ หันมาปลูกลำไยแทน และเกษตรกรได้ทำการขยายพื้นที่การผลิตลำไยแทนการผลิตพืชไร่ เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตของเกษตรกรส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชายแดนต้องปรับเปลี่ยนไปรวมทั้งนโยบายการร่วมมือทางเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียนของประเทศไทยส่งผลต่อพื้นที่ชายแดนในหลายๆ ด้านปรับเปลี่ยนไป เช่น การข้ามแดนของผู้คนและสินค้าที่ง่ายและสะดวกมากขึ้น การเข้ามาของนายทุนต่างถิ่น นโยบายการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ทำให้ราคาที่ดินบริเวณชายแดนเพิ่มสูงขึ้นหลายเท่าตัว ซึ่งการขยายตัวของการผลิตลำไยนอกฤดูยังส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดินอีกด้วย (ธนภัทร ตรีรัตน์, สัมภาษณ์ 8 เมษายน 2565)

การเข้าสู่การเป็นเกษตรกรผู้ปลูกลำไยนอกฤดู ที่ตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพเดิมจากการทำไร่ มันสำปะหลัง ปลูกข้าวโพด มาเป็นเกษตรกรผู้ปลูกลำไยนอกฤดูของเกษตรกรในพื้นที่ชายแดนในอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อนจังหวัดจันทบุรี มีภูมิหลังของอาชีพก่อนจะทำลำไยนอกฤดูแตกต่างกัน ซึ่งผู้ศึกษาสรุปภูมิหลังของเกษตรกรก่อนการผลิตลำไยนอกฤดู ในพื้นที่อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. ชาวสวนลำไยที่เคยปลูกพืชไร่มาก่อน
2. ชาวสวนลำไยที่เคยปลูกผลไม้มาก่อน
3. ชาวสวนลำไยที่ทำอาชีพนอกภาคเกษตรมาก่อน

1. ชาวสวนลำไยที่เคยปลูกพีชไร่มาก่อน

ชาวสวนลำไยที่เคยปลูกพีชไร่มาก่อนหรือเคยเป็น “ชาวไร่” มาก่อนทำการปลูกลำไยนอกฤดูกาล แบ่งออกเป็นเกษตรกรที่ปลูกพีชไร่เป็นหลักพร้อมกับปลูกลำไยในฤดูกาลมาก่อนแล้วไม่โค่นต้นลำไยก่อนจะมีวิธีการผลิตลำไยนอกฤดูกาล และเกษตรกรที่ปลูกพีชไร่เป็นหลักพร้อมกับปลูกลำไยในฤดูกาลก่อนที่จะผลิตนอกฤดูกาล โดยที่ตัดสนใจโค่นต้นลำไยทิ้งก่อนมีผลิตลำไยนอกฤดูกาล ภายหลังจากที่เกษตรกรสามารถผลิตลำไยนอกฤดูกาลได้ ซึ่งบางรายก็ยังคงปลูกพีชไร่หรือปลูกพีชชนิดอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น ฝ้าย มะละกอ ยางพารา เป็นต้น และเกษตรกรบางรายก็ทำอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมไปด้วย เช่น ค้าขาย เป็นต้น

เกษตรกรที่ปลูกลำไยก่อนมีการรูดสารผลิตลำไยนอกฤดู ในช่วงแรกของการปลูกลำไยเป็นการปลูกตามฤดูกาล เกษตรกรบางกลุ่มไปท่องเที่ยวภาคเหนือของประเทศไทย แล้วนำต้นพันธุ์ลำไยมาทดลองปลูกไว้สำหรับตนเอง เพราะคิดว่าอากาศในฤดูหนาวของพื้นที่ชายแดนแห่งนี้คล้ายกับภาคเหนือ เมื่อนำมาทดลองปลูกแล้วออกผลผลิตดีมาก จึงได้ทำการปักชำขยายกิ่งพันธุ์แล้วนำไปปลูกแซมในไร่ของตน ในช่วงที่อากาศหนาวลำไยติดผลผลิตดีมาก จึงเก็บผลผลิตลำไยไปขายภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านได้เห็นผลผลิตที่ออกมาดี จึงเริ่มสนใจปลูกลำไยไว้ในไร่ของตน แต่ต่อมาอากาศเปลี่ยนแปลง ลำไยส่วนมากไม่ออกผลผลิต รวมทั้งกิ่งก้านต้นลำไยแผ่บดบังต้นมันสำปะหลัง ทำให้เกษตรกรหลายคนตัดสนใจโค่นต้นลำไยทิ้ง (นวลจันทร์ ฝ่ายกลาง, สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2565)

เมื่อต้นลำไยไม่สามารถออกผลผลิต ขนาดต้นลำไยใหญ่บดบังมันสำปะหลัง และมีกระแสรูดสารโค่นต้นลำไยของคนในหมู่บ้าน เกษตรกรบางคนจึงตัดสนใจโค่นต้นลำไยทิ้งบางส่วนโค่นทิ้งทั้งหมด แต่บางส่วนโค่นทิ้งเป็นบางส่วนแต่เหลือจำนวนไม่มาก สำหรับเกษตรกรที่ตัดสนใจโค่นต้นลำไยส่วนมากมีพื้นที่เกษตรกรรมไม่เกิน 30 ไร่ หลังจากเกษตรกรบางรายตัดสนใจโค่นต้นลำไยทิ้งทั้งหมดนับจากนั้นไม่ถึง 1 ปี ก็มีวิธีการรูดสารลำไย ซึ่งบางรายก็เกิดความเสียดายที่ตัดสนใจโค่นต้นลำไยทิ้งยังไม่ถึงปี รูดสารก็มาแล้ว ไม่นานก็ได้รูดไปตั้งนาน รวยไปแล้ว ซึ่งบางรายที่ไม่ได้โค่นลำไยทิ้งเขาก็รูดได้ตั้งแต่นั้นรวยกันไปหมดแล้ว บางรายรู้สึกผิดพลาดที่ตัดสนใจโค่นต้นลำไยทำให้ต้องเริ่มปลูกลำไยใหม่อีกครั้งหลังมีการรูดสาร เมื่อเห็นว่าการผลิตลำไยสามารถสร้างรายได้ให้ดีกว่าการปลูกพีชไร่ จึงตัดสนใจเริ่มหันมาปลูกลำไยแทนพีชไร่ เมื่อทำการผลิตลำไยนอกฤดูกาลได้ ในช่วงแรกที่ทำ การผลิตลำไยนอกฤดู เสียค่าใช้จ่ายในการผลิตไม่มากนัก ไม่ต้องดูแลมากนัก แต่ระยะต่อมาการผลิตลำไยนอกฤดู ทำยากมากขึ้น ลงทุนมากแต่ออกผลผลิตน้อย หรือบางปีไม่ออกเลย ทั้งมีโรคต่าง ๆ ที่เกิดกับลำไยมากขึ้น ในกระบวนการจึงต้องมีเงินทุนที่ใช้ในการผลิตเพิ่มขึ้น ใช้เงินทุนเพิ่มมากขึ้น ต้องใช้เงินทุนในการขยายแหล่งน้ำในการผลิตเพิ่มขึ้น ซึ่งบางครอบครัวจึงเลือกที่จะปลูกลำไยในพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำ ส่วนที่ไม่มีแหล่งน้ำจะยังปลูกมันสำปะหลังไว้เช่นเดิม การโค่นต้นลำไยไปก่อนที่จะมีการรูดสารผลิตลำไยนอกฤดูทำให้เกษตรกรต้องสูญเสียโอกาสในการสั่งสมประสบการณ์ในการผลิตลำไยและการทดลองเรียนรู้การผลิตลำไยนอกฤดู เช่นเดียวกับเกษตรกรที่ไม่โค่นต้นลำไยการสั่งสมทุนความรู้จากการผลิตไว้มากจะเป็นโอกาสที่สามารถทำให้ผลิตลำไยได้สำเร็จกว่ากลุ่มที่เพิ่งมีการปลูกลำไยขึ้นใหม่ (บุญธรรม สุระขันธุ์, สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2565)

เกษตรกรที่ไม่โค่นต้นลำไยจึงเป็นผู้ที่มีโอกาสสร้างความรู้และฐานะทางเศรษฐกิจก่อนเกษตรกรที่ปลูกลำไยก่อนที่จะมีการรูดสารเริ่มจากการทดลองปลูก โดยปลูกในพื้นที่ว่างหรือปลูก

แซมในพื้นที่เกษตรกรรมเดิม เช่น ไร่มันสำปะหลัง สวนผลไม้ แล้วปล่อยให้ออกผลผลิตตามฤดูกาล ไม่ต้องลงทุนในการผลิตมาก แม้ไม่ออกผลผลิตก็ไม่ได้ส่งผลต่อพืชหลักที่ปลูกไว้ จึงไม่ได้โค่นต้นลำไย เกษตรกรบางรายการปลูกลำไยแซมลงไปสวนผลไม้ ในพื้นที่ว่าง เนื่องจากมีต้นผลไม้ชนิดอื่นที่ปลูกไว้ตายลง และเมื่อมีการรื้อถอนลำไย จึงสามารถทดลองทำการผลิตนอกฤดูกาลได้ รวมทั้งราคาขายสูงขึ้นจึงตัดสินใจโค่นต้นผลไม้ชนิดอื่นทิ้ง บางรายไปเอาพันธุ์จากภาคเหนือมาทดลองปลูกดูหวังว่าจะปลูกไว้กินเอง ปลูกก่อนจะมีสารรื้อถอนลำไย 20 ต้น ค่อย ๆ ตอนกิ่งเองปลูกเพิ่มเป็น 60 ต้นพอรื้อถอนได้ก็เลยเริ่มทำการทดลองรื้อถอนลำไย หลังจากที่มีการทดลองรื้อถอนลำไยนอกฤดูผลผลิตที่ได้ออกมาดีมาก ขายได้ราคาสูงสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวนลำไยจากการขายผลผลิตจากลำไยได้อย่างเป็นกอบเป็นกำ จึงได้ขยายเพิ่มพื้นที่ปลูกลำไยมากขึ้น ปัจจุบันเกษตรกรได้หันมาปลูกลำไยเป็นหลักแทนพืชการปลูกพืชไร่ สำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้โค่นต้นลำไยก่อนที่จะมีวิธีรื้อถอนผลผลิตลำไยนอกฤดู ส่วนมากเป็นผู้ที่มีที่ดินปริมาณมากกว่า 100 ไร่ ซึ่งการไม่โค่นต้นลำไยกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สามารถทดลองเรียนรู้การผลิตลำไยนอกฤดู สะสมความรู้เป็นประสบการณ์ในการผลิตลำไยในปัจจุบัน ทั้งยังสามารถสะสมทุนการผลิต นำรายได้จากการขายลำไยไปซื้อที่ดินปลูกลำไยเพิ่มเติม นอกจากนี้ (ชลอ พันธุ์เสนาะ, สัมภาษณ์ 4 พฤษภาคม 2565)

2. ชาวสวนลำไยที่เคยปลูกผลไม้มาก่อน

เกษตรกรที่ปลูกลำไยหลังที่มีการรื้อถอนภายหลังที่มีการรื้อถอนผลผลิตลำไยนอกฤดูกาล แล้วสามารถขายได้ราคาดีกว่าการผลิตพืชไร่ เกษตรกรรายอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้ปลูกลำไยก็ค่อย ๆ ปลูกลำไยในพื้นที่เกษตรกรรมเดิม โดยปลูกแซมไว้ในร่องมันสำปะหลัง เมื่อมีทุนพอจะขุดบ่อน้ำหาแหล่งน้ำ หรือใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติวางระบบน้ำ เพื่อใช้ในการผลิตลำไยนอกฤดู เกษตรกรกลุ่มนี้หลายคนยังอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการผลิตลำไยนอกฤดูไม่ประสบความสำเร็จ ปัญหาหนี้สินจึงตามมาเนื่องจากขาดประสบการณ์ แต่ก็มีเกษตรกรบางรายสามารถทำลำไยนอกฤดูประสบความสำเร็จสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้นได้ โดยแบ่งเป็นเกษตรกรที่ใช้แรงงานตนเองและครอบครัวเป็นหลัก และส่วนมากจะเป็นเกษตรกรที่ทำงานนอกภาคเกษตรกรรมมาก่อนที่จะปลูกลำไยหลังที่มีการรื้อถอนผลผลิตนอกฤดู ด้วยเงินทุนที่มีมากจึงสามารถลงทุนทำการผลิตซื้อความรู้ผ่านการจ้างเป็นหลัก เกษตรกรที่เคยทำเกษตรกรรมมาก่อนที่จะผลิตลำไยนอกฤดูไม่ว่าจะเป็นการทำไร่และทำสวนส่วนมาก ในปัจจุบันคือเกษตรกรที่เกษียณอายุการทำงานไปแล้ว เกษตรกรที่ใช้แรงงานตนเองและครอบครัวทำเกษตรกรรมเป็นหลัก และเกษตรกรที่จ้างแรงงานทำการผลิตบางส่วน เนื่องจากมีที่ดินทำเกษตรกรรมไม่มากนักเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว โดยเกษตรกรที่มีที่ดินจำนวนมากกว่า 30 ไร่ และมีการทดลองปลูกลำไยในฤดูกาลมาก่อน ส่วนมากไม่ได้โค่นก่อนที่จะมีการผลิตนอกฤดูกาล จะสามารถทดลองเรียนรู้การผลิตลำไยนอกฤดู สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่มากขึ้นกว่าเกษตรกรกลุ่มที่โค่นต้นลำไยทิ้งก่อนที่จะผลิตนอกฤดูกาล และเกษตรกรที่เริ่มปลูกลำไยภายหลังที่มีการผลิตลำไยนอกฤดูกาล แม้เกษตรกรที่เคยทำสวนมาก่อนจะมีทักษะการทำสวนผลไม้แต่การผลิตลำไยนอกฤดูกาลแบบเข้มข้นทำให้เกษตรกรต้องเรียนรู้ใหม่เพื่อทำการผลิตให้สำเร็จ ส่วนเกษตรกรที่ประกอบอาชีพนอกเกษตรกรรมมาก่อนส่วนมากจะอพยพมาจากจังหวัดอื่น หากมีเงินทุนเพียงพอจะเปิดร้านค้าพร้อมกับทดลองปลูกลำไยในฤดูกาล บางส่วนเลือกที่จะเปิดร้านค้า ทำอาชีพนอกเกษตรกรรมไม่ได้ทำเกษตรกรรม และเริ่มปลูกลำไยหลังจากที่มีการผลิต

ลำไยนอกฤดู ส่วนมากคือ เกษตรกรที่มีแรงงานประจำผลิตลำไยนอกฤดูกาลที่มีฐานทางเศรษฐกิจปานกลางจนถึงฐานะดี การที่มีเงินทุนนอกเกษตรกรรมสำรองทำให้สามารถนำมาหมุนเวียนทำการผลิตลำไยนอกฤดูกาลได้รวมทั้งมีที่ดินปลูกลำไยมากกว่า 30 ไร่ สามารถต่อรองราคาการรับซื้อลำไยกับทางล้งได้ราคาสูง เมื่อผลิตลำไยประสบความสำเร็จทำให้ได้รายได้ปริมาณมาก (สุวิทย์ เจริญ, สัมภาษณ์ 4 เมษายน 2565)

3. ชาวสวนลำไยที่ทำอาชีพนอกภาคเกษตรมาก่อน

เกษตรกรที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมมาก่อนที่ปลูกลำไย โดยในช่วงแรกทดลองปลูกลำไยในฤดูกาลมาก่อน แต่หลังผลิตไม่สำเร็จจึงเลิกโค่นต้นลำไยทิ้ง ต่อมาที่มีการราดสารลำไยให้ออกนอกฤดูกาลได้ จึงหันกลับมาทำการปลูกลำไยใหม่ พร้อมกับยังคงทำอาชีพนอกเกษตรกรรมไปด้วย

เกษตรกรผู้ที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมและมาปลูกลำไย เมื่อมีการผลิตลำไยนอกฤดูกาล เมื่อเห็นว่าชาวบ้านคนอื่น ๆ ในพื้นที่มีการผลิตลำไยนอกฤดูกาลสำเร็จ และขายได้ราคาแพงจึงปลูกตาม พร้อมทั้งยังคงประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรควบคู่ด้วย เช่น พิธีณัย ที่ยังคงทำอาชีพรับซื้อผลผลิตลำไย และน้ำธีรพงษ์ ที่ยังคงเปิดร้านขายของชำและเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรแม่ลักษณะประสบการณ์ของเกษตรกรก่อนที่จะเปลี่ยนมาทำการผลิตลำไยนอกฤดูแตกต่างกัน (ธีระพงษ์ พรหมศรี, สัมภาษณ์ 2 พฤษภาคม 2565)

จากบริบทของสภาพพื้นที่จังหวัดจันทบุรี อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน เมื่อมีการเริ่มปลูกลำไยในฐานะที่เป็นเขตพื้นที่ใหม่ของประเทศ ได้ก่อให้เกิดพลวัตของเศรษฐกิจลำไยในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ที่สำคัญ ดังนี้

1. ช่วงการลองผิดลองถูกของการปลูกลำไย
2. ช่วงการขยายการปลูกลำไยในกระแสโลกาภิวัตน์
3. ช่วงการขยายตลาดลำไยในกระแสโลกาภิวัตน์

1. ช่วงการลองผิดลองถูกของการปลูกลำไย

การปลูกลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน ของจังหวัดจันทบุรี ยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง การปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจดังกล่าวจะรู้จักกันว่าการดำเนินงานในทางภาคเหนือเท่านั้น

ในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีความพยายามในการปลูกลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจไม่น้อยกว่า 40 ปีที่ผ่านมาแล้ว ในแถบอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ที่เริ่มนำลำไยจากลำปางมาปลูกทั้ง ๆ ที่สมัยนั้นแทบไม่มีใครเชื่อว่าปลูกลำไยได้ ซึ่งการปลูกลำไยของอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ในช่วงแรกเป็นลักษณะเป็นแบบลองผิดลองถูก คือสามารถปลูกให้ออกดอกออกผลได้แต่คุณภาพยังไม่ได้มาตรฐาน หรือบางครั้งปลูกได้ผล แต่เป็นลำไยที่มีน้ำฉ่ำเกินไป นอกจากนี้ในบางแห่งเมื่อปลูกไปแล้วผลลำไยกลับแตกเพราะว่าสภาพอากาศแล้งเกินไป บางแห่งปลูกได้แต่ผลผลิตที่ได้ต่ำเกินไปที่จะนำมาเป็นพืชเศรษฐกิจได้ ซึ่งการลองผิดลองถูกในการปลูกลำไยพันธุ์ที่ปลูกได้ดีในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน คือพันธุ์อู๊ดอ เพราะลำไยพันธุ์อู๊ดอเติบโตได้ดีในพื้นที่แห่งนี้ ซึ่งพื้นที่ที่เป็นลอนลาดเนินเขาเตี้ยๆ สลับกับที่ราบ ระดับความสูงจากน้ำทะเล

ปานกลาง 550-650 เมตร อุณหภูมิอยู่ระหว่าง 25-30 องศาเซลเซียส อุณหภูมิช่วงฤดูหนาวระหว่าง 12-20 องศาเซลเซียส มีปริมาณน้ำฝนอยู่ระดับ 1,400-2,000 มิลลิเมตรต่อปี การปลูกลำไยที่อำเภอ สอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ช่วงนั้นยังไม่มีใครรู้จักจะรู้จักแต่ว่าทางภาคเหนือของ ประเทศแต่ก็ยังเป็นลำไยที่ออกตามฤดูกาล ชาวสวนยังไม่รู้จักการราดสารลำไย รู้แต่เพียงว่าทาง ภาคเหนือของประเทศปลูกลำไยกันมาก ลำไยที่ชาวสวนปลูกนั้นก็มียหลายสายพันธุ์ เนื่องจากชาวสวน นั้นยังไม่มีความรู้ในเรื่องของสายพันธุ์ขอให้ปลูกแล้วขายได้ก็พอ แต่ก็ยังปลูกพันธุ์อื่นต่อมากกว่าพันธุ์อื่น อยู่ดี เนื่องจากพันธุ์อื่นมีรสชาติหวาน เนื้อกรอบแกะเปลือกมาไม่มีน้ำแฉะ ร่องลงมากก็จะเป็นพันธุ์ สีชมพู ซึ่งมีรสชาติใกล้เคียงกับพันธุ์อื่น และสามารถปลูกขายเป็นพืชเศรษฐกิจได้ ส่วนพันธุ์อื่นหัว พันธุ์เขียว และพันธุ์เพชรสารนั้นเป็นพันธุ์ที่ไม่ได้รับความนิยมปลูกเพราะรสชาติไม่ดีเนื้อไม่ กรอบ และมีน้ำแฉะเกินไป นอกจากนี้ในการที่ลำไยจะออกดอกได้ดีนั้นยังขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศที่ เอื้ออำนวย ต่อการออกดอกของลำไยด้วย กล่าวคือ ถ้าปีไหนอากาศเย็นจัดลำไยจึงจะออกดอกและ ติดลูก ถ้าปีไหนอากาศไม่เย็นจัดก็ไม่ออกดอก (วรลักษณ์ เอี่ยมพิทักษ์สกุล, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2565)

ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2536-2537 ลำไยไม่ออกดอกถือได้ว่าเป็นวิกฤตของเกษตรกร จนมีการโค่นต้นลำไยทิ้งกันเป็นจำนวนมาก ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2538 ลำไยเริ่มกลับมาออกดอก อีกครั้งเนื่องจากอากาศเย็น ทำให้เกษตรกรบางรายที่ตั้งใจจะโค่นต้นลำไยเปลี่ยนใจไม่โค่นทิ้ง แต่ก็ไม่ได้คาดหวังผลผลิตมากนัก เห็นได้ชัดในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2535-2537 ลำไยที่ปลูกในอำเภอ สอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ไม่สามารถออกดอกจนเกิดเป็นวิกฤตที่เกษตรกรต้องโค่นสวนลำไยทิ้งเป็น จำนวนมาก แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 ซึ่งมีอากาศเย็นลงปรากฏว่าลำไยกลับมาออกดอกอีกครั้งหนึ่ง ทำให้เกษตรกรเรียนรู้ว่าการออกดอกของลำไยนั้นต้องขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ ดังนั้นเกษตรกร หลายรายที่ตั้งใจจะโค่นลำไยทิ้งจึงเปลี่ยนใจที่จะปลูกลำไยต่อไป (จิราวดี เมฆมี, สัมภาษณ์ 9 พฤศจิกายน 2565)

ในปี พ.ศ. 2539 ปัญหาผลผลิตของลำไยได้รับการแก้ไขเมื่อเกษตรกรชาวสวน ยางพาราที่อยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย ได้นำลำไยที่เพื่อนให้ต้นพันธุ์มาจากทางเหนือมาปลูกไว้ใน สวนยางพาราของตน ต่อมาวันหนึ่งเมื่อชาวสวนยางพาราเรื่องนี้ทำการกำจัดวัชพืชโดยใช้สารเคมีชนิด หนึ่งเสร็จสิ้นแล้ว และให้ลูกน้องไปล้างเครื่องมือที่อยู่ในบริเวณใต้ต้นลำไย เมื่อล้างเครื่องมือเสร็จก็เท น้ำนั้นไปยังบริเวณโคนต้นลำไย ต่อมาลำไยต้นนั้นออกดอกชาวสวนรายนี้จึงเกิดความสงสัยและเฝ้า สังเกตพฤติกรรมของลูกน้อง จึงได้ทราบแน่ชัดว่าสารเคมีที่ใช้กำจัดวัชพืชช่วยทำให้ลำไยออกดอกได้ ชาวสวนรายนี้มีชื่อว่าโกบัก ซึ่งได้มีการทดลองหลายครั้งจนกระทั่งแน่ใจว่าสิ่งนี้ทำให้ลำไยออกดอก แน่นนอน แต่ก็ยังไม่รู้ว่าเป็นสารชนิดใดกันแน่ ประกอบกับชาวสวนรายนี้มีเพื่อนอยู่ที่ตำบลปะตง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี และได้ทราบข่าวว่าทางอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน มีการปลูก ลำไยกันมาก และกำลังประสบปัญหาลำไยไม่ออกดอก จึงเข้ามารับจ้างราดสารลำไยในเขตพื้นที่ อำเภอสอยดาว ในปี พ.ศ. 2541 เป็นที่แรก ในกระบวนการการราดสารลำไยนั้น โกบักจะพาคนงาน ของตนเองมาด้วยและปิดสวนไม่ให้ใครเข้ามายุ่งเกี่ยวขณะทำการราดสารลำไย ในการเข้าไปทำการ รับจ้างราดสารนั้นจะให้เพื่อน (ซึ่งเป็นนายหน้าติดต่อกับเกษตรกรในพื้นที่) พาเข้าไปทำการราดสาร เมื่อ ทำการราดสารเสร็จก็เดินทางกลับ (วรลักษณ์ เอี่ยมพิทักษ์สกุล, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2565)

เกษตรกรในอำเภอสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อนรู้ว่าสิ่งที่จะทำให้ลำไยออกดอกได้ก็เริ่มต้นตัวและเริ่มปลูกลำไยเสริม และในเขตพื้นที่อำเภอสอยดาวก็ยังขาดแหล่งน้ำที่เป็นปัจจัยสำคัญของลำไย ซึ่งนายโกบักก็เลือกทำในช่วงฤดูฝนแต่ก็ยังทำในเขตอำเภอสอยดาวอยู่ การเก็บเกี่ยวผลผลิตนายโกบักก็ใช้แรงงานคนไทยซึ่งตอนนั้นยังไม่มีแรงงานจากกัมพูชา ส่วนการส่งไปขายนั้นนายโกบักได้ติดต่อกับพ่อค้าชาวจีนนำสินค้าไปส่งที่ท่าเรือจังหวัดชลบุรี ทำอยู่ในเขตอำเภอสอยดาวอยู่สองปี นายโกบักรู้ว่าอำเภอโป่งน้ำร้อนมีลำไยที่ติดกับแหล่งน้ำทำให้ราดสารในช่วงไหนก็ได้ ในปี พ.ศ. 2543 นายโกบักก็เริ่มเข้ามาทำการราดสารในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน (สมพงษ์ ทองขำ, สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2565)

ปี พ.ศ. 2545 เกษตรกรในอำเภอโป่งน้ำร้อนรายหนึ่งว่าจะมีการราดสารอีกครั้งก็ได้นำแก้วไปฝังไว้ในดินเพื่อจะนำไปตรวจสอบดูว่าเป็นสารชนิดไหนและนำไปให้นักวิชาการเอาไปวิจัยก็รู้ว่าเป็นสารที่มีชื่อว่า โซเดียมคลอเลต ซึ่งนำเข้ามาจากประเทศจีนนำมาเป็นส่วนผสมในการทำดอกไม้ไฟทางภาคเหนือของประเทศ สารคลอเลตนี้จะมีหลายชนิด พอเกษตรกรรู้จักี่รับสั่งซื้อจากทางภาคเหนือในช่วงนั้นตกกิโลกรัมละ 200-300 บาท ซึ่งแพงมาก ปัจจุบันนี้ก็เหลือกิโลกรัมละ 50-60 บาท และพ่อค้าก็เริ่มเข้ามาซื้อลำไยทั้งพ่อค้าในพื้นที่และพ่อค้าทางภาคเหนือ พ่อค้าได้มาเช่าสถานที่ในการรับซื้อแต่ก็ยังไม่มั่งคั่ง ซึ่งในขณะนั้นจะทำเป็นโรงเก็บลำไยมากกว่า ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรก็รับเร่งปลูกลำไยกันยกใหญ่ เกษตรกรบางรายถึงกับเลิกทำไร่มันสำปะหลังหันมาปลูกลำไยแทน การค้นพบสารโซเดียมคลอเลตสามารถทำให้ลำไยออกดอกนอกฤดูได้ ทำให้ราคาสารโซเดียมคลอเลตพุ่งขึ้นไปถึงกิโลกรัมละ 50 บาท คนที่เป็นพ่อค้าคนกลางจึงสามารถเติบโต จากธุรกิจนี้ขายสารราดลำไยในช่วงดังกล่าว จนมีคนได้กล่าวไว้ว่า “รวยลำไย” (วรลักษณ์ เอี่ยมพิทักษ์สกุล, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2565)

2. ช่วงการขยายการปลูกลำไยในกระแสโลกาภิวัตน์

จากประสบการณ์การลองผิดลองถูกในการปลูกลำไยของเกษตรกรของอำเภอโป่งน้ำร้อนในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา สามารถสรุปทัศนคติการปลูกลำไยที่เรียกว่าการปลูกลอกฤดูอันเป็นอัตลักษณ์ของจันทบุรี ลักษณะการปลูกดังกล่าวเป็นนวัตกรรมใหม่ที่แตกต่างจากการปลูกดั้งเดิมในจังหวัดภาคเหนือ ปรากฏดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ความแตกต่างระหว่างการผลิตลำไยของจันทบุรีและลำไยของภาคเหนือ

คุณลักษณะ	เกษตรกรจันทบุรี	เกษตรกรภาคเหนือ
ตัวเกษตรกร	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นคนหัวก้าวหน้า 2. มีแนวคิดในการทำเกษตรเชิงธุรกิจมากกว่าเกษตรกรทางภาคเหนือ 3. มีความกล้าได้กล้าเสีย กล้าลงทุน บางครั้งมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงเกินไป 4. เปิดใจในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่ค่อยมีความเป็นมืออาชีพ 2. ไม่มีการพัฒนาทั้งระบบขาดการวางแผน 3. การใช้ปุ๋ยและยาอย่างขาดประสิทธิภาพ 4. ขาดการใช้ความรู้ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คุณลักษณะ	เกษตรกรจันทบุรี	เกษตรกรภาคเหนือ
การจัดจำหน่าย	5. เน้นการพึ่งตนเองมากกว่าพึ่งราชการ อยู่ใกล้แหล่งส่งออกและใกล้ตลาดใหญ่ มีโอกาสส่งออกประเทศเพื่อนบ้านได้สูงกว่า	5. ไม่กล้าลงทุน ในฤดูหนาวบางปีมีอากาศที่หนาวจัดจนเกินไป
แรงงาน	สามารถจัดการเรื่องได้ง่ายเพราะอยู่ติดประเทศเพื่อนบ้านที่มีค่าแรงค่อนข้างราคาถูก	แรงงานราคาแพง และหาแรงงานได้ยาก

บทเรียนหรือข้อสรุปเกี่ยวกับการปลูกลำไยนอกฤดูกาลของอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ก็คือ ในการปลูกลำไยในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อนนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยและเงื่อนไขที่สำคัญดังนี้ (ทรงศักดิ์ ทองขำ, 2556)

1. การเลือกพื้นที่ ลำไยเป็นพืชที่เจริญเติบโตในดินแทบทุกชนิด แม้กระทั่งดินลูกรัง แต่ดินที่ปลูกที่ให้ลำไยมีการเจริญเติบโตได้ดี คือ ดินร่วนปนทรายและดินตะกอน ซึ่งเกิดจากตะกอน ดินกรวด หิน ดิน ทราย อินทรีย์วัตถุที่น้ำพัดมาเกิดการทับถมของอินทรีย์วัตถุ ดินปลูกลำไยควรมีค่าความเป็นกรดต่างของดิน (pH) อยู่ในช่วง 5.0-7.0 มีหน้าดินลึกระบายน้ำดี ดังนั้นก่อนทำการปลูกลำไยควรศึกษาคุณสมบัติของดิน เช่น โครงสร้างของดิน เนื้อดิน และความอุดมสมบูรณ์ของดิน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการธาตุอาหารลำไยอย่างมีประสิทธิภาพ

2. แหล่งน้ำ น้ำเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเจริญเติบโตของลำไย การผลิตลำไยเพื่อให้ได้คุณภาพต้องมีน้ำในปริมาณที่เพียงพอตลอดฤดูกาล นอกจากนี้ควรทำการศึกษาคุณสมบัติของน้ำและวิธีการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพเหมาะสำหรับการผลิตลำไย

3. สภาพภูมิอากาศ ปัจจัยสภาพภูมิอากาศที่มีบทบาทสำคัญต่อการเจริญเติบโตของลำไย ได้แก่

3.1 อุณหภูมิ โดยทั่วไปลำไยต้องการอากาศค่อนข้างเย็นอุณหภูมิที่สามารถเจริญเติบโตได้อยู่ระหว่าง 4-30 องศาเซลเซียส และต้องการอุณหภูมิต่ำ 10-22 องศาเซลเซียส ในช่วงฤดูหนาวเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม เพื่อสร้างตาดอก ซึ่งในปีที่มีอากาศเย็นระยะเวลานานโดยไม่มีอากาศอุ่นแทรก ลำไยจะออกดอกติดผลดี แต่ถ้ามีอุณหภูมิไม่ต่ำพอ ต้นลำไยจะออกดอกน้อยหรือไม่ออกดอก

3.2 แสง การเจริญเติบโตของลำไยจำเป็นต้องได้รับแสงอย่างเพียงพอ ดังนั้นการปลูกลำไยจึงควรปลูกในที่โล่ง ในสภาพพื้นที่ที่มีปริมาณแสงน้อยซึ่งอาจเกิดจากการบังแสงของเมฆหรือเกิดฝนตกติดต่อกันหลายวัน มักทำให้ต้นลำไยชะงักการเจริญเติบโต ส่วนในสภาพที่มีความเข้มแสงสูง มักเกิดปัญหาทำให้ผิวของผลลำไยเป็นสีน้ำตาลเข้มจำหน่ายได้ราคาตกต่ำ

3.3 ปริมาณน้ำฝนและความชื้นสัมพัทธ์ แหล่งปลูกลำไยควรมีปริมาณน้ำฝนอยู่ในช่วงประมาณ 100-200 มิลลิเมตรต่อปี และควรมีการกระจายของฝนประมาณ 100-150 วันต่อ

ปี ในแหล่งปลูกที่มีปริมาณฝนตกน้อยควรจัดหาแหล่งน้ำและระบบชลประทานให้เพียงพอและเหมาะสม

3.4 ระดับความสูงของพื้นที่ ถ้าโยสามารถปลูกได้ดีในที่ราบลุ่มจนถึงพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,000 เมตร

4. การคัดเลือกพันธุ์ การสร้างสวนลำไยเพื่อให้ต้นลำไยให้ผลผลิตที่มีคุณภาพควรเลือกซื้อต้นลำไยจากแหล่งที่น่าเชื่อถือได้ มีการผลิตจากต้นพันธุ์ที่มีพ่อแม่สมบูรณ์ แข็งแรงสามารถตั้งตัวได้เร็ว ที่สำคัญควรได้จากต้นพันธุ์ที่มีประวัติการออกดอกติดผลสม่ำเสมอ ผลมีขนาดใหญ่ การคัดเลือกพันธุ์ลำไยควรคำนึงถึงระบบรากที่แข็งแรง เช่น การปลูกต้นลำไยกิ่งเสียบหรือการเสริมรากกับต้นกิ่งตอนหลังปลูก ซึ่งพันธุ์ที่เกษตรกรในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อนปลูกส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์อีดอ

5. การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร การผลิตลำไยที่จะให้ออกผลนอกฤดูนั้นจำเป็นต้องพึ่งพาสารกระตุ้น หรือที่เรียกว่าสาร “โพแทสเซียมคอเรต” ซึ่งวิธีการใช้จะแตกต่างกันออกไปตามความชำนาญของเกษตรกร มีทั้งราดสารทางดิน หว่านทางดิน พ่นทางใบ และการฉีดสารเข้าทางกิ่ง นอกจากนี้ยังสารอื่น ๆ ที่ใช้ประกอบ เช่น สารกำจัดวัชพืช สารป้องกันกำจัดโรคและสารฆ่าแมลง

6. การตลาด ก่อนการเริ่มต้นสร้างสวนลำไยผู้ดำเนินการต้องมั่นใจว่าในพื้นที่นั้นมีตลาดรองรับผลผลิตทั้งในแปรรูปและผลสด พื้นที่ปลูกลำไยไม่ควรอยู่ห่างจากจุดรับซื้อมากเกินไป เพราะจะทำให้ต้นทุนในการขนส่งสูง ทำให้ไม่สามารถแข่งขันได้ในระยะยาว

7. การคมนาคมขนส่ง การเลือกสร้างสวนลำไยในพื้นที่ที่มีความสะดวกในการติดต่อสื่อสารและการจำหน่ายผลผลิต นอกจากจะช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางยังช่วยให้การขนส่งผลผลิตไปจำหน่ายยังแหล่งรับซื้อทำได้รวดเร็ว มีการสูญเสียของผลผลิตน้อยลง

8. แรงงาน การปฏิบัติงานภายในสวนลำไยจำเป็นต้องมีแรงงาน ทั้งแรงงานประจำและแรงงานชั่วคราว ต้องทำงานเร่งด่วนในบางช่วง เช่น ช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต การตัดแต่งกิ่ง เป็นต้น แหล่งปลูกลำไยที่มีแรงงานที่เพียงพอ และมีความชำนาญ จะช่วยลดต้นทุนการผลิตลงได้มาก นอกจากนี้ควรมีการฝึกฝนแรงงานให้มีความรู้และทักษะ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระให้กับเจ้าของสวน

นอกจากนี้ยังมีบทเรียนเกี่ยวกับขั้นตอนในการผลิตลำไยนอกฤดูกาลของเกษตรกรในอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ที่สำคัญดังนี้

การปลูกที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อนไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน เตรียมพื้นที่ไม่ขังน้ำเป็นที่ดอน เนื่องจากลำไยไม่ชอบน้ำ ส่วนใหญ่จะนิยมใช้ระบบการปลูกอยู่สองระบบ คือ

1. ระบบปลูกห่าง จะมีระยะห่างอยู่ที่ 10×10 เมตร
2. ระบบปลูกถี่ จะมีระยะห่างอยู่ที่ 6×6 เมตร

การขุดหลุมวัดระยะตามที่ต้องการปลูก (จะใช้ปลูกห่างหรือปลูกถี่ก็ได้ตามสภาพพื้นที่ของเกษตรกร) ใช้ไม้ปักเป็นแนว ขุดหลุมให้กว้าง×ยาว×ลึก โดยประมาณ 12×12×12 ฟุต หลังจากนั้นแกะถุงพลาสติกจากต้นกล้าลำไยออกนำลงหลุมปลูกได้เลย ปลูกเสร็จเอาไม้ปักแนวออก

จากการปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยวใช้ระยะเวลาสามปี ต้นลำไยจึงจะสามารถให้ผลผลิตได้ เมื่อต้นลำไยพร้อมที่จะให้ผลผลิตเกษตรกรจะเริ่มใช้การราดสาร โดยส่วนใหญ่ซึ่งนิยมราดในช่วงหน้าฝนหรือช่วงเดือนเมษายน พฤษภาคม มิถุนายน และจะเก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือน

มกราคม ถ้ากรณีมีแหล่งน้ำสมบูรณ์สามารถรดสารในช่วงใดก็ได้ แต่การรดสารนอกฤดูฝนเกษตรกรในอำเภอโป่งน้ำร้อนไม่ค่อยนิยมทำ เนื่องจากจะต้องมีต้นทุนค่าใช้จ่ายเรื่องการให้น้ำสูงขึ้นตามลำดับเมื่อรดสารแล้วต้องให้น้ำสม่ำเสมอ นับจากวันรดสารไปยี่สิบวัน ต้นลำไยจะเริ่มออกดอก หลังลำไยออกดอกต้องดูแลรักษาไม่ให้มีแมลงมารบกวน ภายในสี่สิบห้าวันนับจากวันที่รดสารดอกลำไยจะเริ่มบาน เกษตรกรต้องหยุดพ่นสารเคมีทั้งหมด เพื่อให้ลำไยผสมเกสรติดลูกโดยธรรมชาติ หากมีการพ่นยาจะไม่มีแมลงมาช่วยผสมเกสรให้ดอกลำไย หลังจากนั้นหกลิบห้าวันดอกลำไยที่บ้านจะเริ่มติดลูกอ่อนขนาดเท่าหัวไม้ขีด ในช่วงนี้ถ้ามีแมลง หนอนหรือโรค ต้องพ่นยากำจัด มีการให้อาหารเสริม (ประเภทแคลเซียมโบรอน) และให้อาหารหลัก คือ ปุ๋ยเคมีสูตรเสมอทางใบพร้อมทางดิน หรือปุ๋ยอินทรีย์ประเภทมูลสัตว์ ระยะเวลาในการให้ปุ๋ยเคมีกับปุ๋ยอินทรีย์นั้น มีระยะห่างกันสิบห้าถึงยี่สิบวัน ช่วงนี้ลำไยจะเริ่มสร้างเปลือก เกษตรกรมักจะให้ปุ๋ยเคมีสูตร 25×7×7 เพื่อให้ลำไยสร้างเปลือกที่มีความแข็งแรง ในช่วงนี้ต้องระวังเรื่องแมลงรบกวน พยายามอย่าให้มีแมลงรบกวน ถ้ามีให้พ่นสารไล่แมลง (ซึ่งจะใช้สารเคมีหรือสารอินทรีย์ก็ได้) หลังจากรดสารมาเก้าสิบวัน ผลลำไยจะมีขนาดเท่าเม็ดถั่วลิสง ให้ใส่ปุ๋ยเหมือนตอนติดลูกครั้งแรกอีกครั้ง และถ้าลูกตกจนเกินไปให้ตัดแต่งข้อผล โดยให้ลูกน้อยลงต่อข้อประมาณ 45-60 ผลต่อข้อ (กรณีต้น 5-7 ปีขึ้นไป) ถ้าต้นเล็กสามปีถึงห้าปีจะตัดแต่งให้มีผลประมาณ 20-45 ผลต่อข้อ พอเข้าเดือนที่สี่ให้ใส่ปุ๋ยเคมีสูตรเสมอ ช่วงเดือนที่ห้าใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15×5×20 เดือนที่หกใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 13×13×21 และพ่นยาป้องกันโรคและแมลงก่อนเก็บ 15-20 วัน นับจากเดือนที่หก อีก 15 วัน ลำไยจึงจะเก็บผลผลิตได้ (ถ้าเกินกำหนดยังไม่เก็บผลผลิตจะแตกเน่าเสีย สีจะเปลี่ยนเป็นน้ำตาลเข้มจนถึงแดงขึ้น เม็ดด้านในจะมีรากงอก ไม่เป็นที่ต้องการของตลาด) โดยส่วนใหญ่จะใช้เวลาไม่เกินเจ็ดเดือน ในกรณีไม่ใช้หน้าฝนจะใช้เวลาประมาณเจ็ดเดือน (มานพ ปัญญาผล, สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2565)

อัตราการให้น้ำ ควรให้น้ำสม่ำเสมอ สังเกตจากดินหากเห็นว่ามีความแห้งก็ให้น้ำ กะให้มีความชุ่มชื้นพอประมาณ อย่าน้ำแฉะ เนื่องจากลำไยไม่ชอบที่แฉะ เกษตรกรที่สอยดาวโป่งน้ำร้อนจึงนิยมปลูกลำไยตามเชิงเขากันมาก

ในกรณีต้นเพิ่งปลูก อายุ 1-3 ปี จะให้น้ำ 5 วันต่อครั้ง โดยจะให้น้ำแบบใช้หัวเหวี่ยง (Springer) นานประมาณ 20 นาทีต่อครั้ง แต่ถ้าปลูกในช่วงหน้าฝนก็ไม่ต้องให้น้ำ

ในกรณีต้นลำไยเริ่มออกดอก จะให้น้ำหนึ่งสัปดาห์ต่อครั้ง ๆ ละ 20 นาที

ในกรณีต้นลำไยเริ่มติดลูกเท่าเม็ดถั่วเขียว การให้น้ำนั้นจะให้อยู่ในอัตราสามวันต่อครั้ง ครั้งละ 20 นาที

จากบทเรียนที่ได้จากการลองผิดลองถูกในการปลูกลำไยที่อำเภอโป่งน้ำร้อนได้กลายมาเป็นองค์ความรู้และเทคโนโลยีเกี่ยวกับการปลูกลำไยในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีผลให้เกิดการขยายของการปลูกลำไยในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อนอย่างกว้างขวาง ดังปรากฏในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 สถิติการปลูกลำไยจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2539-2554

ปีการเพาะปลูก (ไร่)	พื้นที่ปลูกรวม (ไร่)	พื้นที่ให้ผลผลิต (ไร่)	ผลผลิตรวม (ตัน)	ผลผลิตเฉลี่ย (ก.ก./ไร่)
2539	10,256.00	4,914.00	1,979.38	403.00
2540	9,956.00	4,769.00	1,918.48	402.00
2541	10,596.00	6,529.00	6,301.81	965.00
2542	12,499.00	9,123.00	0.00	0.00
2543	14,120.00	10,737.00	19,047.55	1,744.00
2544	20,157.00	10,737.00	19,273.60	1,795.00
2545	27,645.00	13,652.00	27,051.77	1,982.00
2546	31,551.00	17,325.00	34,813.00	2,010.00
2547	48,446.00	24,871.00	49,782.00	2,000.00
2548	81,156.00	51,812.00	104,467.00	2,016.00
2549	82,827.00	54,533.00	103,798.00	1,903.00
2550	83,657.00	66,973.00	129,867.00	1,939.00
2551	105,312.00	88,762.00	184,177.60	2,075.00
2552	109,839.00	93,800.00	202,266.00	2,156.00
2553	119,553.00	96,863.00	191,536.00	1,977.00
2554	124,308.00	96,971.00	201,783.00	2,081.00

ที่มา : (สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี, 2555 : 35)

จากตารางที่ 4.2 พบว่า เมื่อเริ่มมีการปลูกลำไยในปี พ.ศ. 2539 นั้นจังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ปลูกลำไยรวม 10,256 ไร่ และสามารถผลิตลำไยได้ 1,979 ตัน แต่เมื่อถึงปี พ.ศ. 2554 พื้นที่ปลูกลำไยได้ขยายไปถึง 124,308 ไร่ และมีผลผลิตรวม 201,783 ตัน หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่งอาจพูดได้ว่าพื้นที่ปลูกลำไยรวมได้ขยายไปถึง 12 เท่า ในช่วงเวลา 15 ปี และผลผลิตได้เพิ่มขึ้นถึง 102 เท่า ภายใต้วงเวลาดังกล่าว ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ได้มีการขยายตัวของ การปลูกลำไยในจังหวัดจันทบุรีไปอย่างกว้างขวาง

พื้นที่ของการปลูกลำไยในเขตอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ในปี พ.ศ. 2539 มีพื้นที่การปลูกลำไย 10,000 ไร่ และมีการขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มมากขึ้นเป็น 10 เท่า ในปี พ.ศ. 2552 และมีปริมาณผลผลิตต่อไร่ประมาณ 400 กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มเป็น 2,000 กิโลกรัมต่อไร่

3. ช่วงการขยายตลาดลำไยในกระแสโลกาภิวัตน์

การขยายตัวของตลาดลำไยในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นผลมาจากการขยายตัวของการผลิตหรือการปลูกลำไยนอกฤดูของเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าว โดยอาศัยภูมิปัญญาที่เกิดจากการทำจริงของเกษตรกร ผู้วิจัยจะนำเสนอกรณีศึกษาเกษตรกรรายย่อยจำนวน 4 ราย ดังนี้

นายชะไว คำดี บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 4 บ้านคลองบอน ตำบลหนองตะคง อำเภอ โป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เล่าว่า “ผมปลูกลำไยกว่า 10 ปี แล้วใช้พันธุ์อีดอจำนวน 12 ไร่ ปลูกไป 250 ต้น 15-20 วัน ใส่ปุ๋ยครั้งหนึ่ง ครั้งละ 3 กิโลกรัม/ต้น ก่อนถึงฤดูลำไยจะออกดอก อย่างน้อยต้นลำไยต้องมีอายุ 4-5 ปีแล้ว จึงจะต้องเตรียมต้นด้วยการตัดแต่งกิ่งก่อน 6 เดือน จึงเริ่มการราดสารโพแทสเซียมคลอไรด์ ซึ่งจะไปทำลายระบบรากลำไย ผลคือจะไปกระตุ้นให้ลำไยออกดอก ราวราว ๆ 3-4 ปี/ต้น จุดที่ราดก็ตรงที่พุ่มใบตก หลังจากราดสารเร่งดังกล่าวราว ๆ 20 วัน ลำไยจะเริ่มแทงช่อดอก หลังจากนั้นจะขาดน้ำไม่ได้เลย วันหนึ่ง 200 ลิตร/ต้น”

ลำไยพันธุ์อีดอที่นี้เมล็ดเล็ก เนื้อหนา ไม่ฉ่ำน้ำ และไม่หวานจนเอียน ปีนี้ได้หมาขายให้กับผู้ซื้อเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน เป็นเงิน 400,000 บาท (ยังไม่หักต้นทุน)

“หน้าที่ของผมคือบำรุงหล่อเลี้ยงต้นให้แข็งแรง ตัดแต่งทรงพุ่มให้ถูกต้องและราดสารเร่งตามกำหนดเวลา จนเมื่อออกดอกติดผลยิ่งต้องเฝ้าระวังให้เต็มกำลัง เพื่อผลผลิตที่เต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่เมื่อถึงเวลาตัดผลผลิตออกไป เป็นหน้าที่ของผู้ซื้อที่เหมาะสม หลังจากเก็บผลผลิตแล้วก็เป็นที่ของผมที่ต้องบำรุงรักษาสุขภาพต้นลำไยให้แข็งแรงพร้อมที่จะตกผลในปีต่อไป ไม่กังวลเรื่องตลาดครับ”

นายชำนาญ บัวเฟื่อง เกษตรอำเภอโป่งน้ำร้อน สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี กรมส่งเสริมการเกษตร บอกว่า “เฉพาะที่โป่งน้ำร้อนอำเภอเดียวมีเกษตรกรปลูกลำไยพันธุ์อีดอ 3,750 ราย และผ่านการรับรองตามระบบ GAP ไปแล้ว 1,300 ราย...พื้นที่ปลูกลำไย 49,000 ไร่ ส่วนผลิตนอกฤดูมากถึง 35,000 ไร่

ในปีที่ผ่านมาผลิตลำไยนอกฤดูออกมาทั้งสิ้น 61,000 ตัน โดยมีนายทุนมารับซื้อถึงสวนจำนวน 9 ราย เพื่อนำส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน ญี่ปุ่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนามและกัมพูชา ซึ่งราคาต่ำสุดอยู่ที่กิโลกรัมละ 18 บาท และราคาสูงสุดประมาณ 40 บาทต่อกิโลกรัม โดยเกษตรกรมีต้นทุนการผลิตอยู่ที่ 12-20 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งเกษตรกรบางรายที่มีพื้นที่ประมาณ 200 ไร่ขึ้นไป สามารถจำหน่ายผลผลิตมีกำไรถึง 6 ล้านบาท”

นายอำนาจ จันทรส อยู่ที่บ้านคลองคต หมู่ที่ 7 ตำบลหนองตาคง อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เป็นผู้หนึ่งที่ผลิตลำไยนอกฤดูเพื่อการส่งออก ทำให้มีรายได้ปีหนึ่ง ๆ เป็นกอบเป็นกำสามารถหลุดพ้นจากภาวะปัญหาสินค้าล้นตลาดอันเป็นแบบอย่างที่ดี เล่าว่า “ทำสวนลำไยมา 25 ปี ช่วงแรกผลผลิตออกมาไม่ดีเท่าไร จึงไปศึกษาหาความรู้ในการทำลำไยนอกฤดู จากเกษตรกรอำเภอโป่งน้ำร้อน แนะนำไปพบกับโกบ๊วก เกษตรกรซึ่งประสบความสำเร็จในการทำลำไยนอกฤดูมาแล้วที่อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา”

จากวันนั้นถึงวันนี้เป็นเวลา 12 ปี ได้ทำลำไยนอกฤดูในพื้นที่ประมาณ 100 ไร่ แบ่งเป็น 2 โซน ทำการราดสารโพแทสเซียมคลอไรด์ เพื่อเร่งการออกดอกห่างกันประมาณ 2 สัปดาห์ ในรอบการผลิตที่ผ่านมาได้ผลผลิตลำไยออกมาประมาณ 150-160 ตัน มีพ่อค้ามาซื้อลำไยสดช่อที่สวนในราคากิโลกรัมละ 25-28 บาท โดยมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยประมาณ 20 บาทต่อกิโลกรัม

“การผลิตลำไยนอกฤดูไม่ควรใส่สารเร่งการออกดอกเพื่อมุ่งเอาผลประโยชน์อย่างเดียว ต้องเอาใจใส่ดูแลบำรุงรักษาต้นให้ดีที่สุด เพื่อยืดอายุให้ยาวนานขึ้น หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตป้อนสู่ตลาดแล้ว ควรตัดแต่งกิ่งให้พร้อมที่จะผลิตรอบใหม่ โดยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยขี้ไก่และมูลสัตว์) ประมาณ 10 กิโลกรัมต่อต้น และใส่ปุ๋ยเคมีร่วมด้วย จะทำให้ต้นลำไยฟื้นตัวเร็วขึ้น พร้อมทั้งราดสารเพื่อเร่งการออกดอกอีกครั้ง” นายอำนาจกล่าว (ศูนย์นวัตกรรมเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว, 2551)

จากการสัมภาษณ์นายสุทธิ วัฒนรังสี เกษตรกรชาวสวนลำไยขนาดใหญ่ ได้กล่าวถึงการขยายตัวของลำไยว่าอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเกษตรกรได้มีการเริ่มปลูกลำไยกันบ้างแล้ว แต่ยังไม่มีการขยายเนื้อที่การเพาะปลูก เนื่องจากส่วนใหญ่ทำไร่มันสำปะหลังและทำไร่ข้าวโพด ส่วนที่ใกล้แหล่งน้ำก็ปลูกเงาะ ทุเรียน มังคุดและลองกอง ลำไยที่ปลูกนั้นก็จะมีผลผลิตตามฤดูกาล บางฤดูกาลก็ไม่ออกผลผลิต เนื่องจากสภาพอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการผลิตดอกออกผล ลำไยจะออกดอกได้ตามฤดูกาลนั้นจะต้องอาศัยสภาพอากาศที่หนาวจัด อุณหภูมิอยู่ในระดับ 12-13 องศาเซลเซียส แต่ก็ยังให้ผลผลิตที่ต่ำกว่าการราดสารและคุณภาพก็ต่ำกว่า เนื่องจากในช่วงที่ออกตามฤดูกาลนั้น จะประสบกับปัญหาในเรื่องน้ำที่ขาดแคลน การใช้สารเคมีก็ยังไม่มีการเสี่ยงกับผลผลิตที่เน่าเสีย อีกทั้งค้างคาวที่ตีลำไยในช่วงกลางคืน ค้างคาวนั้นเป็นศัตรูสำคัญของลำไย ต้องติดหลอดไฟในช่วงเวลากลางคืน เกษตรกรบางรายก็ยังไม่มีการใช้ไฟฟ้ใช้ ก็ต้องปล่อยให้ตามสภาพ ทำให้ไม่มีคุณภาพเหมือนกับการราดสาร การราดสารนั้นจะบังคับให้ออกดอกในช่วงไหนก็ได้ขึ้นอยู่กับแหล่งน้ำที่เพียงพอหรือไม่ และการใช้สารเคมีฉีดพ่นเพื่อป้องกันศัตรูแมลงมาทำลายผลผลิต

ส่วนการซื้อขายนั้นชาวสวนก็จะเก็บผลผลิตไปขายเองตามท้องตลาดเหมือนกับผลไม้ทั่วไปที่ออกตามฤดูกาล ตลาดการค้าลำไยในช่วงนั้นยังไม่มีเป็นของตัวเอง เกษตรกรบางรายก็ได้มีการเช่าแผงขายปลีกตามท้องตลาดเพราะจะได้ราคาดีกว่าขายส่ง ราคาที่ขึ้นลงตามท้องตลาดและของที่มีคุณภาพ กิโลกรัมละ 7-8 บาท แพงสุดกิโลกรัมละ 15 บาท การส่งออกไปขายต่างประเทศก็ยังไม่มีการส่งออก ขายภายในประเทศเพียงอย่างเดียว แต่ก็มีพ่อค้ามารับซื้อส่งไปขายต่างจังหวัดซึ่งเป็นพ่อค้าชาวจังหวัดที่มีช่องทางในการส่งไปขายยังตลาดต่างจังหวัด แต่ก็ยังมีน้อยกว่าพ่อค้าที่มารับซื้อเงาะและทุเรียน เนื่องจากเงาะและทุเรียนเป็นผลไม้หลักของจังหวัดจันทบุรี (สกล เหมสุข, 25 มิถุนายน 2566)

หลังจากที่มีการขยายตัวของลำไยที่สอยดาว โป่งน้ำร้อนแล้ว ในเวลาต่อมาจะพบว่ามีการขยายตัวของตลาดการค้าลำไยตามมา ปรากฏการณ์ที่เห็นเด่นชัดของการขยายตัวของลำไย ในสอยดาว โป่งน้ำร้อน ก็คือ การเข้ามาจับซื้อลำไยของพ่อค้าคนกลางที่เรียกว่า ล้ง พบว่า ในปี พ.ศ. 2546 พ่อค้าก็ได้เริ่มเข้ามาตั้งล้งประมาณ 3-4 ล้ง และเพิ่มจำนวนล้งขึ้นเรื่อย ๆ ตามการขยายพื้นที่ปลูกลำไยของเกษตรกร

ส่วนใหญ่เกษตรกรชาวสวนลำไยขนาดเล็กนั้น จะถูกพ่อค้าคนกลางและล้งกดราคา มากกว่าเกษตรกรชาวสวนลำไยขนาดกลางและขนาดใหญ่ เนื่องจากสินค้ามีจำนวนน้อย ซึ่งไม่สามารถต่อรองราคาได้ อีกทั้งเกษตรกรบางรายไม่มีเงินมาลงทุนต้องอาศัยต้องนำสวนลำไยเข้าทำสัญญาขายใบล่วงหน้า ที่รู้จักทั่วไปในกลุ่มชาวสวนลำไยว่าการ “ตกเขียว” จากพ่อค้าคนกลางและล้ง ทั้งในเรื่องของการไปเอาสารราดลำไย ปุ๋ย ยา จากล้งมาก่อน เมื่อถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตก็ต้องจำหน่ายสินค้าให้กับพ่อค้าคนกลางและล้งตามสัญญาที่ทำไว้กับล้ง ซึ่งในเรื่องของราคาที่ไม่สามารถต่อรองได้

เนื่องจากสินค้ามีจำนวนน้อยแล้วนั้น เกษตรกรที่กู้ยืมทุนก็จะถูกกดราคาลงไปอีก อย่างเช่น ราคาลำไยซื้อขายกันอยู่ที่กิโลกรัมละ 35 บาท ผู้ที่ทำสัญญาซื้อขายกับล้งและกู้ยืมทุนก็จะถูกกดราคาเหลือ กิโลกรัมละ 27-28 บาท ส่วนผู้ที่ไม่ได้กู้ยืมก็อยู่ที่ประมาณ 30 บาท (สุพัฒน์ ศรีเสถียร, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2566)

ในช่วงปี พ.ศ. 2551-2555 ตลาดการค้าลำไยได้มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น อันเนื่องมาจากการตั้งบริษัทรับซื้อลำไยเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรปลูกลำไยเพิ่มมากขึ้น จากเดิมเคยทำไร่มันสำปะหลังและข้าวโพด ก็หันมาปลูกลำไยแทนการทำไร่ กิ่งพันธุ์ลำไยที่วางขายอยู่ตามท้องตลาดและตามแหล่งซำกิ่งพันธุ์นั้น ได้มีการสั่งซื้อเป็นจำนวนมากจากเกษตรกร ทำให้พ่อค้าคนกลางและบริษัทรับซื้อลำไยนั้นมีการซื้อขายกันอย่างเข้มข้น ล้งที่เปิดใหม่ก็ต้องซื้อแพงกว่าเดิม เนื่องจากความเป็นมือใหม่ที่ต้องอาศัยความชำนาญและความคุ้นเคยกับเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรบางรายนั้นถ้าไม่คุ้นเคยก็จะไม่ขายให้ทำให้สินค้าไม่เพียงพอตามที่ตั้งเป้าไว้ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พ่อค้าคนกลางในพื้นที่อาศัยช่องทางในการซื้อสินค้าเพื่อนำไปขายให้กับล้งอีกที โดยเฉพาะล้งที่เปิดใหม่ที่ยังหาสินค้าไม่ได้ ทำให้เกษตรกรต้องถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ส่วนใหญ่เกษตรกรชาวสวนลำไยขนาดเล็กจะถูกกดราคามากกว่าเกษตรกรชาวสวนลำไยขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เนื่องจากสินค้ามีจำนวนน้อยซึ่งไม่สามารถต่อรองราคาได้ อีกทั้งเกษตรกรบางรายนั้นไม่มีเงินมาลงทุนต้องอาศัยการกู้ยืมจากพ่อค้าคนกลางและล้ง ทั้งในเรื่องของสารราดลำไย ปุ๋ยยา รวมไปถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตก็ต้องจำหน่ายสินค้าให้กับพ่อค้าคนกลางและล้ง ซึ่งในเรื่องของราคาก็จะได้ถูกกว่าประมาณ 4-5 บาท อย่างเช่น ราคาลำไย 35 บาท ก็เหลือ 30 บาท (พิทยา บัวสิงห์, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2565)

สรุปบริบทเชิงประวัติศาสตร์ของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี พบว่า แต่เดิมนั้นพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมการเมือง เศรษฐกิจจากประเทศกัมพูชาและประเทศไทยมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์ข้ามแดนของผู้คน วัฒนธรรม สินค้าและบริการข้ามไปมาผสมผสานกัน ตั้งแต่ในอดีต แสดงให้เห็นถึงความพรวามวของขอบเขตชายแดนที่ไม่สามารถขีดเส้นแบ่งได้อย่างชัดเจน ซึ่งความพรวามวนี้ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตของผู้คนในพื้นที่ในอดีตเมื่อประมาณ ช่วงปี พ.ศ. 2518-2535 พื้นที่ชายแดนอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อนกลายเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยจากสงครามภายในประเทศกัมพูชา ชาวบ้านต้องอพยพออกจากหมู่บ้านหนีภัยจากสงคราม บางคนที่ไม่อพยพก็พยายามปรับวิถีชีวิตให้อยู่รอด หลบเลี่ยงภัยจากระเบิด ต่อมาในยุคการเปิดการค้าเสรีภายใต้การพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์ เมื่อราวปี พ.ศ. 2535 พื้นที่ชายแดนแห่งนี้ได้กลายเป็นพื้นที่การค้าชายแดน ผู้คน สินค้า วัฒนธรรมหลังไหลข้ามไปมาได้อย่างสะดวกรวดเร็วเมื่อรัฐมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนแห่งนี้ ทำให้การขนส่งสะดวกมากขึ้น ส่งผลต่อการเข้ามาของนายทุนและทุนข้ามต่างชาติ พร้อมกับการขยายตัวของระบบอาหารโลกที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับระบบการผลิตเกษตรกรรมของชาวบ้านการย่นย่อเวลาและพื้นที่ที่ห่างไกลกันเชื่อมโยงเข้าหากัน ด้วยโครงการการพัฒนาของรัฐ ซึ่งเริ่มเห็นได้อย่างชัดเจนราวปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา มีการปรับปรุงโครงสร้างการขนส่ง การพัฒนาของเทคโนโลยี นโยบายสนับสนุนการค้าชายแดน การเปิดคาสิโนในประเทศกัมพูชา การเปิดเส้นทางขนส่งข้ามแดนโดยเปิดจุดผ่านแดนถาวรสองแห่งในปี พ.ศ. 2546 ส่งผลต่อการเปลี่ยนพื้นที่ให้มีความสำคัญด้านเศรษฐกิจผู้คนนอกชุมชนรวมทั้งนายทุนเริ่ม

รู้จักและให้ความสำคัญกับพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออก โดยเข้ามาลงทุนและอยู่อาศัยในพื้นที่มากขึ้น พื้นที่ชายแดนทวีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ชาวบ้านมีอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นนอกจากการผลิตพืชไร่เป็นหลัก (สิริลักษณ์ บุญโต, สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2565)

นโยบายการพัฒนาแหล่งน้ำของรัฐ ทำให้มีอ่างเก็บน้ำเปิดให้บริการสนับสนุนการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นอีกโครงการสำคัญของรัฐที่เข้ามาส่งเสริมการผลิตพืชเชิงพาณิชย์ หรือเปลี่ยนระบบการผลิตในพื้นที่ชายแดนเป็นแบบอุตสาหกรรมเกษตรปัจจัยทางธรรมชาติที่มีความเหมาะสมและวิวัฒนาการความรู้การทำการผลิตที่ผันจากธรรมชาติ ทำให้เกษตรกรสามารถผลิตลำไยนอกฤดู เพื่อให้ตอบรับความต้องการของตลาดข้ามชาติได้ง่ายมากขึ้นและทำให้ระบบการผลิตของเกษตรกรในพื้นที่เชื่อมโยงเข้ากับทุนข้ามชาติและตลาดข้ามต่างประเทศ โดยราวปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา นายทุนจากต่างประเทศ (จีน) เริ่มเข้ามาขยายแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้นด้วยการเข้ามาเปิดล้งรับซื้อลำไยจากเกษตรกรเพื่อส่งออก ทั้งยังเข้ามามีบทบาทในกระบวนการผลิตเกษตรกรรมของเกษตรกรพื้นบ้าน ซึ่งส่งผลต่อการที่เกษตรกรในพื้นที่ให้ความสำคัญกับการผลิตลำไยนอกฤดูมากกว่าการผลิตพืชไร่เช่นเดิม การผลิตของเกษตรกรในพื้นที่ชายแดนจึงไม่ได้ผูกติดกับพื้นที่อีกต่อไป วิธีการผลิตของเกษตรกรในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกถูกเชื่อมโยงกับระบบอาหารโลก นอกจากนี้ ล้งหรือนายทุนข้ามแดนที่เข้ามาสะสมทุนการผลิตในพื้นที่ชายแดน อำเภอโงะน้ำร้อน อำเภอสอยดาวที่มากขึ้น ส่งผลต่อการต่อรองของเกษตรกรในพื้นที่ การสร้างโอกาสการสะสมทุนการผลิตให้เกษตรกรด้วยการซื้อขายลำไยก่อนล่วงหน้าทำให้มีเงินทุนในการทำการผลิตมากขึ้นแทนการลงทุนด้วยทุนของตนเองก่อน เช่น การผลิตในอดีตการปรับปรุงระบบชลประทานของภาครัฐส่งผลต่อการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการผลิตลำไยนอกฤดู น้ำเป็นหัวใจสำคัญในการผลิตลำไยนอก ทำให้ภาครัฐเห็นถึงความสำคัญของพื้นที่ มีการจัดสรรงบประมาณมาพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น (อรชร มาลัยสวัสดิ์, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2565)

จะเห็นได้ว่า ระบบอาหารโลกและทุนข้ามแดนส่งผลต่อระบบการผลิตในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น นโยบายการเปิดเสรีทางการค้าของรัฐ และการเติบโตของธุรกิจลำไยข้ามแดน ส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามแดน ประมาณปี พ.ศ. 2549 นโยบายการผ่อนปรนให้แรงงานชาวกัมพูชาข้ามมาทำงานและอาศัยอยู่ภายในอาณาเขต 2 อำเภอ คืออำเภอสอยดาว และอำเภอโงะน้ำร้อน ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนของจังหวัดจันทบุรี ไม่ต้องใช้หนังสือเดินทาง และให้นายจ้างเป็นผู้ควบคุมดูแลทำให้พื้นที่ชายแดนแห่งนี้กลายเป็น “ตลาดแรงงาน” แรงงานข้ามแดนที่สามารถจ้างในราคาถูกกว่าแรงงานคนไทยกลายเป็นแรงงานที่สำคัญในระบบการผลิตลำไยนอกฤดู และในภาคธุรกิจร้านรับซื้อลำไยหรือล้ง ความยืดหยุ่นของพื้นที่ชายแดนทำให้แรงงานชาวกัมพูชาข้ามมาขายแรงงานในพื้นที่ชายแดน โดยเฉพาะในระบบการผลิตลำไยนอกฤดู ทั้งยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบแรงงานในการผลิตเกษตรกรรมผู้ผลิตลำไยนอกฤดูเพื่อการส่งออกในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออก ผู้ศึกษาสรุปเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจปรับเปลี่ยนการผลิตลำไยนอกฤดู เพื่อการส่งออกของเกษตรกรชาวสวนลำไยในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ดังนี้ คือกระแสโลกาภิวัตน์ การเปิดเสรีทางการค้าชายแดน นโยบายการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน และการเติบโตของการผลิตลำไยนอกฤดูกาลในพื้นที่ชายแดนอำเภอสอยดาว อำเภอโงะน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรีแห่งนี้ ส่งผลต่อการพรวามั่วของพื้นที่ชายแดน แรงงานชาวกัมพูชามากมายเข้ามาเป็นพื้นที่เพื่อการผลิตภาค

เกษตรกรรม อันเป็นหัวใจสำคัญของพื้นที่ชายแดนแห่งนี้ รัฐต้องออกกฏยึดหยุ่นให้แรงงานข้ามแดนเข้ามาทำงานในภาคเกษตรกรรม รวมทั้งนายทุนต่างแดนยังสามารถเข้ามาจับจองลงทุนภาคเกษตรกรรมได้ง่ายมากขึ้น กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อการยึดหยุ่นของพื้นที่ชายแดนอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ในทางเดียวกันผู้คนในพื้นที่ชายแดนก็ตั้งรับกับการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีของเศรษฐกิจข้ามแดนและสร้างความมั่นคง สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้ตนเอง (ทองสุข โง่นสูงเนิน, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2565)

จากหัวข้อพลวัตของเศรษฐกิจลำไยในเขตพื้นที่ใหม่ของอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จะพบว่า กระแสโลกาภิวัตน์ที่นำโดยจีนได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการขยายการปลูกลำไยและตลาดลำไยในจังหวัดจันทบุรี การมีอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ที่นำโดยจีนมีกลไกขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจันทบุรี ดังนี้

1. กลไกในการขับเคลื่อนการปลูกลำไยในจังหวัดจันทบุรี
2. กลไกของทุนเกษตรข้ามชาติในการขับเคลื่อนตลาดลำไย

1. กลไกในการขับเคลื่อนการปลูกลำไยในจังหวัดจันทบุรี

ประวัติศาสตร์ของลำไยจากความเชื่อมาเป็นพืชเศรษฐกิจ ความเชื่อของชาวจีนลำไยเป็นไม้ผลพื้นเมือง ของประเทศจีนตอนใต้ สันนิษฐานว่าถิ่นกำเนิดของลำไยอยู่ในประเทศจีนตอนใต้ เนื่องจากชาวจีนได้ปลูกลำไยมาเป็นเวลากว่าพันปีแล้ว โดยปลูกกันมากในมณฑลกว่างตุง ฟูเกียน กวางสี ไต้หวัน และเสฉวน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่มณฑลฟูเกียน ปลูกลำไยควบคู่กันไปกับการปลูกลิ้นจี่ มีการกล่าวถึงลำไยในวรรณคดีของจีนสมัยพระเจ้าเซ็งแทง (Cheng Tang) (1766 B.C.) และในหนังสือ Ru Ya (110 B.C.) (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร, 2558) ลำไยมีชื่อในภาษาจีนว่า “หลง-เหยียน” หลง แปลว่า มังกร เหยียน แปลว่า ตา หลงเหยียนจึง แปลว่า ตามังกร ลำไยไม่ใช่แค่ผลไม้ แต่มีความหมายต่อคนจีน ที่มีความเชื่อว่าลำไยเป็นไม้นำโชคลาภและเป็นยาบำรุงร่างกาย ลักษณะของเมล็ดลำไยที่กลมมีสีดำคล้ายกับตาของมังกร ส่วนในทางการแพทย์แผนโบราณจีนใช้ลำไยแห้งเป็นยาบำรุงหัวใจ บำรุงเลือด บำรุงประสาท บำรุงกำลัง (จำเนียร ทองพินซัง, 2546; ไพโรจน์ ผลประโยชน์, 2545; ระพีพรรณ ใจภักดี, 2544 อ้างถึงใน รุ่งทิพย์ วงศ์ต่อม, 2549 : 2) เจ้าของร้านรับซื้อลำไยในจังหวัดลำพูนซึ่งเคยไปใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศจีนเพื่อทำธุรกิจส่งออกลำไย กล่าวถึงความเชื่อของชาวจีนที่มีต่อลำไยว่าเป็นของมงคลหนึ่งในแปดอย่างของชาวจีน ที่นิยมมอบให้เป็นของขวัญ เช่น ในวันปีใหม่ (ตรุษจีน) นิยมซื้อไปไหว้ผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส ซื้อเป็นของฝากในวันชาติจีน (1 ตุลาคม) หรือซื้อไปไหว้บรรพบุรุษ (วันเซ็งเม้ง) ทั้งยังเชื่อว่าลำไยเป็นยาช่วยบำรุงสายตารักษาตาบอดประจำเดือน บำรุงธาตุร้อน เพราะประเทศจีนมีอากาศหนาวการทานลำไยจะช่วยให้อบอุ่น (สัญญาพัชัญ สุวรรณวงศ์, สัมภาษณ์ 13 ตุลาคม 2565) เป็นเจ้าของล้งรับซื้อลำไยแห่งหนึ่งในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อนที่แต่งงานกับพ่อค้าชาวจีน กล่าวถึงความเชื่อต่อลำไยว่า ลำไยเป็นผลไม้ตามังกร เป็นผลไม้มงคลของคนจีนเป็นที่นิยมมาก นิยมซื้อไปฝากกันจะซื้อทีละเยอะๆ โดยเฉพาะในวันชาติจีน ต้องส่งขายก่อนวันสำคัญของจีน ต้องส่งลงเรือไปขายให้ทันวันสำคัญของจีน ลำไยจึงไม่ใช่แค่ผลไม้แต่มีความหมายอยู่ในความเชื่อและวัฒนธรรมของชาวจีนและทำให้ตลาดลำไยในจีนต้องการผลไม้ ผลผลิตลำไยจากต่างแดนเข้าไปจำหน่ายในประเทศจีน (ทองดี ดำรงชีพ, สัมภาษณ์ 4 ตุลาคม 2565)

สำหรับในประเทศไทยพบลำไยอยู่ทั่วไปในภาคเหนือตามป่าในจังหวัดเชียงใหม่และ เชียงรายมีลักษณะผลขนาดเล็กและเนื้อน้อย เรียกว่า ลำไยพื้นเมืองหรือลำไยกะลา ส่วนลำไยพันธุ์ดีหรือลำไยกะโหลกนั้นได้มีการนำเข้ามาในประเทศไทยประมาณปี พ.ศ. 2439 โดยชาวจีนนำพันธุ์ลำไย มาถวายพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จำนวน 5 ต้น ต่อมาได้มอบให้เจ้าน้อยคำตัน ณ เชียงใหม่ ผู้เป็นน้องชาย นำไปปลูกที่จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 ต้น และนำไปปลูกที่กรุงเทพฯ จำนวน 2 ต้น ลำไยต้นแรกในจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งกระทรวงเกษตร และสหกรณ์รับรองว่าเป็นต้นลำไยต้นแรกของประเทศไทยอายุมากกว่า 100 ปี และยืนต้นตายไปเมื่อปี พ.ศ. 2556 ลำไยต้นนี้นับว่าเป็นต้นพันธุ์ที่ทำให้เกษตรกรภาคเหนือปลูกลำไยในฤดูกาล หลังจาก ประชาชนเริ่มรู้จักลำไยและนำมาปลูกแพร่หลายจนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของไทย (ข่าวดีลำไยปีนี้! คาดส่งออก 8 แสนตันทะลุ 3 หมื่นล้านบาท, 2563)

เมื่อชาวบ้านมีการปลูกลำไยกันมากภายหลังราคาลำไยเริ่มตกต่ำลง จนในปี พ.ศ. 2543 รัฐมีโครงการช่วยเหลือด้วยการใช้มาตรการแทรกแซงตลาดลำไย ซึ่งโครงการนี้ทำให้ พ.ศ. 2546-2547 ราคารับซื้อลำไยตกต่ำเป็นอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2541 มีการค้นพบสารโพแทสเซียม คลอเรต ที่สามารถทำให้ลำไยออกดอกนอกฤดูกาลได้ โดยช่างทำดอกไม้ต้องพียงอากาศหนาวเย็นก็สามารถทำให้ลำไยออกดอกได้ สามารถปลูกได้ทั่วไปเกือบทุกภาคของประเทศทำให้มีการขยายพื้นที่ ปลูกลำไยในภาคเหนือตอนบนมาสู่ภาคตะวันออก (สุชาติ จันทรเหลียง, 2560) เกษตรกรหลายรายจึง ทดลองผลิตลำไยนอกฤดูแต่บางคนก็ผลิตไม่สำเร็จ ในปัจจุบันเกษตรกรในภาคเหนือถึงแม้จะปลูก ลำไยนอกฤดูกาลแต่ก็สำเร็จเพียงบางอำเภอ เช่น อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

การผลิตลำไยเพื่อขายของเกษตรกรในภาคเหนือทำให้จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูนมีห้าง หรือร้านรับซื้อลำไยเพื่อส่งออกทั้งลำไยสดและลำไยแห้งเปิดอยู่เป็นจำนวนมาก ลำไยกลายเป็นพืช เศรษฐกิจจะเห็นได้ว่าความเชื่อเรื่องลำไยมีผลต่อการปลูกลำไยนอกฤดูในประเทศไทยแม้ว่าประเทศ จีนจะสามารถปลูกลำไยได้ แต่ในฤดูหนาวจะไม่สามารถผลิตลำไยให้ตรงกับเทศกาลสำคัญของจีน อย่างเทศกาลตรุษจีน คนจีนยังชอบทานลำไยสดมากกว่าอบแห้ง รวมทั้งรัฐบาลจีนยังสนับสนุนและ เปิดโอกาสให้ประเทศไทยส่งผลไม้เข้าไปขายในประเทศ โดยอนุญาตให้นำเข้าผลไม้ไทยได้จำนวน ทั้งสิ้น 23 ชนิด หนึ่งในนั้นคือ ลำไย ลำไยในประเทศไทยจึงสามารถก้าวข้ามพรมแดนเงินเข้าไปได้ ความต้องการของตลาดในประเทศจีนจึงเป็นแรงขับเคลื่อนการผลิตลำไยนอกฤดูในประเทศไทย และเป็นจุดเริ่มต้นของการผลิตลำไยแบบเข้มข้นในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกลำไย (สำนักงานมาตรฐาน สินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2558)

แม้เกษตรกรภาคเหนือจะทำการปลูกลำไยจำนวนมาก แต่เป็นการผลิตลำไยใน ฤดูกาลมากกว่า ซึ่งมีทั้งการขายผลสดและอบแห้ง โดยเฉพาะการอบแห้งเพื่อส่งออกเป็นที่นิยม มากกว่าการปลูกลำไยนอกฤดูกาลเพื่อขายผลสด เนื่องด้วยต้นทุนการผลิตที่สูงต้องใช้แรงงานในการ ดูแลมากกว่าการผลิตในฤดูกาล แต่ก็มีมีการปลูกลำไยนอกฤดูกาลบ้างเป็นบางพื้นที่เท่านั้น เพราะทาง ภาคเหนือขาดแคลนแรงงานเก็บผลผลิตลำไยเพื่อส่งผลสด ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเติบโต ธุรกิจรับซื้อลำไย ภาคเหนือยังขาดแคลนแรงงานที่มีความสามารถ และขาดความชำนาญและการ จัดการผลผลิตลำไยสดที่ไม่ได้ขนาดตามความต้องการของล้งจึงนิยมนำมาขายเพื่อทำลำไยอบแห้ง มากกว่า ถึงแม้ว่าสภาพภูมิอากาศในภาคเหนือจะเหมาะสมกับการผลิตลำไย รวมทั้งยังมีอาณาเขต

ติดต่อกับเส้นทางเชื่อมต่อไปยังประเทศจีนที่สะดวกต่อการขนส่งสินค้าก็ตาม คือบริเวณจังหวัด เชียงราย ซึ่งเป็นเส้นทาง R3A เริ่มตั้งแต่เชียงของถึงสิบสองปันนา แต่ก็ไม่ได้เอื้อประโยชน์ต่อการผลิต และขนส่งลำไยสดนอกฤดูเช่นกัน และอีกหนึ่งปัจจัยที่การผลิตลำไยนอกฤดูในจังหวัดในภาคเหนือ คือ ข้อจำกัดเรื่องต้นทุน แรงงาน ทำให้เกษตรกรไม่นิยมผลิตลำไยนอกฤดูขายมากนัก นอกจากนี้ รัฐยังให้การสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกข้าวและพืชพาณิชย์บนที่สูงมากกว่า เช่น กาแฟ มะคาเดเมีย อโวคาโด เป็นต้น โดยมีศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดเชียงรายดูแลช่วยเหลือให้ความรู้แก่เกษตรกร (ปฏิวัติ ไกรพันธ์, สัมภาษณ์ 16 พฤศจิกายน 2565)

อย่างไรก็ตามความต้องการของตลาดลำไยในประเทศจีนทำให้เกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ ทำการผลิตลำไยนอกฤดูซึ่งกระจายไปยังหลายจังหวัด โดยเฉพาะในจังหวัดจันทบุรีพื้นที่อำเภอ สอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน มีการผลิตลำไยเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะลำไยนอกฤดู หลังจากที่สามารถ บังคับให้ลำไยออกผลผลิตนอกฤดูกาลได้ ทำให้เกษตรกรในพื้นที่อำเภอ สอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เปลี่ยนการผลิตลำไยมาเป็นอาชีพหลัก ทำให้พื้นที่ปลูกลำไยในพื้นที่อำเภอ สอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีการขยายพื้นที่ปลูกลำไยเพิ่มมากขึ้นจากการปลูกเพียง 5,000 ครัวเรือนเพิ่มพื้นที่ปลูกเป็น 70,000 กว่าไร่ เส้นทางการค้าขายลำไยไม่ได้ผลิตแค่ขายภายใน ชุมชนหรือภายในประเทศอีกต่อไปลำไยถูกส่งขายไปยังต่างแดน โดยเฉพาะประเทศจีนเป็นลูกค้าหลัก นายทุนต่างชาติ เช่น เวียดนามและจีน เข้ามาลงทุนเกี่ยวกับการรับซื้อลำไยไปจำหน่ายยังต่างแดน ซึ่งมีทั้งแบบเข้ามาเปิดร้านรับซื้อเองและแบบสร้างเครือข่ายให้คนไทยเปิดรับซื้อให้กระแส โลกาภิวัตน์ทำให้ข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ลดความสำคัญลงไม่ว่าจะเป็นการสื่อสาร การขนส่ง เทคโนโลยี ได้เชื่อมให้ลำไยกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอาหารโลก (ทองสุข โง่นสูงเนิน, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2565)

การเข้าสู่อาชีพเกษตรกรลำไยนอกฤดูในพื้นที่อำเภอ สอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เกษตรกรในพื้นที่เริ่มจากการทดลองปลูกลำไยในฤดูกาลมาก่อนที่จะมีการราดสาร ลำไยเพื่อผลิตลำไยนอกฤดู โดยเกษตรกรยึดอาชีพปลูกพืชไร่ เช่น การปลูกมันสำปะหลัง อ้อย ฝ้าย เป็นอาชีพหลัก โดยการผลิตลำไยในช่วงแรกปล่อยให้ตามธรรมชาติ เมื่อช่วงไหนที่อากาศหนาวเย็น ลำไยจึงสามารถออกผลผลิต ผลผลิตที่ออกจึงเป็นลำไยในฤดูกาล ช่วงแรกที่ลำไยในฤดูกาลออก ผลผลิตชาวบ้านจะเก็บขายด้วยการเดินเร่ขายให้กับเพื่อนบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เนื่องจาก ลำไยมีผลผลิตปริมาณไม่มากนัก หากปีใดมีปริมาณมากและมีพ่อค้าแม่ค้าต่างแดนเข้ามาขอซื้อก็จะ เก็บขายให้กับพ่อค้าแม่ค้าให้นำออกไปจำหน่าย โดยราคาขายลำไยอยู่ประมาณกิโลกรัมละ 20 บาท การปลูกลำไยในช่วงแรกยังไม่มีการดูแลการผลิตมาก ปล่อยให้ตามฤดูกาล หรือเรียกว่า “ปล่อยให้ตามมี ตามเกิด” ลำไยจึงไม่ใช่พืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้เกษตรกร หลังจากที่มีการคิดค้น การราดสารลำไยเพื่อเร่งให้ลำไยออกผลผลิต การปลูกลำไยในพื้นที่อำเภอ สอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ก็เปลี่ยนไป ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2542 การผลิตลำไยนอกฤดูค่อย ๆ แพร่หลายใน พื้นที่ 2 อำเภอและอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดจันทบุรี รวมทั้งมีร้านรับซื้อผลผลิตลำไยนอกฤดูเปิดรับซื้อ ผลผลิตจากเกษตรกรและประมาณ ปี พ.ศ. 2549 มีร้านรับซื้อผลผลิตลำไยนอกฤดูหรือลำไย เริ่มเข้ามาเปิดรับซื้อผลผลิตลำไยในพื้นที่ชายแดนแห่งนี้เป็นจำนวน 14-15 ราย ราคาซื้อขาย กิโลกรัมละ 20-25 บาท ช่วงแรกการราดสารลำไยยังคงถูกปิดเป็นความลับ และมีการขายสูตร

การรูดสารที่มีราคาแพง ภายหลังจากวิธีการรูดสารลำไยค้อย ๆ แพร่หลายมายังชาวบ้านในพื้นที่ ชาวบ้านค้อย ๆ เรียนรู้การผลิตลำไยนอกฤดู แต่หลังจากปี พ.ศ. 2549 มีล้งรับซื้อลำไยมากขึ้น ประมาณ 50-60 ราย ตามปริมาณผลผลิตและความต้องการของตลาดที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้การผลิตลำไย นอกฤดูก็กลายเป็นอาชีพหลักชาวบ้านส่วนใหญ่จึงตัดสินใจเปลี่ยนแปลงอาชีพเข้าสู่การเป็นเกษตรกร ชาวสวนลำไยนอกฤดู ด้วยเงื่อนไขและปัจจัยคือรายได้จากการขายลำไยสูงกว่าพืชไร่ การปลูกลำไยในพื้นที่ชายแดนมีมาก่อนที่จะมีการรูดสารผลิตลำไยนอกฤดู หลังจากทีลำไยในฤดูกาล ไม่ออกผลผลิตเช่นเคย เกษตรกรหลายคนก็โค่นต้นลำไยตั้งแต่บางคนก็ไม่ได้โค่น หลังจากที่มีวิธีการ รูดสารลำไยจึงทดลองทำการผลิตลำไยนอกฤดู และประสบความสำเร็จขายได้ราคาสูงกว่าพืชไร่ ทำให้เกษตรกรคนอื่น ๆ ทดลองปลูกตาม เกษตรกรบางส่วนเริ่มปลูกลำไยหลังจากที่มีที่ดินเป็นของ ตนเองภายหลังที่มีการผลิตลำไยนอกฤดูกาล เมื่อมีความพร้อมจึงเลือกที่จะปลูกลำไยแทนการปลูกพืช ไร่ที่ได้รายได้น้อยกว่า ส่วนเกษตรกรที่เคยโค่นต้นลำไยก็เริ่มปลูกลำไยอีกครั้ง โดยมีทั้งซื้อต้นพันธุ์และ ตอนกิ่งพันธุ์จากคนรู้จักมาทดลองปลูกในพื้นที่ว่างระหว่างแถวมันสำปะหลัง เมื่อลำไยโตและต้องวาง ระบบท่อน้ำเหวียงจึงเลิกปลูกพืชไร่ และอีกหนึ่งปัจจัยที่เกษตรกรเปลี่ยนมาปลูกลำไยนอกฤดู คือ เงินทุนข้ามแดนและการขายผลผลิตล่วงหน้า การแย่งชิงกันรับซื้อผลผลิตลำไยของล้งลำไยที่มีอยู่ใน พื้นที่จำนวนมาก ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของราคาลำไย และวิธีการรับซื้อที่เปลี่ยนไป ด้วยการใช้วิธีการ ซื้อจองไว้ล่วงหน้า เช่นสัญญาซื้อขายกันล่วงหน้า เรียกว่า “ซื้อใบ” “ขายใบ” วิธีการรับซื้อแบบนี้ล้ง จะให้เงินมัดจำจำนวนหนึ่งกับเกษตรกรก่อน เกษตรกรจะมีเงินลงทุนในการทำการผลิตโดยไม่ต้องเสีย ดอกเบี้ยต่างจากการปลูกพืชไร่ที่ต้องกู้หนี้ยืมสินและเสียดอกเบี้ยมาลงทุนทำการผลิต เพียงแค่ เกษตรกรมีสวนลำไยก็สามารถสร้างรายได้ได้ทันทีแม้ยังไม่ทำการผลิตลำไยเกษตรกรจึงให้ความสนใจ ปลูกลำไยและผลิตลำไยนอกฤดูมากขึ้นจนทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่เปลี่ยนมาปลูกลำไยเป็นอาชีพหลัก แทน (วรลักษณ์ เอี่ยมพิทักษ์สกุล, สัมภาษณ์ 18 พฤศจิกายน 2565)

2. กลไกของทุนเกษตรกรข้ามชาติในการขับเคลื่อนตลาดลำไย

กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ระบบอาหารโลกเชื่อมโยงเป็นระบบเดียวกัน แม้ดินแดน ห่างไกลกันแต่ความสัมพันธ์ของผู้คน สินค้า ข้ามเวลาและพื้นที่มาเชื่อมโยงกัน การผลิตของเกษตรกร ในพื้นที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรีไม่ได้ถูกผลิตเพื่อคนในพื้นที่อีกต่อไป แต่ถูก ผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดลำไยในต่างแดนประเทศจีนที่เป็นคู่ค้าหลักของประเทศ ไทย การผลิตลำไยนอกฤดูเพื่อส่งออกนำมาซึ่งธุรกิจเกษตรกรข้ามชาติ พื้นที่อำเภอสอยดาว อำเภอ โป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จึงถูกนิยามพื้นที่ใหม่เป็นพื้นที่ผลิตลำไยคุณภาพ แม้เกษตรกรในภาคเหนือ ยังมีการผลิตลำไยนอกฤดูกาล แต่ผู้รับซื้อลำไยหรือล้งกลับมองว่าผลผลิตลำไยของเกษตรกรชาวเหนือ ผลิตมีประสิทธิภาพน้อยกว่า เนื่องจากผลผลิตลำไยไม่ได้คุณภาพตามที่ตลาดข้ามแดนต้องการ เช่น ลำไยในภาคเหนือจะมีน้ำในผลลำไยมากกว่าลำไยในอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ตลาดลำไยในประเทศจีนจึงต้องการลำไยจากพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกมากกว่า และพ่อค้า ในประเทศจีนจะรับซื้อในราคาที่สูงกว่า และมองว่าผลผลิตลำไยในภาคเหนือมีคุณภาพต่ำกว่า ทำให้ล้งลำไยในภาคเหนือรับซื้อลำไยราคาต่ำกว่าภาคตะวันออก รวมทั้งเกษตรกรในพื้นที่อำเภอ สอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ถูกมองว่าเป็น “เกษตรกรมืออาชีพ” กล้าลงทุนในการ ผลิตลำไย แม้จะมีต้นทุนในการผลิตสูงก็พร้อมทำให้ผลผลิตมีคุณภาพตามที่ตลาดต้องการ ส่วนการ

ผลิตลำไยนอกฤดูในตลาดในภาคเหนือผลิตที่ได้คุณภาพไม่ตรงตามที่ตลาดข้ามแดนต้องการจากการไม่กล้าทำการผลิตขาดเงินทุนและแรงงานเกษตรกรภาคเหนือเสียชีวิตไม่ยอมตัดช่อดอก ไม่ค่อยฉีดยา ไม่มีแรงงาน ทำกันเองใช้แรงงานครอบครัว การผลิตลำไยนอกฤดูต้องใช้เงินเยอะ เกษตรกรไม่ค่อยมีเงินลงทุนในการดูแล (บรรจง จันทง, สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2565)

พื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ความหมายใหม่ว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการผลิตลำไยนอกฤดู เกษตรกรกล้าที่จะลงทุนในการผลิตลำไย ทั้งยังถูกมองว่า เป็นพื้นที่ที่มีเกษตรกรชาวสวนผลไม้ทำการผลิตมายาวนานจึงมีทักษะการผลิตมากกว่า และการนิยามพื้นที่ใหม่นี้ทำให้นายทุนสามารถขยายการลงทุนเพิ่มขึ้น โดยการเข้ามาของทุนข้ามแดนเข้ามาลงทุนเปิดร้านหรือล้งรับซื้อผลผลิตลำไยนอกฤดูในตลาดในพื้นที่ชายแดน บางล้งขยายสาขาซื้อจากภาคเหนือมายังพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ป้าต๋มเจ้าของล้งอุทัยพิชผล ที่เคยเปิดบริษัทรับซื้อผลผลิตลำไยในและนอกฤดูในภาคเหนือ ได้ขยายบริษัทมาตั้งโรงรับซื้อลำไยนอกฤดูในพื้นที่อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรีอีกหนึ่งแห่ง ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าโรงรับซื้อที่ภาคเหนือ พื้นที่ชายแดนจังหวัดจันทบุรีเป็นพื้นที่เส้นทางขนส่งสะดวก (สุภาพร อินทร์สำอาง, สัมภาษณ์ 8 กรกฎาคม 2566)

พื้นที่เส้นทางขนส่งประเทศจีนนับว่าเป็นเส้นทางการค้าลำไยนอกฤดูหลักของพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้ศึกษาจึงให้ความสำคัญในการศึกษามากกว่าเส้นทางการค้าอื่นโดยเส้นทางขนส่งลำไยไปยังประเทศจีน แบ่งออกเป็น 3 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางแรกขนส่งลำไยจากโรงคัดบรรจุไปยังท่าเรือแหลมฉบังใช้เวลา 5 ชั่วโมง หลังจากนั้นขนส่งทางเรือไปฮ่องกงและจีนใช้เวลาประมาณ 7 วัน จุดใหญ่ที่ส่งไปคือเมืองกวางโจว เส้นทางที่ 2 ขนส่งลำไยจากโรงคัดบรรจุไปยังจังหวัดมุกดาหารและใช้ถนนหมายเลข 9 หรืออาร์ 9 (R9) จากมุกดาหารผ่านดำนังไปฮานอยแล้วไปสู่อีกประเทศจีน เส้นทางที่ 3 ได้แก่ ขนส่งลำไยจากโรงคัดบรรจุไปยังจังหวัดเชียงราย และใช้ถนนสายอาร์ 3 เอ (R3A) จากเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผ่านประเทศลาวสู่ทางใต้ของจีนไปยังคุนหมิง คือขนส่งผ่านชายแดนทางเส้นชายแดนและขนส่งทางเรือ โดยเส้นทางชายแดนได้รับการพัฒนาตามโครงการ “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” ความร่วมมือของประเทศไทย ลาว ไทย หรือที่เรียกว่า เส้นทาง R3A และ R6A เส้นทาง R3A ผ่านด่านข้ามแดนที่เชียงรายไปสู่อีสาน และไปสู่อีกประเทศจีน ส่วนเส้นทาง R6A ผ่านด่านข้ามแดนที่จังหวัดมุกดาหาร ไปยังประเทศลาว ไปสู่ประเทศเวียดนามและเข้าสู่ประเทศจีน สำหรับเส้นทางที่สองเส้นทางขนส่งทางเรือที่เป็นที่นิยมในการขนส่งลำไย โดยรถบรรทุกตู้คอนเทนเนอร์ที่บรรทุกลำไยจากล้งต่าง ๆ ไปส่งตู้คอนเทนเนอร์ขึ้นเรือที่ท่าเรือแหลมฉบัง เพื่อส่งไปยังท่าเรือในประเทศจีน ซึ่งเป็นตลาดกลางซื้อ-ขายลำไยในประเทศจีน สำหรับเส้นทางขนส่งลำไยจากด่านพรมแดนไทย-กัมพูชาทุกด่านไม่นิยมขนส่งไปยังประเทศจีนมากนัก ลำไยที่ผ่านชายแดนไทย-กัมพูชาส่วนมากจะเป็นสินค้าเกรดต่ำกว่าที่ส่งออกไปยังประเทศจีน ซึ่งส่งไปขายในประเทศกัมพูชาและเวียดนาม แม้พื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะอยู่ติดต่อกับประเทศกัมพูชา แต่ไม่ได้เอื้อต่อการขนส่งลำไยไปยังประเทศจีนมากนัก แต่ก็เพิ่มทางเลือกของการจัดการลำไยที่มีเกรดต่ำลงมาซึ่งเส้นทางนี้ใช้ในการขนส่งไม่มากนัก ดังคำบอกเล่าของพนักงานรับจ้างขับรถตู้คอนเทนเนอร์คนหนึ่ง ที่ทำงานรับจ้างขับรถมาประมาณ 10 ปี เส้นทางที่ตนขับไปส่งลำไยมากที่สุด คือ ท่าเรือแหลมฉบัง ส่วนการขนส่งผ่านเส้นชายแดนไม่เป็นที่นิยมมากนัก “ถ้าไปจีนวิ่งขึ้นไปทางบ่อเต็นอีกเส้นผ่านไปนครพนมเข้าลาว ข้ามไปส่งตรงชายแดนลาว รถจากเวียดนามมารับของยกตู้เปลี่ยนกัน แต่เส้นนี้ไม่

ค่อยได้ไปส่วนมากไปส่งที่ท่าเรือ” เส้นทางการขนส่งลำไยจากภาคตะวันออกที่อยู่ใกล้ท่าเรือมากกว่าภาคเหนือ เป็นช่องทางการขนส่งที่สะดวกสบาย ประหยัดเวลา และสามารถลดค่าขนส่งให้นายทุนในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกจึงถูกให้ความหมายใหม่ และเป็นที่ต้องการของนายทุนให้เข้ามาลงทุนเพิ่มขึ้น ทุนได้นิยามพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกใหม่แล้วเข้ามาขยายการสะสมทุนให้กับตนเอง นับว่าเป็นการนิยามความหมายของพื้นที่ใหม่เพื่อการสะสมทุน พื้นที่ชายแดนที่เคยถูกมองว่าอันตรายในอดีตถูกทำให้กลายเป็นพื้นที่แหล่งผลิตลำไยนอกฤดูที่มีคุณภาพของประเทศไทย ภายใต้การสนับสนุนการค้าเสรีและโครงการปรับปรุงโครงสร้างการขนส่งของรัฐที่ทำให้การค้าข้ามแดนทำได้ง่ายขึ้น พื้นที่เกษตรกรรมในชุมชนชายแดนกลายเป็นแหล่งผลิตลำไยนอกฤดูกาลเพื่อส่งขายไปยังต่างแดน (พินิตา บุญฤทธิ์ธงไชย, 2556)

เงินทุนข้ามแดนและพลังตลาดต่างแดน ทำให้การทำเกษตรกรรมของชาวบ้านในพื้นที่ภาคตะวันออก คือ อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ถูกเชื่อมโยงเข้ากับเงินทุนข้ามแดนและพลังตลาดต่างแดน การหลั่งไหลเข้ามาของเงินทุนจากประเทศจีน เพื่อต้องการผลกำไรและสร้างฐานการผลิตให้กับตนเองในต่างแดน ส่งผลต่อเงื่อนไขของการผลิตลำไยนอกฤดูกาล ทำให้เกษตรกรชาวสวนลำไยต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อให้ตอบสนองเงื่อนไขใหม่นี้ หรือที่เรียกว่าการทำสัญญาซื้อขายลำไยล่วงหน้า เงินทุนข้ามแดนยังสร้างเงื่อนไขการผลิตเพิ่มเติม คือ เงื่อนไขในการผลิตลำไยของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จากที่เคยใช้เงื่อนไขของธรรมชาติ ฤดูกาลมาเป็นเงื่อนไขหลักของการทำเกษตรกรรม แต่การผลิตลำไยนอกฤดูเพื่อส่งออกสร้างเงื่อนไขการผลิตใหม่ขึ้นแทน เกษตรกรจึงพยายามที่จะเอาชนะเงื่อนไขของธรรมชาติจากการค้นสารโพแทสเซียมคลอเรตที่สามารถทำให้ลำไยออกนอกฤดูได้ จึงทำให้เกษตรกรสามารถทำการผลิตลำไยนอกฤดูสำเร็จ การผลิตลำไยนอกฤดูแตกต่างจากการผลิตพืชไร่ในอดีตที่การผลิตขึ้นอยู่กับฤดูกาลตามธรรมชาติเป็นหลัก การผลิตลำไยของเกษตรกรตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขสัญญาการผลิตที่ทำไว้กับล้งที่รับซื้อผลผลิตลำไยของตน การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าของนายทุนนี้หรือที่เรียกกันว่า “ซื้อใบ” “ขายใบ” ช่วยให้นายทุนสามารถลงทุนเพิ่มเติม เมื่อล้งเปิดรับซื้อลำไยในพื้นที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จำนวนมากขึ้นจนทำให้เกิดการแย่งชิงการซื้อลำไยจากเกษตรกร ล้งจึงใช้วิธีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าก่อนที่เกษตรกรจะเริ่มผลิตลำไยนอกฤดูในฤดูกาลผลิตนั้น หรือเรียกว่า “ซื้อใบ” “ขายใบ” เกษตรกรสามารถรับเงินมัดจำล่วงหน้าจากล้งไปเป็นทุนในการผลิตลำไยโดยไม่มี การคิดดอกเบี้ย เกษตรกรที่ไม่มีเงินทุนแต่มีต้นลำไยก็สามารถเริ่มผลิตได้ ซึ่งการทำสัญญาซื้อขายลำไยล่วงหน้านี้ ส่งผลต่อการลงทุนของนายทุน คือ เป็นการลดความเสี่ยงการขาดทุน เพราะหากไม่สามารถหาซื้อผลผลิตลำไยได้ครบหรือเต็มตู้คอนเทนเนอร์ก่อนจะส่งไปขายได้ทันเวลา ผลผลิตที่รับซื้อไว้ล่วงหน้าอาจเสียหาย และหากสามารถหาลำไยมาบรรจุให้เต็มตู้คอนเทนเนอร์ได้เร็วและมีความแน่นอน จะช่วยลดอัตราเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหาย และส่งขายได้เร็วขึ้น (วิสุทธิ คล้ายสุวรรณ สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2565)

การทำสัญญาซื้อขายใบ ส่งผลให้นายทุนเข้าควบคุมการผลิตลำไยของเกษตรกร โดยนายทุนสร้างเงื่อนไขการผลิตต้องผลิตให้ได้คุณภาพตามที่ต้องการ หากผลผลิตไม่เป็นไปตามเงื่อนไข จะถูกรับซื้อในราคาต่ำหรือไม่รับซื้อหรืออาจทิ้งสวนเลย การทำสัญญาซื้อขายลำไยล่วงหน้าจะทำก่อนประมาณ 1 ปีการผลิต ล้งจะระบุเงื่อนไขการผลิตให้เกษตรกรทำตามสัญญาที่ระบุถึงอายุของต้นลำไย

จำนวนต้นลำไย กำหนดช่วงเวลาผลผลิต และกำหนดเวลาการเก็บผลผลิต พร้อมกับทำข้อตกลงให้เกษตรกรชาวสวนลำไยต้องรดน้ำ โยงกิ่ง ค้ำต้น ใส่ปุ๋ยตามกำหนดเวลา เกษตรกรต้องไม่ทำให้ลำไยเกิดความเสียหาย ห้ามให้ต้นลำไยขาดปุ๋ย ขาดยา ขาดน้ำ ค้ำคานเข้าทำลาย เป็นโรคพืช ผลลำไยแตก ต้องทำให้ผลลำไยสวย ลูกต้องโต ในสัญญายังระบุอย่างชัดเจนว่าหากเกษตรกรที่ทำสัญญาซื้อ-ขาย ทำให้ผลผลิตลำไยเกิดความเสียหายทางล้งจะไม่มาเก็บผลผลิต ดังเช่น ข้อความหมายเหตุในสัญญาซื้อขายระหว่างเกษตรกรกับล้ง (หนังสือสัญญาการซื้อขายคุณภาพ) “ผลผลิตดำ ผลผลิตแดง ผลผลิตลาย ต้องทำเป็นลูกร่วง ลำไยต้องสวย ลูกต้องโต ถ้าไม่สวย ไม่โต ล้งจะไม่เก็บ เมื่อถึงเวลาที่เก็บผลผลิตได้ล้งจะหักเงินมัดจำล่วงหน้าให้เกษตรกรไว้ออกจากรายได้ที่เกษตรกรขายได้ หากเกษตรกรไม่ทำตามสัญญาหรือไม่สามารถผลิตลำไยในฤดูกาลนั้นได้สำเร็จ เกษตรกรจะต้องผลิตลำไยขายให้กับล้งในปีถัดไปจนกว่าจะใช้เงินมัดจำในการทำสัญญานั้นหมด และต้องตกลงทำสัญญาซื้อขายกันใหม่ทั้งหมด ถ้าราดสารแล้วไม่ได้ผลผลิต ขอเงินมัดจำคืนทันที ผู้ขายยินยอมให้มีการตัดแต่งขอลำไยตามความเหมาะสม” ในสัญญายังมีข้อตกลงเรื่องราคาในการเหมารับซื้อเป็นจำนวนกิโลกรัม ผลผลิตลำไยที่มีคุณภาพจะได้ราคาอย่างไร หากไม่มีคุณภาพจะรับซื้อในราคาเท่าไร เช่น เบอร์ 1 Size จำนวน 55-60 ลูกต่อหนึ่งกิโลกรัม เบอร์ 2 Size จำนวน 60-70 ลูกต่อหนึ่งกิโลกรัม เบอร์ 3 Size จำนวน 70-80 ลูกต่อหนึ่งกิโลกรัม รับซื้อกิโลกรัมละ 41 บาท เบอร์ 4 Size จำนวน 81-90 ลูกต่อหนึ่งกิโลกรัม ๆ ละ 3 บาท ซึ่งโดยมากจะแบ่ง Size รับซื้อเป็น 4 เบอร์ โดยจะเหมารับซื้อเบอร์ 1-3 ราคาเท่ากันหมด ส่วนเบอร์ 4 จะรับในราคาที่ถูก ส่วนลำไยที่จัดเป็นเบอร์ไม่ได้จะเรียกว่า ร่วงหิน เกษตรกรอาจเลือกขายให้ล้งในราคาถูกมาก หรือหาแรงงานมาเก็บไปจำหน่ายเอง ซึ่งข้อกำหนดที่ล้งสร้างขึ้นนี้เป็นเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการผลิตลำไยนอกฤดูให้มีความเข้มข้นในการผลิตมากขึ้น (อนุชิต ผลผล, สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2565)

การทำสัญญาซื้อขายกับล้งเป็นการเปิดโอกาสให้ล้งสามารถเข้ามาควบคุมดูแลกระบวนการผลิตของเกษตรกรด้วยการให้เงินมัดจำไปเป็นทุนในการทำสวนลำไย บางล้งให้ซื้อปุ๋ย เคมีภัณฑ์ต่าง ๆ กับทางล้ง อาจมีนักวิชาการเกษตรจากทางล้งเข้าไปดูแล แนะนำการดูแลลำไยให้กับเกษตรกร บางล้งให้เกษตรกรนำปุ๋ย ยาเคมีภัณฑ์จากล้งไปก่อน เมื่อขายผลผลิตแล้วจึงค่อยนำเงินมาจ่าย โดยทางล้งจะหักเงินที่ขายลำไยออก บางล้งให้อิสระกับเกษตรกรเลือกตัดสินใจซื้อปุ๋ย ยา สารเคมีเมื่อใกล้เก็บผลผลิตจึงจะส่งคนมาดูว่าผลผลิตได้คุณภาพหรือไม่ หากผลผลิตไม่ได้คุณภาพทางล้งอาจรับซื้อในราคาสูง-ต่ำตามคุณภาพที่ระบุไว้ในสัญญา จะเห็นได้ว่าระบบการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าเป็นการทำเกษตรแบบกึ่งพันธะสัญญา เกษตรกรตกลงทำสัญญาการผลิตตอบสนองกับล้ง และเงินทุนข้ามแดนยังส่งผลต่อการผลิตลำไยนอกฤดูมีความเข้มข้นมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของนายทุนพลังตลาดข้ามแดน การผลิตลำไยของเกษตรกรอยู่ภายใต้กลไกราคาและความต้องการซื้อลำไยในต่างแดน โดยเฉพาะกลไกราคาตลาดลำไยในประเทศจีน โดยช่วงเทศกาลสำคัญในประเทศจีนที่มีความต้องการบริโภคลำไยมาก เช่น วันชาติจีน เทศกาลตรุษจีน เทศกาลเซ็งเม้ง เป็นต้น นายทุนต่างต้องการรับซื้อลำไยเพื่อส่งออกไปยังประเทศจีนมากกว่าช่วงเวลาปกติ ความต้องการนี้ทำให้ลำไยราคาสูง ซึ่งเกษตรกรชาวสวนลำไยต่างต้องการผลิตลำไยให้ทันจำหน่ายในช่วงเทศกาลสำคัญดังกล่าว เกษตรกรจึงเลือกที่จะทำการผลิตลำไยนอกฤดูการผลิต เพื่อให้ได้ราคาที่สูงกว่าการผลิตในฤดูกาล

รวมทั้งการผลิตลำไยในฤดูกาลในภาคเหนือมีปริมาณมาก หากเกิดภาวะสินค้าลำไย “ล้นตลาด” ราคา ลำไยจะต่ำมาก (สมนึก มาลัย, สัมภาษณ์ 2 ธันวาคม 2565)

การเก็บผลผลิตลำไยนอกฤดูกาลเพื่อส่งขายผลสดจะเริ่มเก็บผลผลิตประมาณในช่วง เดือนพฤศจิกายน ไปจนถึงประมาณเดือนมีนาคมหรือก่อนเทศกาลเซ็งเม้งในประเทศจีน จากการ สัมภาษณ์พูดคุยกับเจ้าของล้งและผู้ที่อยู่ดูแลการรับซื้อผลผลิตลำไยทั้งในพื้นที่อำเภอฮอยดาว อำเภอ โป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี กล่าวถึงราคารับซื้อลำไยในช่วงก่อนเดือนธันวาคมราคาจะสูงกว่าช่วงอื่น เกษตรกรต่างต้องการจะผลิตลำไยให้สามารถเก็บเกี่ยวได้ในช่วงนี้ กลไกราคาของตลาดข้ามแดน จึงเป็นเงื่อนไขการตัดสินใจผลิตของเกษตรกรชาวสวนลำไยพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกของไทย การผลิตลำไยแบบเข้มข้นตามอิทธิพลของกลไกตลาดลำไยในประเทศจีน ทำให้เกษตรกรต้องพยายาม บังคับฝืนความเป็นธรรมชาติของต้นลำไย นอกจากจะใช้สารเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรหลากหลายชนิด แล้ว บางปีที่ต้นลำไยออกดอกตามฤดูกาล เกษตรกรเลือกที่จะตัด หรือทำลายดอกลำไยทิ้ง เพื่อเตรียม ความพร้อมให้กับต้นลำไย รองรับการผลิตนอกฤดูกาล แม้เกษตรกรแต่ละคนจะมีกระบวนการผลิตที่ แตกต่างกันไปออกไปตามประสบการณ์ แต่โดยรวมแล้วเกษตรกรจะพยายามใช้ระยะเวลาในการผลิต ตั้งแต่เริ่มรูดสารลำไยจนกระทั่งออกผลจะใช้เวลาประมาณ 7 เดือนและให้เก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงที่ ตลาดลำไยในจีนต้องการ การผลิตลำไยนอกฤดูกาลใต้กลไกราคาลำไยในประเทศจีน ทำให้เกษตรกรมี วงจรการผลิตลำไยที่ไม่สอดคล้องกับฤดูกาลตามธรรมชาติดังเช่นการทำเกษตรในอดีต แต่สอดคล้อง กับระบบตลาดและราคาในตลาดต่างแดน (ชญญาพัชญ์ สุวรรณวงษ์, สัมภาษณ์ 4 ตุลาคม 2565)

4.2 สภาพปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลาง กระแสโลกาภิวัตน์

การวิเคราะห์สภาพปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัด จันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยสามารถสะท้อนปัญหาความไม่ยั่งยืนได้จากปรากฏการณ์ ของปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. สภาพปัญหาแนวโน้มผลผลิตลำไยที่มีราคาลดลง
2. สภาพต้นทุนการผลิตที่มีแนวโน้มสูงขึ้นตามลำดับ

1. สภาพปัญหาแนวโน้มผลผลิตลำไยที่มีราคาลดลง

การนำเสนอปัญหาราคาลำไยที่มีแนวโน้มลดลงจะสามารถสะท้อนให้เห็นได้จากการ เปลี่ยนแปลงของราคาลำไย ดังตารางที่ 4.3

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตารางที่ 4.3 แสดงราคาลำไยตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2550-2564

ปี พ.ศ.	ราคาลำไยที่เกษตรกรขายได้ (บาท/ก.ก)	
	เกรด 1,2,3,4	ลูกร่วง
2550	25 - 30	7
2551	27-30	10
2552	27-30	12
2553	30-32	15
2554	30-32	15
2555	30-35	15
2556	35-40	20
2557	60-70	30-35
2558	80-90	35-37
2559	38-42	20-25
2560	30-35	10-15
2561	30-32	5
2562	20-25	5
2563	18-25	3
2564	30-32	5-6
2565	32-35	7-10

ที่มา : (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2563)

จากตารางที่ 4.3 พบว่าราคาลำไยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2550 ลักษณะของการซื้อขยาลำไยเป็นการซื้อแบบเหมารวมตั้งแต่เบอร์ 1-4 ในราคากิโลกรัมละ 20-30 บาท ส่วนลำไยร่วงราคากิโลกรัมละ 7 บาท โดยเป็นการตกลงกันระหว่างเจ้าของสวนลำไยกับล้งรับซื้อ ซึ่งล้งในช่วงนั้นเป็นช่วงที่คนจีนเริ่มเข้ามาเปิดล้งรับซื้อลำไยแข่งกับคนไทย โดยก่อนหน้านั้นในปี พ.ศ. 2549 มีโรงคัดบรรจุรายใหญ่ที่รับซื้อลำไยในพื้นที่เพียง 14-15 ราย ราคารับซื้อประมาณกิโลกรัมละ 20-25 บาท และสูงสุดไม่เกินกิโลกรัมละ 35 บาท โดยเป็นการตกลงซื้อขายกันในช่วงที่ลำไยออกดอก ซึ่งชาวสวนลำไยสามารถเลือกที่จะขายลำไยให้กับล้งคนไทยหรือคนจีนก็ได้

ต่อมาในปี พ.ศ. 2551-2556 พบว่าราคาลำไยเริ่มขยับตัวสูงขึ้นจากกิโลกรัมละ 27 บาท ไปถึงกิโลกรัมละ 40 บาท อันเป็นผลมาจากการเข้ามาของทุนจีนทำให้จำนวนล้งรับซื้อลำไยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นประมาณ 50-60 ล้ง ตามปริมาณผลผลิตและความต้องการของตลาดที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้มีการแข่งขันการรับซื้อลำไยเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดปลายทางโดยเฉพาะจีน

ที่นิยมบริโภคลำไยของไทย โดยมีการรับซื้อลำไยตั้งแต่ยังไม่ออกดอก หรือที่เรียกว่า “ซื้อใบ” มีการประเมินผลผลิต ตกลงราคา โดยให้ราคาไม่ต่ำกว่ากิโลกรัมละ 35 บาท แล้วจ่ายมัดจำล่วงหน้า

ถัดมาในช่วงปี พ.ศ. 2557-2558 ราคารับซื้อลำไยสูงสุดถึงกิโลกรัมละ 60-90 บาท อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของล้งเงินที่เข้ามารับซื้อลำไยในจังหวัดจันทบุรี เป็นผลให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างล้งเงินที่เป็นล้งดั้งเดิมที่เข้ามาซื้อลำไยตั้งแต่ผลผลิตลำไยยังมีไม่มากกับล้งเงินเจ้าใหม่ ที่เข้ามาซื้อในช่วงที่มีความต้องการลำไยในตลาดจีนสูงจึงเป็นตัวผลักดันให้ราคาลำไยในตลาดจันทบุรี มีราคาสูงตามขึ้นไปด้วย ดังนั้นในการแข่งขันของล้งเงินดังที่กล่าวมาจึงมีการนำไปสู่การทำสัญญา การซื้อขายล่วงหน้าอย่างกว้างขวางที่รู้จักในวงการซื้อขายลำไยว่า “ตกเขียว” ดังคำให้สัมภาษณ์ เจ้าของสวนลำไยรายหนึ่งที่ว่า

“ที่ราคาลำไยสูงเพราะล้งเอาเงินมาทุ่ม ๆ ๆ ซื้อ” (สุวิทย์ เริงริน, สัมภาษณ์ 14 กันยายน 2566)

แต่ปี พ.ศ. 2559-2561 ราคาลำไยกลับลดลงเหลือเพียงประมาณ 30-42 บาท ซึ่งจะเป็นราคาที่ให้กับสวนใหญ่ที่มีผลผลิตปริมาณมากเท่านั้น ส่วนสวนขนาดเล็ก หรือลำไยตามบ้าน จะมีราคาต่ำกว่าที่ประมาณการไว้มาก หรืออาจจะไม่มีนายหน้ามารับซื้อเลยก็เป็นไปได้ ซึ่งเกิดจากปัญหาลำไยล้นตลาดเนื่องจากก่อนหน้านี้ตลาดประเทศจีนมีความต้องการลำไยของจันทบุรีเป็นจำนวนมากจึงเกิดการการซื้อลำไยล่วงหน้า โดยนายหน้าคนไทยพานายทุนจีนเข้าไปเจรจาซื้อขายและตกลงทำสัญญาซื้อขายกันตั้งแต่ลำไยยังเป็นใบเขียว ๆ อยู่ หรือที่เรียกว่า “ตกเขียว” โดยล้งใช้วิธีจ่ายค่ามัดจำ 20% ของผลผลิตที่คาดว่าจะออกมา โดยตกลงราคาต่อกิโลกรัมละ 30-42 บาท ซึ่งเจ้าของล้งแต่ละล้งก็มีความต้องการลำไยเพื่อส่งออก ล้งทั้งหมดในจังหวัดจันทบุรีใช้วิธีการซื้อลำไยแบบเดียวกันหมดคือซื้อแบบทำสัญญาตกเขียว จึงทำให้ผลผลิตของลำไยจันทบุรีออกมาในช่วงเดียวกันมากเกินความต้องการของตลาดปลายทาง จึงเกิดปัญหาผลผลิตลำไยล้นตลาด ทำให้ล้งที่สวนไม่เก็บผลผลิตที่ออกมาในช่วงนี้ หรือเก็บก็เก็บเฉพาะค่ามัดจำส่วนที่เหลือก็ปล่อยเป็นลูกร่วง และไม่ให้ราคาตามที่ทำสัญญาตกลงซื้อขายกันไว้ และมาขอลดราคาซื้อขายต่ำกว่าในสัญญาจากราคา 42 บาท ลดลงมา 30 บาท ต่อหนึ่งกิโลกรัม

ในปี พ.ศ. 2562-2563 ราคาลำไยลดลงจากปี พ.ศ. 2560 ราคาลำไยอยู่ที่กิโลกรัมละ 18-25 บาท ชาวสวนลำไยประสบปัญหาราคาตกต่ำ เนื่องมาจากสาเหตุในปี พ.ศ. 2542 เกิดปัญหาภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วงเกิดปัญหาลำไยขาดน้ำในช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตทำให้ลำไยผลิตออกมาแล้วไม่ได้คุณภาพตามที่ตลาดต้องการทำให้ขายลำไยไม่ได้ราคา ลำไยที่เก็บในช่วงนั้นส่วนใหญ่จะเป็นลำไยตก Size ทำให้ส่งไปตลาดจีนไม่ได้ จึงส่งขายที่ตลาดรองคืออินโดนีเซีย หรือที่เข้าใจในกลุ่มค้าขายลำไยเรียกว่า “ผิวอินโด” ผิวอินโดจะราคาต่ำกว่าผิวที่ส่งจีน ลำไยส่งขายจีนกิโลกรัมละ 32 บาท ถ้าเป็นลำไยที่ส่งขายที่อินโดนีเซียจะกิโลกรัมละ 18-25 บาท ล้งเงินขอปรับราคาลำไยลดลง ราคาลำไยลดลงเนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 เข้ามาซ้ำเติมทำให้ปัญหาที่มีอยู่แล้วหนักหนาสาหัสขึ้นไปอีก ในปี พ.ศ. 2563 ผู้ประกอบการล้งลำไยทำการส่งออกลำไยไปจีนไม่ได้ ซึ่งเป็นตลาดส่งออกใหญ่ของจันทบุรี จีนยังไม่เปิดคำสั่งซื้อเข้ามาเป็นผลมาจากโควิด-19 ระบาดที่จีนส่งผลกระทบ

การส่งออกลำไยในพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรีในช่วงผลผลิตลำไยที่จะเริ่มเก็บเกี่ยวทำให้ผู้ประกอบการล้งชะลอการรับซื้อลำไย และยังคงเก็บสต็อกการจันทบุรีที่เครื่องคัดเรียงการลำแดงราคานำเข้าลำไย จึงทำให้เกิดการนำเข้าลำไยล่าช้าในขั้นตอนการนำเข้าลำไยและส่งออกลำไยทำให้เกิดความเสียหาย หลังรัฐบาลจีนสั่งเข้มงวดในมาตรการป้องกันโควิด-19 ของทางการจีนที่นำไปสู่การปิดด่านและการจำกัดการนำเข้าของตู้สินค้าในแต่ละด่าน ซึ่งมีผลกระทบต่อส่งออกลำไยของจันทบุรี ทำให้ราคาลำไยตกต่ำ (รัฐวิทย์ ตั้งเกียรติเพชร, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2566)

ในปี พ.ศ.2564 ราคาลำไยมีแนวโน้มดีขึ้นหลังจากที่ภาครัฐมีมาตรการกำกับโรงคัดบรรจุ หรือล้ง ที่มี GMP ให้มีมาตรการเข้มข้นเรื่องโควิด-19 เข้าไปกำกับด้วย เช่น การฉีดวัคซีน 2 เข็ม มีตรวจ ATK ทุก 14 วัน โดยการนำมาตรการการใช้กฎหมายของกระทรวงสาธารณสุขมาดูแลสุขอนามัยในรูปแบบที่ใช้กับร้านอาหารมาเป็นต้นแบบมาใช้ในโกดัง และล้งลำไย ควบคุมในการรับมือกับปัญหาโควิด-19 ของประเทศจีน ดัน “Zero Covid” เพื่อการจับคู่ให้มีการซื้อขายให้ได้ และมีการเจรจาให้ทางการจีนผ่อนปรนเงื่อนไขให้ผู้ประกอบการล้งสามารถส่งออกได้ เมื่อผู้ประกอบการล้งส่งออกได้จึงมีการเปิดตลาดซื้อขายลำไย จึงทำให้ราคาลำไยปรับเพิ่มขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 32 บาท

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นพบว่าหลังจากปี พ.ศ. 2558 ราคาลำไยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ราคากิโลกรัมละ 42 บาท ในปี พ.ศ. 2559 ลดลงมาเหลือ 25 บาท ในปี พ.ศ. 2563 แม้ว่าในปี พ.ศ. 2564-2565 ราคาจะปรับขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 32 บาท ก็พบว่าราคาของลำไยไม่ได้มีราคาสูงเหมือนอย่างในอดีตที่ผ่านมา

2. สภาพต้นทุนการผลิตที่มีแนวโน้มสูงขึ้นตามลำดับ

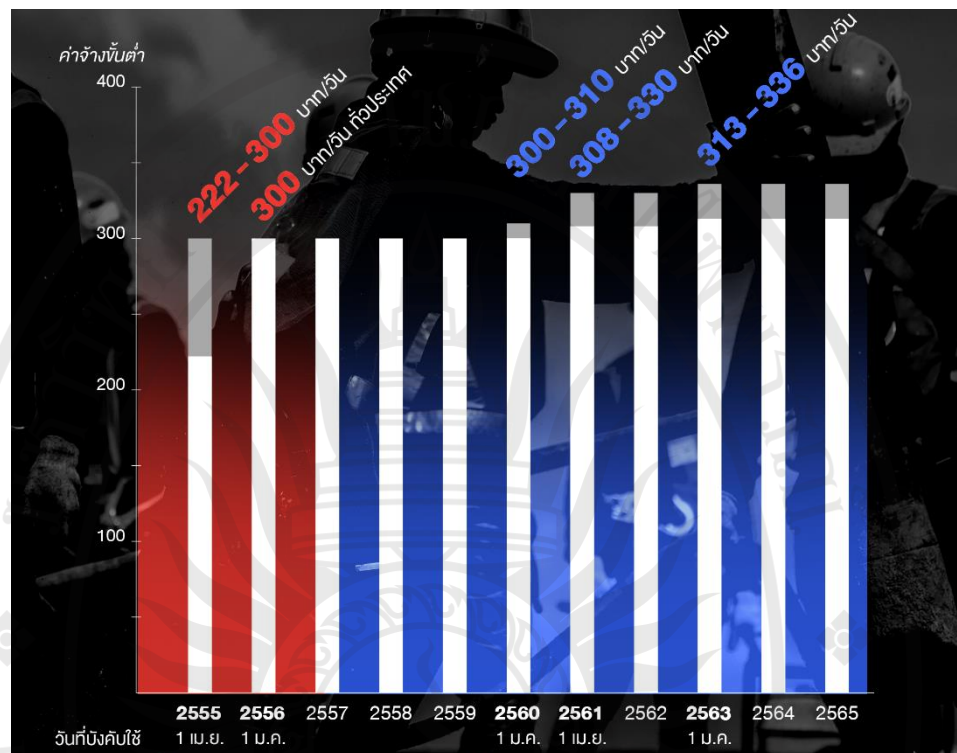
สภาพปัญหาด้านการผลิตลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี ในการศึกษาปัญหาดังกล่าวของการผลิตลำไยให้ได้คุณภาพสามารถวิเคราะห์สภาพปัญหาได้ดังนี้

2.1 สภาพปัญหาด้านต้นทุนการผลิต

สภาพปัญหาด้านต้นทุนการผลิตลำไยในพื้นที่ของจังหวัดจันทบุรี พบว่า ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นในขณะที่ราคาลำไยต่ำลง ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นทุกมิติ โดยนำเสนอเป็น 3 ประเด็น คือ ต้นทุนด้านแรงงาน ต้นทุนด้านเคมีภัณฑ์ และต้นทุนด้านภัยแล้ง (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2566)

1) ต้นทุนด้านแรงงาน และค่าจ้างแรงงาน เราจะพบว่าในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ค่าแรงมีการปรับขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากนโยบายของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ที่ประกาศปรับขึ้นค่าแรงขั้นต่ำรายวันใน 7 จังหวัด ซึ่งมีผลทำให้ค่าแรงของแรงงานในจังหวัดจันทบุรีได้รับผลกระทบที่จะต้องปรับขึ้นค่าแรงตามนโยบายด้วยเช่นกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ของชาวสวนลำไยอำเภอสอยดาว ที่ว่า

“ตั้งแต่รัฐบาลประกาศค่าแรงขั้นต่ำเป็น 300 บาทมันไม่ได้ Apply เฉพาะคนไทยมันก็ Apply คนต่างชาติด้วยคนต่างชาติก็ขอ 300 บาทด้วยปัญหาที่เราเจอก็คือว่าพอ 300 บาทนั่นคือ Basic แต่ว่างานที่มันมีความเสี่ยง เช่น ฉีดยา แต่งกิ่ง ซึ่งใช้ความเสี่ยงเนี่ยมันขึ้นไปที 400 บวกไปจนถึง 500”

ภาพที่ 4.1 : แสดงอัตราการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงานในประเทศไทย
ที่มา : (Inkaew Opanukrawkul, 2565)

จากภาพที่ 4.1 เราจะพบว่าโดยภาพรวมค่าจ้างแรงงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 222 บาทต่อวัน เพิ่มขึ้นเป็น 336 บาทต่อวัน ในปี พ.ศ. 2565 ซึ่งอัตราค่าแรงดังกล่าวส่งผลให้การเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงานภาคการเกษตรได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ของชาวสวนลำไย อำเภอเสวยดาวข้างต้น

นอกจากนี้ ในเรื่องสถานการณ์แรงงานที่เข้ามาทำงานในสวนลำไยและเข้ามารับจ้างเก็บลำไยให้กับสายเก็บของล้ง ส่วนใหญ่จะผ่านทางสมาคมการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นเหมือนนายหน้าในการหาแรงงานมาทำงานในสวนลำไยและล้ง โดยจะประสานงานกับหน่วยงานราชการของไทย เช่น สาธารณสุขจังหวัด ตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น เพื่อเป็นตัวแทนในการนำคณงานขออนุญาตเข้ามาทำงานในประเทศไทยและส่งต่อคณงานให้กับสมาชิกของสมาคมเป็นหลัก (รัฐวิทย์ ตั้งเกียรติพิชร์, สัมภาษณ์ 2 มิถุนายน 2566)

1) ต้นทุนด้านเคมีภัณฑ์ เคมีภัณฑ์ในการทำสวนลำไยในที่นี้หมายถึง ปุ๋ยเคมี สารโพแทสเซียมคลอไรด์ ยาฆ่าแมลงและศัตรูพืช สารเร่งดอก สารเร่งใบ สารเปิดตาดอก ฮอร์โมน บำรุงดอก-ใบ-ลูก ยาขัดผิวลำไย ซึ่งพบว่าราคาของเคมีภัณฑ์ดังกล่าวมีราคาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอด 10 ปีที่ผ่านมา ดังคำให้สัมภาษณ์ของชาวสวนลำไย อำเภอเสวยดาวที่ว่า

“ผมยกตัวอย่างเช่นปุ๋ยเมื่อ 10 ปีที่แล้วเนี่ยปุ๋ยสูตรเสมอเนี่ย อย่างสูตร 16-16 ราคาไม่ถึง 1,000 บาท วันนี้สูตรเสมอก็ตั้งไปอยู่ที่ประมาณ สัก 1,500” (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2566)

2) ต้นทุนด้านภัยแล้ง ปัญหาที่ชาวสวนลำไยจะต้องบริหารจัดการเพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพก็คือการแก้ปัญหาภัยแล้ง เพื่อไม่ให้ต้นลำไยขาดน้ำซึ่งถือเป็นต้นทุนในการผลิตลำไย อันเนื่องมาจากน้ำถือเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญตั้งแต่กระบวนการเตรียมต้น แต่งกิ่ง ทำซ่อ ทำดอก และผลผลิตลำไยจนถึงเก็บเกี่ยว ดังนั้น หากลำไยขาดน้ำในช่วงใดช่วงหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อผลผลิตลำไย ในปีนั้น ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของชาวสวนลำไยที่ว่า

“ปัญหาในเรื่องต้นทุนการผลิต ปัญหาอีกอย่างของการผลิตก็คือ เรื่องของภัยแล้ง ปัญหาความแห้งแล้งก็นำไปสู่ปัญหาเรื่องน้ำเพราะลำไยนอกฤดูกาลเนี่ยยังงี้ก็ต้องใช้น้ำ”

ปัญหาภัยแล้งเป็นปัญหาใหญ่ที่เกษตรกรชาวสวนลำไยประสบมา เนื่องจากภาวะฝนทิ้งช่วงไปนาน จนทำให้น้ำคลองซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ และสระที่ขุดไว้ในสวนเริ่มพาดำแห้งขาดจากปัญหาภัยแล้ง ทำให้ต้นลำไยขาดน้ำจนต้นลำไยที่ปลูกไว้เริ่มทยอยใบแห้งทำการสลัดใบ และยืนต้นตาย จนชาวสวนลำไยบางส่วนเริ่มทิ้งสวนและจำใจยอมปล่อยให้ยืนต้นตาย เพราะคิดว่าจะไม่คุ้มค่าการลงทุน ซ้ำยังต้องซื้อน้ำจากรถบรรทุกทุกน้ำในราคาแพง ในขณะที่สระน้ำซึ่งขุดไว้ในสวนก็เริ่มแห้ง ส่งผลให้ต้นลำไยที่ปลูกไว้อายุกว่า 30 ปี ยืนต้นตาย ใบแห้ง ไม่ออกลูก เพราะไม่มีน้ำเข้าบำรุงต้น เกษตรกรบางส่วนจึงต้องแบกรับภาระการขาดทุนกว่า 1 ล้านบาท (ชญา นิต ชนะบุตร, สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2566)

ภัยแล้งส่งผลทำให้ต้นลำไยบางส่วนที่กำลังติดลูกเตรียมจะส่งออกแห้งตาย ต้องสูญเสียเงินสูญเสียรายได้ขาดทุนเป็นหนี้สินถึงกับเช่าหรดกันเลยทีเดียว ในบางปีหากมีสถานการณ์ภัยแล้งในพื้นที่อำเภอฮอดดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีความรุนแรง ยิ่งในช่วงผลไม้กำลังออกผลผลิต ชาวสวนช่วยตนเองจนจะไม่รอดจากอดคอกันตาย ถึงแม้เกษตรกรสวนลำไยจะพยายามดิ้นรนช่วยเหลือตนเองก่อนแล้ว แต่สุดท้ายก็ยื้อไม่ไหวเลยต้องปล่อยให้ตามสภาพเนื่องจากไม่มีเงินพอ ซึ่งในบางครั้งเกษตรกรสวนลำไยต้องร้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหวังแค่รักษาต้นลำไยไว้เท่านั้น เพราะหากปล่อยให้ต้นตายก็ต้องใช้เวลาอย่างน้อยอีก 4 ปี ในการปลูกและจะได้ผลผลิตรุ่นแรก ซึ่งตอนนั้นก็อาจจะทำอะไรเช่นกัน ซึ่งหากไม่มีน้ำมาให้ต้นลำไยจะต้องยืนต้นตาย ถ้าหากว่าลำไยขาดน้ำในช่วงใกล้เก็บเกี่ยวผลผลิตที่กำลังรอระบายผลผลิตออกสู่ตลาด ถ้าราคาลำไยในตลาดที่รับซื้ออันอยู่ราวๆ กิโลกรัมละ 32-35 บาท โดยประมาณ หากเป็นเช่นนั้นเกษตรกรจะสูญเสียเงินไปมากขนาดไหน และจะเจอกับภาวะการขาดทุนมากขนาดไหนและจังหวัดจะสูญเสียเงินเข้าจังหวัดมูลค่าอย่างน้อยนับพัน ๆ ล้านบาท ยิ่งเกษตรกรระดับกลางถึงล่างที่ไม่มีกำลังเพียงพอในการหาน้ำมาบำรุงต้นจะเอาเงินที่ไหนมาทำลำไยในปีถัดไป ในที่สุดก็ต้องขายที่ไป หรืออย่างเบาก็ปล่อยให้คนอื่นมาเช่า (วรวิมล เห็ดตุ้ม, สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2566)

จากวิกฤตภัยแล้งที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรชาวสวนลำไยของอำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี จนทำให้ลำไยที่กำลังจะได้เก็บเกี่ยวผลผลิตต้องยืนต้นตายในหลายพื้นที่ของทั้ง 2 อำเภอ ทำให้เกษตรกรหลายรายประสบกับภาวะเครียดจากการที่ลงทุนไปแล้ว แต่ไม่ได้รับผลผลิตเพราะขาดแหล่งน้ำดิบที่ไม่เพียงพอ เนื่องจากน้ำในคลองสาธารณะ หรือแหล่งน้ำอื่น ๆ แห้งขอด บางหมู่บ้านเดือดร้อนไม่มีแม้แต่้ำที่จะใช้อุปโภคบริโภคในพื้นที่ จนทำให้ต้นลำไยของชาวบ้านหลายสวนที่กำลังจะได้เก็บผลผลิตขาดน้ำจนทำให้ยืนต้นตายเสียหายเป็นจำนวนมาก ทำให้กับเกษตรกรชาวสวนบางส่วนที่ลงทุนทำสวนลำไยหมดเงินกว่าล้านบาท ซึ่งลำไยเป็นลูกและจะเก็บผลผลิตอยู่แล้วแต่ต้องมาประสบกับภัยแล้งน้ำในสระแห้ง ไม่มีน้ำรดลำไย จนต้องทนนั่งดูลำไยที่กำลังจะได้ขายตายไปเรื่อย ๆ จนจะหมดสวนอยู่แล้ว หันเงินจากแหล่งเงินต่าง ๆ ที่กู้ยืมมาทำสวนก็ต้องมาจ่ายทุกเดือน จนเกษตรกรบางรายต้องเจอกับภาวะเครียด อาจถึงขั้นฆ่าตัวตายจากผลผลิตที่เสียหายเพื่อภาระการเป็นหนี้จากเงินกู้

4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

ในการนำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีในกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยจะนำเสนอปัจจัยดังกล่าวใน 2 ระดับ คือ 1. ปัจจัยในเชิงปรากฏการณ์ ที่มีผลต่อความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยหลังจากนั้นจะวิเคราะห์เจาะลึกให้เห็นถึงปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ ก็คือ 2. ปัจจัยเชิงโครงสร้าง ที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไย

1. ปัจจัยเชิงปรากฏการณ์

ปัจจัยเชิงปรากฏการณ์ในที่นี้เป็นปัจจัยที่ปรากฏให้เห็นสำหรับคนทั่วไปว่ามีผลต่อความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เห็นในภาพรวมทั้งหมดที่สำคัญ 8 ประการคือ

- 1.1 การขาดแคลนแรงงาน
- 1.2 เงินลงทุน
- 1.3 ความรู้ด้านการผลิต
- 1.4 สภาพแวดล้อม
- 1.5 เทคโนโลยี
- 1.6 เงื่อนไขทางกฎหมาย
- 1.7 อายุของต้นลำไย
- 1.8 มาตรฐานการคัดเกรดลำไย
- 1.9 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

1.1 การขาดแคลนแรงงาน

แรงงาน มีความสำคัญกับการดำเนินธุรกิจเกษตรลำไยนอกฤดูเป็นอย่างมาก เนื่องจากความจำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมากในกระบวนการผลิตลำไยนอกฤดูภายใต้ขอบเขต

เวลาที่จำกัด ตั้งแต่การผลิตภายในสวนลำไย เช่น การแต่งกิ่งต้นหลังเก็บเกี่ยว การตัดแต่งซ่อลำไย การฉีดพ่นสารเคมี การเก็บผลผลิตลำไย จนถึงขั้นตอนการบรรจุเพื่อส่งออก การขาดแคลนแรงงานเก็บผลผลิตลำไยเพื่อส่งผลสด เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเติบโตธุรกิจรับซ่อลำไย ในการผลิตลำไยต้องพึ่งพาแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน ในการเก็บผลผลิตลำไยในแต่ละสวนจำเป็นต้องมีแรงงานที่เพียงพอต่อสวนที่จะเก็บ ถ้าเก็บไม่ทันจะทำให้ผลผลิตลำไยเสียหาย ยิ่งในช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตของเกษตรกรประสบปัญหาขาดภาวะขาดแคลนแรงงาน ไม่สามารถนำแรงงานต่างด้าวมาเข้ามาเก็บลำไยได้ ส่วนแรงงานคนไทยมีอัตราค่าแรงสูงขึ้นเฉลี่ยวันละ 500-700 บาท จึงทำให้เจ้าของสวนบางรายจำเป็นต้องปล่อยให้ลำไยแก่เน่าเสียคาต้น

ในอดีตแรงงานในภาคเกษตรกรรมของพื้นที่ชายแดนจังหวัดจันทบุรีเป็นแบบ “การเอาแรงกัน” ใช้แรงงานในครอบครัวเครือญาติ หรือการจ้างแรงงานในชุมชน ต่อมาเมื่อมีการเปิดจุดผ่านแดนถาวรและตลาดการค้าชายแดนและการเข้ามาของลำไยนอกฤดู และนโยบายของรัฐที่อนุญาตให้แรงงานชาวกัมพูชาเข้ามาทำงานในพื้นที่ชายแดนง่ายขึ้น ทำให้รูปแบบการใช้แรงงานเปลี่ยนเป็นแรงงานข้ามแดนชาวกัมพูชาเป็นหลัก ทั้งในภาคเกษตรกรรมและภายในร้านรับซ่อผลผลิตลำไย นโยบายของรัฐที่อนุญาตให้แรงงานชาวกัมพูชาเข้ามาทำงานในเขตอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับชายแดนไทย-กัมพูชา โดยมีด่านผ่านแดนถาวรจำนวน 2 แห่ง ที่เป็นเส้นทางหลักในการผ่านพิธีการเข้ามาทำงานในประเทศไทยของแรงงานชาวกัมพูชา จากเดิมการข้ามแดนไม่จำเป็นต้องผ่านพิธีการของรัฐเช่นในปัจจุบัน สามารถข้ามแดนตามจุดผ่อนปรนที่กระจายอยู่ในพื้นที่ เมื่อรัฐออกกฎระเบียบให้การข้ามแดนอย่างถูกกฎหมายสามารถทำได้เฉพาะด่านผ่านแดนถาวรแรงงานข้ามแดนจึงใช้เส้นทางนี้เป็นหลักแทน ซึ่งรัฐอนุญาตให้แรงงานข้ามแดนที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ชายแดนแห่งนี้สามารถเข้ามาอยู่ในประเทศไทยโดยใช้เพียงหนังสือผ่านแดน (Border Pass) ทุก ๆ 7 วันนายจ้างจะต้องนำแรงงานจ้างประจำมารายงานตัวเพื่อต่ออายุการอยู่ในประเทศไทย และทุก ๆ 14 วัน เกษตรกรที่เป็นนายจ้างต้องไปขอใบรับรองจากผู้ใหญ่บ้านมาต่ออายุด้วย หรือที่เรียกกันว่า “ต่อบัตร” ด่านข้ามแดนถาวรจึงกลายเป็นจุดรับ-ส่ง และต่อใบอนุญาตของแรงงานข้ามชาติ ในทุก ๆ เช้าด่านข้ามแดนจึงมีแรงงานข้ามแดนจำนวนมาก ออกมารอขายแรงงานรายวัน และแรงงานประจำที่นายจ้างพามา “ต่อบัตร” แรงงาน (ฉัตรชัย ทองคำ, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2566)

เมื่อก่อนแรงงานในการเก็บเกี่ยวและในโรงคัดบรรจุลำไยของภาคตะวันออกส่วนใหญ่เป็นแรงงานคนไทยเกือบทั้งหมด ประมาณร้อยละ 90 ส่วนที่เหลือเป็นแรงงานต่างด้าวจากพม่า และกัมพูชา ในปัจจุบันโครงสร้างแรงงานในธุรกิจลำไยได้เปลี่ยนแปลงไป โดยภาคตะวันออกแรงงานที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวเกือบทั้งหมดเป็นแรงงานต่างด้าวจากกัมพูชา และแรงงานในโรงคัดบรรจุส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าวประมาณร้อยละ 90 และแรงงานไทยประมาณร้อยละ 10 โดยปกติจะเกิดปัญหาขาดแคลนแรงงานต่างด้าวในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงเทศกาลสงกรานต์แรงงานต่างด้าวจะเดินทางกลับประเทศและโดยเฉพาะในช่วงที่เก็บเกี่ยวผลผลิตของชาวสวนลำไย ซึ่งมีการขาดแคลนแรงงานในช่วงนี้ ไม่มีแรงงานและแรงงานไม่พอในการเข้ามาเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไยของล้งให้กับชาวสวน ทำให้ไม่มีแรงงานเข้ามาเก็บหรือเก็บไม่ทันจึงเป็นเหตุให้ทำให้ผลผลิตเสียหายขายไม่ได้ราคานำมาซึ่งการขาดทุน การขาดแคลนแรงงานมักเกิดขึ้นตรงกับช่วงที่ผลผลิตลำไยของ

อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ออกสู่ตลาด โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2563-2564 มีความต้องการแรงงานที่รับเพิ่มในการผลิตลำไยทั้งสิ้น 34,000 คน แบ่งเป็นแรงงานสำหรับเก็บเกี่ยวจำนวน 20,000 คน แรงงานในสวนจำนวน 14,000 คน แรงงานไม่สามารถเข้ามาได้จากการปิดด่านชายแดนไทยกัมพูชาเนื่องจากปัญหาสถานการณ์โควิด-19 นำแรงงานต่างชาติเข้ามาไม่ได้ ไม่มีแรงงาน ลังก็ไม่สามารไปเก็บลำไยให้ชาวสวนได้ตามเวลาที่กำหนด ซึ่งส่งผลกระทบต่อและสร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อระบบการผลิตลำไย กระทบต่อเกษตรกรจนส่งผลให้การผลิตลำไยในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ล้มละลายจนไม่อาจฟื้นฟูลูกขึ้นมาใหม่ จากที่ขายกิโลกรัมละ 35 บาท เหลือกิโลกรัมละ 5 บาท ในขณะที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้นทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นค่าแรง ราคาน้ำมัน และราคาปุ๋ยยาที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ เมื่อเจอปัญหาทำให้ชาวสวนลำไยต้องแบกรับภาระต้นทุนและค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ราคาลำไยต่ำสวนทางกับต้นทุนที่สูงขึ้น จนบางรายแบกรับไม่ไหว และส่งผลให้โรงคัดบรรจุลำไย ขาดแคลนแรงงาน และมีการแข่งขันกันขึ้นค่าจ้างแรงงานรวมทั้งมีปัญหาในการจัดการผลผลิตลำไยเพื่อการส่งออกด้วย (รัฐวิทย์ ตั้งเกียรติเพชร, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2566)

ชาวสวนลำไยขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวในช่วงที่ผลผลิตลำไยออกสู่ตลาดมาก เช่น ช่วงตรุษจีน ซึ่งเป็นช่วงที่มีความต้องการบริโภคลำไยจากตลาดจีนสูง ดังนั้น จึงต้องอาศัยแรงงานต่างด้าวจากประเทศกัมพูชา เนื่องจากมีอาณาเขตติดต่อกับชายแดนไทยและแรงงานกัมพูชาสามารถเดินทางไปกลับได้รวมทั้งมีต้นทุนค่าแรงงานต่ำ อย่างไรก็ตาม ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการตัดแต่งกิ่งต้นลำไยและเก็บเกี่ยวผลผลิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศกัมพูชามากขึ้น แรงงานกัมพูชาจึงมีแนวโน้มในการกลับไปทำงานในประเทศตนเองมากขึ้น (รัชณี ชื่นเอี่ยม, สัมภาษณ์ 28 เมษายน 2566)

การขาดแคลนแรงงานในลัง เนื่องจากแรงงานหันไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรมมากขึ้นซึ่งได้รับค่าตอบแทนสูงกว่า ทำให้ต้องใช้แรงงานต่างด้าวเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ ในช่วงที่มีผลผลิตออกสู่ตลาดมากทำให้แรงงานมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม ซึ่งเป็นช่วงที่ผลผลิตของภาคตะวันออกออกสู่ตลาดมาก ทำให้เกิดการแย่งแรงงาน และขึ้นค่าแรงงาน และแรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่จะกลับประเทศหรือกลับบ้านช่วงเทศกาลสงกรานต์ทำให้ช่วงเดือนเมษายนเกิดการขาดแคลนแรงงานประมาณ 1 เดือน (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562)

1.2 เงินลงทุน

กระบวนการผลิตลำไยสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด คือ เงินลงทุน การลงทุนในการทำสวนลำไยต้องมีแหล่งน้ำที่เพียงพอ ถ้าไม่มีก็ต้องไปหาทุนมาขุดสระ เจาะบาดาล ทุนในการซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เดินท่อน้ำใส่สปริงเกอร์ ทุนในการจ้างแรงงาน ทุนซื้อต้นพันธุ์ ทุนซื้อเครื่องจักร ทุนซื้อสารเคมี ปุ๋ย ยา ฮอร์โมน สารราด ในการลงทุนการผลิตลำไยต่อต้น โดยในครั้งแรกจะต้องลงทุนต้นกล้าลำไย ซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ 30 บาท หลังจากนั้นประมาณสามปีจึงลงทุนอีกครั้ง ในการที่จะให้ผลผลิตซึ่งจะวางระบบน้ำมีค่าใช้จ่ายอยู่ราว ๆ 100 บาทต่อต้น (ในกรณีต้นลำไยที่มีอายุ 3-10 ปี) และ 150-200 บาทต่อต้น (ในกรณีที่ต้นลำไยมีอายุ 10-20 ปี) ต้นลำไยที่มีอายุมากย่อมจะมีต้นทุนในการผลิตสูงตามอายุของต้นลำไย ส่วนผลผลิตต่อต้นหากเป็นต้นขนาด 3-10 ปี จะให้ผลผลิตต่อต้นอยู่ที่ 200 กิโลกรัม ต้นขนาด 10-20 ปี จะให้ผลผลิตอยู่ที่ 500 กิโลกรัมต่อต้น ซึ่งเกษตรกรจะได้กำไรต่อต้น

โดยยังไม่คิดค่าแรงในการดูแลลำไยของตัวเกษตรกรประมาณ 7,500-18,800 บาทต่อต้น ทุนที่เป็นปัจจัยการผลิต ได้แก่ ทุนของเกษตรกร ทุนจากสถาบันการเงินทุนจากคลัง (สมพงษ์ สุขเกษม, สัมภาษณ์ 17 กันยายน 2566)

ทุนของเกษตรกร สำหรับเกษตรกรในกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีฐานะทางการเงินที่ดีพอ มีฐานะอยู่บ้าง จึงพอมีทุนในการลงทุนทำลำไย ใช้ทุนของตนเอง ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรสวนรายใหญ่ เกษตรกรกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะสามารถต่อรองราคากับคลังได้และขายได้ในราคาที่สูง

ทุนจากสถาบันการเงิน เกษตรกรในกลุ่มนี้ต้องการที่จะทำการผลิตลำไยโดยไม่ต้องผูกมัดกับคลังโดยการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า จึงไปพึ่งพาสถาบันการเงินของรัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ขอกู้ยืมเพื่อจะนำเงินมาลงทุนทำการผลิตลำไย โดยการเอาเอกสารที่ดินไว้เป็นหลักประกัน และสถาบันการเงินอื่น เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียน และกลุ่มสัจจะ เป็นสถาบันการเงินที่ระดมเงินออมเพื่อใช้สำหรับเป็นทุนที่ให้บริการสมาชิกในรูปแบบของสินเชื่อโดยคิดอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสม เกษตรกรที่เป็นสมาชิกก็สามารถไปทำเรื่องขอกู้ยืมเงินออกมาลงได้ เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตขายได้เงินแล้วค่อยนำเงินมาใช้คืน หรือตัดยอดเงินกู้ (เนื้อทิพย์ เปรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2566)

ทุนจากพ่อค้าขายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น พ่อค้าขายปุ๋ยเคมี พ่อค้าขายสารวัตรอันตรายทางการเกษตร (จำพวกยาฆ่าแมลง สารโซเดียมคอปเรต โพรแตสเซียมคอปเรต หรือที่เกษตรกรเรียกว่า สารราด) พ่อค้าต้นกล้าลำไย โดยนายทุนกลุ่มนี้จะทำหน้าที่เป็นนายทุนให้เกษตรกรกู้ยืมเงิน เกษตรกรสามารถมาสำรองปุ๋ย ยาต่าง ๆ ไปใช้ก่อนได้ โดยไม่คิดดอกเบี้ย แต่มีข้อแม้ว่าเกษตรกรต้องนำผลผลิตมาขายให้กับตนเท่านั้น จะเป็นการตกลงด้วยวาจา โดยไม่มีการเซ็นสัญญา และราคาที่รับซื้อนั้นจะมีราคาต่ำกว่าราคาทั่วไป โดยนายทุนจะเป็นผู้กำหนดราคาฝ่ายเดียว เช่น นาย ก เป็นเกษตรกรลำไยในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เมื่อถึงฤดูทำการผลิตลำไยไม่มีทุนสำรองในการที่จะไปซื้อปุ๋ยและสารราดลำไย จึงเข้าไปติดต่อเพื่อขออนำสารราดลำไย ปุ๋ย ยา และเคมีภัณฑ์ต่าง ๆ ไปใช้ก่อนได้ โดยไม่คิดดอกเบี้ย เมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยว นาย ก ต้องนำลำไยของตนมาขายให้กับคลังที่ตนไปนำปุ๋ย ยาและสารราด เคมีภัณฑ์มา (มาริสา วารี, สัมภาษณ์ 28 มิถุนายน 2566)

ทุนจากคลังรับซื้อลำไย คือ เกษตรกรที่ไม่มีเงินทุนแต่มีต้นลำไย โดยการทำสัญญาซื้อล่วงหน้าก่อนฤดูการผลิต หรือที่เรียกว่า “ซื้อขายใบ” ซึ่งเกษตรกรที่ไม่มีเงินทุนสามารถรับเงินมัดจำไปเป็นทุนในการผลิตลำไยโดยคลังไม่คิดดอกเบี้ย โดยระหว่างการปลูกนั้นทางคลังจะส่งคนมาคอยติดตามผลผลิตเป็นระยะ ๆ เมื่อถึงเวลาที่เก็บผลผลิตได้คลังจะส่งคนงานมาเก็บผลผลิต แล้วคลังจะหักเงินมัดจำล่วงหน้าที่ได้ให้เกษตรกรไว้ออกจากรายได้ที่เกษตรกรขายได้ หากเกษตรกรไม่ทำตามสัญญาหรือไม่สามารถผลิตลำไยในปีการผลิตนั้นสำเร็จ เกษตรกรจะต้องผลิตลำไยขายให้กับคลังในปีถัดไปจนกว่าจะใช้เงินมัดจำไว้หมด และบางคลังให้เกษตรกรนำ ปุ๋ย ยา เคมีภัณฑ์จากคลังไปใช้ก่อน อาจมีนักวิชาการเกษตรจากคลังเข้าไปดูแล และแนะนำการดูแลลำไยให้กับเกษตรกรด้วย เมื่อขายผลผลิตแล้ว จึงค่อยนำเงินมาจ่าย โดยทางคลังจะหักเงินที่ขายลำไยออก (ขวัญชัย ยิ้มร่า, สัมภาษณ์ 25 มีนาคม 2566)

1.3 ความรู้ด้านการผลิต

การเป็นเกษตรกรมีอาชีพที่ทำการผลิตลำไยนอกฤดูแบบเข้มข้นให้ประสบความสำเร็จ ลำไยออกผลผลิตที่มีคุณภาพตามที่คลังและตลาดข้ามแดนต้องการ ซึ่งไม่ใช่ใคร ๆ

จะสามารถผลิตได้ เกษตรกรต้องผ่านกระบวนการสร้าง “ความเป็นมืออาชีพ” โดยทำเปลี่ยนแปลงการผลิตด้วยการปรับสร้าง/รักษาความรู้ในการผลิตลำไยนอกฤดู ความรู้ในการผลิตของเกษตรกรถูกสะสม/รักษา สร้างขึ้นใหม่ ภายใต้ความรู้ของร้านยา รัฐและการเรียนรู้ของเกษตรกร

ความรู้จากร้านขายเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร การผลิตลำไยนอกฤดูเป็นความพยายามทำให้ผิดจากธรรมชาติและมีใช้แค่ปลูกให้ออกผลผลิต แต่ต้องดูแลให้มีคุณภาพตามที่ตลาดต้องการ เช่น ขนาดผลใหญ่ เนื้อกรอบ มีรสชาติหวาน เปลือกสีทองสวย เป็นต้น กระบวนการทำให้ลำไยผิดไปจากธรรมชาตินี้ มีลำดับขั้นตอนในการผลิตที่ต้องใช้เคมีภัณฑ์ ทางการเกษตรเกือบทุกขั้นตอนในการผลิต ร้านขายยาเคมีภัณฑ์เกษตรกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรผลิตลำไยนอกฤดูเพื่อการส่งออกประสบความสำเร็จ ที่มีบทบาทในการให้คำแนะนำการผลิต การใช้ปุ๋ย ยาสารเคมี ในแต่ละช่วงแต่ละขั้นตอนในกระบวนการการผลิต ในช่วงแรกของการเริ่มผลิตลำไยมีการ “หวงสูตร” การทำลำไยนอกฤดูกลางระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง รวมทั้งเกษตรกรไม่กล้าแนะนำวิธีการของตนเองเพราะกลัวว่าเกษตรกรคนอื่นจะนำไปใช้ผลิตไม่สำเร็จ ดังคำบอกเล่าของนางภูที่ผลิตลำไยประสบความสำเร็จแต่ไม่กล้าแนะนำเกษตรกรคนอื่นนอกจากพูดคุยกับเพื่อนที่สนิทกัน เพราะกลัวว่าบอกวิธีการไปแล้วจะไม่สามารถผลิตได้เหมือนกับตน อาจจะมาตำว่าตนได้ (มาลัย เฟิงนรินทร์, สัมภาษณ์ 22 มิถุนายน 2566)

การเรียนรู้การผลิตลำไยนอกฤดูของเกษตรกรชาวสวนลำไย อำเภอเสวยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ส่วนมากเริ่มจากการแนะนำของร้านขายเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร ที่เป็นที่ปรึกษา แนะนำการใช้สารเคมีบำรุง เร่งให้เติบโต กำจัดแมลงโรคพืชต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มการผลิตจนถึงการเก็บผลผลิต วิวัฒนาการของเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรที่ปรับเปลี่ยนตลอดเวลาทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องมาขอคำแนะนำจากร้านขายเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น ในอดีตยังไม่มีการผลิตสารเคมีที่ใช้ในการผลิตลำไยนอกฤดูมากนักใช้เพียงสารโพแทสเซียมคลอไรด์ผสมน้ำราดโคนต้นลำไย ก็สามารถผลิตสำเร็จ แต่เมื่อการผลิตลำไยกลายเป็นการผลิตแบบเข้มข้น เกษตรกรต้องผลิตให้มี “คุณภาพ” ตามการควบคุมของทุนต่างชาติต้องใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้น ร้านยาจึงกลายเป็นที่พึ่งของเกษตรกร บริษัทขายเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรยังมีการส่งตัวแทนมาแนะนำเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรต่าง ๆ ของตนด้วยการจัดอบรมให้เกษตรกร หรือมีใบแนะนำสินค้ามาให้ไว้กับร้านขายเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร (หนูพูน เรือนฤทธิ์, สัมภาษณ์ 24 มกราคม 2566)

การเรียนรู้การผลิตลำไยนอกฤดูให้มีคุณภาพตามที่สั่งต้องการจากการแนะนำจากร้านขายเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร แม้ว่าจะมีการสอบถาม เรียนรู้การผลิตจากญาติของตนแล้วก็ตาม แต่บางปัญหาของการผลิตก็ไม่สามารถแก้ไขได้ อาจมีโรคพืชชนิดใหม่เกิดขึ้น จึงต้องมาขอคำแนะนำ การเลือกใช้ยาสารเคมีภัณฑ์ที่ถูกผลิตขึ้นมาใหม่ มีคุณสมบัติแก้อาการโรคพืชต่าง ๆ แตกต่างกันไปจากร้านขายเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรที่เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของบริษัทเคมีภัณฑ์ร้านขายเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร

ร้านขายยาเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรจึงเป็นแหล่งกระจายอำนาจของทุนข้ามชาติ ความรู้ในการทำเกษตรกรรมถูกตีกรอบภายใต้อำนาจของทุนต่างชาติ นอกจากต้องผลิตตามความต้องการของทุนต่างชาติแล้ว เกษตรกรยังต้องใช้สินค้าเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรของทุนข้ามชาติด้วย

เพราะเคมีภัณฑ์ที่ใช้ในการผลิตส่วนมากผลิตมาจากทุนต่างชาติ อำนาจความรู้ของทุนข้ามชาติจึงมาควบคุมการผลิตของเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดู

เกษตรกรเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก แม้ว่าเกษตรกรจะเรียนรู้ตามคำแนะนำของร้านขายผลิตเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร แต่เกษตรกรสามารถพิจารณาถึงชนิดของสารเคมีที่จะนำมาใช้ในการจัดการผลิตจากการลองผิดลองถูกของตนเอง โดยไม่จำเป็นจะต้องเลือกซื้อตามคำแนะนำของร้านค้าขายเคมีภัณฑ์และคำโฆษณาของผลิตภัณฑ์เคมีที่ผลิตออกมาใหม่มากขึ้นทุกวัน แต่เกษตรกรจะเลือกใช้สารเคมี ปุ๋ย ยา ตามที่เคยทำมาแล้วประสบความสำเร็จจากการผลผลิตลำไยของปีที่ผ่านมา ซึ่งจะช่วยในการควบคุมต้นทุนการผลิตของตนเองได้ (จินตนาภรณ์ พันธุ์สุข, สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2566)

ความรู้จากรัฐ รัฐบาลักต้นสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกลำไยในพื้นที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน โดยสำนักงานเกษตรอำเภอเป็นตัวแทนของรัฐในการจัดการให้ความรู้ในกระบวนการผลิตมีการเชิญวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมาจัดอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร เกษตรกรที่เริ่มทำการผลิตลำไยนอกฤดูบางส่วนก็นำความรู้จากการอบรมไปใช้ในการผลิต แต่การเรียนรู้จากรัฐนั้นไม่เป็นที่นิยมมากนัก เกษตรกรส่วนมากคิดเห็นว่าความรู้ที่รัฐมาจัดอบรมให้ นั้นไม่สามารถนำมาใช้ได้ทั้งหมด ทั้งยังไม่ทันต่อปัญหาโรคพืช ศัตรูพืช ที่เปลี่ยนแปลงตลอด หรือเป็นความรู้ที่อยู่ในตำราไม่ทันกับปัญหาใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในการผลิต จึงไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการผลิตได้

การเรียนรู้ด้วยตนเอง เกษตรกรส่วนใหญ่คิดเห็นว่า ความรู้จากร้านยาและจากหน่วยงานของรัฐไม่สามารถนำมาใช้ผลิตได้ทั้งหมด การเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเองจะสามารถทำให้การผลิตประสบความสำเร็จมากกว่า เนื่องจากเกษตรกรชาวสวนลำไยมีการสะสมความรู้ สร้าง/รักษาความรู้เพื่อให้ดำเนินการผลิตลำไยสำเร็จผ่านการสอบถามจากเพื่อนเกษตรกร การค้นหาผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ทดลองทำ สังเกตแล้วจดบันทึกการผลิตของตน นำมาปฏิบัติจริงจนกลายเป็นประสบการณ์ของตนเอง นอกจากนี้ เกษตรกรยังรู้จักประยุกต์องค์ความรู้ในการพึ่งพิงธรรมชาติด้วยวิธีการผสมเกสรดอกลำไยด้วยการใช้ผึ้งซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลจากศูนย์เลี้ยงผึ้ง

1.4 สภาพแวดล้อม

สภาพภูมิอากาศ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของลำไย โดยทั่วไปลำไยต้องการอากาศค่อนข้างเย็น อุณหภูมิที่ลำไยสามารถเจริญเติบโตได้ดีอยู่ระหว่าง 4-30 องศาเซลเซียส และต้องการอุณหภูมิต่ำ 10-22 องศาเซลเซียสในช่วงฤดูหนาวเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม เพื่อสร้างตาดอก ซึ่งในปีที่มีอากาศเย็นระยะเวลาโดยไม่มีอากาศอุ่นแทรก ลำไยจะออกดอกติดผลดี แต่ถ้ามีอุณหภูมิไม่ต่ำพอต้นลำไยจะออกดอกน้อยหรือไม่ออกดอก

สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง คือมีสภาพอากาศที่แปรปรวน หนาว ๆ ร้อน ๆ จะทำให้ลำไยไม่ติดดอก ไม่ออกผลผลิต หรือลำไยติดดอก ออกผลแต่ผลไม่โต และผลแตก รวมทั้งไม่ได้ราคาตามต้องการ ถ้าอากาศแห้งแล้งเกินไปจะทำให้ลำไยขาดน้ำ เมื่อดอกขาดน้ำจะทำให้ต้นลำไยไม่สมบูรณ์ การสะสมอาหารไม่ค่อยได้ รากของต้นลำไยไม่เดินหรือรากไม่เดินการหาอาหารก็ไม่ได้ จะมีผลต่อการติดดอก เมื่อดอกติดดอกออกผล ลำไยก็จะลูกไม่โตเป็นลำไยลูกหินขายไม่ได้ราคา หรืออาจจะไม่มีลิ้นห้อยเลย หรือถ้าอากาศแห้งแล้งมาก ๆ ก็อาจจะทำให้ต้นลำไยตายยืนต้น ต้องมาเสียเวลาเสียเงินลงทุนในการปลูกใหม่ ถ้าอากาศเย็นไปจะมีผลต่อการออกดอกจะควบคุมการออกดอกไม่ได้เต็มที่

จึงทำให้มีผลต่อหลาย ๆ อย่างอากาศเย็นทำให้มีน้ำค้างเยอะทำให้ลำไยลูกกลมผิวเหมือนคางคกเกิด เพี้ยแป้งขายไม่ได้ราคาหรือล้งไม่รับซื้อเลย ถ้าฝนตกชุกจะทำให้ไนโตรเจนมากทำให้ลำไยออกใบ มากกว่าการมีดอก ถ้ามีฝนชุกจะทำให้มีเชื้อราในดอก ทำให้ดอกหลุดร่วง โอกาสการติดลูกมีน้อย จะต้องมีการเตรียมต้นในระยะเวลาหนึ่ง ในช่วงติดลูกถ้ามีอากาศแปรปรวนปลายฝนต้นหนาว มีหมอก เยอะทำให้เกิดเชื้อราได้ง่าย เกิดที่อับ ผลจะเกิดการแตกได้และร่วงหล่นได้ง่าย ทำให้ลำไยขาดคุณภาพ ขายไม่ได้ราคา (วารุณี กล่อมจิตร, สัมภาษณ์ 5 พฤษภาคม 2566)

แสง การเจริญเติบโตของลำไยจำเป็นต้องได้รับแสงอย่างเพียงพอ ดังนั้นการปลูก ลำไยจึงควรปลูกในที่โล่ง ในสภาพพื้นที่ที่มีปริมาณแสงน้อยซึ่งอาจเกิดจากการบังแสงของเมฆหรือเกิด ฝนตกติดต่อกันหลายวัน มักทำให้ต้นลำไยชะงักการเจริญเติบโต ส่วนในสภาพแสงที่มีความเข้มสูง มักเกิดปัญหาทำให้ผิวของผลลำไยเป็นสีน้ำตาลเข้ม ลูกลำไยชี้หัวลิงจำหน่ายได้ไม่ได้อาณา

ปริมาณน้ำฝนและความชื้นสัมพัทธ์ แหล่งปลูกลำไยควรมีปริมาณน้ำฝนอยู่ในช่วง ประมาณ 100-200 มิลลิเมตรต่อปี และควรมีการกระจายของฝนประมาณ 100-50 วันต่อปี ในแหล่ง ปลูกที่มีปริมาณฝนตกน้อย ปริมาณน้ำฝนก็มีผลต่อการทำลำไยคือถ้าถ้าฝนตกชุกจะทำให้ไนโตรเจน มากทำให้ลำไยออกใบมากกว่าการมีดอก ต้นลำไยจะตอบสนองต่อสารโพแทสเซียมคลอไรด์ไม่ดี จะทำให้มีเชื้อราในดอก ทำให้ดอกหลุดร่วง โอกาสการติดลูกมีน้อย จะต้องมีการเตรียมต้นใน ระยะเวลาหนึ่ง ในช่วงติดลูก

แหล่งน้ำ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งถือเป็นปัจจัยหลักในการทำการเกษตร มีผลต่อ ความสมบูรณ์ของต้น ไม่ว่าในช่วงต่าง ๆ ในการทำลำไย เริ่มตั้งแต่การเตรียมต้น การทำความเข้าใจ ให้กับต้น การทำดอก การทำลูก รวมถึงการเก็บเกี่ยวด้วย เกษตรกรที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกับคลองส่งน้ำ และอ่างเก็บน้ำจึงมีโอกาสผลิตลำไยนอกฤดูได้สำเร็จง่ายกว่าเพราะจะเลือกช่วงเวลาการผลิต ตามที่เราต้องการ ไม่ต้องพึ่งพาน้ำฝนตามธรรมชาติ การผลิตลำไยนอกฤดูให้สำเร็จนั้นถือเป็นอีกหนึ่ง ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการทำการเกษตร เกษตรกรจึงมีความพยายามเข้าถึงแหล่งน้ำในการผลิต ลำไยนอกฤดู น้ำถือเป็นหัวใจหลักของการผลิตทางการเกษตรทุกชนิด น้ำจึงกลายเป็นเรื่องสำคัญที่ สัมพันธ์กับรายได้ที่จะได้รับจากผลผลิตลำไย น้ำจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญในพื้นที่ แม้ว่าพื้นที่ อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จะมีแหล่งน้ำลำห้วย ลำคลองตามธรรมชาติจำนวนหลาย แห่งรวมทั้งมีอ่างเก็บน้ำ แต่ปัญหาระยะแล้งทำให้ไม่เพียงพอในการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะในช่วง ปี พ.ศ. 2557-2559 ที่ภัยแล้งส่งผลกระทบต่อขยายตัวการผลิตลำไยนอกฤดูอย่างมาก การจัดการน้ำที่ เคยเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลกลับเป็นปัญหาใหญ่ เมื่อทุกคนต่างต้องการน้ำในการผลิตลำไย การขาด แคลนน้ำในการผลิตส่งผลกระทบต่อพัฒนาหารทรัพยากรน้ำให้เพียงพอกับการเกษตรกรรม รวมทั้งส่งผล ต่อการจัดระเบียบการใช้ของน้ำของรัฐและเกษตรกรในพื้นที่แบบใหม่นี้ ดังเช่น ครั้งหนึ่งเคยมีกรณีแย่งชิง น้ำเพื่อผลิตลำไยระหว่างเกษตรกรเหนืออ่างเก็บน้ำกับเกษตรกรใต้อ่างเก็บน้ำ ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐที่เคย ถือกุมแจเปิด-ปิดประตูอ่างเก็บน้ำถูกมองว่าไม่สามารถจัดการน้ำได้ และมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ด้วยกันเองมาควบคุมการเปิด-ปิดประตูน้ำเพื่อลดปัญหาข้อพิพาทการแย่งชิงน้ำ และในปี พ.ศ. 2560 ยังมีการรวมกลุ่มตั้งกลุ่มดูแลน้ำและสร้างกฎระเบียบควบคุมการใช้น้ำเพื่อลดข้อพิพาทระหว่าง เกษตรกรด้วยกัน หลังเปิดเส้นทางคลองส่งน้ำเส้นทางเพิ่มเติม โดยหัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มประชุม กำหนดระยะเวลาการเปิด-ปิดประตูน้ำ (กัลยากร บุญอ่ำ, สัมภาษณ์ 17 มีนาคม 2566)

การแย่งชิงทรัพยากรน้ำและอำนาจในการจัดการน้ำ การควบคุมปัจจัยการผลิต เกษตรกรมีอำนาจในการคิดตัดสินใจเลือกที่เข้าถึงปัจจัยการผลิตด้วยวิธีการแย่งชิงทรัพยากรน้ำและจัดการควบคุมปัจจัยการผลิตให้เหมาะสมกับการผลิตลำไยนอกฤดู ซึ่งใช้ทรัพยากรการผลิตมากกว่า การผลิตพืชไร่นาในอดีตที่เน้นการผลิตตามธรรมชาติ น้ำถือว่าเป็นปัจจัยการผลิตลำไยนอกฤดูที่สำคัญนอกจากที่ดินแล้ว น้ำ ซึ่งนับว่าเป็น “หัวใจหลัก” ของการผลิตลำไยนอกฤดู

การผลิตลำไยนอกฤดูเกษตรกรจำเป็นต้องเลือกจัดการแบ่งส่วนที่ดินการแบ่งพื้นที่ ออกเป็นพืชที่ปลูกลำไยและพื้นที่ขุดสระเพื่อการกักเก็บน้ำ เพราะปริมาณและอายุของต้นลำไย สัมพันธ์กับความต้องการใช้น้ำในการผลิตลำไยนอกฤดูมาก เกษตรกรจำเป็นต้องสร้างสระเก็บกักน้ำ ขุดเจาะบ่อบาดาลเพื่อรองรับการผลิตลำไยนอกฤดู ถ้าหากมีน้ำไม่เพียงพอที่จะทำการผลิตลำไยนอก ฤดูก็ไม่สำเร็จ รวมทั้งจะมีการตรวจสอบแหล่งน้ำก่อนจะเซ็นสัญญาซื้อขายลำไย การเริ่มต้นของการ ผลิตลำไยจึงต้องมีการจัดสรรพื้นที่ส่วนหนึ่งเพื่อสร้างแหล่งน้ำเพื่อการผลิตลำไยนอกฤดู การแย่งชิง ทรัพยากรน้ำ เกษตรกรจำเป็นต้องพยายามเข้าถึงปัจจัยการผลิตอย่างน้ำเพื่อทำการผลิตลำไยนอกฤดู ให้สำเร็จ เกษตรกรที่มีที่ดินทำเกษตรกรรมติดหรือใกล้เคียงกับแหล่งน้ำตามธรรมชาติเกษตรกรสวน ลำไยจึงเลือกที่จะต่อท่อสูบน้ำจากลำคลองมาเก็บไว้ในสระน้ำที่อยู่ในที่ดินของตนที่ตนได้ทำการขุด สระไว้ในบริเวณข้างสวนที่ติดกับลำคลองเพื่อสูบน้ำมาเก็บกักไว้ในใช้ทำการผลิตลำไย โดยเฉพาะใน ฤดูแล้งเกษตรกรทุกคนทุกสวนต่างต้องการน้ำในการผลิตลำไยนอกฤดูเช่นกัน เกษตรกรจำเป็นต้องสูบ น้ำมาเก็บไว้ก่อนในหน้าแล้งเพื่อรองรับกับการผลิตลำไยนอกฤดู

การแย่งชิงเพื่อให้สามารถเข้าถึงน้ำในการผลิตลำไย เกษตรกรที่อยู่ห่างจากคลอง สาธารณะต้องยอมลงทุนเป็นจำนวนมาก เพื่อต่อท่อยาวเกือบสิบกิโลเมตรเพื่อดึงน้ำจากคลองมาเก็บ ไว้ในสระของตน แม้จะต้องจ่ายเงินไปหลายแสนบาท ส่วนเกษตรกรสวนลำไยที่อยู่ใกล้กับคลองก็ขุด วางท่อสูบน้ำจากคลองมาเก็บไว้ที่สระของตนเช่นกัน และต้องลงมิเตอร์ไฟฟ้าใหม่เพื่อสูบน้ำขึ้นมาใช้ เสียค่าใช้จ่ายสูงถึงสามแสนบาท ซึ่งเกษตรกรที่มีสวนลำไยที่ห่างไกลจากคลองก็จะมีการจัดการน้ำ แบบนี้เช่นกัน ทำให้บริเวณริมลำคลองมีเครื่องสูบน้ำ มิเตอร์ไฟที่ใช้สำหรับเครื่องสูบน้ำไฟฟ้าอยู่ จำนวนมาก

เกษตรกรบางรายได้หยิบฉวยโอกาสจากโครงการพัฒนาแหล่งเก็บน้ำในพื้นที่ใน อดีตที่รัฐพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและแก้ปัญหาภัยแล้งในปี พ.ศ. 2535 ตามคำเรียกร้องของ เกษตรกรด้วยการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำในปี พ.ศ. 2542 ต่อมามีการก่อสร้างระบบส่งน้ำเพิ่มเติมอีก สามสายทำให้เกษตรกรที่อยู่เหนืออ่างเก็บน้ำและที่อยู่บริเวณเส้นทางระบบส่งน้ำสามารถใช้ประโยชน์ สูบน้ำมากักเก็บไว้ผลิตลำไยโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาน้ำตามธรรมชาติ ส่วนเกษตรกรที่มีพื้นที่ใกล้เคียง กับคลองส่งน้ำและอ่างเก็บน้ำมีโอกาสผลิตลำไยนอกฤดูกาลได้ง่ายขึ้น เพราะไม่ต้องพึ่งพาน้ำฝนตาม ธรรมชาติ น้ำเป็นปัจจัยที่ทำให้การผลิตลำไยนอกฤดูการเติบโต สร้างเศรษฐกิจในครัวเรือนของ เกษตรกรชาวสวนลำไยให้ดีขึ้นอย่างเป็นกอบเป็นกำให้ลืมตาอ้าปากได้ บ้านที่ไม่เคยถือเงินหลักแสน หลักล้านมีโอกาสได้ถือเงินจำนวนมากจากการผลิตลำไย การเข้าถึงน้ำในการผลิตจึงกลายเป็นเรื่อง สำคัญที่สัมพันธ์กับรายได้ที่จะได้รับกลายเป็นประเด็นสำคัญในพื้นที่ แม้ว่าพื้นที่ชายแดนแห่งนี้จะมี แหล่งน้ำ ลำห้วย ลำคลองตามธรรมชาติจำนวนหลายแห่ง รวมทั้งมีอ่างเก็บน้ำ แต่ปัญหาภัยแล้งทำให้น้ำไม่เพียงพอในการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2563-2564 ที่ภัยแล้งส่งผลกระทบต่อ

ขยายตัวการผลิตลำไยนอกฤดูอย่างมาก การจัดการน้ำที่เคยเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลกลับเป็นปัญหาใหญ่ เมื่อทุกคนต่างต้องการน้ำในการผลิตลำไย การขาดแคลนน้ำในการผลิตส่งผลต่อการพัฒนาหาทรัพยากรน้ำให้เพียงพอต่อการเกษตรกรรม รวมทั้งส่งผลต่อการจัดระเบียบการใช้น้ำของรัฐและเกษตรกรในพื้นที่แบบใหม่นี้ ดังเช่น ครั้งหนึ่งเคยมีกรณีแย่งชิงน้ำเพื่อผลิตลำไยระหว่างเกษตรกรเหนืออ่างเก็บน้ำกับใต้อ่างเก็บน้ำ ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐที่เคยถือกุญแจเปิด-ปิดประตูอ่างเก็บน้ำถูกมองว่าไม่สามารถจัดการน้ำได้ และมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรด้วยกันเองมาควบคุมการเปิด-ปิดประตูน้ำเพื่อลดปัญหาข้อพิพาทการแย่งชิงน้ำ ยังมีการรวมกลุ่มตั้งกลุ่มดูแลน้ำและสร้างกฎระเบียบควบคุมการใช้น้ำเพื่อลดข้อพิพาทระหว่างเกษตรกรด้วยกัน หลังเปิดเส้นทางคลองส่งน้ำเส้นทางเพิ่มเติม โดยหัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มประชุมกำหนดระยะเวลาการเปิด-ปิดประตูน้ำ การต่อรองการเข้าถึงทรัพยากรกับรัฐมิใช่แค่เศรษฐกิจครัวเรือนที่ดีขึ้นเท่านั้นเศรษฐกิจโดยรวมของพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกก็เพิ่มสูงขึ้น ทำให้รัฐเห็นความสำคัญของพื้นที่มากกว่าในอดีต ส่งผลต่อการต่อรองของทั้งเกษตรกร นายทุนและรัฐบาลท้องถิ่นเพื่อเรียกร้องให้สร้างเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ชายแดนให้สอดคล้องกับการผลิตลำไยและการส่งออกลำไยนอกฤดูกาล (จรินทร์ เหล็กเพชร, สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2566)

1.5 เทคโนโลยี

ปัญหาคุณภาพผลผลิตลำไยไม่ดีโดยเฉพาะขนาดของผล ซึ่งมีขนาดไม่โตเท่าที่ควร ซึ่งเกิดจากการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ไม่เหมาะสม การยอมรับเทคโนโลยีการผลิตลำไยของเกษตรกรในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งพิจารณาจากการปฏิบัติงานของเกษตรกรกับเทคโนโลยีการผลิตลำไยตามคำแนะนำของกรมวิชาการเกษตร เกษตรกรผู้ปลูกลำไยในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีส่วนใหญ่มีการนำเทคโนโลยีไปใช้ในระดัปานกลาง โดยเทคโนโลยีที่เกษตรกรส่วนใหญ่นำไปใช้ในอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ เทคโนโลยีด้านการจัดการปุ๋ย การใช้สารกระตุ้นการออกดอก และการป้องกันกำจัดศัตรูลำไย ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผลผลิตทั้งสิ้น สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 ได้ทำการทดสอบเทคโนโลยีการผลิตลำไยคุณภาพในพื้นที่เกษตรกรผู้ปลูกลำไยจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วยเทคโนโลยีการเตรียมต้นหลังการเก็บเกี่ยว การกระตุ้นการออกดอก การจัดการคุณภาพผลผลิต และการจัดการศัตรูพืช พบว่าการใช้เทคโนโลยีสามารถเพิ่มปริมาณผลผลิตที่มีคุณภาพส่งออกโดยเกษตรกรยอมรับเทคโนโลยีด้านการเตรียมความพร้อมของต้น และการตัดแต่งข้อผลสามารถทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดีขึ้น ติดผลดก เทคโนโลยีที่เกษตรกรชาวสวนลำไยนำมาใช้ในส่วนนี้มีน้อยจากการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้การชักนำการออกดอกไม่ดีเท่าที่ควร โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีการใช้สารคลอเรตต่อเนื่องกันหลายปี ต้นลำไยที่ได้รับสารคลอเรตมีการออกดอกไม่ดีเท่าที่ควร เกษตรกรจำนวนมากใช้วิธีการเพิ่มอัตราการใช้สารคลอเรต ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาต่อต้นลำไยและสิ่งแวดล้อมได้ อีกทั้งไม่ได้ส่งผลให้ปริมาณการออกดอกเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด สาเหตุของปัญหาดังกล่าวอาจเนื่องมาจากความไม่พร้อมของต้นลำไย และการสะสมของสารคลอเรตในดินทำให้ประสิทธิภาพการชักนำการออกดอกลดลง ความสมบูรณ์ของต้น และระยะเวลาที่เหมาะสมต่อการได้รับสารคลอเรตเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการกระตุ้นการออกดอก (อรุณี วัฒนวรรณ, ชูชาติ วัฒนวรรณ, อรุณี แห่งทอง และชนะศักดิ์ จันปุม, 2558)

1.6 เงื่อนไขทางกฎหมาย

ข้อกำหนดในการนำเข้าและส่งออกลำไยสดระหว่างไทยและจีน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยกรมวิชาการเกษตร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตรต่างประเทศประจำกรุงปักกิ่ง ฝ่ายเกษตรประจำสถานกงสุลใหญ่ ณ นครกว่างโจว และกระทรวงศุลกากรของจีน (GACC) ได้บรรลุข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับ “ร่างพิธีสารว่าด้วยข้อกำหนดในการกักกันโรคและตรวจสอบสำหรับการส่งออกและนำเข้าผลไม้ไทยผ่านประเทศที่สามเข้าสู่สาธารณรัฐประชาชนจีน” ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 30 เมษายน 2563 โดยมีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้าและส่งออกลำไยสดระหว่างไทยและจีนทางบก สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ (เกรียงไกร สุภโตษะ, 2562)

1. ใบรับรองสุขอนามัยพืชสำหรับการนำเข้าและส่งออกผลไม้ระหว่างไทยและจีนทางบกต้องระบุหมายเลขตู้สินค้า หมายเลขซีลทุกครั้ง ทั้งนี้ ลำไยให้ระบุหมายเลขทะเบียนโรงคัดบรรจุ (รหัส DOA)

2. ฉลากบรรจุภัณฑ์ผลไม้สดทุกชนิดต้องเป็นไปตามที่กำหนด โดยลำไยต้องระบุหมายเลขสวน (รหัส AC) และหมายเลขทะเบียนโรงคัดบรรจุ (รหัส DOA) ตามที่ได้รับการขึ้นทะเบียนและประกาศในเว็บไซต์ของ GACC แล้ว

3. ผลไม้สดของไทยและจีนต้องนำเข้าและส่งออกทางบกจากด่านที่ทั้งสองฝ่ายกำหนดเท่านั้น โดยด่านของไทยคือ ด่านตรวจพืชเชียงใหม่ ด่านตรวจพืชบึงกาฬ ด่านตรวจพืชนครพนม ด่านตรวจพืชมุกดาหาร และจุดผ่านแดนถาวรบ้านฝักกาดของด่านตรวจพืชจันทบุรี ด่านของฝ่ายจีนคือ ด่านโมหัน (Mohan) มณฑลยูนนาน รวมถึงด่านโหย่วอี้กวน (Youyiguan) ด่านตงซิง (Dongxing) และด่านรถไฟผิงเสียง (Pingxiang Railway) เขตปกครองตนเองซีจ้วง

4. ด่านส่งออกตามที่กำหนดต้องส่งสำเนาใบรับรองสุขอนามัยพืชฉบับจริงทาง E-mail ให้กับด่านนำเข้าตามที่กำหนดล่วงหน้าก่อนที่สินค้าจะเดินทางมาถึง

5. ลำไยส่งออกไปจีนต้องมีใบรับรองสุขอนามัยที่รับรองปริมาณสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO₂) ตกค้างกำกับไปพร้อมกับสินค้าทุกครั้ง โดยต้องมีค่า SO₂ ในเนื้อไม่เกิน 50 ppm

6. ตู้สินค้าผลไม้จะต้องไม่ถูกเปิดระหว่างการขนส่งผ่านประเทศที่สาม

7. เมื่อสินค้าเดินทางมาถึงด่านนำเข้า เจ้าหน้าที่จะตรวจสอบซีล เอกสารที่เกี่ยวข้อง และความถูกต้องสมบูรณ์ของสินค้า

โรคระบาดโคโรนาไวรัส โควิด-19 ส่งผลกระทบต่อทั้งแรงงานที่เก็บลำไยหายากเพราะกังวลการติดเชื้อโควิด การไม่มีพื้นที่ขายผลผลิตจากมาตรการล็อกดาวน์และการตรวจเข้มจากการขนส่งไปประเทศจีนหากตรวจผลว่ามีเปลี่ยนแปลง เชื้อโควิด หรือสารปนเปื้อนในผลไม้ครั้งที่ 1 จะห้ามรถและสินค้าของบริษัทนั้นเข้าประเทศชั่วคราว 10-15 วัน หากตรวจพบครั้งที่ 2 ห้ามรถสินค้าของบริษัทนั้นเข้าประเทศอย่างถาวร และการระบาดของเชื้อโควิดส่งผลกระทบต่อรายได้และการทำงานของประชาชนจีน กำลังการซื้อและการบริโภคที่อ่อนตัวลง ธุรกิจการค้าส่งดำเนินไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากการแพร่ระบาดและมาตรการป้องกันโควิด สถานการณ์การค้าผลไม้ลำไยของปี พ.ศ. 2565 จึงไม่ดีเท่าปี พ.ศ. 2564 ในช่วงครึ่งปีแรกของปี พ.ศ. 2565 (เดือนมกราคม-มิถุนายน) ประเทศจีนนำเข้าลำไยสดไทย (HS 08109030) 1.7 แสนตัน ลดลงร้อยละ 19.77 เมื่อเทียบกับปี

พ.ศ. 2564 เนื่องจากในปีนี้ประเทศจีนโควิดระบอบระลอกใหม่ในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะนครเซี่ยงไฮ้ ล็อคดาวน์ถึง 2 เดือน (เมษายน-พฤษภาคม) ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจ กำลังซื้อและความต้องการบริโภคของคนจีน นอกจากนี้ ประเทศจีนให้ความสำคัญกับนโยบาย Zero Covid ด่านนำเข้าของจีนมีความเข้มงวดตรวจสอบคุณภาพมากยิ่งขึ้น มีกฎระเบียบที่เข้มงวดทั้งด้านความปลอดภัยอาหารและการป้องกันโควิดตลาดผลไม้เจียงซีรายงานว่า ปริมาณการนำเข้าผลไม้ของภาคตะวันออกจีนของปี พ.ศ. 2564 ประมาณ 1.43 ล้านตัน (ทั้งหมด 92,857 ตู้คอนเทนเนอร์) โดยตลาดเจียงซีมีการค้าผลไม้นำเข้า 40,000 ตู้คอนเทนเนอร์ (8.77 แสนตัน) รองลงมา คือ ตลาดผลไม้นำเข้าฮั่วเจี้ยนนครเซี่ยงไฮ้มีการค้าผลไม้นำเข้า 25,000 ตู้คอนเทนเนอร์ (4.38 แสนตัน) ซึ่งตลาดเจียงซีระบุว่า ในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคมปีนี้สินค้าลำไยในตลาดกระจายออกค่อนข้างช้า ผู้ประกอบการตลาดสินค้าเกษตรช่วงหนึ่งนครเซี่ยงไฮ้ ระบุว่าลำไยในปี พ.ศ. 2565 ขายไม่ได้ดีเท่าปี พ.ศ. 2564 โดยในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคมการจำหน่ายผลไม้จำหน่ายออกได้ช้าลง เนื่องจากความต้องการซื้อลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยส่วนใหญ่จะเป็นการค้าผลไม้ผ่านช่องทางออนไลน์เป็นหลัก (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร) ปี พ.ศ. 2563 ไทยมีการส่งออกลำไยสดและผลิตภัณฑ์รวมปริมาณ 631,985.51 ตัน ลดลงจากปริมาณ 761,121.07 ตัน ในปี พ.ศ. 2562 ร้อยละ 16.97 และมีมูลค่าการส่งออก 804.17 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลดลงจาก 986.34 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2562 ร้อยละ 18.47 เนื่องจากผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-2019 ทำให้ การส่งออกลำไยและต้องชะลอการส่งออก นอกจากนี้ยังมีมาตรการควบคุมการนำเข้าพืชสวนของอินโดนีเซีย ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การส่งออกสินค้าลำไยของไทยไปยังประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นตลาดส่งออกสินค้าลำไยสดของไทยอันดับที่ 3 รองจากจีน และเวียดนาม การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-2019 ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจไทยและโลก ทำให้ความต้องการและกำลังซื้อของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ ลดลง (ฝ่ายเกษตร ประจำสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเซี่ยงไฮ้, 2565)

1.7 อายุของต้นลำไย

ขนาดของต้นลำไยที่ปลูกมานานจะมีขนาดใหญ่ การดูแลบำรุงรักษา ต้องใช้ต้นทุนในการดูแลเพิ่มขึ้น การให้น้ำต้องให้เยอะขึ้น การใส่ปุ๋ย การพ่นสาร การราดสาร การใช้ไม้ค้ำกิ่ง การแต่งกิ่ง ขนาดของต้นทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่ม แต่ขนาดใหญ่สามารถให้ผลผลิตจำนวนมากซึ่งปริมาณผลผลิตมากจะส่งผลการต่อราคาขายลำไยกับล้งได้ ถ้าปริมาณผลผลิตมากล้งจะรับซื้อต่อกิโลกรัมสูงกว่า เนื่องจากล้งสามารถเก็บผลผลิตได้ตามโควตาที่วางไว้เร็วมากขึ้นที่เรียกกันว่า “ปิดตู้” หรือเต็มรถตู้คอนเทนเนอร์ที่ขนส่งไปจำหน่ายเร็วมากขึ้นทั้งยังเป็นการประกันระยะเวลาการเก็บของล้งที่ตรงเวลา หากล้งเก็บไม่ตรงกับระยะเวลาตามสัญญาทางล้งต้องจ่ายค่าเสียหายให้เกษตรกรเจ้าของสวน ขนาดของต้นลำไยจึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ส่งผลต่อเกษตรกร จากการสัมภาษณ์เรื่องราคารับซื้อลำไยในการทำสัญญากับล้งของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างโดยรวม เกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกมาก ขนาดต้นลำไยใหญ่ จะได้ราคารับซื้อต่อกิโลกรัมประมาณ 37-40 บาท ซึ่งสูงกว่าสวนที่มีลำไยปลูกน้อย ขนาดและอายุของต้นลำไยไม่มาก จะได้ราคากิโลกรัมละประมาณ 31-33 บาท หากเกษตรกรที่มีพื้นที่ผลิตลำไยน้อยจะต่อรองกับล้งได้น้อย บางล้งอาจมาเก็บผลผลิตซ้ำสร้างความเสียหายกับเกษตรกร ซึ่งบางสวนมีต้นลำไยไม่มากทั้งขนาดต้นไม่ใหญ่มาก ทำให้ล้งเลือกจะให้คนงาน

มาเก็บผลผลิตช้า โดยเลือกที่จะไปเก็บสวนที่มีขนาดใหญ่ก่อนทำให้ผลผลิตเสียหาย คือ เปลือกผลลำไยจะแตกซึ่งจะไม่สามารถขายได้ราคา สายเก็บก็ไปเก็บสวนอื่นที่ใหญ่กว่าลำไยมันก็จะแตกหมดเกิดความเสียหายว่าจะได้ลำไยขึ้นเบอร์ แต่กลับได้ลำไยตกไซส์ขายไม่ได้ราคา อายุของต้นลำไยมีผลต่อการเก็บและการซื้อ เนื่องจากลำไยที่มีอายุมากต้นโตจะเลี้ยงลูกออกมาดีจะให้ลูกที่มีคุณภาพลูกจะโตกว่ามีคุณภาพกว่า ราคาจะดีเวลาติดลูกจะเลี้ยงลูกดี ต้นใหญ่ 10 ปีขึ้นไป ลังชอบเนื่องจากให้ปริมาณการผลิตต่อต้นสูง ต้นละต้นกว่า ๆ พันต้น 1,200 กิโลกรัมต่อ 1 ต้น ต้นใหญ่ 5 ต้นให้ผลผลิตเท่ากับต้นเล็ก 20-30 ต้น ราคา 30-40 บาท ให้ผลผลิตที่ต่างกันมาก เนื่องจากต้นใหญ่จะเลี้ยงลูกได้ดีกว่าต้นเล็ก เวลาติดลูกก็ให้ผลผลิตที่มีคุณภาพต่างกัน ต้นใหญ่จะให้ลูกโตคุณภาพสมบูรณ์ (ชญาנית ชนะบุตร, สัมภาษณ์ 28 มิถุนายน 2566)

1.8 มาตรฐานการคัดเกรดลำไย

การคัดเกรดลำไยที่มีปัญหาเกิดจากการกำหนดกติกาของสายเก็บของล้งที่เป็นประเด็นปัญหา ซึ่งบางล้งส่งคนงานที่อยู่สังกัดในสายเก็บของตนเลยว่าเวลาเข้าเก็บสวนนี้ให้เก็บเฉพาะเบอร์ 1, 2, 3, 4 ส่วนที่เป็นเบอร์ 5 ให้ปิดเป็นลูกร่วง ถ้าเก็บแบบนี้ถือว่าเป็นปกติของการเก็บลำไย แต่มีบางล้งจะส่งคนงานในสายเก็บของตนเป็นการภายในว่าเวลาเข้าไปเก็บลำไยในสวนนี้ให้เก็บลำไยเฉพาะ 1, 2, 3 ส่วนเบอร์ 4, 5 ให้ปิดเป็นลูกร่วง เพราะเป็นการสั่งภายในคนงานเก็บแบบนั้น คนงานเก็บลำไยล้งสายเก็บเขาจะรู้กัน คนงานที่เก็บลำไยถ้าไม่ทำตามคำสั่งก็จะมีมาตรการในการลงโทษ ถ้าคนงานเก็บลำไยเก็บลูกเล็กลงตะกร้าหลังจากที่เก็บลำไยจากสวนเสร็จ เมื่อนำลำไยที่เก็บเข้าไปที่ล้งล้งจะทำการตรวจสอบตรวจเช็คลำไย ถ้าล้งตรวจพบว่าคนงานคนไหนเก็บลำไยลูกเล็กลงตะกร้า คนงานที่เก็บลำไยต้องซื้อกินเองล้งจะปฏิเสธการรับซื้อ ซึ่งเป็นมาตรการในการควบคุมคนงานสายเก็บลำไย เช่น ตัวอย่างที่ล้งกำหนดในการเก็บลำไย ถ้ากำหนดว่าล้งสั่งเก็บเบอร์ 1, 2, 3, 4 คนงานก็จะเก็บเบอร์ 1, 2, 3, 4 แต่ถ้าเมื่อไหร่ที่ล้งบอกให้เก็บเบอร์ 1, 2, 3 สั่งเป็นการภายในให้เก็บเบอร์ 1, 2, 3 คนงานก็จะเก็บเบอร์ 1, 2, 3 ส่วนเบอร์ 4, 5 ตีตกเกรดก็ปิดเป็นลูกร่วงไป ถ้าเป็นแบบนี้ลูกร่วงก็จะมากขึ้นเจ้าของสวนก็มีโอกาสขาดทุนจากการตีลูกลำไยตกไซส์ ซึ่งเป็นคำสั่งของล้งที่ดีเปอร์เซ็นต์ลูกร่วงเยอะเกินไปชาวสวนก็จะขาดทุน ชาวสวนก็จะมีรายได้น้อยลงเพราะลูกร่วงราคาต่ำขายอยู่ที่ 3 บาท 4 บาท 5 บาท 6 บาท 7 บาท แล้วแต่กรณี บางล้งก็ระบุเขียนไว้ในสัญญาซื้อเลยว่าลูกร่วง 3 บาท ทั้งที่ข้างถนนบางแผงราคาขายอยู่ที่ 7 บาท แต่ชาวสวนก็ไม่มีสิทธิ์เอาลำไยลูกร่วงไปขายให้แผงข้างถนน เพราะว่าในสัญญากำหนดไว้ว่าลำไยลูกร่วงต้องขายให้ล้ง ชาวสวนจึงไม่สามารถนำลำไยลูกร่วงไปขายที่อื่นได้เพราะชาวสวนมีข้อจำกัดจากที่ระบุไว้ในสัญญา ซึ่งเวลาทำสัญญาซื้อขายกับล้งชาวสวนบางคนก็ไม่ได้อ่านสัญญาซื้อขาย หรือชาวสวนบางคนก็อ่านสัญญาและรับรู้ว่ามีกรับซื้อลูกร่วงแบบที่กล่าวมานั้น แต่ก็ต้องขายถ้าไม่ขายหรือไม่ทำสัญญาซื้อขายชาวสวนกลัวว่าเมื่อถึงช่วงเวลาผลผลิตลำไยแล้วอาจจะไม่มีที่ขายหรืออาจจะขายไม่ได้ราคาก็ได้ นั่นคือการที่ล้งเอาเปรียบชาวสวน ทำให้ลูกมันตกไซส์ให้มาก ถ้าล้งทำแบบนี้ชาวสวนก็ขาดทุน ในการคัดเกรดลูกร่วงไม่ควรเกิน 20% ถ้าปิดลูกร่วงเกินนี้ชาวสวนขาดทุน (วิมล หอมยั้ง, สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2566)

1.9 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

สภาพปัญหาด้านการบริหารจัดการในการผลิตลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี พบว่าการบริหารจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตลำไยที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาดเมืองจีน

ชาวสวนลำไยจำเป็นต้องมีประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการที่เรียกว่า ความเป็นมืออาชีพ โดยต้องมีการวางแผนตั้งแต่เรื่องของการวางแผนที่เหมาะสมกับการปลูกลำไยในพื้นที่ของอำเภอ สอยดาวและโป่งน้ำร้อน เพื่อบริหารจัดการน้ำตั้งแต่เรื่องของการสร้างแหล่งน้ำ เช่น สระน้ำ เป็นต้น การคำนวณปริมาณน้ำในการใช้ในแต่ละปีตามอายุของต้นลำไย การดูแลความสะอาดของน้ำเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการรดน้ำต้นลำไย เช่น การเกิดการอุดตันของหัวสปริงเกอร์จากตะกอนในน้ำที่ไม่สะอาด เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าของสวนลำไยอำเภอ สอยดาวที่ว่า

“กรณีไร่พันดาวของเราเนี่ยเราไม่มีปัญหาเรื่องน้ำแล้งขนาดไหนเราก็เอาอยู่นะครับจะเห็นสระน้ำเต็มไปหมด ที่เข้ามานี้แล้งขนาดนี้เรายังใช้น้ำไปแค่ ¼ ของน้ำที่เรามีอยู่” (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2566)

ปัญหาคุณภาพของลำไยที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการน้ำ เราพบว่าต้นลำไยขาดน้ำเนื่องจากชาวสวนที่มีการอาศัยพึ่งพิงน้ำจากฤดูกาล อาทิ น้ำฝนโดยอาศัยการกักเก็บน้ำจากฤดูฝนมาใช้ในช่วงการเตรียมต้นจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต หรืออาศัยน้ำบาดาลโดยการขุดเจาะบ่อบาดาลและสูบน้ำขึ้นมาใส่สระแล้วจึงสูบน้ำไปรดต้นลำไยในช่วงการเตรียมต้นจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งถ้าหากปีใดปริมาณน้ำที่สะสมมีปริมาณน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของต้นลำไยจะส่งผลให้เกิดผลผลิตที่ด้อยคุณภาพ เช่น รากไม่เดิน ลูกไม่โต ลูกไม่ติด ยอดไม่แทงช่อแทงยอด ลูกแดง ลูกหิน เป็นต้น (ชญานิต ชนะบุตร, สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2566)

ปัญหาเรื่องการรดน้ำลำไยให้น้ำลำไย โดยวิธีการต่าง ๆ มีเป้าหมายเพื่อต้องการให้น้ำซึมลงเปียกดินในทรงพุ่ม ถึงความลึกประมาณ 40 เซนติเมตรขึ้นไป เพราะรากลำไยส่วนใหญ่แพร่กระจายอยู่ในดินที่ระดับความลึกนี้ การให้น้ำโดยทางผิวดินเป็นการให้น้ำที่ให้ครั้งหนึ่ง ๆ ปริมาณมากเพื่อให้ดินที่ควรลึกอย่างน้อย 30-40 เซนติเมตร อุ่มน้ำไว้ให้มากที่สุด ทำให้ต้นลำไยค่อย ๆ ใช้น้ำได้หลายวัน ปริมาณน้ำที่ต้องให้ครั้งหนึ่ง ๆ จึงขึ้นอยู่กับขนาดทรงพุ่มและปริมาณน้ำที่ต้นลำไยใช้ประโยชน์ กรณีมีฝนทิ้งช่วงควรมีการให้น้ำเพื่อไม่ให้ลำไยชะงักโตในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม เมื่อจะทำสารให้งดการให้น้ำลำไยเพื่อป้องกันการแตกใบอ่อน และเพิ่มโอกาสในการสร้างดอกเมื่อลำไยเริ่มติดดอกเริ่มให้น้ำเมื่อลำไยแทงช่อดอก 60% ขึ้นไป และมีความยาวช่ออย่างน้อย 3 นิ้ว โดยเริ่มให้ในปริมาณน้อย ๆ แล้วค่อย ๆ เพิ่มปริมาณ ปัญหาคือเกษตรกรให้น้ำไม่ถูกวิธี เช่น จะทำสารให้ผลผลิตออกในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่ราคาลำไยดีมากเพราะตรงกับช่วงวันตรุษจีนของประเทศจีน มีความต้องการลำไยมากถ้าผลผลิตออกมาในช่วงนั้นจะขายได้ราคา แต่เมื่อจะทำสารให้งดการให้น้ำลำไย เกษตรกรไปให้น้ำลำไยไม่งดการให้น้ำ ลำไยก็แตกใบอ่อน แทนการออกดอกแทงช่อดอก เกษตรกรก็ต้องเสียโอกาสในการขายผลผลิต การให้น้ำลำไยมีความสำคัญถ้าให้น้ำไม่พอในช่วงที่ลำไยติดลูกต้องการน้ำเพื่อไปสร้างเนื้อของผลลำไย แต่ให้น้ำไม่เพียงพอผลผลิตลำไยก็จะไม่โต ไม่ขึ้นเบอร์ ผลจะแดง ลูกเล็ก ขายไม่ได้ราคา เป็นลำไยไม่มีคุณภาพ (กิตติศักดิ์ เหมล้วน, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2566)

ความเป็นมืออาชีพของชาวสวนลำไยในการผลิตลำไยให้ได้คุณภาพจะต้องมีการวางแผนนอกจากเรื่องระบบน้ำแล้วจะต้องวางแผนในเรื่องของการเตรียมต้นลำไยเพื่อให้ผลผลิตลำไยในปีถัดไปมีคุณภาพที่ตรงตามความต้องการของตลาด โดยจะมีการวางแผนหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตในแต่ละปีเริ่มตั้งแต่การแต่งกิ่ง ตัดเป็นทรงพุ่ม สำหรับการรับเหมาจ้างแต่งกิ่งผู้รับเหมาจะนำแรงงานของตนเข้าไปดำเนินการตัดแต่งกิ่งให้ทั้งหมด การคิดราคาขึ้นอยู่กับจำนวนต้นขนาดของต้นลำไย ผู้รับเหมาจะประเมินแล้วตีราคาต้นลำไยแต่ละต้นอาจจะเป็นต้นละ 50 บาทหรือมากกว่านั้น เมื่อตกลงกับเกษตรกรเรียบร้อยแล้วจึงจะดำเนินการตัดแต่งกิ่งต่อไป หรือบางคนเลือกจ้างเหมาแต่งกิ่งลำไยแม้ว่าตนเองจะมีแรงงานประจำก็ตามแต่เนื่องจากมองว่าแรงงานของตนเองไม่มีความชำนาญ อาจทำให้ล่าช้าและต้นลำไยเสียหายได้ ทั้งตนเองยังมีลำไยหลายแปลงแรงงานประจำมีนะที่ประจำอยู่แล้วเช่นตัดหญ้าใส่ปุ๋ยจึงเลือกที่จะจ้างเหมามาแต่งกิ่งซึ่งในการจ้างเหมาคนรับจ้างเหมาจะเข้ามาตีราคา ก่อนแล้วจึงตกลงกันหากผู้รับเหมาทำไม่ดีปีหน้าก็จะไม่จ้างอีก (สุภาพร อินทร์สำอองค์, สัมภาษณ์ 8 กรกฎาคม 2566) เมื่อตัดแต่งกิ่งเรียบร้อยแล้วจะต้องใส่ปุ๋ยรดน้ำ ต้องฉีดยาดูแลใบเพื่อให้ใบสมบูรณ์ ต้องให้ได้ใบที่สมบูรณ์ประมาณ 2 ยอด ยอดหนึ่งใช้เวลาประมาณ 45 วัน 2 ยอดใช้เวลา 3 เดือน ดังคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าของสวนลำไยอำเภอฮอดยวาทที่ว่า

“คุณทำยังไงต่ออะพอเข้าเก็บเสร็จคุณต้องแต่งกิ่ง อันนี้มาภารกิจแรกเลยครับแต่งกิ่งตัดทรงพุ่มแต่งกางเกง อันที่ 2 คุณต้องใส่ปุ๋ยถูกต้องรดน้ำครับคุณต้องฉีดยาดูแลใบเพื่อให้ใบสมบูรณ์ ใบคุณก็ต้องให้ใบที่สมบูรณ์ประมาณยอดอะ 2 ยอด ขึ้นมา 2 ยอด 2 ยอดนี้ยอด 145 วัน ยอด 2 ยอดก็ต้อง 3 เดือนนะครับนั่นหมายความว่าตั้งแต่วันเกิดไปถึง 3 เดือน คุณต้องเตรียมต้นให้มีความพร้อมที่จะราดสารในรอบต่อไป 45-45 ที่นี้ 45 45 2 ยอดคุณต้องดูแล” (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2566)

ตั้งแต่หลังวันเก็บผลผลิตเป็นระยะเวลา 3 เดือน ชาวสวนลำไยจะต้องเตรียมต้นให้มีความพร้อมที่จะราดสารในรอบต่อไป ต้องรดน้ำอย่างสม่ำเสมอหากถ้าไม่รดน้ำลำไยก็จะไม่ออกยอด หลังจากลำไยออกยอดเสร็จเรียบร้อยแล้วชาวสวนลำไยจะต้องฉีดยาป้องกันหนอนและแมลงไม่ให้กินใบและยอดจนหมด (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2566) นอกจากแมลงและหนอนยังพบปัญหาเพลี้ยแป้ง ซึ่งเกิดจากมด มีรูปร่างที่พิเศษเฉพาะตัว สังเกตได้ง่าย คือมีผงแป้งหรือเส้นใยละเอียดเหมือนปุยฝ้าย ปกคลุมลำตัวให้เห็นเป็นสีขาวเด่นชัด เพลี้ยแป้งก็มีหลายชนิด เพลี้ยแป้งลำไยเป็นแมลงปากดูดเคลื่อนไหวช้า อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ตัวอ่อนและตัวเต็มวัย ดูดกินน้ำเลี้ยงตามส่วนต่าง ๆ ในต้นของลำไย เช่น ใบ ยอด ตา และผล ทำให้ต้นพืชชะงักการเจริญเติบโต ทำให้ผลผลิตลำไยเสียคุณภาพ เพราะแมลงดูดกินน้ำเลี้ยงในท่ออาหารของพืช จะขับถ่ายมูลที่มีน้ำตาลออกมาปล่อยน้ำหวานออกมา ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของราดำจึงทำให้ลำไยเกิดเป็นราดำ เป็นต้นเหตุให้เกิดราดำบนผลลำไย และเพลี้ยแป้งที่เกิดตามผลก้านของลำไย จะทำให้คุณภาพของผลผลิตลำไยลดลงไม่สามารถจำหน่ายเป็นผลสดได้ และอาจถูกระงับการส่งออกหากตรวจพบ (เกษตรทูเดย์, 2566)

หลังจากต้นลำไยขึ้นยอดที่ 2 แล้ว ชาวสวนลำไยจะต้องเตรียมต้นเพื่อให้ต้นสมบูรณ์โดยการใส่ปุ๋ยสูตร 8-24-24 เตรียมต้นเพื่อสะสมอาหาร ดังคำกล่าวของชาวสวนลำไยที่ว่า

“ต้องรดน้ำต่อเพื่อให้ขึ้นยอดที่ 2 พอยอดที่ 2 เสร็จ คุณก็ต้องเตรียมต้นเพื่อให้ต้นสมบูรณ์โดยการใส่ปุ๋ยสูตร 8-24 เตรียมต้นเพื่อสะสมอาหาร สะสมอาหารเสร็จถึงต้องราดสารไปตาม” (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2566)

เมื่อเตรียมต้นเพื่อสะสมอาหารแล้ว ชาวสวนลำไยจะต้องทำการราดสารลำไย คือ ราดสารโพแทสเซียมคลอไรด์ เพื่อเร่งลำไยให้ออกดอกหรือแทงช่อดอก ในกระบวนการราดสารลำไยของแต่ละสวนอาจจะมีกระบวนการทำที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ความสามารถหรือประสบการณ์ที่ประสบมาจากปีที่ผ่านมา ในกรณีที่เจ้าของสวนทำเองต้องซื้อสารราดที่ร้านขายเคมีเกษตร ซึ่งลำไยหนึ่งต้นต้องใช้สารโพแทสเซียมคลอไรด์ 4-5 กิโลกรัมต่อต้น ในกรณีของการราดสารลำไยจะแบ่งออกเป็น 3 ครั้งด้วยกันขึ้นอยู่กับการออกดอกของต้นลำไย ถ้าการราดสารครั้งที่ 1 แล้ว ต้นลำไยไม่ออกดอกจะมีการราดสารอีก 2 ครั้ง เพื่อให้ลำไยออกดอก แต่ถ้าหากราดครบ 3 ครั้งแล้ว ลำไยไม่ออกดอกจะไม่มีกรราดสารอีกในปีนั้น เนื่องจากจะทำให้ดอกที่ออกมาไม่สม่ำเสมอไม่ทันกับรุ่นแรก ๆ ในที่สุดอาจทำให้ต้นตาย นอกจากการราดสารที่โคนต้นแล้วยังมีการฉีดพ่นทางใบเพื่อเร่งให้ออกดอกแทงช่อดอก ในกระบวนการนี้ถ้าไม่มีความชำนาญลำไยอาจจะไม่ออกดอกหรือแทงช่อดอกก็ได้ก็ต้องไปลุ้นกันเป็นช่วง ๆ ในกรณีที่จ้างราดสารจะมีคนที่รับจ้างราดสารลำไยคือคนที่รับจ้างราดสารจะมีความชำนาญในการทำให้ลำไยออกดอกแทงช่อดอกมากคือรับประกันลำไยไม่แทงช่อไม่ออกดอกไม่รับเงินค่าจ้างแต่ก็ไม่ใช่ว่ามีความชำนาญแล้วจะทำให้ลำไยติดดอกดีติดลูกดี จะติดลูกดีก็ต้องอยู่กับการพีดต้นการบำรุงต้นให้มีความสมบูรณ์มีความพร้อมที่จะราดสาร (ธัญธิตา คำเรืองไศตร, สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2566)

การทำสวนลำไยจำเป็นจะต้องใช้แรงงาน จึงมีการจ้างคนงานมาอยู่ประจำหรือครั้งคราวแล้วแต่สวนเล็ก สวนใหญ่ หรือแล้วแต่หน้างานของแต่ละสวน เพราะการผลิตลำไยนอกฤดูเริ่มตั้งแต่ราดสารไปจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตใช้ระยะเวลา 6-7 เดือน ในช่วงแรก ๆ สำหรับสวนขนาดใหญ่จะมีการจ้างแรงงานเป็นของตัวเอง คือ เราเอาคนมาไว้ที่เราครบตามจำนวนงานที่เรา มี แต่พบว่าวิธีการนั้นไม่ก่อให้เกิดผลผลิตที่คุ้มค่า เนื่องจากในการเคลื่อนย้ายคนงานจากหัวสวนไปท้ายสวน 30 คน จะต้องใช้เวลามากกว่าครึ่งชั่วโมงในการเดินจากหัวสวนไปท้ายสวน ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“เราเสียไปครึ่งชั่วโมงคุณด้วย 30 คน คิดคุณนะครับเราเท่ากับเสียเวลาไปทันที 15 ชั่วโมงเลยใช้ไหมครับ เสียเวลามากกว่า 1 วันเสียไป 2 วันเลย” (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2566)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ในกรณีที่มีการจ้างเหมาเป็นงาน ๆ พบว่ามีความคุ้มค่ากว่าการมีแรงงานประจำ เป็นของตัวเอง ซึ่งมีผลทำให้ประหยัดต้นทุนและได้งานที่มีคุณภาพตามความต้องการ ดังคำให้ สัมภาษณ์ที่ว่า

“ถ้าเป็นงาน Outsource แล้วเป็นงานไม่ต้องคุมเลยเหมาไปเลย สมมุติว่าตัดหญ้าทั้งสิ้น 30,000 บาทคุณก็รู้แล้ว 30,000 บาท คุณก็ตัดไปเลยคุณจะตัดกี่วันก็เรื่องคุณไม่ใช่เรื่องผม เรื่องผมคือจ่าย 30,000 บาท ต่อเมื่อเสร็จแล้ว คุณภาพการตัดได้ตามที่ผมต้องการ” (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2566)

หลังจากราดสารลำไยประมาณ 25-35 วัน พอดอกลำไยออกเต็มต้นชาวสวนลำไย จะต้องฉีดฮอร์โมนผสมเทียมซึ่งจะช่วยให้ดอกสมบูรณ์ขึ้น ติดลูกดี เมื่อลำไยติดลูกแล้วมีขนาด ประมาณเท่ากับหัวไม้ขีดไฟ ต้องเริ่มใส่ปุ๋ย ฉีดยาดูแลเชื้อราแมลงพลีไปตามวงรอบตามอาการของ โรค คนทำสวนก็ต้องเดินดูต้นลำไยทุกต้น เพื่อจะรับรู้ปัญหาว่าข้างในสวนต้นลำไยมันเป็นอย่างนี้ ดังคำ ให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ต้นไหนที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษคุณต้องแก้ปัญหาเป็นราย ต้น อาจจะทำสัญลักษณ์ไว้ เช่น ขึ้นธงแดงต้นลำไยที่ต้องการความสนใจ เป็นพิเศษ เช่นเลือกใส่ปุ๋ยเป็นบางต้นเพื่อให้ดอกฟุ้งต้นนี้ดอกนี้ บางต้น ดอกนี้ไม่มีดอกต้องมีเทคนิคเข้าไปดูแลใส่ปุ๋ยเป็นพิเศษจึงจะสำเร็จได้” (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2566)

เมื่อลำไยติดลูกเท่ากับไม้ขีดไฟชาวสวนจำเป็นจะต้องเข้าไปตัดแต่งช่อหรือลูกลำไย เพื่อไม่ให้มีปริมาณมากเกินไปซึ่งจะทำให้ผลผลิตของลำไยไม่ได้คุณภาพ โดยปกติชาวสวนลำไยจะมีการจ้างเหมาคนเข้ามาเพื่อทำการตัดแต่งช่อลูกลำไย ที่เรียกว่าสลัดลูกแล้วจะเหลือผลลำไยในช่อดอก ที่พร้อมจะโตเป็นผลขนาดใหญ่ต่อไป แต่หากเหลือมากเกินไปต้องทำการแต่งช่อหรือตัดแต่งลูกลำไย ออกเพื่อให้ในช่อหนึ่งมีปริมาณผลพอเหมาะไม่มากเกินไปเพราะหากมีลูกในช่อมากเกินไปลูกลำไยจะไม่โตถ้าขนาดเล็กจะขายได้ราคาด้อยอาจจะกลายเป็นลูกหินคือผลลำไยไม่โตและไม่มีเนื้อ ชาวสวน แต่ละรายมีวิธีการตัดสนใจเลือกเก็บผลผลิตต่อช่อต่างกัน เช่น 35 ผลต่อช่อหรือ 50-60 ผลต่อช่อ เหมาะสมซึ่งการตัดแต่งช่อนี้ต้องทำในระยะเวลาจำกัดและใช้ความชำนาญเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพตามที่ตลาดต้องการ (ชญานิต ชนะบุตร, สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2566)

ในระหว่างการพักต้นลำไยหรือที่เราเรียกว่าการเตรียมต้นเพื่อทำดอก สำหรับ ชาวสวนลำไยที่จะเริ่มต้นการผลิตลำไยในฤดูกาลใหม่จะมีการไปเอาเงินลงทุนจากคลังที่รับซื้อลำไยเพื่อนำมาลงทุนในการผลิตลำไยซึ่งเราเรียกว่า “ตกเขียว” ซึ่งหมายถึง การทำสัญญาซื้อขายใบล่วงหน้า โดยนำสวนของตนที่มีความพร้อมที่ราดสารทำการผลิตไปเสนอต่อคลัง คลังก็จะลงมาดูหรือส่งตัวแทนมา ดูว่า ที่สวนมีการบำรุงดูแลต้นดีไหม มีการวางระบบน้ำเป็นอย่างนี้ อายุของต้นกี่ปี ในปีที่ผ่านมาผลผลิต

เป็นยังไง เมื่อสั่งไปดูเสร็จก็จะตกลงทำสัญญาซื้อขายกันให้กิโลกรัมละ 32-35 บาท ให้เงินมาตามที่ คาดการณ์จากที่ออกประเมินสวน ถ้าระบบสวนดีก็จะให้เงินมาทำสวน ถ้าบางสวนวางระบบสวนไม่ ค่อยดีก็จะให้เงินลดลงมาตามที่ลงไปประเมินสวน 20-25% ตามคุณภาพของสวนนั้น ๆ เงินที่ชาวสวน ได้มาก็จะนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลสวน บางสวนที่ไปรับเงินล้งมากก็ไปใช้จ่ายในการทำสวน ทั้งหมด สวนที่ทำแบบนี้เมื่อลำไยออกผลผลิตมา ก็จะได้ลำไยที่ ลูกโต เนื้อเยอะ เปลือกหนา หวาน กรอบ ไม่ฉ่ำน้ำ ขึ้นเบอร์ บางสวนเมื่อได้เงินค่ามัดจำในการขายลำไยนำเงินที่ได้มาไปใช้จ่ายอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับการทำสวนเอาไปทำสวนส่วนน้อยส่วนใหญ่จะนำเงินไปใช้จ่ายหมดไปกับการ ซื้รถ สร้าง บ้าน กิน เที่ยว ใช้จ่ายในครอบครัวกับการใช้ชีวิตประจำวัน ไม่ได้นำเงินที่ได้มาไปใช้จ่ายกับการทำ สวน เมื่อเก็บผลผลิตลำไยจะไม่ค่อยขึ้นเบอร์ ขายไม่ได้ราคา เมื่อล้งให้คนงานมาเก็บก็จะเลือกเก็บ เฉพาะลูกที่ขึ้นเบอร์ส่วนลูกลำไยที่ตกไซซ์ขายไม่ได้ราคา ตีเป็นเกรดลูกร่วงไปที่มีปัญหาทำสวนแล้ว ขาดทุน (ธัญธิดา คำเรืองโคตร, สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2566)

กล่าวโดยสรุป ความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีเกิด จากปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นจากปัญหาแรงงาน ราคาของเคมีภัณฑ์ และภัยแล้ง รวมถึงปัญหา ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นมืออาชีพของชาวสวนลำไยยังพบว่ามีปัญหาที่เริ่มก่อตัวขึ้นในเรื่องของ พื้นที่การผลิตลดลงเริ่มมีคนโค่นลำไยเพื่อปลูกทุเรียน สาเหตุเนื่องมาจากลำไยมีราคาตกต่ำและ ชาวสวนถูกเอารัดเอาเปรียบจากล้ง ในระยะหลังเกษตรกรชาวสวนลำไยราดสารไม่ค่อยออกดอก ไม่ค่อยแทงช่อดอกติดลูกยากซึ่งประสบกับสภาวะขาดทุนเนื่องจากทำลำไยไม่ได้ผลผลิต เนื่องจาก สภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยมีสภาพเปลี่ยนแปลงแปรปรวนบ่อยสภาพอากาศที่แห้งแล้งซึ่งมีผลทำให้ ลำไยไม่ติดลูกตามดั่งที่หวังไว้หรือเมื่อติดลูกแล้วถึงเวลาเก็บก็ต้องมาลุ้นว่า ล้งจะส่งคนงานเข้ามาเก็บ หรือเปล่า เมื่อขายผลผลิตที่ได้ขายให้กับล้งแต่ถูกล้งกดราคาหรือขายไม่ได้ราคาตามที่ทำสัญญาซื้อ ขายทำให้เกษตรกรบางส่วนที่เห็นทุเรียนขายได้ราคาสูงเมื่อเทียบกับลำไย ซึ่งเกษตรกรเห็นว่าถ้าราคา ลำไยยังเป็นแบบนี้อยู่แล้วในทางกลับกันราคาทุเรียนที่ขายหน้าสวนกิโลกรัมละ 150-200 บาทแต่ ลำไยขายได้กิโลกรัมละ 32 บาท แล้วทุเรียนลูกหนึ่งน้ำหนัก 3-7 กิโลกรัมหรือถ้าลูกใหญ่ก็ 5-10 กิโลกรัมต่อ 1 ลูกขายได้ 1,000 กว่าบาท แต่ลำไยกว่าจะได้ 1 กิโลกรัมถ้าเป็นเบอร์ 1 ลำไย 50-60 ลูก ถึงจะได้ 1 กิโลกรัม ซึ่งจำนวนลูกและราคาต่างกันมากจึงเห็นว่าถ้าตนเองโค่นลำไยแล้วปลูกทุเรียน น่าจะมีโอกาสในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้ดีและมีโอกาสที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (จินดารัตน์ เรณูมาร, สัมภาษณ์ 4 เมษายน 2566)

2. ปัจจัยเชิงโครงสร้าง

ปัจจัยเชิงโครงสร้างในที่นี้เป็นปัจจัยเบื้องหลังที่เป็นตัวกำหนดปัจจัยเชิงปรากฏการณ์อีก ที่หนึ่ง จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เป็นตัวกำหนดปัจจัยเชิงปรากฏการณ์ ดังกล่าวเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง คือ ระบบตลาดที่มีการผูกขาดโดยล้ง หรือที่ เรียกระบบล้ง มันทำงานอย่างไร

2.1 ปัจจัยที่เกี่ยวกับระบบตลาด

ระบบตลาด คือ พ่อค้าชาวจีนที่เข้ามารับซื้อลำไยตั้งโรงคัดบรรจุ หรือที่เรียกว่า ล้ง ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่เข้าใจว่า ล้งเป็นการเข้าไปผูกขาดการรับซื้อผลผลิตลำไย โดยการเข้ารับซื้อลำไยถึง ในสวนและเพื่อส่งออกไปจีน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัด

จันทบุรี สาเหตุที่พ่อค้าชาวจีนเข้ามาซื้อลำไย เนื่องจากคนจีนนิยมรับประทานลำไยเป็นอย่างมาก ประกอบกับพื้นที่การเพาะปลูกลำไยในจีนได้ผลผลิตไม่ค่อยดี จึงทำให้การค้าลำไยกลายเป็นธุรกิจที่นักลงทุนจีนให้ความสนใจเป็นพิเศษ สำหรับไทยการเข้ามาลงทุนในธุรกิจการเกษตรของกลุ่มทุนจีนมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เป้าหมายของจีนที่เข้ามาลงทุนในไทยนอกจากจะใช้ไทยเพื่อเป็นตลาดสินค้าของจีนแล้ว ไทยสามารถเป็นฐานการผลิตเพื่อส่งออกไปยังประเทศอาเซียน ยุโรป และอเมริกาที่สินค้าบางชนิดจากจีนถูกกีดกันการส่งออกจากจีนโดยตรง รวมถึงส่งสินค้ากลับไปจำหน่ายในจีน สินค้าเกษตรที่กลุ่มทุนจีนเข้ามาลงทุนเป็นผลไม้ ได้แก่ ทูเรียน ลำไย มังคุด มะม่วง และกล้วย เนื่องจากความต้องการผลไม้ของคนจีนเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี ประกอบกับรสชาติ และคุณภาพที่ดีของผลไม้ไทย (อรชร มาลัยสวัสดิ์, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2565)

ในปีพ.ศ. 2546 เริ่มมีล้งจีนเข้ามาดำเนินการรับซื้อผลผลิตถึงแหล่งผลิตในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน ทำให้ชาวสวนมีช่องทางการจำหน่ายมากขึ้น โดยชาวสวนจะนำผลผลิตไปขายให้กับล้งรายเล็กที่เป็นคนไทยหรือพ่อค้าคนกลางรวบรวม แล้วพ่อค้าคนกลางจะขายต่อให้กับล้งจีนอีกทอดหนึ่ง และชาวสวนนำผลผลิตไปขายให้กับล้งจีนโดยตรงโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง และในช่วงปี พ.ศ. 2558-2559 ล้งจีนเข้ามามีบทบาทในการซื้อขายผลผลิตลำไยมากขึ้น ชาวสวนลำไยขายผลผลิตลำไยให้กับล้งจีนโดยตรงทั้งหมด นอกจากนี้ล้งจีนยังได้ทำการตลาดในเชิงรุกมากขึ้น โดยส่งตัวแทนเข้าไปเจรจาซื้อผลผลิตกับชาวสวนโดยตรง โดยล้งจีนจะเข้าไปรับซื้อและเก็บเกี่ยวผลผลิตเองถึงในสวน การขายผลผลิตลำไยของเกษตรกรที่ขายให้กับล้งชาวจีนสูงถึงร้อยละ 90% โดยล้งจีนจะส่งพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นคนไทยเข้าไปติดต่อกับเจ้าของสวนโดยตรง ก่อนเข้าไปเจรจากับเจ้าของสวนพ่อค้าคนกลางจะมีการวางแผนการรับซื้อและมีการกำหนดราคาที่ชัดเจน มีล้งจีนเข้ามารับซื้อผลผลิตถึงในสวนของอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน ทำให้ชาวสวนมีช่องทางการจำหน่ายมากขึ้น เกษตรกรไม่ต้องรับภาระในการขนส่งผลผลิต (วิสุทธิ คล้ายสุวรรณ, สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2565)

ในช่วงที่ผ่านมาเกษตรกรขายลำไยได้ราคาดีมาก การที่ราคาปรับตัวสูงขึ้นเป็นผลที่มาจากที่มีล้งจีนหลายรายเข้ามาซื้อผลผลิตลำไย และเข้ามาตั้งโรงคัดบรรจุหรือ ล้ง ในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งล้งจีนมีเงินทุนมากกว่าจึงสามารถแข่งขันด้านราคาในการซื้อลำไยกับล้งไทยท้องถิ่นได้ดีกว่า นอกจากนี้ล้งจีนหลายรายยังอาศัยคนไทยเป็นตัวแทนเข้ามาซื้อผลผลิตลำไยถึงในสวน สร้างอำนาจผูกขาดทางการตลาด และขยายฐานการครอบงำตลาดการค้าลำไย ผลกระทบจากการเข้ามาของล้งจีนที่มีต่อราคาซื้อขายลำไย พบว่า ในระยะสั้นเกษตรกรชาวสวนสามารถได้รับเงินสดและมีทางเลือกในการขายผลผลิตได้มากขึ้นและส่งผลต่อเศรษฐกิจส่งออกของผลผลิตลำไย ส่งผลให้ราคาลำไยดีขึ้นตามความต้องการของตลาดในจีน แต่ในระยะยาว จะทำให้เกิดการผูกขาดในเรื่องราคาซื้อขายลำไย โดยเฉพาะการขายแบบเหมาสวน เกษตรกรจะไม่สามารถต่อรองราคาลำไยของตนเองได้ถึงแม้จะทำผลผลิตลำไยให้ออกมามีคุณภาพดีมากกว่าก็ตาม เนื่องจากเกษตรกรชาวสวนลำไยได้มีการทำสัญญาซื้อขายลำไยไว้ล่วงหน้ากับล้งจีนแล้ว

การเข้ามาและบทบาทของล้งจีนในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน กลุ่มทุนจีนเข้ามาลงทุนรับซื้อลำไย เพราะความต้องการลำไยของคนจีนเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี เนื่องจากรสชาติและคุณภาพที่ดีของลำไย ธุรกิจการค้าลำไยเป็นอีกหนึ่งธุรกิจที่พ่อค้าจีนเข้ามาทำการค้ามากขึ้นในหลาย

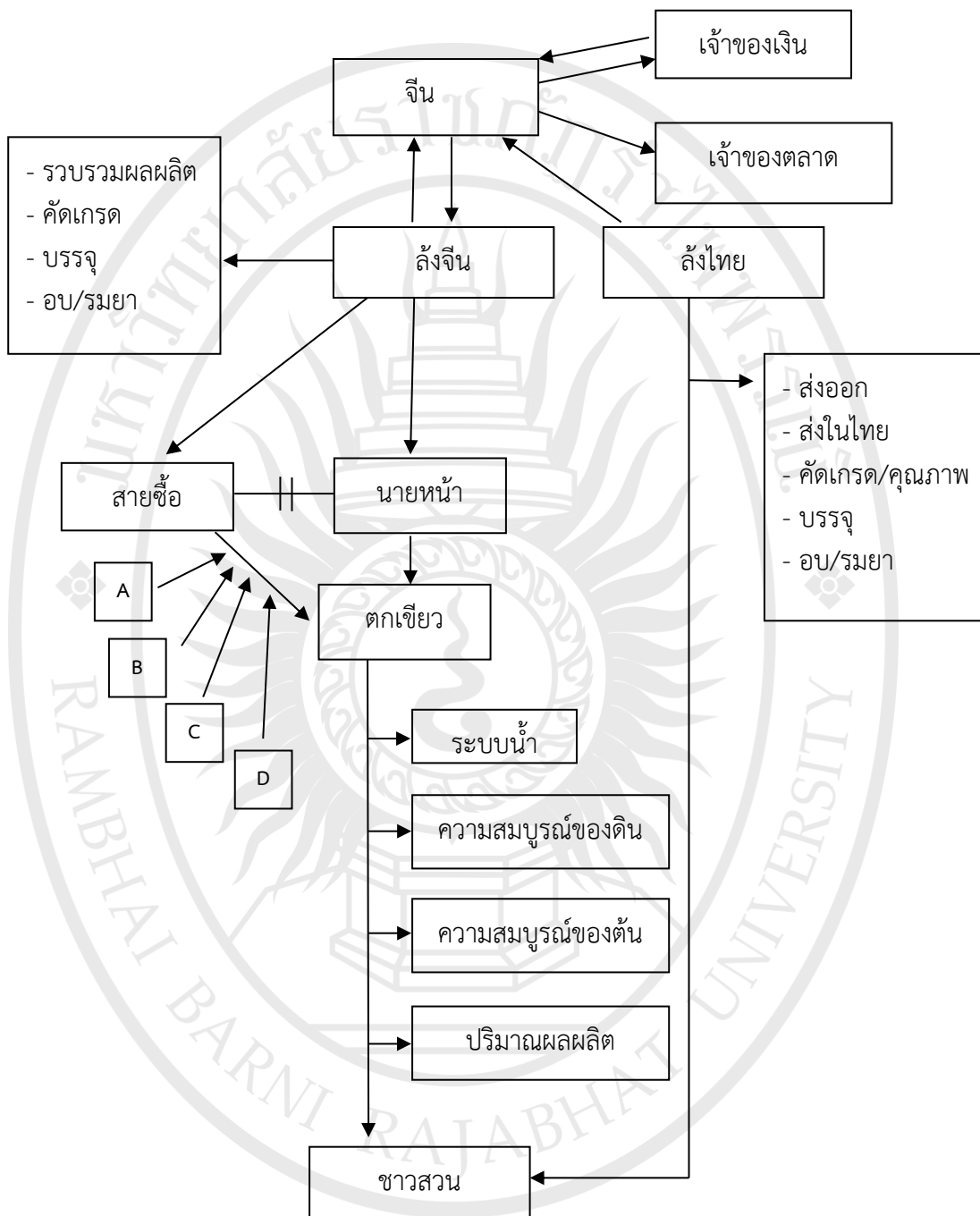
สิบปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ลังจิ้นหรือพ่อค้าคนกลางชาวจีนที่เข้ามาตั้งล้งคัดบรรจุลำไย เพื่อรวบรวมผลผลิตและส่งออกไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จีนเข้ามารับซื้อผลผลิตเมื่อปี พ.ศ. 2546 ทำให้ชาวสวนมีช่องทางการจำหน่ายมากขึ้น ลังจิ้นเข้ามามีบทบาทสำคัญเป็นผู้ซื้อรายใหญ่ และมีบทบาทในการกำหนดราคาการรับซื้อลำไย เกษตรกรชาวสวนลำไยส่วนใหญ่ขายผลผลิตให้กับลังจิ้นเนื่องจากลังจิ้นให้ราคาสูงและมีความต้องการผลผลิตในปริมาณไม่จำกัด โดยลังจิ้นรับซื้อผลผลิตของเกษตรกรโดยการซื้อแบบเหมาสวน และการตั้งล้งรับซื้อลำไยเพื่อคัดบรรจุ หรือเช่าล้งเพื่อรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร ผ่านการคัดเบอร์ บรรจุ ใส่กล่อง แล้วนำมาอบกัมมะถัน และส่งออกไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีน ลังจิ้นมีตัวแทนชาวไทยเพื่อช่วยในการรับซื้อผลผลิต เนื่องจากลังจิ้นยังไม่มีประสบการณ์ในพื้นที่มากนัก รวมไปถึงการสื่อสารภาษาไทยระหว่างลังจิ้นกับเกษตรกรเองเป็นเรื่องยาก ดังนั้น ลังจิ้นจึงต้องมีล้งหรือตัวแทนช่วยประสานงาน ตัวแทนของลังจิ้นที่เป็นพ่อค้าชาวไทยส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนกลางที่เคยรับซื้อผลผลิตกับเกษตรกรในพื้นที่มาก่อนหรือมาจากพื้นที่อื่นหรือเป็นคนในพื้นที่ที่มีประสบการณ์ในการซื้อขายลำไยมาก่อน ตัวแทนของลังจิ้นทำหน้าที่ในการจัดหาแหล่งผลผลิต ตลอดจนการรับซื้อผลผลิตกับเกษตรกร ตัวแทนของลังจิ้นไม่ได้ทำหน้าที่ในการส่งออกเพียงแต่รวบรวมผลผลิตให้กับลังจิ้นเท่านั้น (พิทยา บัวสิงห์, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2565)

ในการรับซื้อลำไยลังจิ้นจะให้ราคาลำไยช่อเกรด AA สูงถึงกิโลกรัมละ 43 บาท แต่เกษตรกรมีข้อกังวลว่าการที่ลังจิ้นเข้ามามีอำนาจในการกำหนดราคาซื้อในแต่ละวัน ทั้งยังไม่มีราคากลาง ทำให้เกษตรกรปฏิเสธการขายไม่ได้เพราะเกือบทุกล้งเป็นลังจิ้นทั้งสิ้น ถึงแม้จะมีหลายล้งที่เป็นล้งของคนไทยรับซื้อ แต่ในความเป็นจริงล้งไทยเหล่านั้นก็ทำหน้าที่เป็นแค่เพียงตัวแทนของลังจิ้น เพราะฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่เกษตรกรชาวสวนลำไยกังวลใจมากที่สุดคือ ลังจิ้นได้กดราคาซื้อลำไยทำให้ราคาซื้อต่ำลงจากเดิมและไม่มีตลาดอื่นรองรับ ทำให้เกษตรกรขายผลผลิตขาดทุน วันนี้จะได้ราคาดีตามความต้องการของเกษตรกรหรือไม่ มีแต่ความเสี่ยง เสี่ยงว่าวันนี้จะราคาเท่าไร

การดำเนินกิจกรรมของล้งลำไยสดมีวิธีการดังนี้ คือการดำเนินการจัดซื้อผลผลิตลำไยสด ซึ่งการดำเนินการจัดหาผลผลิตของล้งลำไยจังหวัดจันทบุรีโดยเฉพาะล้งขนาดใหญ่จะมีการจัดหาที่ค่อนข้างเป็นระบบ เมื่อโรงคัดบรรจุหรือล้ง ได้รับคำสั่งซื้อล่วงหน้าจากตลาดปลายทางคือจีน ซึ่งจะมีการวางแผนการส่งออกกันล่วงหน้า หากเป็นผู้ประกอบการล้งที่ร่วมทุนกันระหว่างไทย-จีน ผู้ที่ทำหน้าที่วางแผนในการส่งออกส่วนมากเป็นผู้จัดการคนจีน จากนั้นจึงส่งคำสั่งซื้อมายังผู้จัดการไทยเพื่อจัดหาผลผลิตและวางแผนการเก็บเกี่ยว การจัดส่งผลผลิตในแต่ละเดือนเป็นไปตามคำสั่งซื้อของลูกค้าปลายทาง จากนั้นผู้จัดการไทยหรือนายหน้าคนไทยมีหน้าที่ในการจัดหาผลผลิตลำไยจากเกษตรกรตามแผนการส่งออก โดยผู้จัดการต้องวางแผนการจัดซื้อผลผลิตในแต่ละเดือน วางแผนการราดสาร และการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร โดยให้คำแนะนำการบำรุงรักษาสวนลำไย เพื่อให้ได้คุณภาพตามที่ตลาดปลายทางต้องการ และจัดสรรปริมาณผลผลิตที่เข้าล้งในแต่ละวัน โดยผู้จัดการเป็นผู้เข้าไปติดต่อสวนของเกษตรกร จัดหาผลผลิต ประเมินผลผลิต ตกลงราคา ทำสัญญา และจ่ายเงินมัดจำล่วงหน้าให้กับเกษตรกร ซึ่งผู้จัดการมีรายได้จากเงินเดือน หรือตามปริมาณผลผลิตลำไยที่เข้าสู่ล้งหรือจำนวนตู้คอนเทนเนอร์ที่ส่งออกซึ่งแล้วแต่ตกลงกัน หัวหน้าสายของล้งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้จัดการล้ง แต่ละล้งอาจจะมีจำนวนของหัวหน้าสายแตกต่างกันไปแล้วแต่ขนาด ขนาดใหญ่

อาจจะมีหัวหน้าสาย แบ่งเป็น 10 สาย แต่ละสายอาจจะมีรถ 10 คัน หรือมากกว่า เป็นต้น เพื่อทำหน้าที่ในการจัดหาแรงงาน และดูแลแรงงาน หัวหน้าสายส่วนใหญ่เป็นเจ้าของรถกระบะ 4 ล้อ ที่ใช้รับส่งแรงงานเก็บเกี่ยวลำไย และมีรถขนส่งผลผลิตลำไยส่งล้ง การจัดหาแรงงานของหัวหน้าสาย บางครั้งเรียกว่า “คนรถ” โดยการจัดหาแรงงานถือว่าเป็นอีกหนึ่งธุรกิจภายใต้การดำเนินงานของล้ง ซึ่งคนรถหรือคนจัดหาแรงงานจะมีรายได้จากส่วนต่างค่าจ้างเก็บเกี่ยวของแรงงาน เช่น ล้งจ่ายค่าจ้างเก็บเกี่ยวของแรงงานตะกร้าละ 50 บาท คนขับรถจะหักส่วนต่างตะกร้าละ 10 บาท ก็จะเหลือค่าจ้างแรงงานเก็บเกี่ยวตะกร้าละ 40 บาท และอาจจะได้รับค่าจ้างรถ หรือค่าน้ำมันเพิ่มจากล้งเป็นรายวันด้วยโดยรถ 1 คัน มีแรงงานประมาณ 20 คน อย่างไรก็ตาม หัวหน้าสายหรือคนรถต้องดูแลและรับผิดชอบแรงงานรวมถึงที่พักของแรงงานด้วย ซึ่งก่อนที่หัวหน้าสายจะนำแรงงานไปเก็บเกี่ยวจะมีการเข้าไปเบิกตะกร้าจากล้งในช่วงเช้า และหากตะกร้าหายหัวหน้าสายต้องรับผิดชอบตามราคาตะกร้า รวมทั้งหัวหน้าสายแต่ละสายต้องจับสลากหมายเลขสวนลำไยก่อนที่จะไปเก็บเกี่ยว เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและไม่มีการเลือกเก็บเฉพาะสวนที่มีลำไยผลใหญ่ น้ำหนักดี แรงงานอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหัวหน้าสายหรือคนรถ โดยแรงงานเก็บเกี่ยวทำหน้าที่เก็บเกี่ยวลำไยตามที่หัวหน้าสายพาไป และคัดคุณภาพแยกเกรดบรรจุตะกร้า พลาสติกสีขาว ตะกร้าละ 11.50 กิโลกรัม จากสวนของเกษตรกรก่อนส่งเข้าล้ง โดยได้รับค่าจ้างตะกร้าละ 40-50 บาท ในช่วงปกติ แต่หากในกรณีที่มีผลผลิตออกสู่ตลาดมากเก็บเกี่ยวไม่ทัน เนื่องจากมีแรงงานไม่เพียงพอ โรงคัดบรรจุอาจมีการขึ้นค่าจ้างแรงงานสูงถึงตะกร้าละ 80 บาท จึงส่งผลให้มีการโยกย้ายแรงงาน โดยก่อนที่แรงงานจะเก็บเกี่ยวต้องมีการจับสลากแถวที่จะทำการเก็บเกี่ยวก่อน เพื่อไม่ให้มีการเลือกเก็บเฉพาะแถวที่มีลำไยผลโตและน้ำหนักดี ซึ่งตะกร้าที่แรงงานใช้เก็บเกี่ยวจะมีหมายเลขสายและรหัสคนเก็บติดอยู่ ดังนั้นหากแรงงานคัดคุณภาพไม่ดี มีการยัดไส้ทำให้ผลผลิตเสียหายจะถูกหักค่าจ้างเก็บเกี่ยว และเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วรถทอยหรือรถกระบะ 4 ล้อ จะขนส่งไปยังล้งคัดบรรจุ เพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป (ทรงศักดิ์ ทองขำ, 2556)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 4.2 : แสดงโครงสร้างของกลไกการซื้อขายลำไย

จากภาพที่ 4.2 โครงสร้างของกลไกการซื้อขายลำไยมีจุดเริ่มต้นและจุดหมายปลายทางของผลผลิตลำไยอยู่ที่ประเทศจีน ซึ่งจุดเริ่มต้นหมายถึงแหล่งทุนของล้งจีนที่มาเปิดตลาดรับซื้อลำไยในประเทศไทย โดยทำหน้าที่รวบรวมผลผลิต คัดเกรด อบ/รมยา และบรรจุผลผลิตลำไย

ส่งออกกลับไปสู่ประเทศจีนโดยมีเครือข่ายในการทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตลำไยให้กับล้งจีน ซึ่งเรียกว่า สายเก็บ นายหน้า และล้งไทยซึ่งใช้ทุนของตัวเองในการรับซื้อลำไย โดยทำหน้าที่รวบรวมผลผลิต คัดเกรด อบ/รมยา และบรรจุเพื่อส่งออกไปสู่ประเทศจีน รวมถึงการทำตลาดภายในประเทศ

ล้งจีน หมายถึง ล้งที่รับซื้อลำไยโดยมีเจ้าของเป็นคนจีนและเป็นบริษัทของคนจีน 100%

สายซื้อ หมายถึง ล้งคนไทยที่เป็นนอมินีกับล้งจีน โดยทำหน้าที่เป็นนายหน้าหาสวนลำไย ทำสัญญาซื้อขายผลผลิต และเก็บผลผลิตของชาวสวนลำไยโดยมีสายเก็บทำหน้าที่คัดเกรดลำไยออกเป็นเกรด A B C และ D ส่งให้กับล้งนอมินี รวมถึงหาสวนลำไยให้กับล้งจีนเพื่อทำการผลิตเอง

นายหน้า หมายถึง คนไทยที่ทำหน้าที่ในการหาสวนลำไยเพื่อส่งให้กับล้งจีน โดยนายหน้าจะได้ค่าตอบแทนตามเงื่อนไขที่ตกลงกับล้ง เช่น ลำไย 1 ตัน ได้ค่าตอบแทน 200 บาท เป็นต้น

ตกเขียว หมายถึง การทำสัญญาซื้อขายลำไยล่วงหน้าก่อนฤดูกาลผลิตโดยมีลักษณะการซื้อขายใบ การซื้อขายช่อลำไย ระหว่างชาวสวนลำไยกับล้งผ่านสายซื้อ และนายหน้า

สภาพปัญหาด้านการตลาดจะพบว่า การซื้อขายลำไยของล้งจีนในจังหวัดจันทบุรีมีลักษณะเป็นการผูกขาดทางการตลาดโดยมีล้งจีนที่รับทุนมาจากบริษัทในประเทศจีนเป็นผู้ถือครองตลาดในจีน เป็นผู้กำหนดราคาการซื้อขายของลำไยในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีล้งที่ทำหน้าที่กำหนดราคาในจันทบุรีรู้จักกันในชื่อว่า ล้งอาหว่าง (นามสมมติ) และล้งกายไต้ฟ้า (นามสมมติ) ที่ถือว่าเป็นล้งขนาดใหญ่และมีทุนหนาของจีน (วิมล หอมยั้ง, สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2566) ในกระบวนการซื้อขายลำไยของประเทศจีนซึ่งเป็นเจ้าของเงินและเป็นตลาดใหญ่ที่อยู่ตามมณฑลต่าง ๆ เมื่อทางตลาดของประเทศจีนมีความต้องการลำไยในแต่ละปี หรือมีออเดอร์ลำไยของแต่ละปีว่าปีนี้ต้องการลำไยกี่แสนตัน บริษัทในจีนจะมีการสั่งลำไยผ่านล้งจีนที่อยู่ในไทย เพื่อรวบรวมผลผลิตลำไยของจันทบุรี โดยเฉพาะที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี (ชญานิต ชนะบุตร, สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2566)

ล้งจีนที่อยู่ในไทยจะมีหน้าที่รวบรวมผลผลิต คัดเกรด บรรจุ อบ/รมยา และส่งออก การรับซื้อผลผลิตลำไยและรวบรวมผลผลิตลำไยจากชาวสวนนั้น ในระยะแรกที่พ่อค้าจีนเข้ามาซื้อลำไย พ่อค้าคนจีนจะสื่อสารกันไม่รู้เรื่องเพราะพูดภาษาไทยไม่ได้และก็ไม่รู้จักกับเจ้าของสวนที่ปลูกลำไย แต่อยากได้ลำไยส่งกลับบ้าน ก็เลยต้องจ้างคนไทยที่พอจะพูดภาษาจีนได้บ้างเป็นล่ามให้พาไปซื้อลำไยจากเจ้าของสวนลำไย คนที่พาไปทำการเจรจาซื้อขายกับตกลงกับเจ้าของสวนโดยผ่านตัวแทนของคนไทย หรือที่เรียกว่า นายหน้า ในการรับซื้อลำไยนายหน้าก็จะพานักธุรกิจชาวจีนหรือที่เรียกว่า ล้ง นำพาเจ้าของล้งออกเดินสายเข้าไปในสวนของแต่ละสวนเพื่อเจรจาซื้อขายลำไยกับเจ้าของสวนถึงในสวนเลย

ในระยะเริ่มแรกจะเดินสายรับซื้อลำไยถึงหน้าสวนกันเลยทีเดียวเพื่อรวบรวมผลผลิตและส่งออกไปขายที่ตลาดจีนให้ได้มากที่สุดตามที่มื่อเดอร์ส่งมา เมื่อพ่อค้าชาวจีนทำการรวบรวมลำไยของจันทบุรี แล้วส่งออกไปขายยังประเทศจีน แล้วกระจายสินค้าไปขายที่ตลาดประเทศจีนตามมณฑลต่าง ๆ ของจีน เมื่อคนจีนได้รับประทานลำไยแล้วดีใจชอบใจลำไยของจันทบุรีเป็น

อย่างมาก เนื่องจากลำไยของจันทบุรีต่างจากลำไยที่อื่น คือมีความหวาน กรอบ เนื้อไม่ฉ่ำน้ำ เนื้อหนา เม็ดเล็ก ลูกโต ความต้องการของตลาดในประเทศจีนจึงเพิ่มมากขึ้น พ่อค้าที่รับซื้อลำไย หรือล้งจีนจึงได้กว้านซื้อลำไยของจันทบุรีโดยให้ราคาที่สูง พ่อค้าจีนได้ให้นายหน้าทำการเจรจาซื้อขายลำไยจากชาวสวน ให้ได้มาก เนื่องจากทางตลาดของจีนต้องการลำไยในจำนวนมาก พ่อค้าจีนก็ต้องการรวบรวมผลผลิตลำไยให้ได้มากที่สุดตามที่ตลาดจีนต้องการ จึงเกิดการซื้อขายใบเกิดขึ้นที่เรียกว่า การตกเขียว ซึ่งซื้อกันข้ามปีเลยทีเดียวนหรือที่เรียกว่าการซื้อขายล่วงหน้า คือซื้อตั้งแต่ลำไยยังเป็นใบเขียว ๆ อยู่เลย ถ้าเกษตรกรไม่มีทุนก็มาเอาทุนไปทำลำไยก่อนได้ขอให้มีต้นลำไยก็ไปปรับเงินจากล้งมาทำการผลิตลำไยออกมาขายให้ได้ บางส่วนไม่มีเงินก็ไปเอาเงินจากล้งมาทำการผลิตลำไยหรือบางล้งให้ทั้งเงิน ทั้งปุ๋ย ยาด้วย ขอให้ทำการผลิตลำไยให้ได้คุณภาพตามที่ตลาดต้องการเมื่อตลาดจีนต้องการลำไยเป็นจำนวนมากและชาวสวนลำไยไม่มีเงินในการผลิตลำไย ทางล้งก็ให้ทุนมาทำการผลิตโดยการตกลงทำสัญญาซื้อขายกันล่วงหน้าที่เรียกว่าการตกเขียวและเพื่อประกันว่าในฤดูการผลิตในปีถัดไปล้งมีลำไยป้อนตลาดจีนแน่นอน (ฉัตรชัย ทองคำ, สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2566)

แต่เมื่อเวลาผ่านไป ล้งจีนไม่ได้รับซื้อผลไม้จากสายซื้อเพียงอย่างเดียว แต่มีการเข้าไปซื้อแบบเหมาสวนโดยตรงจากล้ง ในกรณีการซื้อแบบเหมาสวนลำไยของจังหวัดจันทบุรีนั้น พ่อค้าจีนลงทุนมาทำและเช่าโรงอบลำไย มีการตั้งบริษัทเอง ทั้งที่ร่วมทุน และนอนินิกับสายซื้อ เพื่อทำธุรกิจรับซื้อผลผลิตลำไย สาเหตุสำคัญที่ล้งจีนเข้ามาอย่างรวดเร็วคือ ตลาดจีนที่เป็นตัวกระตุ้นและปัจจัยสำคัญในการเข้ามาทำธุรกิจรับซื้อและรวบรวมผลผลิตลำไยที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ที่เห็นอยู่ตามสองข้างทางของถนนสายมังกร (ทางหลวงหมายเลข 3193) ซึ่งมีจำนวนผู้ประกอบการล้งจีนมากกว่า 100 ราย ส่วนใหญ่เป็นล้งคนจีนที่ควบคุมโดยนักธุรกิจจีนที่เป็นเจ้าของตลาดจีน ซึ่งนักธุรกิจไทยไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทอะไรได้เลย เนื่องจากกฎหมายการนำเข้าผลไม้ของจีนที่ระบุชัดเจนว่า ต้องนำเข้าผ่านบริษัทจีน การที่ล้งจีนมีตลาดอยู่ในมือ ในอนาคตย่อมสามารถกำหนดราคาได้ตามที่ต้องการ การเข้ามาของล้งจีนเข้ามาในหลากหลายรูปแบบตามจังหวัดต่าง ๆ ของไทยที่แตกต่างกัน (อัจฉรา กล้ากิจเจริญกุล, สัมภาษณ์ 5 พฤษภาคม 2566)

บทบาทหน้าที่ของล้งลำไยในกระบวนการรับซื้อลำไยจากเกษตรกรมาทำการคัดเกรดและบรรจุเพื่อนำส่งลำไยสดออกนอกประเทศเสมือนเป็นคนกลางที่นำลำไยจากเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภคในประเทศจีน โดยมีผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

สายซื้อลำไยกับกระบวนการสร้างผลผลิตให้เป็นสินค้าของนายทุนภายหลังที่เกษตรกรผลิตลำไยจนสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้ว ล้งที่เกษตรกรทำสัญญาซื้อขายไว้ทั้งแบบที่ใช้วิธีการซื้อขายล่วงหน้าและแบบที่ไม่ได้ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า จะเข้ามาเก็บผลผลิตโดยเกษตรกรไม่ต้องดำเนินเก็บเกี่ยวผลผลิตเองล้งเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมดนั่นหมายถึงเกษตรกรมีบทบาทหน้าที่เพียงการผลิตเท่านั้นการดำเนินการเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไยของล้งในสวนลำไยจะมีการคัดเลือกขนาดลำไยที่แตกต่างกันซึ่งราคาแต่ละขนาดจะแตกต่างกันไปตามสัญญาซื้อขายที่เกษตรกรตกลงไว้กับล้ง

การเก็บผลผลิตจะเริ่มจากการที่ล้งส่งสายเก็บลำไยเข้ามาเก็บผลผลิตในสวนลำไย สายเก็บลำไยของล้งจะแบ่งออกไปหลายสาย แต่ละสายจะมีหัวหน้าดูแลและแต่ละสายเก็บแบ่งเป็นสายเก็บย่อยจะมีจำนวนแรงงานมากหรือน้อยแตกต่างกันไปตามการดูแลของหัวหน้าแต่ละสายเก็บย่อยหัวหน้าสายเก็บย่อยแต่ละสายมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลงานของตนเองจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น

การให้ที่พักแรงงานในสายของตน การพาแรงงานไปต่อเวลาการอยู่ในประเทศไทยที่ด่านข้ามแดนหรือเรียกกันว่าตอกบัตร การเก็บผลผลิตแต่ละครั้งหัวหน้าใส่เจ็บจะได้รายได้จากการหักค่าแรงงานประมาณคนละ 50 บาทจากสิ่งตามจำนวนตะกร้าลำไยที่แรงงานสายเก็บได้ทั้งหมดตะกร้าละประมาณ 5 บาท สำหรับแรงงานในแต่ละสายเก็บย่อยจะแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยสมาชิกแต่ละกลุ่มเป็นแรงงานชาวกัมพูชาและอยู่ในครอบครัวเดียวกันหรือเป็นญาติกันที่ชักชวนกันข้ามมาทำงานเก็บลำไย กระบวนการเก็บลำไยอยู่ภายใต้การควบคุมของสิ่งที่สามารถตรวจสอบข้อผิดพลาดการทำงาน ของสิ่งย้อนหลัง การจัดการแบ่งงานขึ้นอยู่กับหัวหน้าสายเก็บย่อยแต่ละสายโดยจะจับสลากแบ่งการเก็บเพื่อความเท่าเทียมกันเพราะลำไยแต่ละต้นมีจำนวนผลผลิตไม่เท่ากันคุณภาพต่างกันจะนำมาซึ่งรายได้ในการเก็บของแรงงานแต่ละคนต่างกัน โดยจะนับจากจำนวนตะกร้าแต่ละขนาดที่เก็บได้ หัวหน้าสายเก็บจะตีหมายเลขในตะกร้าในกระดาดนำไปติดที่ต้นลำไยแต่ละต้นแต่ละแถวและทำฉลากให้สายเก็บย่อยมาจับแบ่งบริเวณเก็บลำไยในสวน จากนั้นสายเก็บย่อยจะให้แรงงานแต่ละกลุ่มจับสลากเลือกต้นลำไยที่จะได้รับไปดำเนินการเก็บ (พิพัฒน์ อ้อสุวรรณ, สัมภาษณ์ 20 เมษายน 2565)

เมื่อแรงงานแต่ละกลุ่มทราบต้นลำไยที่ตนได้รับผิดชอบก็จะดำเนินการนำอุปกรณ์ต่าง ๆ ไปที่ต้นลำไยและแบ่งหน้าที่กันภายในกลุ่ม เช่น คนหักช่อลำไยจากต้น คนตัดลำไยลงตะกร้า แรงงานต้องทำการแบ่งแยกขนาดลำไยตามเบอร์ที่กำหนดไว้ หากมีความผิดพลาดใส่ลำไยผิดเบอร์คนที่เก็บตะกร้านั้นต้องมาแก้ไขหรือถูกหักเงิน ทุกตะกร้าจะมีหมายเลขคนเก็บต้นที่เก็บรถที่รับผิดชอบติดอยู่ในตะกร้า นายทุนจึงสามารถติดตามได้ว่าใครเป็นคนเก็บตะกร้าไหนการเก็บลำไยจะดำเนินไปจนถึงเย็นประมาณ 15.00 น. จะหยุดหักช่อลำไยจากต้น แรงงานจัดเก็บผลลำไยที่โคนต้นมาจัดใส่ตะกร้าหรือเรียกว่าเคลียร์ต้นประมาณ 17.00 น. หรือเก็บลำไยใส่ตะกร้าได้ 70% ของทั้งหมดจะนำตะกร้าลำไยใส่รถบรรทุกของสิ่งไปส่งที่โรงต่อไปโดยหัวหน้าสายเก็บและหัวหน้าสายเก็บย่อยจะคอยควบคุมดูแลการทำงานของแรงงานที่ตนดูแล (ธีระพงษ์ พรหมศรี, สัมภาษณ์ 2 พฤษภาคม 2565)

การส่งออกลำไยซึ่งมีเกณฑ์การดำเนินการที่แตกต่างกันเป็นที่ยอมรับในตลาดต่างแดนซื้อขายกันแล้วจะดำเนินการขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้ลำไยกลายเป็นสินค้าข้ามแดนเพื่อตอบสนองนโยบายการควบคุมสินค้าเกษตรของรัฐบาลระหว่างรัฐกับรัฐที่ตกลงร่วมกันไว้ผู้ประกอบการรับซื้อลำไยเพื่อส่งออกหรือลำไยจำเป็นต้องได้รับการรับรองจากรัฐโดยร้านรับซื้อลำไยอาจต้องมีการตรวจสอบคุณภาพทุกปี คือ มีใบรับรองจากกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่มีชื่อเรียกเป็นทางการว่า Good Manufacturing Practices (GMP) หลักปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงคัดบรรจุชนิดผลิตภัณฑ์ลำไย ผู้ประกอบการแต่ละรายจะต้องมีการจัดระเบียบสร้างความปลอดภัยและบำบัดน้ำเสีย เช่น มีป้ายแผนผังตำแหน่งงาน ป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ภายในโรงงานสำหรับการอบลำไยหรือกำมะถันจะต้องมีตู้อบและที่เก็บกำมะถันที่เป็นระเบียบ คนที่ทำหน้าที่อบลำไยต้องมีการอบรมทำงานเพื่อให้ได้รับรองว่าสิ่งนี้สามารถอบลำไยได้ รวมทั้งสิ่งนี้จะต้องได้รับใบรับรองจากกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่าสามารถอบลำไย เรียกว่า Good Fumigation Practices (GFP) การปฏิบัติที่ดีสำหรับการรวมผลลำไยสดด้วยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ชนิดผลิตภัณฑ์ลำไยซึ่งต้องต่อใบรับรองทุก ๆ 2 ปีส่วนคนที่ทำหน้าที่อบกำมะถันจะต้องเข้ารับการอบรมเพื่อให้รับใบอนุญาตในการอบกำมะถันก่อนจึงจะสามารถดำเนินการระบบกำมะถันภายในสิ่งได้ กระบวนการเหล่านี้เป็นการทำ

ให้การผลิตลำไยส่งออกมีมาตรฐานแบบเดียวกันเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในตลาดข้ามแดน ทั้งยังมีการสร้างความมั่นใจความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคในตลาดต่างแดนด้วยการตรวจสอบราค่างในผลลำไยอีกด้วย โดยจะทำการสุ่มตรวจสอบราค่างในลำไยที่บรรจุไว้ในตู้คอนเทนเนอร์แต่ละตู้ว่ามีสารตกค้างในลำไยหรือไม่ก่อนที่จะทำการขนส่งไปตลาดต่างแดน (พินดา บุญฤทธิ์ธงไชย, 2561)

กระบวนการดำเนินการผลิตในลำไยแบ่งขั้นตอนออกเป็นดังนี้ ลังได้สร้างเกมหรือเงื่อนไขเพื่อใช้ควบคุมการทำงานภายในคลังและทำให้ลำไยมีมาตรฐานที่ตลาดต่างแดนต้องการ หลังจากลำไยจากสวนถูกส่งมาถึงโรงงานภายในคลังจะทำการตรวจสอบคัดเกรดลำไยหรือแยกขนาดของลำไยแต่ละตะกร้าอีกครั้งพร้อมกับนำลำไยที่ปิดตะกร้าลำไยออก หากตะกร้าใดมีปัญหาเช่นใส่ลำไยผิดเบอร์จะทำให้คนเก็บลำไยตะกร้านั้น ๆ มาทำการแก้ไขหรือหักเงินลงได้ สร้างระบบการตรวจสอบการทำงานของคนงานทุกคนทุกตะกร้าจะมีเบอร์หมายเลขหรือรหัสติดกำกับไว้และสามารถสืบหาได้ว่าคนงานคนใดรับผิดชอบตะกร้าลำไยนั้น ๆ หากลำไยตะกร้าใดมีปัญหาเกิดขึ้นเมื่อถึงประเทศจีนปลายทางจะสามารถตรวจสอบได้อีกครั้งและสามารถหาคนรับผิดชอบได้ ระบบตรวจสอบการทำงานที่ทำให้คนงานทุกคนต้องระวังการทำงานไม่ให้มีการผิดพลาดเพราะอาจถูกหักเงินหรือเสียค่าปรับ (สุพิน ไกรสร, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2566)

การคัดแยกขนาดลำไยออกเป็นขนาดต่าง ๆ หรือเรียกว่าเบอร์ซึ่งกำหนดเบอร์นี้คลังจะกำหนด แตกต่างจากการรับซื้อจากเกษตรกรคือจะแบ่งเบอร์หรือขนาดของลำไยมากขึ้นเพราะแต่ละเบอร์จะมีราคาซื้อขายไม่เท่ากันโดยแต่ละคลังจะมีการกำหนดเบอร์คล้าย ๆ กันคือเบอร์ 1 ถึงเบอร์ 4 หรือ 5 โดยจะเรียกแต่ละเบอร์แตกต่างกันออกไป เบอร์ 1 คือเบอร์ทอง เบอร์ที่ดีที่สุดขนาดใหญ่สีสวย เบอร์ 2 ใช้สีแดง เบอร์ 3 ใช้สีน้ำเงิน และเบอร์ 4 ใช้สีเขียว แต่ละตะกร้าจะมีสติ๊กเกอร์บอกสีและสัญลักษณ์ติดบอกแต่ละเบอร์ไว้เมื่อฝ่ายคัดแยกขนาดแยกเรียบร้อยแล้วตะกร้าลำไยจะถูกส่งไปยังขั้นตอนปิดฝาตะกร้าและใส่สายรัดตะกร้า จากนั้นลำไยในตะกร้าจะถูกส่งไปลงก้ามะถันหรือซิลเฟอร์ไดออกไซด์ในตู้อบเพื่อให้เปลือกลำไยเป็นสีทองสวยและเก็บไว้ได้นาน เนื่องจากการขนส่งลำไยสดไปต่างประเทศจำเป็นต้องใช้เวลานาน หลังจากลงก้ามะถันเสร็จจะนำตะกร้าลำไยออกมาพักเพื่อให้ลำไยแห้งในพื้นที่ที่จัดไว้โดยใช้พัดลมช่วยพัด เมื่อลำไยแห้งจึงนำไปใส่ตู้คอนเทนเนอร์ที่มีเครื่องทำความเย็นหากลำไยเต็มตู้แล้วคนขับรถตู้คอนเทนเนอร์จะขับไปส่งยังท่าเรือหรือขับส่งผ่านไปยังด่านชายแดนไทยไปยังประเทศอื่น ๆ ต่อไป แต่ส่วนมากจะใช้เส้นทางขนส่งทางเรือมากกว่า สำหรับคนขับรถตู้คอนเทนเนอร์จะเป็นพนักงานของบริษัทการขนส่งสินค้าด้วยระบบตู้คอนเทนเนอร์ซึ่งทางคลังหรือนายหน้าติดต่อค้าลำไยจ้างมารับสินค้า (สิริลักษณ์ บุญโต, สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2565)

สำหรับแรงงานที่ดำเนินการผลิตในคลังแบ่งออกจากกัน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้ตรวจสอบการทำงาน โดยมากจะเป็นแรงงานชาวไทยหรือแรงงานชาวจีนได้รับการดูแลและสวัสดิการดีกว่าแรงงาน กลุ่มที่ 2 คือ แรงงานที่ใช้แรงงาน เช่น คนคัดแยกขนาดลำไยใส่สายรัดตะกร้า ส่วนมากจะเป็นแรงงานชาวกัมพูชาที่ถูกจ้างมาทำงานในช่วงเก็บเกี่ยวลำไย หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไยในพื้นที่ชายแดนแรงงานจะข้ามกับประเทศของตนเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไยแรงงานจะกลับมาทำงานอีกครั้ง โดยแรงงานข้ามแดนจะมีเครือข่ายกันภายในคลังในการติดต่อกลับมาทำงานในปีการผลิตและจะชักชวนญาติพี่น้องเพื่อนของตนข้ามมาทำงานด้วย ทางคลังจะมีที่พักและอาหารให้พร้อมกับพาไปต่ออายุการอยู่ในประเทศที่ด่านข้ามแดน การฝึกทักษะการทำงานในคลัง จะมีการ

ถ่ายทอดต่อกัน ดังนั้น ลำไยที่ผ่านกระบวนการภายในล้งจะถูกส่งไปประเทศจีนหรือประเทศคู่ค้าที่ทำสัญญาซื้อขายกับทางล้ง จึงมีมาตรฐานการตรวจสอบ เพื่อให้ผู้บริโภคพอใจในสินค้าเหล่านั้น ระบบสายพานการผลิตลำไยภายใต้การจัดการของล้ง เพื่อการส่งออกข้างต้นทำให้สินค้าไม่ใช่แค่เป็นสินค้าข้ามแดนไปมาเท่านั้น แต่ตัวสินค้าเองถูกทำให้เป็นสินค้าข้ามแดนด้วยกระบวนการตรวจสอบขั้นตอนการผลิตแต่ละขั้นตอนเพื่อให้ตอบสนองต่อตลาดลำไยข้ามชาติ (วรวิฑูมิ เห็ดตูม, สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2566)

การทำสัญญาซื้อขายลำไยล่วงหน้าเป็นการทำสัญญาระหว่างชาวสวนลำไยกับล้งจีน หรือเป็นที่รู้จักในวงการทำสวนลำไยว่า ตกเขียว ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การจำหน่ายแบบเหมาสวนหรือสัญญาซื้อขายล่วงหน้า โดยเกษตรกรจะเป็นผู้ดูแลสวนลำไย การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าเป็นการซื้อขายล่วงหน้าระหว่างเกษตรกรกับล้ง หรือพ่อค้าชาวจีนตกลงซื้อขายกัน ตั้งแต่ลำไยยังเป็นใบเขียวหรือในช่วงที่ลำไยออกช่อหรือเริ่มมีผลเล็ก ๆ หรือที่เรียกกันว่า การขายตกเขียว โดยล้งจีนจะพิจารณาจากเกณฑ์ คือ ความสมบูรณ์ของต้นลำไย ระบบน้ำ และผลผลิตของปีที่ผ่านมาตัดสินใจทำเอกสารสัญญาซื้อขาย ราคาจะขึ้นอยู่กับล้งจีนเป็นผู้กำหนด โดยล้งจีนจะคาดคะเนผลผลิตว่าเมื่อเก็บเกี่ยวแล้วควรจะได้ปริมาณผลผลิตจำนวนเท่าใด ซึ่งการจำหน่ายลักษณะนี้มักจะได้ราคาต่ำ เนื่องจากเป็นช่วงที่ยังไม่ทราบภาวะทางการตลาด หลังจากนั้นจะทำสัญญาซื้อขายร่วมกัน และวางเงินมัดจำร้อยละ 30 ให้เกษตรกรเพื่อประกันการรับซื้อ และเพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการบำรุงให้ผลผลิตมีคุณภาพ เกษตรกรจะเป็นผู้ดูแลสวนลำไย ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนนี้เกษตรกรเป็นผู้รับภาระทั้งหมด โดยมีเงื่อนไขตามที่ตกลงกันไว้ไม่ให้ต้นลำไยขาดปุ๋ย ขาดน้ำ ขาดยา และต้องไม่ให้เกิดโรค ไมเช่นนั้นจะถูกหักค่าเสียหาย การทำสัญญาจะกำหนดราคาซื้อเหมาสวน กำหนดวันใส่สารเร่ง และกำหนดระยะเวลาที่เก็บผลผลิตประมาณ 6 เดือน และห้ามขายลำไยให้พ่อค้ารายอื่น หากทำผิดสัญญาแต่ละล้งจะระบุค่าปรับไว้ต่างกัน เช่น การขายลำไยให้พ่อค้ารายอื่นจะถูกปรับ 3 เท่าของเงินมัดจำ หากคุณภาพลำไยไม่ได้มาตรฐานต้องปรับราคาเหมาลดลง หรือหากถึงเวลาเก็บผลผลิตแล้วผลผลิตไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่ต้องการ ล้งจีนจะไม่รับซื้อผลผลิตโดยเกษตรกรไม่ต้องคืนเงินมัดจำ เมื่อถึงวันเก็บเกี่ยวล้งจีนจะนำแรงงานเข้ามาเก็บผลผลิตเอง และจ่ายเงินส่วนที่เหลือให้แก่เกษตรกร ส่วนมากเกษตรกรสวนลำไยจะขายแบบเหมาสวน ซึ่งเกษตรกรมีข้อเสียเปรียบดังนี้ (ชญาנית ชนะบุตร, สัมภาษณ์ 28 มิถุนายน 2566)

1) ราคาขายลำไยในการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าอาจต่ำกว่าราคาลำไยในช่วงที่มีการซื้อผลผลิต เกษตรกรที่จำหน่ายเหมาสวนไปในช่วงที่ลำไยออกดอก หรือติดผลในระยะเริ่มต้น อาจจำหน่ายได้ในราคาที่ต่ำเพราะในขณะที่จำหน่ายนั้น ยังไม่ทราบภาวะตลาดและราคาที่แท้จริง กล่าวคือ ในช่วงที่เกษตรกรทำการขายนั้นเป็นช่วงที่ยังไม่ทราบภาวะตลาดว่าอนาคตข้างหน้าภาวะตลาดจะเป็นเช่นไร รวมไปถึงราคาทางตลาดจะสูงหรือต่ำ การจำหน่ายเหมาสวนเกษตรกรจึงอยู่บนความเสี่ยงและเสียเปรียบเรื่องราคารับซื้อ เนื่องจากการทำสัญญาแล้วไม่สามารถเรียกร้องให้ได้ราคาเท่ากับราคาทางตลาด ณ วันที่ขาย

2) การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าล้งจีนอาจจะเข้ามาเก็บผลผลิตล่าช้ากว่ากำหนด เนื่องจากล้งจีนมีแรงงานของตนเอง การเก็บผลผลิตเกษตรกรจึงต้องรอให้ล้งนำแรงงานเข้ามาเก็บผลผลิตของเกษตรกร ล้งจีนหลายรายเมื่อถึงเวลาที่ต้องมาเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไย ล้งจะเข้ามา

เก็บผลผลิตล่าช้า โดยให้เหตุผลว่ายังเก็บผลผลิตที่อื่นยังไม่เสร็จจึงไม่สามารถเข้ามาเก็บผลผลิตในวันที่กำหนดได้ ส่งผลให้ผลผลิตลำไยสุกงอมเปลี่ยนสี ทำให้ลำไยไม่สวยและร่วง ถึงแม้ล้งจะมีการรับซื้อลำไยร่วงด้วย แต่ราคารับซื้อก็จะต่ำกว่าการจำหน่ายเป็นมัดช่อ ทำให้เกษตรกรเสียเปรียบได้ เกษตรกรไม่สามารถเก็บผลผลิตเองหรือนำไปจำหน่ายให้กับล้งรายอื่นได้ เนื่องจากสัญญาต่อกันอยู่หากเก็บผลผลิตแล้วนำไปจำหน่ายเอง เกษตรกรต้องจ่ายค่าปรับเพราะผิดสัญญา

3) การเก็บผลผลิตขึ้นอยู่กับล้งจีน เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองในการกำหนดวันเก็บผลผลิต เมื่อผลร่วง ไม่ได้คุณภาพตามที่กำหนด เกษตรกรต้องขายในราคาที่ต่ำลง หรือเนา ก็ไม่สามารถขายได้

4) เอกสารสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ส่วนใหญ่เกษตรกรจะเสียเปรียบ เพราะนอกจากการกำหนดราคาซื้อขายล่วงหน้า และกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกษตรกรต้องรับผิดชอบดูแลสวน กำหนดวันใส่สารเร่ง ปุ๋ย และยา และต้องไม่ให้เกิดโรค ห้ามขายลำไยให้พ่อค้ารายอื่น หากทำผิดสัญญาเกษตรกรต้องจ่ายค่าปรับให้ล้ง หากคุณภาพลำไยไม่ได้มาตรฐานต้องปรับราคาเหมาลดลง หรือหากถึงเวลาเก็บผลผลิตแล้วผลผลิตไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่ต้องการ ล้งจีนจะไม่รับซื้อผลผลิต หากล้งจีนไม่มาเก็บผลผลิตตามกำหนดเวลาเกษตรกรไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายจากการผิดสัญญาของล้งได้

5) เกษตรกรไม่มีทางเลือกในการจำหน่ายลำไยให้ล้งหรือตัวแทนอื่น หากผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน ล้งจีนไม่รับซื้อ เกษตรกรต้องหาตลาดขายผลผลิตเอง

การทำให้ลำไยกลายเป็นสินค้าส่งออกข้ามแดน กระบวนการทำให้ลำไยกลายเป็นสินค้าเกษตรข้ามแดน เริ่มจากการขยายการสะสมทุนของนายทุนต่างแดนและนายทุนในพื้นที่ที่ส่งผลต่อการทำให้การผลิตลำไยเป็นการผลิตแบบเข้มข้นเพื่อตอบสนองกับตลาดต่างแดน โดยเริ่มตั้งแต่การผลิตในสวนลำไยไปจนถึงขั้นตอนการส่งออกลำไยจนถึงมือผู้บริโภค กระบวนการที่เป็นการเชื่อมผู้ผลิตกับผู้บริโภคที่อยู่ต่างพื้นที่กันให้รับรู้ถึงความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ หากผลผลิตลำไยที่ส่งขายไปยังประเทศจีนมีปัญหาผู้บริโภคหรือพ่อค้าในต่างแดนสามารถตรวจสอบความผิดพลาดได้ว่าเกิดขึ้นจากการผลิตในช่วงใด ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนนั้น กระบวนการนี้นับว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้ทุนสามารถสะสมทุนได้เป็นอย่างดี การตรวจสอบนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลักนั้นก็คือ ล้ง ซึ่งจะเป็นผู้ควบคุมระบบการผลิตลำไยนอกฤดูอย่างเข้มข้น เปรียบเสมือนผู้ควบคุมระบบสายพานการผลิตลำไยทำหน้าที่ควบคุม ตรวจสอบขั้นตอนการผลิตแต่ละขั้นให้ตอบสนองตลาดลำไยจีน

2.2 ปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมือง

ปัจจัยที่เกี่ยวกับระบบล้ง สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ คือ

1. ผู้ส่งออกโดยตรง/พ่อค้าคนกลาง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ล้ง จะทำหน้าที่เก็บรวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรและส่งออกไปยังประเทศจีนหรืออินโดนีเซีย โดยจะมีการติดต่อซื้อขายกับเกษตรกรล่วงหน้าตั้งแต่ยังไม่ราดสาร กล่าวคือ ทางผู้ส่งออกจะส่งคนมาดูลักษณะลำต้นและใบจะเป็นการคาดคะเนล่วงหน้าว่าลักษณะใบที่ดีจะสามารถทำให้ได้ผลผลิตเป็นจำนวนมาก และมีการเซ็นสัญญากันเป็นลายลักษณ์อักษรที่แน่นอนจะไม่นิยมใช้การตกลงด้วยวาจา อัตราการซื้อขายจะเป็นลักษณะรับซื้อราคาเดียว โดยจะให้ราคาตามขนาดของลำไยถ้าเป็นลำไยขนาดใหญ่หรือเบอร์ 1 จนถึงเบอร์ 4 จะได้ราคาประมาณที่ 32-40 บาทต่อหนึ่งกิโลกรัม (ราคาในปี พ.ศ. 2565) ส่วนลำไยที่ไม่ได้

ขนาด (ลำไยร่วงหิน) หรือเรียกว่าลำไยตกไซส์ จะให้ราคา 3 บาท ต่อหนึ่งกิโลกรัม ผู้ส่งออกจะได้ ส่วนต่างจากการนำลำไยไปคัดแยกขนาดอีกครั้งเพื่อส่งออก

2. ผู้รับซื้อที่ไม่ได้ทำการส่งออกโดยตรง หรือสั่งจะทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตจาก เกษตรกรผู้รับซื้อที่ไม่ได้ทำการส่งออกโดยตรง หรือสั่งจะทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรและ นำไปส่งให้ผู้ส่งออกอีกทีหนึ่ง ในการซื้อขายนั้นผู้รับซื้อจะมาติดต่อกับเกษตรกรโดยตรงจะมีการเซ็น สัญญาซื้อขายกันล่วงหน้าตั้งแต่ยังไม่ราดสารเหมือนกับผู้ส่งออกโดยตกลงราคาการซื้อขายนั้นก็ให้ ราคาเท่า ๆ กับผู้ส่งออกโดยตรง บางครั้งอาจจะให้ราคาที่สูงกว่า แต่มีข้อแม้ว่าผู้รับซื้อนั้นจะเข้ามาทำ การตัดแต่งกิ่งของต้นลำไย หากต้นใดที่ติดลูกตก ทางผู้รับซื้อจะพยายามตัดแต่งกิ่งเหล่านั้นออกไม่ให้ ตก เนื่องจากต้องการให้ลูกลำไยมีขนาดใหญ่ เพื่อที่เวลาตนเองไปขายต่อจะได้กำไรเพิ่มขึ้น หากในการ เก็บผลผลิตแต่ละครั้งแต่ละแปลง มีลำไยเบอร์ 4 มาก ผู้รับซื้อจะไม่ค่อยได้กำไรแต่การทำเช่นนี้ทำให้ รายได้ของเกษตรกรลดลง เนื่องจากปริมาณผลผลิตก็จะลดลงตามจำนวนการแต่งกิ่งของผู้รับซื้อ โดย ในการแต่งกิ่งนี้ทางเกษตรกรไม่สามารถกำหนดได้ว่าควรแต่งระดับไหนเพราะในสัญญาจะมีระบุไว้ว่า สามารถตัดแต่งกิ่งได้โดยเกษตรกรเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการแต่งกิ่งเองทั้งหมด เมื่อผู้รับซื้อผลผลิตมา จากเกษตรกรจะนำมาคัดขนาดเพื่อส่งขายให้กับผู้ส่งออกอีกครั้งหนึ่ง (สอย บุญเยี่ยม, สัมภาษณ์ 10 มกราคม 2566)

ในการจัดสรรผลประโยชน์ของตลาดการค้าลำไยที่อำเภอสอยดาว อำเภอ โป่งน้ำร้อน ซึ่งประกอบด้วยผู้ผลิตรายย่อย นายทุนที่ขายสินค้าปัจจัยการผลิต และพ่อค้าคนกลางที่ เรียกว่า ล้ง ตามที่กล่าวมาข้างต้นเราจะพบว่า เกิดความไม่เป็นธรรมในตลาดการค้าลำไย เนื่องจากมี การเอาเปรียบระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งสามจากกระบวนการโก่ง ดังนั้นในการซื้อขายผู้รับซื้อโดยจะมี ผู้จัดการที่เป็นตัวแทนของล้งเอง ซึ่งเรียกว่า “ผู้จัดการล้ง” จะมาติดต่อกับเกษตรกรโดยจะมีการเซ็น สัญญาซื้อขายกันล่วงหน้า หรือได้ทำข้อตกลงกับทางเกษตรกรไว้ล่วงหน้า โดยวิธีการที่เรียกว่า “ซื้อใบลำไย” เกษตรกรที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการขายลำไยให้กับผู้จัดการล้งหรือตัวล้งเอง โดยมี เทคนิคหรือวิธีการที่ซื้อขายกับเกษตรกร คือ ทางล้งจะส่งผู้จัดการของตนเองมาดูที่สวนลำไยของ เกษตรกรและรับซื้อตั้งแต่ก่อนราดสาร ครั้งแรกจะเข้ามาดูและบอกกับทางเกษตรกร โดยจะให้ ความหวังว่าจะได้ราคาตามตลาด แต่พอเวลาต่อมาก็จะตีเตียนต่าง ๆ เกี่ยวกับผลผลิตของเกษตรกร เช่น ใส่ปุ๋ยบ้างหรือเปล่า ดูแลกันอย่างไรเหมือนไม่ใส่ใจทำ ใส่ปุ๋ยน้อยไป ถ้าไม่มีทุนให้ไปเอาปุ๋ยที่ล้งก็ ได้เรามีปุ๋ยคุณภาพดีสำหรับลูกล้ง เพื่อที่เกษตรกรเองจะได้ไปซื้อปุ๋ย หรือถ้าไม่มีเงินทุนก็ไปกู้ปุ๋ยจาก ทางผู้รับซื้อโดยการเป็นหนี้ พอถึงเวลาที่ได้ผลผลิตหรือถึงเวลาซื้อ-ขาย ซึ่งทุกฝ่ายคาดว่าผลผลิตที่จะ ได้รับอยู่ที่ประมาณการผลผลิตที่เจ้าของล้งมองดูและประเมินด้วยสายตาในวันมาดูผลลำไยที่ตัดแต่ง ช่อผลแล้ว ซึ่งผลลำไยมีขนาดเล็กกว่าลูกมะเขือพวงเล็กน้อยน่าจะได้ราคาประมาณหนึ่ง และตัว เกษตรกรเองประเมินด้วยตัวเองว่าจะได้ราคาผลผลิตประมาณหนึ่ง ซึ่งจะเป็นไปในแนวทางเดียวกัน กับเจ้าของล้ง โดยทางเกษตรกรเองได้ใส่ใจในการดูแลใส่ปุ๋ยตามหลักวิชาการและตัดแต่งช่อผล แต่ละช่อให้มีปริมาณลูกลำไย ไม่เกินช่อละ 60 ลูก เพื่อให้ได้ขนาดของผลลำไยเป็นที่ต้องการของ ตลาด แต่เมื่อถึงเวลาที่ผู้จัดการล้งมารับซื้อผลผลิตในแต่ละครั้งใช้วิธีการที่เรียกว่าเอาเปรียบ หรือ “โก่ง” เกษตรกร คือ จะส่งคนงานของตนเองเข้ามาประมาณ 100 คน ทำการคัดเลือกลำไย คุณภาพบรรจุลงตะกร้าตามเบอร์ และคัดแยกลูกร่วง ซึ่งลำไยที่บรรจุในตะกร้าออกจากสวนส่งล้งถือ

ว่าสิ้นสุดการซื้อขายหน้าสวนแต่ละครั้ง เมื่อนำลำไยไปส่งที่ล้งกลับถูกเจ้าหน้าที่ตรวจตัดเกรดลำไยในตะกร้าอีกรอบ และมีการตีกลับบางส่วนโดยอ้างว่าไม่ได้คุณภาพ โดยที่ชาวสวนไม่มีสิทธิโต้แย้งกับล้ง เพราะล้งคัดเกรดที่หน้าโรงงานฝ่ายเดียว ถือเป็น การเอาเปรียบชาวสวนโดยขอลดราคาลงอย่างไม่เป็นธรรม (ชรัตน์ เนรัญชร, สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2566)

จากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการผลิตที่ไม่ได้คุณภาพ และปัญหาการตลาดที่ทำให้ราคาตกต่ำ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นถือว่าเป็นปัจจัยในเชิงปรากฏการณ์ที่มีผลต่อความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจลำไยที่แท้จริงจำเป็นจะต้องวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ที่กล่าวมา ในการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีจะพบว่าเป็นปัจจัยในเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบในรูปแบบเครือข่าย ดังนี้

เครือข่ายทางเศรษฐกิจและการเมืองในตลาดการค้าลำไยของจังหวัดจันทบุรี พบว่าตลาดการค้าลำไยของจังหวัดจันทบุรี ในปัจจุบันยังเป็นตลาดของผู้ส่งออก หมายความว่า ลำไยที่ปลูกในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีจะถูกนำไปขายต่างประเทศเกือบทั้งหมด เช่น มีผู้ปลูกลำไยรายใหญ่ให้ข้อมูลว่าในปัจจุบันลำไยมากกว่า 90% ถูกส่งออกไปขายในตลาดประเทศจีน (รัฐวิทย์ ตั้งเกียรติเพชร, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2566)

พ่อค้าส่งออกหรือตัวแทนผู้ส่งออกจะรับซื้อ โดยรวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรในพื้นที่เพื่อส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ โดยมีสัดส่วนการส่งออกลำไยจากอำเภอโป่งน้ำร้อนคือ ลำไยเกรดเอจะมีลักษณะลำไยเป็นช่อสมบูรณ์ ผลใหญ่ สีสวยผิวเนียน มีสัดส่วนประมาณ 95% ของผลผลิตส่งออกประเทศจีน ลำไยที่มีลักษณะช่อไม่ค่อยสมบูรณ์ ผิวไม่ค่อยสวย หรือลำไยที่คุณภาพไม่สามารถส่งออกประเทศจีนได้จัดเป็นลำไยประเภทรองจากเกรดเอ ซึ่งจะมีประมาณ 3% จากผลผลิตทั้งหมด ซึ่งจะส่งออกไปยังประเทศอินโดนีเซีย ส่วนอีก 1% ของผลผลิตส่งขายภายในประเทศจะเป็นลำไยกันสวน หรือลำไยที่เหลือจากการขายให้กับพ่อค้าส่งออก และอีก 1% ของผลผลิต จะนำไปทำลำไยอบแห้ง ซึ่งจะเป็นลำไยที่มีลักษณะที่ไม่ได้ขนาด/ลำไยตกไซซ์/ลำไยร่วงหรือที่เกษตรกรมักจะเรียกว่า ลำไยร่วงหิน

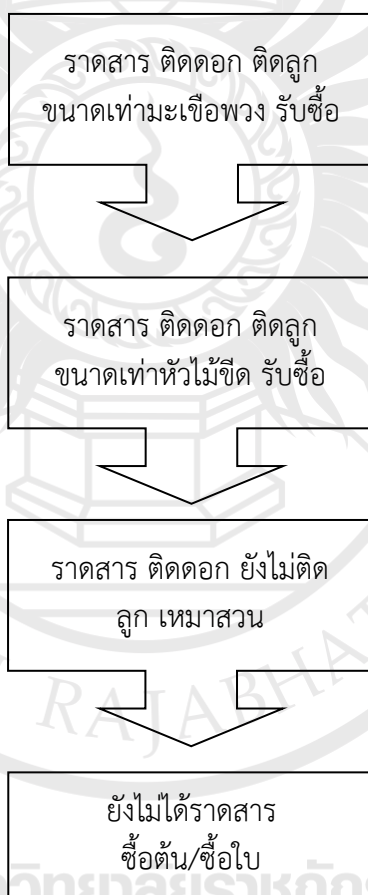
จากการศึกษาพบว่า ตลาดลำไยประกอบด้วยห่วงโซ่ที่สำคัญ 3 ห่วง ได้แก่ ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้บริโภค (ชญาנית ชนะบุตร, สัมภาษณ์ 28 มิถุนายน 2566)

1. ผู้ผลิต ได้แก่ เกษตรกรชาวสวนลำไยในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ที่ทำสวนลำไยเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพรองในการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ซึ่งมีตั้งแต่ชาวสวนขนาดเล็ก ชาวสวนขนาดกลาง ชาวสวนขนาดใหญ่
2. ผู้จำหน่าย ได้แก่ พ่อค้าคนกลาง/ผู้ที่ทำหน้าที่รวบรวมหรือรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรผู้ผลิตแล้วนำไปจำหน่ายต่อจนถึงผู้บริโภคคนสุดท้าย ดังนั้น ผู้จำหน่ายในห่วงโซ่นี้จึงมีหลายระดับตั้งแต่พ่อค้าคนกลางในท้องที่/ท้องถิ่น พ่อค้าคนกลางจากภาคเหนือ นายหน้าที่กินเปอร์เซ็นต์ระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้าคนจีน พ่อค้าคนจีน พ่อค้าคนกลางขนาดใหญ่หรือที่เกษตรกรทั่วไปเรียกว่า ล้ง/ตัวแทนผู้ส่งออก ผู้ส่งออก

3. ผู้บริโภค ได้แก่ ผู้บริโภคปลายทางหรือผู้บริโภคคนสุดท้ายที่ซื้อผลผลิตไปเพื่อการบริโภคเองโดยตรง หรือมีวัตถุประสงค์ให้ผู้รับนำไปใช้บริโภคโดยตรงในครัวเรือน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภคต่างประเทศและในประเทศ

ระบบการซื้อขายลำไยในจันทบุรี จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันระบบการซื้อขายลำไยของจันทบุรี มี 4 รูปแบบหลัก คือ

รูปแบบที่ 1 ลังเป็นคนไปเหมาเอง ไปเหมาเป็นรายแปลงคล้ายๆ กับการตกเขียว ส่วนใหญ่จะไปเหมาแปลงที่ไว้ใจได้ คือ มีการจัดการสวนที่ดี มีคุณภาพ โดยจะเข้าไปตกลงราคาลำไยแต่ละขนาดกับเจ้าของสวน เช่น เกรดเอ ให้ราคากิโลกรัมละ 40 บาท ลำไยกันสวนราคา 20 บาท ลำไยร่วงหินกิโลกรัมละ 3 บาท เป็นต้น เมื่อตกลงราคากันได้แล้วจะมีการเซ็นสัญญาต่อกัน โดยจะวางมัดจำก่อนราดสารประมาณ 25% ของราคาที่คาดเดา หลังจากราดสารและลำไยเริ่มออกดอกจะจ่ายมัดจำให้อีก 25% ของราคาที่คาดเดา และเมื่อเก็บเกี่ยวจะจ่ายที่เหลือให้ทั้งหมด วิธีการเหมาลักษณะนี้ลังจะมีความเชื่อใจกันและเชื่อมั่นในฝีมือเจ้าของสวน โดยมีพัฒนาการในการเหมาดังภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 : วิธีการเหมาลำไย

รูปแบบที่ 2 การขายแบบเหมามัด โดยที่เกษตรกรกับลังจะตกลงกันว่าเกษตรกรจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เท่าไร และต้องการขายเท่าไร แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ถ้าขายไม่ได้

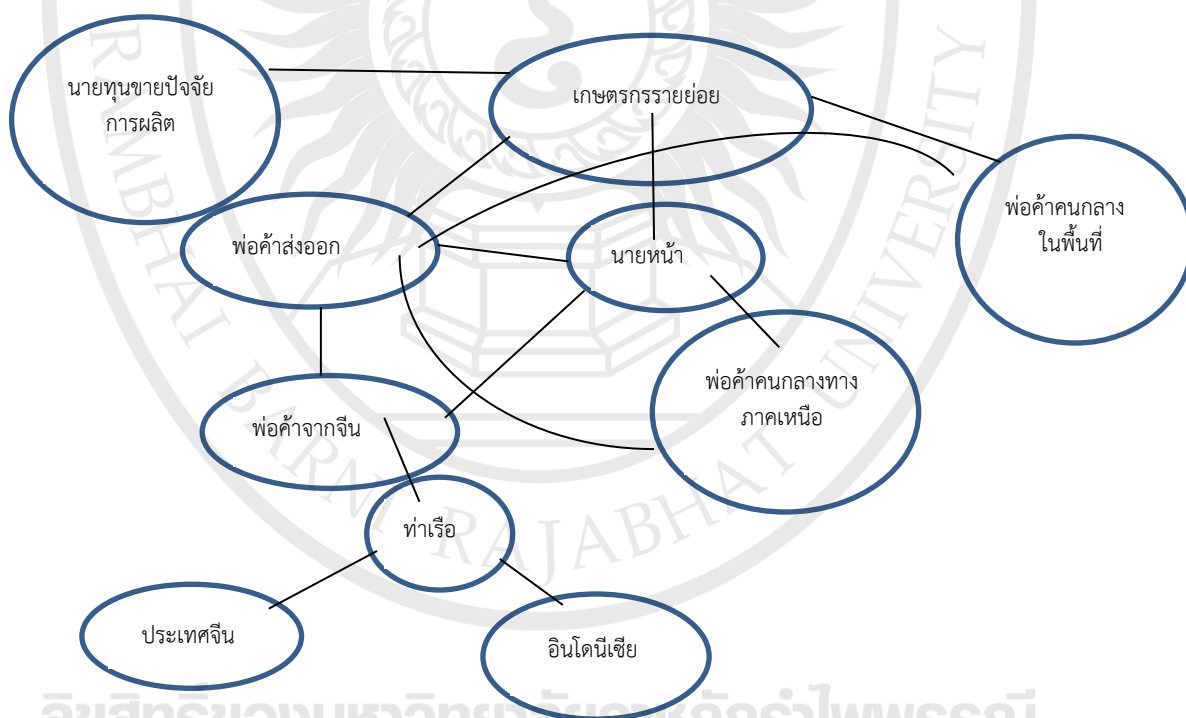
ตามที่ตกลงกันไว้ เช่น ในกรณีที่เกษตรกรขายได้ราคาน้อยกว่าที่ตกลงกันไว้ ก็อาจมีการคืนเงิน ส่วนที่เกิน (ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมแล้ว)

รูปแบบที่ 3 เกษตรกรจะนำผลผลิตมาขายที่หน้าล้งเอง ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่มีการติดต่อซื้อขายกันล่วงหน้า เกษตรกรที่นำลำไยมาขายแบบนี้มีน้อยมาก ประมาณ 1-2% ส่วนใหญ่จะมีการติดต่อซื้อขายกันล่วงหน้าแล้ว

รูปแบบที่ 4 ติดต่อด้านนายหน้า นายหน้าจะทำหน้าที่ติดต่อระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้าชาวจีน บางครั้งก็ติดต่อให้กับพ่อค้าคนกลางขนาดใหญ่ โดยจะคิดค่านายหน้า กิโลกรัมละ 1 บาท

การเชื่อมร้อยเครือข่ายในตลาดการค้าลำไย

จากการขยายตัวของ การปลูกลำไยในอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ซึ่งได้นำมาสู่การเกิดขึ้นของตลาดการค้าลำไยของพื้นที่ดังกล่าว ในตลาดการค้าลำไยที่ขยายตัวขึ้นจะประกอบด้วยกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับตลาด 2 ฝ่ายใหญ่ ๆ คือ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการขาย และฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการซื้อลำไย จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และประสบการณ์ของผู้วิจัย ในฐานะที่เป็นผู้สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยสามารถสรุปตัวแบบเครือข่ายของตลาดการค้าลำไยในอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ดังภาพที่ 4.4

ภาพที่ 4.4 : เครือข่ายในตลาดการค้าลำไยของอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

จากภาพที่ 4.4 พบว่าเครือข่ายทางเศรษฐกิจและการเมืองในตลาดการค้าลำไยอำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี พัฒนาขึ้นจากการเชื่อมร้อยเครือข่ายที่แต่ละ

Node ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependency) บนฐานการแลกเปลี่ยนทรัพยากร (Interexchange) การเชื่อมร้อยตลาดการค้าลำไยดังกล่าว สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. เครือข่ายระหว่างนายทุนขายปัจจัยการผลิตกับเกษตรกรรายย่อย
2. เครือข่ายระหว่างเกษตรกรรายย่อยกับพ่อค้าคนกลาง
3. เครือข่ายระหว่างพ่อค้าส่งออกกับพ่อค้าคนกลาง
4. เครือข่ายระหว่างนายหน้ากับพ่อค้าคนจีน

1. เครือข่ายระหว่างนายทุนขายปัจจัยการผลิตกับเกษตรกรรายย่อย

จากประสบการณ์ในตลาดการค้าลำไยที่โป่งน้ำร้อน ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เครือข่ายระหว่างนายทุนขายการผลิตกับเกษตรกรรายย่อยได้ดังนี้

เครือข่ายระหว่างนายทุนขายปัจจัยการผลิตกับเกษตรกรรายย่อยในตลาดการค้าลำไย อำเภอสะอายดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เกิดจากกลุ่มคนสองกลุ่ม คือ กลุ่มนายทุนขายปัจจัยการผลิต กับเกษตรกรรายย่อย กลุ่มนายทุนขายปัจจัยการผลิต หมายถึง บริษัทหรือนายทุนที่ขายของที่เกี่ยวข้องกับปุ๋ยเคมี ยากำจัดโรค ยากำจัดศัตรูพืช สารราด ส่วนเกษตรกรรายย่อยในตลาดการค้าลำไย หมายถึง ผู้ปลูกลำไยที่มีที่ดินขนาดเล็กเป็นของตนเองไม่เกิน 20 ไร่ และยังคงใช้แรงงานในครอบครัว เพื่อทำการผลิตอยู่ โดยอาจมีการจ้างแรงงานข้างนอกเป็นครั้งคราว เช่น การตัดแต่งกิ่งหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิต

การที่เกษตรกรรายย่อยจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายกับนายทุนขายปัจจัยการผลิต เนื่องจากกระบวนการผลิตลำไยจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยากำจัดศัตรู แมลงและเชื้อราบางประเภท รวมทั้งสารราดที่ทำให้ลำไยติดลูกนอกฤดู และเกษตรกรบางรายไม่มีทุนที่จะไปซื้อปุ๋ยยาหรือสารราดก็ต้องไปเอามาใช้ก่อนเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จแล้วนำเงินมาจ่ายทีหลัง

ส่วนนายทุนขายปัจจัยการผลิตดังกล่าวข้างต้น ก็ต้องอาศัยหรือพึ่งพาเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกลำไยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ทางผู้จัดจำหน่ายต้องการสร้างตลาดการขายให้กับกลุ่มเกษตรกร เพื่อจะได้มีรายได้จากการที่เกษตรกรใช้ปุ๋ย ใช้ยาต่าง ๆ นายทุนขายปัจจัยการผลิตนั้นมิคู่แข่งมากมาย ดังนั้นในสถานการณ์ของตลาดแข่งขันนายทุนจึงจำเป็นต้องพึ่งพาเกษตรกรรายย่อย โดยการนำเอาปุ๋ยยามาให้ใช้ก่อนจนกระทั่งเกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จค่อยนำเงินมาจ่าย ซึ่งเกษตรกรบางรายนั้นไม่มีทุนที่ซื้อปุ๋ยยาก็ตองเอามาใช้ก่อนเป็นการหลอกลักค่าไปในตัวให้กับนายทุนขายปัจจัยการผลิต ซึ่งสามารถทำให้นายทุนขายปัจจัยการผลิตลดคู่แข่งลงได้ นายทุนขายปัจจัยการผลิตบางรายนำปุ๋ยยามาให้ทดลองใช้ก่อนโดยไม่คิดเงิน เพื่อหลอกลักค่าให้กับตนเองจะเห็นได้ว่าทั้งสองฝ่ายนั้นยังต้องพึ่งพาอาศัยกัน

2. เครือข่ายระหว่างเกษตรกรรายย่อยกับพ่อค้าคนกลาง

จากประสบการณ์ในตลาดการค้าลำไยที่อำเภอสะอายดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เครือข่ายระหว่างเกษตรกรรายย่อยกับพ่อค้าคนกลางได้ดังนี้

เกษตรกรรายย่อยของการปลูกลำไยนอกฤดูในอำเภอสะอายดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อนในปัจจุบัน มีช่องทางในการเชื่อมร้อยเครือข่ายกับพ่อค้าคนกลางที่มาซื้อลำไยได้ 4 กลุ่ม คือ พ่อค้าคนกลางในพื้นที่ พ่อค้าคนกลางจากภาคเหนือ พ่อค้าส่งออก และนายหน้า

พ่อค้าคนกลางจากภาคเหนือในที่นี้ หมายถึง พ่อค้าคนกลางที่มาจากทางภาคเหนือ เข้ามาจับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในอำเภอฮอดดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน เพื่อมาขายต่อให้กับพ่อค้าส่งออก

พ่อค้าคนกลางในพื้นที่ในที่นี้ หมายถึง พ่อค้าคนกลางที่มีภูมิลำเนา หรืออาศัยอยู่ในเขตจังหวัดจันทบุรี และเป็นผู้รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรเพื่อมาส่งต่อให้กับพ่อค้าส่งออกอีกครั้งหนึ่ง

พ่อค้าส่งออก หมายถึง พ่อค้าที่ทำการค้าขนาดใหญ่มีตลาดส่งออกต่างประเทศโดยตรง พ่อค้าส่งออกนี้จะทำหน้าที่รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง รวมถึงรับซื้อผลผลิตจากพ่อค้าคนกลางในพื้นที่ และพ่อค้าคนกลางจากภาคเหนืออีกด้วย

นายหน้าในที่นี้ หมายถึง คนที่ทำหน้าที่ติดต่อพ่อค้าให้กับเกษตรกรรายย่อย หรือติดต่อเกษตรกรรายย่อยให้กับพ่อค้าต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นเกษตรกรรายย่อยด้วยกันเองที่มีความคุ้นเคยกับพ่อค้า หรือเป็นคนที่ทำอาชีพนี้โดยตรง

การเชื่อมร้อยเครือข่ายระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้าคนกลางในพื้นที่ พ่อค้าคนกลางจากภาคเหนือ พ่อค้าส่งออกและนายหน้า พ่อค้าคนกลางในพื้นที่นั้นเป็นคนไปรับซื้อโดยตรงกับเกษตรกร ซึ่งจะนำมาขายให้กับพ่อค้าส่งออกอีกที เช่นเดียวกับพ่อค้าคนกลางจากภาคเหนือที่มารับซื้อกับเกษตรกรโดยตรงเหมือนกันกับพ่อค้าในพื้นที่ และนำสินค้าไปขายต่อให้กับพ่อค้าส่งออก พ่อค้าคนกลางในพื้นที่และพ่อค้าคนกลางจากภาคเหนือจะได้เปรียบในเรื่องความชำนาญในพื้นที่มากกว่าพ่อค้าส่งออก พ่อค้าส่งออกนั้นก็ต้องอาศัยนายหน้าช่วยหาสินค้าให้ เนื่องจากพ่อค้าส่งออกนั้นจะต้องได้สินค้าตามที่กำหนดเพื่อที่จะส่งออก จึงจำเป็นต้องรับซื้อสินค้าจากพ่อค้าคนกลางในพื้นที่ และพ่อค้าคนกลางจากภาคเหนือในราคาที่สูงกว่า 1-2 บาท

3. เครือข่ายระหว่างพ่อค้าส่งออกกับพ่อค้าคนกลาง

การเชื่อมร้อยเครือข่ายระหว่างพ่อค้าส่งออกกับพ่อค้าคนกลาง เกิดการพึ่งพากันระหว่างกลุ่มคนสองกลุ่ม คือ พ่อค้าส่งออกกับพ่อค้าคนกลางในพื้นที่ และพ่อค้าคนกลางภาคเหนือ พ่อค้าคนกลางในพื้นที่และพ่อค้าคนกลางภาคเหนือ เป็นพ่อค้าที่ไม่ได้ทำการส่งออกโดยตรงและไม่มีตลาดต่างประเทศเป็นของตนเอง ดังนั้นการกระจายสินค้าจึงต้องผ่านพ่อค้าส่งออกอีกทอดหนึ่ง โดยพ่อค้ากลุ่มนี้จะเข้าไปรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรมาทำการคัดแยกขนาดและเข้าโรงอบ รวมทั้งบรรจุภัณฑ์เพื่อเตรียมการส่งออก แล้วจึงนำมาส่งให้กับพ่อค้าส่งออกจำหน่ายไปยังตลาดต่างประเทศ

พ่อค้าส่งออก เป็นกลุ่มคนที่ทำการติดต่อซื้อขายกับตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศจีน และมีฐานลูกค้าต่างประเทศเป็นของตนเอง โดยปี ๆ หนึ่ง จะมียอดสั่งซื้อล่วงหน้าจากพ่อค้าจีน พ่อค้าส่งออกจะต้องหาผลผลิตให้เพียงพอกับจำนวนยอดสั่งซื้อจากต่างประเทศ โดยส่วนหนึ่งจะทำการติดต่อรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร และอีกส่วนหนึ่งจะรับซื้อจากกลุ่มพ่อค้าคนกลางในพื้นที่และพ่อค้าคนกลางจากภาคเหนือ เพื่อทำการส่งออกให้กับพ่อค้าจีนอีกทอดหนึ่ง

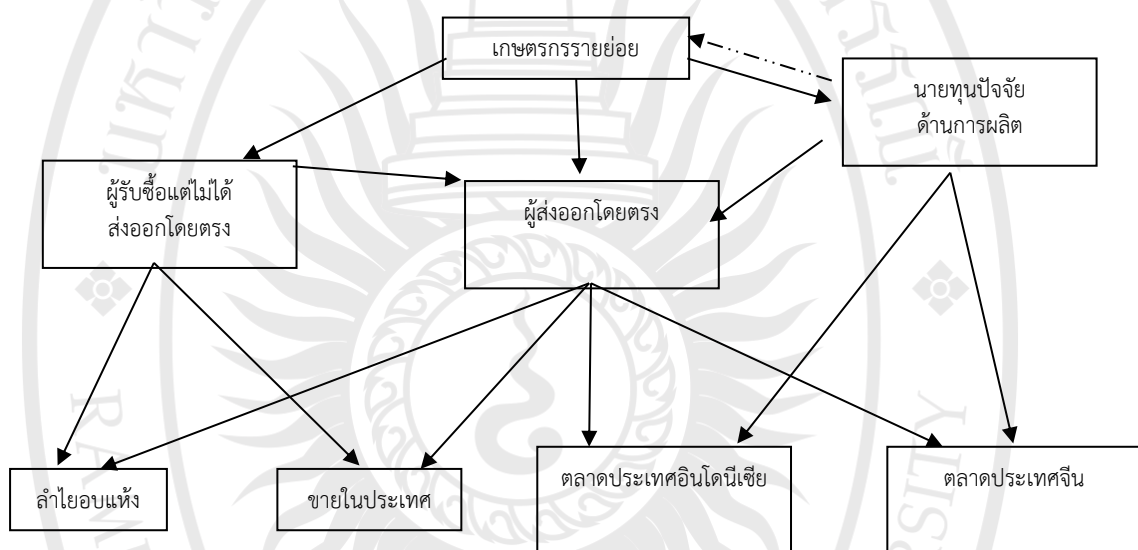
4. เครือข่ายระหว่างนายหน้ากับพ่อค้าคนจีน

การเชื่อมร้อยระหว่างนายหน้ากับพ่อค้าคนจีนเกิดจากกลุ่มคนสองกลุ่ม คือ นายหน้าและพ่อค้าจากจีน

พ่อค้าจากจีนในที่นี่หมายถึง พ่อค้าจากประเทศจีนที่เข้ามาหาผลผลิตในประเทศไทยและนำไปจัดจำหน่ายยังประเทศจีน

กลุ่มพ่อค้าคนจีนที่ต้องการหาผลผลิตไปขายยังประเทศจีน แต่ไม่สามารถเข้าถึงเกษตรกรได้และไม่เคยชินกับพื้นที่ รวมทั้งเรื่องการต่อรองราคาที่ต้องเจรจาเป็นภาษาไทย จึงต้องอาศัยนายหน้าที่เป็นคนไทย ซึ่งอาจจะเป็นคนในพื้นที่หรือเป็นคนที่คุ้นเคยกับเกษตรกรพาเข้าไปเจรจากรซื้อขาย

การจัดสรรผลประโยชน์ในการผลิตและการค้าลำไยที่อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 4.5 : การจัดสรรผลประโยชน์ในการผลิตและการค้าลำไยที่อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

จากภาพที่ 4.5 จะพบว่า ในกระบวนการผลิตการค้าลำไยของเกษตรกรอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อนนั้น จะมีผู้เกี่ยวข้องหลักกับกระบวนการดังกล่าวอยู่ 3 ระดับ คือ ระดับการผลิต ระดับการจัดจำหน่าย และระดับผู้บริโภค (สมพงษ์ ทองขำ, สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2565)

ระดับการผลิต จะมีบุคคลที่เกี่ยวข้อง 2 ประเภท คือ เกษตรกร และนายทุนปัจจัยการผลิต

เกษตรกรรายย่อย คือ ชาวสวนลำไย ในการลงทุนการผลิตลำไยต่อต้นโดยในครั้งแรกจะต้องลงทุนต้นกล้าลำไย ซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ 30 บาท หลังจากนั้นประมาณ 3 ปี จึงลงทุนอีกครั้งในการที่จะให้ผลผลิตซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายอยู่ราว ๆ 100 บาทต่อต้น (ในกรณีต้นลำไยที่มีอายุ 3-10 ปี) และ 150-200 บาทต่อต้น (ในกรณีที่ต้นลำไยมีอายุ 10-20 ปี) ต้นลำไยที่มีอายุมากย่อมจะมีต้นทุนในการผลิตสูง เนื่องจากต้องมีการตัดแต่งกิ่งเป็นจำนวนมาก ต้องหาไม้ค้ำให้เพียงพอ ต้องให้น้ำให้ปุ๋ยยาเพิ่มตามขนาดของต้น ส่วนผลผลิตต่อต้น หากเป็นต้น ขนาด 3-10 ปี จะให้ผลผลิตต่อต้น

อยู่ที่ 200 กิโลกรัม ต้นขนาด 10-20 ปี จะให้ผลผลิตอยู่ที่ 500 กิโลกรัมต่อต้น ซึ่งเกษตรกรจะได้กำไรต่อต้น โดยยังไม่คิดค่าแรงในการดูแลลำไยของตัวเกษตรกรประมาณ 7,500-18,800 บาทต่อต้น

นายทุนด้านปัจจัยการผลิต/ล้ง นายทุนด้านปัจจัยการผลิต คือ กลุ่มพ่อค้าขายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น พ่อค้าขายปุ๋ยเคมี พ่อค้าขายสารวัตถุอันตรายทางการเกษตร (จำพวกยาฆ่าแมลง/สารโซเดียมคอร์เรต/โพแทสเซียมคอร์เรต หรือที่เกษตรกรเรียกว่า สารราด) พ่อค้าต้นกล้าลำไย โดยนายทุนกลุ่มนี้จะทำหน้าที่เป็นนายทุนให้เกษตรกร ให้เกษตรกรกู้ยืมเงิน เกษตรกรสามารถมาสำรองปุ๋ย ยาต่าง ๆ ไปใช้ก่อนได้ โดยไม่คิดดอกเบี้ย แต่มีข้อแม้ว่าเกษตรกรต้องนำผลผลิตมาขายให้กับตนเท่านั้น จะเป็นการตกลงด้วยวาจา โดยไม่มีการเซ็นสัญญา และราคาที่รับซื้อนั้นจะมีราคาต่ำกว่าราคาทั่วไป โดยนายทุนด้านปัจจัยการผลิตจะเป็นผู้กำหนดราคาฝ่ายเดียว เช่น นาย ก เป็นเกษตรกรลำไยในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เมื่อถึงฤดูทำการผลิตลำไยไม่มีทุนสำรองในการที่จะไปซื้อปุ๋ยและสารราด จึงเข้าไปติดต่อล้งเพื่อขอยืมสารราด และปุ๋ยมาผลิตลำไยในสวนของตน เมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยว นาย ก ต้องนำลำไยของตนมาขายให้กับล้งที่ตนไปขอยืมปุ๋ยและสารราดมา โดยระหว่างการปลูกนั้นทางล้งจะส่งคนมาคอยติดตามผลผลิตเป็นระยะ ๆ โดยบางรายก็จะส่งออกเอง บางรายก็จะนำไปขายให้กับผู้ส่งออกอีกทอดหนึ่ง การทำลักษณะนี้นายทุนด้านปัจจัยการผลิตจะได้ส่วนต่างจากราคาที่รับซื้อจากเกษตรกรโดยตรงกับราคาตลาด ส่วนเกษตรกรจะถูกกดราคา

ระดับการตลาด จะเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวผลผลิตและการขาย ในส่วนของการตลาดนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้ส่งออกโดยตรงและผู้รับซื้อที่ไม่ได้ทำการส่งออกโดยตรง

ผู้ส่งออกโดยตรง/พ่อค้าคนกลาง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ล้ง จะทำหน้าที่เก็บรวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรและส่งออกไปยังประเทศจีนหรืออินโดนีเซีย โดยจะมีการติดต่อซื้อขายกับเกษตรกรล่วงหน้าตั้งแต่ยังไม่ราดสาร กล่าวคือ ทางผู้ส่งออกจะส่งคนมาดูลักษณะลำต้นและใบ จะเป็นการคาดคะเนล่วงหน้าว่าลักษณะใบที่ดีจะสามารถทำให้ได้ผลผลิตเป็นจำนวนมาก และมีการเซ็นสัญญากันเป็นลายลักษณ์อักษรที่แน่นอน จะไม่นิยมใช้การตกลงด้วยวาจา อัตราการซื้อขายจะเป็นลักษณะรับซื้อราคาเดียว โดยจะให้ราคาตามขนาดของลำไย ถ้าเป็นลำไยขนาดใหญ่หรือเบอร์ 1 ถึงเบอร์ 4 จะได้ราคาประมาณที่ 38 บาทต่อหนึ่งกิโลกรัม (ราคาในปี 2556) ส่วนลำไยที่ไม่ได้ขนาด (ลำไยร่วงหิน) หรือเรียกว่าลำไยตกไซซ์ จะให้ราคาที่ 3 บาท ต่อหนึ่งกิโลกรัม ผู้ส่งออกจะได้ส่วนต่างจากการนำลำไยไปคัดแยกขนาดอีกครั้งเพื่อส่งออก

ผู้รับซื้อที่ไม่ได้ทำการส่งออกโดยตรง หรือล้งจะทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรและนำไปส่งให้ผู้ส่งออกอีกทีหนึ่ง ในการซื้อขายนั้นผู้รับซื้อจะมาติดต่อกับเกษตรกรโดยจะมีการเซ็นสัญญาซื้อขายกันล่วงหน้าตั้งแต่ยังไม่ราดสารเหมือนกับผู้ส่งออกโดยตรง ราคาการซื้อขายนั้นก็ให้ราคาเท่า ๆ กับผู้ส่งออกโดยตรง บางครั้งอาจจะให้ราคาที่สูงกว่า แต่มีข้อแม้ว่าผู้รับซื้อนั้นจะเข้ามาทำการตัดแต่งกิ่งของต้นลำไย หากต้นใดที่ติดลูกตก ทางผู้รับซื้อจะพยายามตัดแต่งกิ่งเหล่านั้นออกไม่ให้เกิด เนื่องจากต้องการให้ลูกลำไยมีขนาดใหญ่เพื่อที่เวลาตนเองไปขายต่อจะได้กำไรเพิ่มขึ้น หากในการเก็บผลผลิตแต่ละครั้งแต่ละแปลง มีลำไยเบอร์ 4 มาก ผู้รับซื้อจะไม่ค่อยได้กำไร แต่การทำเช่นนี้ทำให้รายได้ของเกษตรกรลดลง เนื่องจากปริมาณผลผลิตก็จะลดลงตามจำนวนการแต่งกิ่งของผู้รับซื้อ โดยในการแต่งกิ่งนี้ทางเกษตรกรไม่สามารถกำหนดได้ว่าควรแต่งระดับไหน

เพราะในสัญญาจะมีระบุไว้ว่า “สามารถตัดแต่งกิ่งได้โดยเกษตรกรเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการแต่งกิ่งเองทั้งหมด” เมื่อผู้รับซื้อผลผลิตมาจากเกษตรกรจะนำมาคัดขนาดเพื่อส่งขายให้กับผู้ส่งออกอีกครั้งหนึ่ง

ในการจัดสรรผลประโยชน์ของตลาดการค้าลำไยที่อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ผลิตรายย่อย นายทุนที่ขายสินค้าปัจจัยการผลิต และพ่อค้าคนกลางที่เรียกว่าล้งตามที่กล่าวมาข้างต้นเราจะพบว่า เกิดความไม่เป็นธรรมในตลาดการค้าลำไย เนื่องจากมีการเอาเปรียบระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งสามจากกระบวนการโกง ดังนี้

ในการซื้อขายนั้นผู้รับซื้อโดยจะมีผู้จัดการที่เป็นตัวแทนของล้งเอง ซึ่งเรียกว่า “ผู้จัดการล้ง” จะมาติดต่อกับเกษตรกรโดยจะมีการเซ็นสัญญาซื้อขายกันล่วงหน้า หรือได้ทำข้อตกลงกับทางเกษตรกรไว้ล่วงหน้า โดยวิธีการที่เรียกว่า “ซื้อไปลำไย”

เกษตรกรที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการขายลำไยให้กับผู้จัดการล้งหรือตัวล้งเอง โดยมีเทคนิคหรือวิธีการที่ซื้อขายกับเกษตรกร (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, สัมภาษณ์ 25 มิถุนายน 2566) คือ ทางล้งจะส่งผู้จัดการของตนเองมาดูที่สวนลำไยของเกษตรกรและรับซื้อตั้งแต่ก่อนราดสารครั้งแรกจะเข้ามาดูและบอกกับทางเกษตรกรโดยจะให้ความหวังว่าจะได้ราคาตามตลาด แต่พอเวลาต่อมาจะตีเตียนต่าง ๆ เกี่ยวกับผลผลิตของเกษตรกร เช่น ใส่ปุ๋ยบ้างหรือเปล่า ดูแลกันอย่างไร เหมือนไม่ใส่ใจทำ ใส่ปุ๋ยน้อยไป ถ้าไม่มีทุนให้ไปเอาปุ๋ยที่ล้งก็ได้เรามีปุ๋ยคุณภาพดีสำหรับลูกล้ง เพื่อที่เกษตรกรเองจะได้ไปซื้อปุ๋ย หรือถ้าไม่มีเงินทุนก็ไปกู้ปุ๋ยจากทางผู้รับซื้อโดยการเป็นหนี้ พอถึงเวลาที่ได้ผลผลิตหรือถึงเวลาซื้อ-ขาย ซึ่งทุกฝ่ายคาดว่าผลผลิตที่จะได้รับอยู่ที่ประมาณการผลผลิตที่เจ้าของล้งมองดู และประเมินด้วยสายตาในวันมาดูผลลำไยที่ตัดแต่ช่อผลแล้ว ซึ่งผลลำไยมีขนาดเล็กกว่าลูกมะเขือพวงเล็กน้อย น่าจะได้ราคาประมาณหนึ่ง เจ้าของกิ่งพันธุ์ที่เกษตรกรซื้อมาปลูก ว่าจะมาดูประเมินไว้ที่ประมาณหนึ่ง และตัวเกษตรกรเองประเมินด้วยตัวเองว่าจะได้ราคาผลผลิตประมาณหนึ่ง และทางเกษตรกรประเมินด้วยตัวเองซึ่งคาดว่าน่าจะได้ผลผลิตประมาณหนึ่งซึ่งจะเป็นไปในแนวทางเดียวกับทั้งเจ้าล้งและเจ้าของกิ่งพันธุ์ดังกล่าว โดยทางเกษตรกรเองได้ใส่ใจในการดูแลใส่ปุ๋ยตามหลักวิชาการและตัดแต่งช่อผลแต่ละช่อให้มีปริมาณลูกลำไย ไม่เกินช่อละ 60 ลูก เพื่อให้ได้ขนาดของผลลำไยเป็นที่ต้องการของตลาด แต่เมื่อถึงเวลาที่ผู้จัดการล้งมารับซื้อผลผลิตในแต่ละครั้งโดยใช้วิธีการที่เรียกว่าเอาเปรียบหรือ “โกง” เกษตรกร คือ จะส่งคนงานของตัวเองเข้ามาประมาณ 100 คน โดยใช้รถกระบะเข้ามาขนดังนี้

1. ผู้จัดการล้งจะให้คนงานเก็บลำไยจากต้น แล้วคัดช่อสวย ๆ ที่ผลใหญ่กว่าเหรียญ 10 บาท และลำไยเบอร์ 1-2 เอาใส่ตะกร้าที่มีใบไม้ปิด
2. ลำไยขนาดเบอร์ 3 และ 4 จะถูกแต่งช่อผลโดยทิ้งให้มีกิ่งไว้ เพื่อเอาทำกำปึก (ลำไยมัดพวง) โดยทางผู้จัดการล้งจะอ้างว่าลำไยกลุ่มนี้เรียกว่า ลูกลาย ให้กิโลกรัมละ 3 บาท
3. ลูกลำไยทุกลูกทุกขนาดที่ไม่ได้อยู่ในพวง ไม่ว่าจะมีความเท่าใด จะถือเป็นลูกร่วงทั้งหมด
4. ลำไยตามข้อ 2 และ 3 ทั้งหมด จะให้คนงานทำการแยกขนาด เรียงใส่ในตะกร้าสีขาวแล้วชั่งน้ำหนัก แต่จะไม่เอาใบลำไยปิด และให้ราคากิโลกรัมละ 3 บาท
5. ทั้งสวนของเกษตรกรจะไม่มีลูกหินเลย ผู้จัดการล้งจะขนเอาไปหมด (ลูกที่มีขนาดเล็กกว่าเหรียญ 5 บาท เขาจะเรียกว่า เป็นลูกหิน)

และได้แสดงลูกเล่นถึงวิธีการเอาเปรียบหรือ “โกง” โดยทางเกษตรกรจะตรวจนับตะกร้าที่บรรจุผลผลิตทุกประเภทที่ทางผู้จัดการได้เก็บผลผลิตมาใส่ในตะกร้า แต่ผู้จัดการจะบอกกับทางเกษตรกรว่า ไม่ต้องจตนับทุกตะกร้าหรอก ให้จตนับเฉพาะตะกร้าที่มีใบไม้ปิดเท่านั้นที่ได้ราคา กิโลกรัมละ 31 บาท ส่วนตะกร้าที่เป็นลูกร่วงที่ไม่มีใบไม้ปิดไม่ต้องนับ จะทำให้เกิดการสับสนปนกัน ส่วนน้ำหนักของตะกร้าลูกร่วงนั้น รถที่เก็บแต่ละคันเขาจะมาแจ้ง แล้วทางผู้จัดการล้งจะเขียนสรุปมาให้ทางเกษตรกรเอง รับรองพวกคนเก็บลำไยพวกนี้เขาไม่โกงแน่นอน จากนั้นผู้จัดการล้งก็ให้คนงานขนตะกร้าทุกตะกร้า ทั้งที่มีใบไม้ปิดและไม่มีใบไม้ปิดขนรวมขึ้นรถไปคันเดียวกัน โดยไม่แยกประเภทเลยนี่คือวิธีการเอาเปรียบหรือ “โกง” วิธีการหนึ่งของทางผู้จัดการล้ง

“รู้ไหมคะ ลูกลำไยที่ยังเป็นพวงอยู่ สามารถเอาไปแต่งกิ่งกำปึกได้ ซึ่งผู้จัดการรายเดิมเรียกว่า ลูกลาย นั้น และให้กิโลกรัมละ 3 บาท เขาจะซื้อในราคา กิโลละ 15 บาท ส่วนลูกร่วงที่เล็กกว่าเหรียญ 5 บาท รับซื้อในราคา กิโลกรัมละ 8 บาท หนูเพิ่งรู้ว่าเสียใจอย่างแรงเข้าแล้ว หนูจึงเล่าเรื่องการซื้อขายลำไยให้กับลุงเดิมให้เขาฟัง คนรับซื้อรายใหม่เขาบอกว่า คนที่โกงคือผู้จัดการล้ง ตอนเจ้าของสวนผลอเขาจะรู้กันกับพวกหัวหน้าคนงาน จะแอบขนตะกร้าลำไยขึ้นรถไปจำนวนหนึ่งและจะกลับออกไปก่อน ส่วนลำไยที่เขาอ้างว่าเป็นลูกร่วงตกไซซ์นั้น เขาก็จะเอาไปขายต่อให้พวกผมเอง กินทั้งเจ้าของสวนและเจ้าของล้งของตัวเองเลย อย่างลำไยที่เขาไม่เอาใบไม้ปิด ซึ่งโมเมไปร่วม 5 ตันนั้น เขาก็เอาไปขายล้งอื่น ส่วนลูกร่วงก็จะขนกลับไปให้ล้งไม่ถึง 0.5 ตัน พอไม่ให้นำเกลียด” (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม 2565)

อีกวิธีการหนึ่งคือ ผู้จัดการล้งก็ยังคงเข้ามาเก็บลำไย ตามลักษณะการเก็บและการคัดลำไยเหมือนครั้งก่อน แต่ถ้าเกษตรกรบอกทางผู้จัดการล้งว่า จะเก็บลูกร่วงและลูกลายเอาไว้จะไม่ขายแต่จะเอาไปทำปุ๋ย ผู้จัดการล้งก็จะสั่งให้คนงานหยุดคัดแยกลำไย และให้ขนเอาลำไยทั้งหมดไปกองไว้ในศาลากลางสวน และให้ตัวเกษตรกรไปยื่นรถดูที่ศาลา จึงทำให้ไม่มีโอกาสได้ไปยื่นตรวจนับตะกร้าที่ขนขึ้นรถไปก่อนหน้านี้ที่หน้าประตูทางเข้า-ออกสวนของเกษตรกรเหมือนครั้งก่อน ซึ่งขณะที่ทางเกษตรกรกำลังดูลำไยที่คนงานขนลำไยมากองให้มัน ทางผู้จัดการล้งก็จะสั่งให้ลูกน้องของตนขับรถบรรทุก 1 คัน ขับออกไปก่อน โดยเจ้าของรถได้เข้ามาพูดคุยกับผู้จัดการล้ง และบอกว่าคนงานได้ทำงานเสร็จแล้วจะขอกลับไปก่อน ซึ่งผู้จัดการล้งที่รู้กันกับเจ้าของรถก็จะอนุญาตให้กลับไปก่อนได้ ซึ่งทางเกษตรกรเองไม่สามารถรู้ได้เลยว่ารถกระบะที่ขับออกไปมีผลผลิตของตัวเองหรือไม่ แล้วผลสืบเนื่องจากการที่ทางเกษตรกรเก็บลูกร่วงและลูกลายเอาไว้เองจะไม่ขายให้กับทางผู้จัดการล้ง ซึ่งผู้จัดการล้งจะเกิดความไม่พอใจ จึงมาขอตกลงกันใหม่กับทางเกษตรกรโดยจะขอเงินจากทางเกษตรกรเป็นค่าแรงงานคนงานที่จะต้องขนลำไยจำนวนดังกล่าวที่เอามาเทกองไว้ให้ในราคาอีกราคาหนึ่ง รวมทั้งหมดแล้วตัวเกษตรกรจึงต้องจ่ายเงินเป็นค่าแรงงานขนลำไยสำหรับการมาเทกองทับถมเป็นภูเขาที่ศาลาในจำนวนเงินอีกประมาณหนึ่ง เพื่อซื้อผลผลิตของตนเองตามสัญญาที่ได้ตกลงกับทางล้งไว้

บทที่ 5

ตัวแบบของการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

ในการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางการสร้างความยั่งยืนในเชิงบูรณาการระหว่าง 3 กลไกหลักในสังคม คือ กลไกของชุมชนชาวสวนลำไย กลไกของรัฐ และกลไกตลาดของภาคเอกชน เพื่อสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีความซับซ้อนและความไม่แน่นอนมากขึ้นในโลกปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของทั้ง 3 กลไก เราอาจจะถือว่ากลไกที่มีความสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนก็คือ กลไกของชุมชนชาวสวนลำไยในขณะที่กลไกของรัฐและกลไกตลาดของภาคเอกชนต้องเป็นกลไกในเชิงระบบแวดล้อม (Ecosystem) ที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างจริงจัง ดังนั้นในการนำเสนอตัวแบบการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางและมาตรการของทั้ง 3 ภาคส่วน ดังนี้

5.1 แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกของชุมชน

5.2 แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกของรัฐ

5.3 แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกตลาดของภาคเอกชน

5.1 แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกของชุมชน

กลไกชุมชนของชาวสวนลำไยเป็นกลไกที่มีความโดดเด่นในลักษณะของความเป็นชุมชนที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันและกันในการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไย ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางและมาตรการการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยบนฐานการเป็นเกษตรกรรายย่อย

5.1.1 แนวทางและมาตรการการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยของชาวสวนบนฐานการเป็นเกษตรกรรายย่อย

ผู้วิจัยจะประยุกต์แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาแนวทางและมาตรการดังกล่าว เนื่องจากโดยพื้นฐานของชาวสวนลำไยในเขตพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีนั้นเป็นชาวสวนที่อยู่ในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อนและอำเภอสอยดาวเป็นหลัก ซึ่งโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นชุมชนของเกษตรกรรายย่อยเป็นหลักนั้นหมายความว่า เกษตรกรรายย่อยของชาวสวนลำไยดำรงชีวิตโดยอาศัยฐานเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นหลัก เช่น การเป็นเจ้าของที่ดินขนาดเล็ก และยังต้องใช้แรงงานในครอบครัวโดยจ้างแรงงานเสริม เป็นต้น โดยจะนำเสนอกรณีศึกษาสวนลำไย 2 กรณี คือ

กรณีศึกษาสวนลำไยกรณีที่ 1 สวนลำไยคุณสมพงษ์ สุขเกษม เป็นเจ้าของสวนลำไยซึ่งมีการบริหารจัดการเรื่องการผลิตจากประสบการณ์การเป็นชาวสวนลำไยมากกว่า 10 ปี คุณสมพงษ์ เล่าว่าเมื่อก่อนตนไม่ได้ปลูกลำไยแต่ปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างอื่น คือ ข้าวโพดและ

อ้อย แต่ช่วงนั้นพืชเศรษฐกิจ 2 อย่างนี้ราคาไม่ค่อยดี จึงหันมาปลูกลำไยแทน เพราะมองเห็นเม็ดเงินที่ได้มามันมากกว่าการปลูกข้าวโพดและอ้อย ลำไยที่ปลูกตั้งแต่เริ่มต้นคือ สายพันธุ์อีดอ สาเหตุที่เลือกสายพันธุ์นี้เพราะเนื้อแน่น ไม่เป็นน้ำ เนื้อหวาน สายพันธุ์นี้ก็ดีกว่าสายพันธุ์อื่นจึงได้มีการวางแผนในการทำสวนลำไยในการกำหนดทิศทางการทำสวนลำไยเพื่อให้การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เช่น ระบบน้ำ ระบบการพ่นยา ระบบการใส่ปุ๋ย เป็นต้น อาชีพการทำสวนลำไย ซึ่งเป็นช่องทางหลักที่สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว จึงมีการดูแลอย่างจริงจังเพื่อพัฒนาการทำสวนลำไยให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งมีการบริหารจัดการต้นทุนการผลิตลำไย

การจัดการสวนลำไย จากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาการปลูกลำไยระยะชิด 6x6 เมตร ได้ 6-7 ปี พบว่าลำต้นของลำไยเกิดชนกัน ทำให้ทำงานยากไม่สามารถนำเครื่องจักรเข้าไปทำงานได้สะดวก จึงหันมาปลูกระยะห่าง 10x10 เมตรแทน ผ่านมา 12 ปี ลำไยที่ปลูกไว้ยังไม่เคยชนกัน เครื่องจักรสามารถทำงานได้เต็มที่ตลอด เขายังให้ความเห็นว่าการปลูกระยะชิดก็มีข้อดี คือจะทำให้ลำไยเนื้อดี แต่ผลผลิตที่ได้ก็ออกมาก็ไม่ต่างกันกับระยะห่างมาก ตนจึงหันมาปลูกระยะห่างแทนเพราะทำงานได้สะดวกกว่าปลูกระยะชิด ในการปลูกลำไยก่อนปลูกลำไยต้องยกทรงพื้นดินให้สูง 50-80 เซนติเมตร เพื่อไม่ให้น้ำขัง จากนั้นให้ใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยเคมีบ้างนิดหน่อย ให้รดน้ำต้นลำไยปริมาณที่มากหน่อยและบ่อยครั้งจะทำให้ลำไยโตเร็ว ส่วนตัวจะรดน้ำลำไยตอนเริ่มปลูก 3 วัน ต่อ 1 ครั้ง ครั้งละครึ่งชั่วโมง หากต้นโตแล้ว 5-7 วัน จะรด 1 ครั้ง ครั้งละ 3-7 นาที ลำไยสามารถอยู่ได้ไม่ตาย ส่วนการเลือกต้นกล้าลำไย ให้เลือกต้นที่เล็ก กิ่งอ้วนและสั้น เวลาโตขึ้นมากิ่งด้านล่างที่ออกมาจะชิดกันสามารถกันลมได้ดี ทำให้ต้นลำไยไม่ฉีกขาดและไม่ล้ม

การใช้ปุ๋ยในการบำรุง จะใช้ปุ๋ยเคมีน้อย เนื่องจากปุ๋ยเคมีที่ใช้ทำให้ดินเสื่อม ใบลำไยมีขนาดเล็กลงอย่างเห็นได้ชัด จึงหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพมากขึ้น การทำปุ๋ยชีวภาพจะใช้สัดส่วนไม่ตายตัวแล้วแต่วัตถุดิบที่ได้มา ส่วนมากจะใช้เปลือกมันสำปะหลัง 250 ตัน ผสมกับหินปูนโดโลไมท์ 30 ตัน ซีเมนต์ 60 ตัน ผสมพร้อมกับน้ำหมักชีวภาพ EM หึ่งไว้กับลานปูน 1 เดือน พลิกกลับไปกลับมาเพื่อระบายอากาศเดือนละ 2 ครั้ง จนกว่าจะแห้งจึงนำมาใช้ได้ สูตรปุ๋ยเคมีที่ใช้จะเป็นสูตร 46-0-0 และ 0-0-60 ให้หมักไปพร้อมกับปุ๋ยชีวภาพที่กล่าวมาข้างต้น 15 วัน จึงนำมาใช้กับต้นลำไย หลังจากใช้ปุ๋ยนี้แมลงศัตรูพืชลดน้อยลง ไม่ต้องใช้ยาฆ่าแมลงเยอะเหมือนเมื่อก่อน ใบดีขึ้น ดินก็ดีขึ้น

ส่วนอายุของต้นลำไยที่เริ่มราดสารได้ต้องมีอายุประมาณ 4 ปี เพราะต้นลำไยจะโตเต็มที่ เริ่มราดสารได้ตั้งแต่เดือนมีนาคม-กันยายน หากสภาพของต้นและใบลำไยพร้อมในการราดสาร จะใช้สารโพแทสเซียมคลอไรด์ 1 กิโลกรัม 3 ชีด ต่อน้ำ 1,000 ลิตร ผสมกับไทโอยูเรีย 1 กิโลกรัม ฉีด 4 ครั้ง ครั้งที่ 1-2 ต้องฉีดให้ใบลำไยเปียกโชก ครั้งที่ 3-4 จะลดปริมาณการฉีดให้ใบลำไยพอเปียก ๆ แทน จากนั้นให้นับเวลาไปอีก 18 วัน แล้วมาฉีดปุ๋ยสาหร่ายทะเล และน้ำตาลทางด่วน เพื่อเร่งให้ลำไยออกดอก และรดน้ำในปริมาณที่มากขึ้น หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จจะต้องตัดแต่งกิ่งลำไยทันที เมื่อตัดแต่งกิ่งเสร็จให้ทำความสะอาดโคนต้น เก็บกวาดเศษใบ เศษกิ่งไม้ที่ร่วงลงมาเอาออกให้หมด หากมีเศษปุ๋ยชีวภาพหลงเหลืออยู่ก็ต้องเอาออก จากนั้นก็ให้ใส่ปุ๋ยและรดน้ำ 7 วัน ต่อ 1 ครั้ง เพื่อให้ลำไยแตกใบใหม่ บำรุงต้นลำไยไปเรื่อย ๆ จนผลัดใบที่ 2 จึงค่อยราดสารอีก 1 ครั้ง การให้น้ำลำไยต้องใช้ปริมาณที่มาก โดยใช้หัวสปริงเกลอร์ปล่อยน้ำ 250 ลิตร ต่อชั่วโมง 1 ตัน จะใช้ 2 หัวสปริงเกลอร์ ใช้เวลารดน้ำ 50 นาที

คนงานในสวนลำไยที่อยู่ประจำ 6 คน ที่เป็นแรงงานต่างด้าวจะมีหน้าที่ทำตามแผนของเจ้าของสวนที่วางไว้ ซึ่งจะจ้างเป็นรายวัน วันละ 300 บาท ขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างชาวสวนและคนงาน งานประจำสำหรับคนงาน คือ ตัดหญ้า ใส่ปุ๋ย ฉีดยา รดน้ำ สำหรับแรงงานคนไทยค่าแรงก็จะต่างจากแรงงานต่างด้าวเพราะฝีมือในการทำงานต่างกัน ซึ่งจะมีการจ้างเข้ามาทำงานในส่วนที่แรงงานประจำทำไม่ทันต่อเวลา เช่น ในช่วงของการทำดอกที่ต้องการแรงงานจำนวนมากและเป็นแรงงานมีฝีมือ เป็นต้น โดยจะมีการจ้างเป็นครั้งคราวไป

การใช้เทคโนโลยีในการทำสวนลำไยจะมีการวางแผนตั้งแต่การปลูก คือ การเว้นระยะห่างระหว่างต้นตั้งแต่เริ่มปลูกเพื่อให้สามารถใช้เทคโนโลยีเครื่องมือในการใช้รถตัดหญ้ามาช่วยในช่วงที่หญารุกขึ้นสูง ในช่วงที่มีการฉีดสารราดลำไยทางใบจะใช้รถแอร์บัสเข้าไปฉีดพ่นสารเคมี ซึ่งเป็นการประหยัดค่าแรง สำหรับสวนลำไย 40-100 ไร่ ถ้าใช้คนฉีดจะใช้เวลาประมาณ 3-4 วัน แต่ถ้าใช้รถเข้าไปพ่นหรือฉีดจะใช้เวลาเพียง 4-5 ชั่วโมง ซึ่งจะเป็นการประหยัดต้นทุนได้

การใช้เครื่องมือในการวัดค่าดินจะมีการวัดค่าดินอยู่เป็นประจำเพื่อจะได้รู้ว่าดินมีค่า PH ค่า NPK ด้วย ถ้าไม่มีการวัดค่าแร่ธาตุในดินเราก็จะไม่รู้ว่าดินที่สวนเราขาดแร่ธาตุตัวไหน เราไม่รู้เราก็ใส่ปุ๋ยโดยไม่รู้ เป็นการเสียเงินเปล่า เสียเงินในการซื้อปุ๋ย เสียเงินค่าแรงทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นไปอีก

การวัดค่าความหวานของลำไยก่อนเก็บผลผลิตตามคุณภาพของลำไยระดับความหวานอยู่ที่ 22 บริกซ์ (Brix) เพื่อจะได้รู้ว่าค่าน้ำตาลในลำไยอยู่ที่ระดับใด ซึ่งถ้ามีการวัดความหวานเราจะสามารถควบคุมต้นทุนเรื่องการใส่ปุ๋ยเพื่อให้ลำไยมีค่าความหวานตามที่ตลาดต้องการได้ ส่วนการพ่นสารเคมีก็จะพ่นเท่าที่จำเป็น คือ จะพ่นตอนที่แมลงหรือหนอนระบาดหรือมีโรครระบาดเท่านั้น ส่วนยาจะใช้เคมีกึ่งชีวภาพจากน้ำหมัก

การหาความรู้ เช่น การผสมปุ๋ยจะอาศัยความรู้จากวารสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทำเกษตร การทำปุ๋ยใช้เอง และสอบถามจากเพื่อนชาวสวนด้วยกัน และที่สำคัญคุณสมพงษ์เป็นคนที่ยืนยันในการแสวงหาข้อมูลใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา จึงไม่ได้ใช้ปุ๋ยยา เคมีภัณฑ์ตามที่ร้านขายยาแนะนำก่อนจะใช้ยาตัวไหนต้องมีการศึกษาข้อมูลก่อนแล้วค่อยนำมาใช้ เวลาใช้จะซื้อมาเป็นอย่าง ๆ หรือแต่ละชนิด แต่ละประเภท แล้วค่อยนำมาผสมกัน ถ้าทำแบบนี้ราคาต้นทุนจะถูกลง

การแก้ปัญหาหาค่าลำไยตกต่ำ คือ การวางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด เช่น ราวสารในเดือนเมษายน มิถุนายน ซึ่งจะไปเก็บประมาณต้นเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ ซึ่งตรงกับช่วงตรุษจีน ราคาจะดี เป็นต้น ในช่วงดังกล่าวตลาดมีความต้องการลำไยในช่วงนั้นมากกว่าปกติทำให้เกิดการต่อรองได้ และในการขายจะไม่มีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าแต่จะมีการเจรจาซื้อขายกันข้ามปี โดยไม่มีข้อผูกมัด ไม่มีระยะเวลาแต่จะอาศัยความไว้น้ำใจกันในการซื้อขาย ส่วนราคาก็ให้ขึ้นไปตามกลไกของตลาดยึดราคาตามช่วงเวลาที่ขาย ณ ตอนนั้นเป็นเกณฑ์ ส่วนในการทำลำไยจะมีการแบ่งถือในการทำ คือ เป็นการแบ่งถือ ๆ ละประมาณ 800-1,000 ต้น ทำการราวสารเพื่อไม่ให้ลำไยเก็บผลผลิตพร้อมกัน ถ้าผลผลิตลำไยออกมาพร้อมกันแรงงานที่ใช้ในกระบวนการเก็บลำไยจะมีไม่เพียงพอ ซึ่งจะทำให้ลำไยเกิดความเสียหายและขาดทุนในที่สุด การดูแลต้นลำไยระหว่างการเก็บเกี่ยวเนื่องจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไยที่ไม่เหมือนสวนทั่วไปจะมีการเก็บผลผลิตหลายครั้งในหนึ่งสวน จึงต้องมีการดูแลหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตรอบแรกต้องมีการดูแลสวนต่ออีก คือ

ให้น้ำ ไม่ให้ป่วย ยา แต่ถ้าแมลงกินก็จะพ่นยาด้วยสมุนไพร จนกว่าจะเก็บครั้งต่อไป การหาตลาดเพิ่ม นอกจากจะขายให้ล้งตามข้อตกลงแล้ว ยังมีการหาตลาดภายในประเทศเมื่อไว้ด้วย ตลาดภายใน เช่น ตลาดสี่มุมเมือง เป็นต้น จะมารับซื้อที่สวนแต่จะให้ราคาต่ำกว่าขายให้ล้งเงิน อย่างเช่น เหตุการณ์ สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 มีการแก้ปัญหาในช่วงโควิดด้วยการเข้าไปหาตลาดภายในประเทศก็สามารถผ่านพ้นมาได้ ดังนั้น จะพบว่า การแก้ปัญหาการค้าลำไยตกต่ำจะมีทั้งเรื่องของการเจรจาต่อรอง ระหว่างสวนลำไยกับล้งซึ่งจะไม่มี การผูกขาดกับล้งใดล้งหนึ่ง โดยอำนาจต่อรองเกิดขึ้นจากการผลิต ลำไยที่มีคุณภาพและชื่อเสียงที่สั่งสมมา นอกจากนี้ จะเป็นการสร้างเครือข่ายกับล้งทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศเพื่อให้มีช่องทางในการเจรจาซื้อขายลำไยที่มีความหลากหลาย การสืบทอดการทำ สวนลำไย มีการสืบทอดจากรุ่นตัวเองไปสู่รุ่นลูก โดยการเรียนรู้ร่วมกันทำไปด้วยกัน ลองผิดลองถูกไปด้วยกัน เมื่อเจอปัญหาในการทำก็ปรึกษากันและคอยถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์ที่เคยทำมาก่อนและคอยปล่อยมือให้เขาเรียนรู้จากตัวเองบ้าง (สมพงษ์ สุขเกษม, สัมภาษณ์ 17 กันยายน 2566)

กรณีศึกษาสวนลำไยกรณีที่ 2 สวนลำไยของ ดร.วิมล หอมยี่ง มีรายละเอียด ดังนี้
 ดร.วิมล หอมยี่ง เป็นอดีตข้าราชการกระทรวงมหาดไทย เป็นอาจารย์สอนหนังสือระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ที่มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด และมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นนักการเมือง อายุ 50 ได้ลาออกจากราชการมาทำตามความตั้งใจในสิ่งที่ชอบ ไม่อยากจะทำหน้าที่ต้องมีคนสั่งตลอดเวลา และไม่อยากจะอยู่ให้คนสั่งทั้งชีวิต ชีวิตการทำงานที่อยู่ในราชการได้ช่วยเหลือชาวบ้าน ได้ทำงานเต็มที่กับราชการ จึงเกิดการอึดตัวจากงานที่ทำมา 20-30 ปี ได้เข้าใจโลก และเหลืออายุราชการประณ 10 ปี ก็ตัดสินใจลาออกทั้ง ๆ ที่อยู่ต่อไปอาจได้เป็นผู้ว่า เนื่องจากว่าเป็นคนเดียวในกระทรวงมหาดไทยที่จบปริญญาโท และปริญญาเอกจากอเมริกา แล้วตัดสินใจลาออกจากราชการแล้วมาทำการเกษตร เนื่องจากอยากใช้ชีวิตแบบสบาย ๆ สโลว์ไลฟ์ อยากมีชีวิตที่เรียบง่ายอิสระมีคุณภาพชีวิตที่ดี เดินทางได้อย่างมีอิสระ ประกอบกับช่วงที่มีโอกาสได้ไปศึกษาเรียนต่ออยู่ที่ต่างประเทศ ได้พบเห็นว่าเกษตรกรในต่างประเทศไม่ได้เจอปัญหาหนี้สินหรือราคาสินค้าผลผลิตตกต่ำ โดยทุกครอบครัวที่ทำเกษตรค่อนข้างมีคุณภาพชีวิตที่ดี เมื่อพบเห็นสิ่งเหล่านั้นและเข้าไปสัมผัสจึงได้สั่งสมองค์ความรู้และประสบการณ์ นำมาปรับใช้ในประเทศไทยหลังจากที่ได้กลับมา ก็ได้มองหาที่ดินที่จะมาทำเกษตร จึงมองว่าที่ดินในพื้นที่ในอำเภอ สอยดาวมีความเหมาะสมดังที่กล่าวมา จึงได้ตกลงซื้อที่ดินเพื่อมาสร้างสวนเกษตรแบบผสมผสานครบวงจรในแบบที่ตั้งใจไว้ เพราะเรื่องงานอย่างอื่นก็ได้ทำมาแล้วกว่า 30 ปี ที่ตัดสินใจมาทำการเกษตร เนื่องจากไม่อยากจะทำสวนตอนอายุ 60 เมื่อตอนที่เดินก็ไม่ไหวแล้ว เพราะว่าในช่วงที่ทำงานรับราชการเราพยายามเก็บเงินและหาเงินให้ได้มาก ๆ เพราะจะมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เวลาออกจากบ้านไปทำงานก็ต้องมีเงินในกระเป๋าไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท แต่เมื่อมาทำการเกษตรอยู่ที่นี้ไม่มีเงินก็อยู่ได้เพราะไม่ได้มีความจำเป็นต้องเดินทางไปไหน ซึ่งบางครั้งเติมน้ำมันรถ 1,000 บาท บางทีขับได้เกือบหนึ่งอาทิตย์ แต่ถ้าอยู่กรุงเทพฯ 2 วันน้ำมันก็หมดแล้ว เพราะต้องทำงานที่กระทรวง เดินทางขึ้นทางด่วนต้องไปทางด่วนทุกวันไปกลับ ไปกินอาหารที่ทำงานต้องเลี้ยงเพื่อน ๆ น้อย ๆ เวลาเลิกงานเดินทางกลับบ้านกว่าจะกลับถึงบ้านก็ตึก เงินเดือน 50,000-60,000 บาท เงินแทบจะไม่เหลือสรุปคนเราหาเงินมาก็เพื่อการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ไม่ได้มีการวางแผนในเรื่องของการดูแลครอบครัว

เมื่อครอบครัวมีปัญหาเราก็ดูแลเขาได้ไม่เต็มที่นั่นเป็นสัจจะธรรม คือ โลกของความจริง จึงตัดสินใจเกษียณอายุราชการมาทำสวนลำไยที่อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ช่วงปี พ.ศ. 2554 ก็มาเริ่มทำเกษตร โดยเลือกที่ดินในอำเภอสอยดาว ของจังหวัดจันทบุรี เพราะว่าพื้นที่อำเภอสอยดาวมีภูเขาสวย และอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก พร้อมทั้งพื้นที่แห่งนี้มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ เพราะมีปริมาณน้ำฝนมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ จึงได้เลือกพื้นที่นี้เพื่อมาสร้างการทำเกษตรในแบบที่ตั้งใจไว้ พื้นที่นี้มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งดินน้ำทุกอย่างดี จึงได้นำองค์ความรู้และแนวคิดที่ไปเจอมาจากที่ต่าง ๆ มาผสมเข้ากับความชอบในเรื่องของเกษตร เพื่อมาทำให้การทำเกษตรให้ยั่งยืน พร้อมกับอยากมีความสุขในการทำเกษตรโดยการทำสวนผสมผสาน ซึ่งได้แบ่งพื้นที่สำหรับปลูกลำไย เลี้ยงไก่ตะเภาทอง และเลี้ยงโคนม ซึ่งทุกอย่างภายในสวนผสมผสานแห่งนี้สามารถนำมาต่อยอดเกิดเป็นรายได้ทั้งหมด อย่างเช่นลำไยจะให้ผลผลิตต่างฤดูกาลปีละ 1 ครั้ง ที่เป็นรายได้รายปี ส่วนไก่ตะเภาทองนำไข่ที่เก็บได้ในแต่ละวันมาใช้ประโยชน์ภายในร้านอาหาร พร้อมทั้งนำนมโคที่รีดจากฟาร์มเองมาแปรรูปเป็นชีส เพื่อเป็นสินค้าแปรรูปหลักในการทำพิซซ่าที่เป็นสูตรของทางร้านทำเอง จึงทำให้ผลผลิตที่ออกจากสวนมีทิศทางการตลาดที่แน่นอนตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

ดร.วิมลได้มาทำเกษตรแบบครบวงจร ด้วยการมีแหล่งผลิตวัตถุดิบเป็นของตัวเอง มีการแปรรูปใช้เอง พร้อมทั้งสร้างตลาดด้วยการมีร้านจำหน่ายเอง ทำให้เห็นว่าการทำเกษตรแบบครบวงจรสามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนได้จริง พร้อมทั้งทุกขั้นตอนตั้งแต่การผลิตไปจนถึงการแปรรูปเพื่อจำหน่ายเป็นขั้นตอนสุดท้าย สามารถควบคุมการผลิตได้ทั้งหมด ด้วยความใส่ใจและความรักที่มีต่อการทำเกษตรในแบบที่ใจเขารักมาจนถึงทุกวันนี้

ปัจจุบัน ดร.วิมล ได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในการทำเกษตร คือตื่นเช้าขึ้นมาเปิดประตูบ้านออกมาเห็นแต่สิ่งสวยงาม ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายเลย คือ ตื่นตั้งแต่ 05.00 น เดินดูต้นลำไยรอบสวน นั่งกินกาแฟ ดูดอกไม้ อยากรปลูกดอกไม้ก็ปลูกตามที่อยู่อยากปลูกที่ปลูกแล้วมันสวยงาม เมื่อเข้าไปในสวนแล้วเหมือนกับอยู่อีกโลกหนึ่ง อยากรจะกินอะไรที่สวนมีทุกอย่าง มีกินตลอด ต้องการกินผักก็ปลูกผักกิน ถ้าเราปลูกไว้อย่างละต้นเราก็กินไม่หมดแล้ว เช่น ปลูกกระเพรา 1 ต้น ตะไคร้ 1 ต้น ข่า 1 กอ พริก 1 ต้น รอบ ๆ รั้ว ไร่ ก็กินไม่หมด อยากรกินปลาก็ได้กินที่นี้เวลาทำกับข้าวในแต่ละวันแทบจะไม่ได้ใช้เงินเลย เนื่องจากที่สวนของ ดร.วิมลนั้นมีพื้นที่ที่ขุดสระน้ำไว้ใช้ในสวน แล้วจึงได้นำปลามาปล่อยไว้เพื่อจับมาเป็นอาหาร ที่นี้เวลาทำกับข้าวในแต่ละวันแทบจะไม่ได้ใช้เงินเลย สรุป คือ ในชีวิตความเป็นจริงของมนุษย์เราหาเงินมาทั้งชีวิต ก็เพื่อไปซื้อสิ่งเหล่านี้มากิน เราหาเงินทั้งชีวิตเพื่อต้องไปซื้อแกงซื้อปลา ซื้อหมู ซื้อกับข้าว มาที่สวนไม่ต้องซื้อหาของกินได้รอบบ้าน ไม่ต้องวิ่งไปหาเงินให้มาก ๆ แต่เรามีน้อยใช้ให้น้อย คือ ประหยัดการดำรงชีวิต

จากกรณีศึกษาสวนลำไยของ ดร.วิมล หอมยิ่ง เราสามารถประยุกต์เกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ในกรณีของการทำสวนลำไยควรให้ความสำคัญต่อประเด็นดังต่อไปนี้

1. การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนลำไยในขั้นต้นซึ่งเป็นขั้นของการพึ่งพาตนเองในระดับครอบครัว จะต้องมีการจัดสรรพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ คือ พื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัยของเจ้าของสวนและแรงงาน พื้นที่สำหรับแหล่งน้ำ และพื้นที่สำหรับปลูกลำไย โดยการทำสวนลำไยจะต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการน้ำ เพื่อให้มีปริมาณน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูก

ตลอดทั้งปี รวมถึงน้ำที่ใช้ในการอุปโภค บริโภค ส่วนพื้นที่สำหรับปลูกลำไยจะต้องมีการวางแผนในการวางระบบน้ำ การทำความสะอาดแปลง เช่น การตัดหญ้า เป็นต้น ต้องมีการวางแผนเรื่องการจัดการแมลงศัตรูพืช การบำรุงรักษาต้นลำไย เช่น การจัดการเรื่องเพลี้ยแป้ง ราดำ การฉีดพ่นฮอร์โมนใส่ปุ๋ย และผสมเกสร เป็นต้น ในส่วนที่อยู่อาศัยนอกจากจะเป็นที่อยู่สำหรับเจ้าของสวนและแรงงาน จะมีการแบ่งพื้นที่สำหรับปลูกผักสวนครัวเอาไว้กินในครัวเรือน โดยการจัดการดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงต้นทุนในชีวิตประจำวัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีสวนเล็ก มีปัจจัยหลักที่เป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ต้นทุนการผลิตลำไย ส่วนกรณีสวนใหญ่ มีปัจจัยที่เป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจเบื้องต้นสอดคล้องกับกรณีสวนเล็ก แต่มีในส่วนของบริหารจัดการแรงงานที่เป็นแรงงานที่อยู่ประจำกับสวน และแรงงานฝีมือที่จ้างให้เข้ามาทำงานเป็นครั้งคราวตามเนื้อหาของงานที่ว่าจ้าง (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2566)

2. การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนลำไยในขั้นที่สอง ซึ่งเน้นในการรวมกลุ่มของเกษตรกรลำไยตั้งสะท้อนให้เห็นจากกลุ่มสหกรณ์นิคมสอยดาว เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้สมาชิกปลูกลำไยคุณภาพเพื่อการส่งออก โดยเฉพาะส่งเสริมและผลักดันให้สมาชิกเข้าสู่ระบบการตรวจรับรองแปลง GAP พืช รวมทั้งส่งเสริมให้สมาชิกสร้างความเข้มแข็งโดยการรวมกันเพื่อเป็นเกษตรแปลงใหญ่ เพื่อสร้างอำนาจต่อรองแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และใช้ความรู้ การบริหารจัดการร่วมกัน (สุวรรณ ดวงสะอาด, สัมภาษณ์ 2 กรกฎาคม 2564) และกลุ่มชาวสวนลำไยจันทร์ เป็นกลุ่มชาวสวนลำไยที่รวมกลุ่มกันเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูลวิธีการทำลำไยคุณภาพ ปัญหาการทำลำไย และการซื้อขายลำไย (ขจร วงศ์สมิคร, สัมภาษณ์ 16 กรกฎาคม 2564)

3. การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนลำไยในขั้นที่สาม ซึ่งเป็นการหาตลาดข้างนอก หมายถึง การเปิดพื้นที่การขายลำไยด้วยตัวเกษตรกรหรือกลุ่มของเกษตรกรลำไย ซึ่งพบว่า พื้นที่ตลาดในการรองรับการขายลำไยมีการส่งเสริม สนับสนุนโดยหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่สนับสนุนเรื่องพื้นที่ให้กับเกษตรกรลำไยในการนำผลผลิตไปขายในฤดูกาล เช่น องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) เป็นหน่วยงานที่สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งได้ส่งเสริมให้เกษตรกรได้รวมกลุ่มเพื่อนำผลผลิตลำไยไปขายในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ได้ส่งเสริมให้เกษตรกรได้รวมกลุ่มเพื่อนำผลผลิตลำไยไปขายในปี 2564. ที่ทางการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้จัดสรรพื้นที่ไว้ (วิมล หอมยิ่ง, สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2566)

5.1.2 แนวทางและมาตรการการสร้างเครือข่ายตามแนวคิดสหกรณ์ของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนลำไยส่งเสริมการรวมกลุ่มระหว่างของเกษตรกรรายย่อยชาวสวนลำไย โดยอาศัยแนวคิดสหกรณ์ เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวมีอำนาจต่อรองราคาซื้อขายกับพ่อค้าคนกลาง และร่วมสร้างองค์ความรู้ในการผลิตลำไยให้มีคุณภาพที่สูงขึ้น (Grade Premium) อันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่เป็นธรรมมากขึ้น โดยแบ่งมาตรการเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ต้นน้ำ คือการวางแผนแก้ปัญหาในระดับการผลิต โดยเกษตรกรต้องมีการพัฒนาการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและรักษาคุณภาพสินค้า เพื่อให้ผลผลิตลำไยมีราคาดีตรงความต้องการตลาดอยู่เสมอ ระดับที่ 2 ระดับกลางน้ำ คือส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มสหกรณ์ให้เข้มแข็ง โดยสมาชิกสหกรณ์มีการวางแผนการผลิตและการตลาดร่วมกันเพื่อสร้างอำนาจการต่อรอง และระดับที่ 3 การแก้ปัญหาในระดับปลายน้ำ ควรมีการส่งเสริมการลงทุนในต่างประเทศ

โดยการสนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือทางการค้าและการส่งออกลำไยไปยังประเทศจีน โดยร่วมหุ้นส่วนธุรกิจกับรัฐวิสาหกิจของจีน เช่น การรวมกลุ่มของเกษตรกรในการทำการซื้อขายลำไยแบบออนไลน์เพื่อขยายช่องทางการจำหน่ายลำไยไปทั่วโลก ซึ่งจะลดการพึ่งพิงล้งและพ่อค้าคนกลาง การสนับสนุนการสร้างห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่การผลิต การแปรรูปและทำตลาด และกำหนดให้ผู้ส่งออกลำไยต้องขึ้นทะเบียนเป็นผู้ส่งออก โดยผู้ที่จะขึ้นทะเบียนต้องมีใบรับรองแหล่งผลิตที่ส่งออก (GAP) และมาตรฐานโรงคัดบรรจุ (GMP) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สินค้าลำไยจันทบุรี

5.1.3 มาตรการส่งเสริมให้สมาชิกสร้างความเข้มแข็งโดยการรวมกันเพื่อเป็นเกษตรแปลงใหญ่ เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองเกี่ยวกับการรับประกันความเสี่ยงในเรื่องของแหล่งรับซื้อและแหล่งทุน ซึ่งจะเป็นการต่อรองระหว่างกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่กับล้งรับซื้อลำไย มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ใกล้เคียงมีการรวมตัวกัน เพื่อร่วมกันผลิตลำไยคุณภาพ ร่วมกันบริหารจัดการ รวมถึงร่วมกันจำหน่ายผลผลิตลำไย ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรชาวสวนลำไยสามารถลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต เชื่อมโยงตลาดได้มากขึ้น และเพิ่มโอกาสในการแข่งขัน โดยมีหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน ในการนำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกลำไยแบบดั้งเดิมมาผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่ และใช้เป็นแบบอย่างต่อยอดพัฒนาให้กับกลุ่มเกษตรกรลำไยแปลงใหญ่อื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเชื่อมเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งต่อไป เพราะจะสร้างความเข้มแข็งแก่เกษตรกรชาวสวนลำไยรายย่อยทั้งด้านการผลิตและการจำหน่าย การรวมกลุ่มกันจะสร้างอำนาจต่อรองให้เกษตรกรชาวสวนลำไย โดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้การเอาเปรียบจากคู่ค้าใด ๆ และมีโอกาสในการขยายตลาดลำไยไปช่องทางต่าง ๆ ได้มากขึ้น รวมถึงตลาดลำไยในต่างประเทศด้วย เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นเกษตรแปลงใหญ่ จะทำให้กลุ่มมีผลผลิตลำไยเป็นจำนวนมาก ถือเป็นข้อดีหรือจุดแข็งของเกษตรแปลงใหญ่ ในเรื่องกำหนดราคาได้เอง

5.1.4 มาตรการการใช้กลไกความร่วมมือในการผลิตของกลุ่มชาวสวนลำไย เนื่องจากในพื้นที่อำเภอสะอวด และอำเภอป่าสัก มีการอพยพเข้ามาของชนกลุ่มอีสาน ซึ่งกลุ่มดังกล่าวได้นำวัฒนธรรมการช่วยเหลือกันระหว่างครอบครัวมาใช้ในการตั้งถิ่นฐานใหม่ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี เช่น ชุมชนอีสานในตำบลสะตอน ตำบลทุ่งขนาน ตำบลทับช้าง และตำบลทรายขาว ซึ่งถึงขั้นมีการจัดงานบุญบั้งไฟประจำปี เป็นต้น ดังนั้นในการที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิตลำไยของชาวสวนลำไยในส่วนของ การใช้แรงงานในพื้นที่เขตลำไยใหม่ดังกล่าวก็สามารถนำแรงงานมาช่วยเหลือในลักษณะของการแลกเปลี่ยนแรงงานกันในระบบการผลิตลำไย เช่น กระบวนการราดสารลำไย ฟันฮอร์โมนบำรุงดอก ใบ ลำต้น ลูก เป็นต้น โดยมีการจ่ายค่าตอบแทนที่ต่ำกว่าค่าแรงมาตรฐานซึ่งจะเป็นการช่วยในการลดต้นทุนการผลิตลำไย

5.1.5 มาตรการการจัดทำร้านค้าสหกรณ์ที่ขายผลิตภัณฑ์ทางเคมีเพื่อการผลิตลำไย สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่เกษตรกรชาวสวนลำไยเป็นรวมตัวกันจัดตั้งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกชาวสวนลำไยได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกันและช่วยเหลือระหว่างเกษตรกรชาวสวนลำไยด้วยกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการทำสวนลำไยของสมาชิก และช่วยให้สมาชิกเกษตรกรสวนลำไยมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น เป็นการให้สมาชิกเกษตรกรชาวสวนลำไยได้ซื้อผลิตภัณฑ์ในการผลิตลำไยที่มีคุณภาพ ราคายุติธรรม เพื่อให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการทำธุรกิจลำไยกับสหกรณ์ เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายตลาดลำไยกับสหกรณ์ เมื่อสหกรณ์มีความเข้มแข็งก็จะเป็นที่พึ่งพาของมวลสมาชิก

เพราะร้านค้าสหกรณ์ที่ขายผลิตภัณฑ์ทางเคมีเพื่อการผลิตลำไย สามารถช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ อาทิ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น ปุ๋ย ฮอร์โมน สารราดลำไย เคมีภัณฑ์ ยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น และสิ่งของที่จำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิก โดยจะสำรวจความต้องการของสมาชิกก่อน แล้วสหกรณ์จะเป็นผู้จัดหาจำหน่ายในร้านค้า เพราะการรวมซื้อในปริมาณมากจะทำให้ซื้อได้ในราคาที่ถูกลง และเมื่อถึงสิ้นปีหากสหกรณ์มีกำไรก็จะเงินจำนวนนี้มาเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกด้วย

5.2 แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกของรัฐ

แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกของรัฐ เพื่อเข้ามาช่วยแก้ปัญหาความไม่ยั่งยืนให้แก่เกษตรกรชาวสวนลำไยโดยอาศัยกลไกของระบบราชการ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอประเด็นดังต่อไปนี้

1. ให้รัฐบาลมีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการทำสัญญาซื้อขายลำไยระหว่างชาวสวนลำไยและล้งให้มีความเป็นธรรม และให้มีการออกมาตรการที่เป็นบทลงโทษสำหรับผู้ที่ทำผิดสัญญาซื้อขายโดยให้มีการบังคับใช้สัญญาดังกล่าวโดยยึดถือเป็นหลักฐานในการฟ้องร้องเพื่อเรียกร้องความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ผ่านกระบวนการยุติธรรมของไทย

2. ให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผลผลิตลำไยของจังหวัดจันทบุรีในประเทศไทยให้กว้างขวางมากกว่าที่เป็นอยู่ และนอกจากนี้หน่วยงานของรัฐจะต้องดำเนินการหาตลาดใหม่นอกจากประเทศจีนในการประชาสัมพันธ์ให้รู้จักผลผลิตลำไยของจังหวัดจันทบุรี

3. ให้รัฐบาลเข้ามาดำเนินการแทรกแซงกลไกตลาดของลำไยให้มีการแข่งขันอย่างเสรีอย่างแท้จริง เนื่องจากปัจจุบันพบว่า การซื้อขายลำไยในตลาดลำไยจันทบุรีมีการผูกขาดโดยล้งจากประเทศจีน ดังนั้นการแก้ปัญหาดังกล่าวควรเป็นการเจรจาระหว่างรัฐไทยกับรัฐจีนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมตั้งแต่ผู้ผลิต ผู้กระจายสินค้า และผู้บริโภค

5.3 แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกตลาดของภาคเอกชน

แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกตลาดของภาคเอกชน ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นของการแก้ปัญหาตลาดและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในตลาดกลไกตลาด ดังนี้

ประเด็นของกลไกตลาดในที่นี้หมายถึง อุปทานและอุปสงค์ที่เกี่ยวข้องกับตลาดการค้าลำไยในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน ในการที่จะทำให้กลไกตลาดสร้างความเป็นธรรมในตลาดการค้าลำไยมากขึ้นนั้นจำเป็นต้องพิจารณาใน 3 ส่วน คือ การปรับปรุงด้านอุปสงค์ การปรับปรุงด้านอุปทาน การพัฒนาด้านอุปสงค์และการสร้างเงื่อนไขให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอ ดังนี้

1. แนวทางการขยายตลาดภายใน การขยายตลาดภายในเป็นการกระตุ้นให้เกิดการบริโภคลำไยภายในประเทศมากขึ้น โดยอาศัยมาตรการที่สำคัญคือการเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยการส่งเสริม

การแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ จากลำไย และรณรงค์ประชาสัมพันธ์คุณค่าและคุณประโยชน์ของการบริโภคลำไย ดังนี้

1.1 มาตรการการเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยการส่งเสริม การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากลำไย เพื่อเพิ่มมูลค่าของลำไยในภาคธุรกิจ (ภาคเอกชน) ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ เช่น การขอความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นเพื่อการวิจัยและพัฒนาสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อนำลำไยไปสู่การแปรรูปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การขอความร่วมมือกับภาควิชาวิทยาศาสตร์การอาหาร คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตจันทบุรี และกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรในการนำลำไยไปแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยการนำลำไยไปแปรรูปอบแห้ง เพื่อแก้ปัญหาผลผลิตลำไยล้นตลาด ราคาตกต่ำลงไปได้ ลำไยอบแห้งยังสามารถขายได้ปริมาณมากขึ้น และยังสามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้นกว่าปกติหลายเท่าตัวอีกด้วย ลำไยอบแห้งยังไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาดต่างประเทศโดยเฉพาะจีน โดยบริษัทที่นำเข้าเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากชาวจีนเชื่อว่าตามตำรายาจีนนำลำไยอบแห้งมาต้มกับโสมสามารถรักษาโรคอัลไซเมอร์ของผู้สูงอายุได้ นอกจากการทำลำไยอบแห้งแล้วลำไยยังสามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องดื่มสำเร็จรูป และส่งออกขายทั้งในและต่างประเทศ โดยมีตลาดส่งออกหลักคือ จีนและไต้หวันเช่นเดียวกันภายใต้แบรนด์ไทย ด้วยจุดเด่นเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ ที่สะดวก ดื่มง่าย แค่เพียงแค่นึกของชงกับน้ำร้อนสามารถดื่มได้ทันที โดยไม่ต้องเสียเวลานำลำไยมาต้มเหมือนแต่ก่อน นอกจากนี้ภาครัฐ สถาบันการศึกษา และชุมชน (เกษตรกร) ขอความร่วมมือในการวิจัยนำลำไยมาแปรรูปหมักทำเป็นไวน์จากลำไย และสามารถนำลำไยมาแปรรูปทำขนมที่ทำจากลำไย เช่น เค้กลำไย ไอศกรีมจากลำไย ลำไยกระป๋อง น้ำลำไย และลำไยแช่แข็ง เป็นต้น

1.2 มาตรการการรณรงค์ประชาสัมพันธ์คุณค่าและคุณประโยชน์ของการบริโภคลำไย ขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนงบประมาณในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์คุณค่าและคุณประโยชน์ของการบริโภคลำไยให้เห็นคุณค่าของการทานลำไย เช่น การทานเนื้อผลของลำไย จะให้คุณค่าทางโภชนาการที่ประกอบด้วยคาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน เส้นใย แคลเซียม ฟอสฟอรัส เหล็ก วิตามินเอ วิตามินบี วิตามินบีสอง ไนอาซิน วิตามินซี กรดอะมิโน และน้ำตาลจากลำไยมีรสหวาน ได้แก่ กลูโคส ซูโครส และฟรุกโตส และของบประมาณสนับสนุนประชาสัมพันธ์ในการทานลำไยจะให้ประโยชน์ทางยาที่นอกเหนือจากคุณค่าในด้านเศรษฐกิจและอาหารแล้ว และให้ความรู้ในการทานลำไย ว่าให้คุณประโยชน์ในทางยาด้วย และคุณสมบัติเด่นในทานลำไยช่วยในการต้านอนุมูลอิสระ ลำไยจึงมีศักยภาพที่จะนำไปพัฒนาเป็นสารต้านอนุมูลอิสระจากธรรมชาติ และประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมอาหาร เครื่องสำอาง และยาได้ โดยเฉพาะสารสกัดจากเมล็ดและเปลือกลำไยที่พบว่ามีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและสาระสำคัญหลายชนิดที่น่าสนใจ ซึ่งควรจะนำมาศึกษาเพิ่มเติมโดยเฉพาะการศึกษาในคนเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสุขภาพ และเป็นการเพิ่มมูลค่าการบริโภคอีกด้วย และขอสนับสนุนงบประมาณการวิจัยและการประชาสัมพันธ์ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของการทานลำไยที่มีฤทธิ์ในการต้านอนุมูลอิสระที่เป็นคุณสมบัติเด่นของลำไย และเนื้อลำไยแห้งยังมีฤทธิ์เหนี่ยวนำให้เกิดการตายแบบ Apoptosis ของเซลล์มะเร็งลำไส้ใหญ่ RKO-2, DLD-1, HT-15, SW-48 และ HCG สารสกัดแยกส่วน (Fraction) จากเมล็ด มีฤทธิ์ยับยั้งการสร้างหลอดเลือดใหม่ ยับยั้งการเจริญเติบโต และยับยั้งการลุกลามของเซลล์มะเร็งไปยังเซลล์ข้างเคียง เมื่อทดสอบกับ

เซลล์มะเร็งลำไส้ใหญ่ SW480 สารสกัดยังมีผลยับยั้งการทำงานของเอนไซม์ Matrix Metalloproteinases-2 และ -9 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการบุกรุกและการแพร่กระจายของมะเร็ง และควรที่จะมีการประชาสัมพันธ์การทานลำไยเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสุขภาพ ให้ต่างประเทศได้รับทราบ (อรัญญา ศรีบุศราคม, 2560)

2. การปรับปรุงอุปสงค์ คือ การควบคุมผลผลิตลำไยให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศโดยวางแผนการผลิตให้กระจายตัว ไม่ผลิตในช่วงเดียวกันมากเกินไปทำให้ผลผลิตล้นตลาด และเพิ่มประสิทธิภาพ รวมทั้งปรับปรุงคุณภาพการผลิต สร้างความเข้มแข็งกลุ่มผู้ผลิต รวมถึงกลุ่มเครือข่าย และการตลาด ตลอดจนสนับสนุนแหล่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำในสวนลำไย

3. การสร้างเงื่อนไขการแข่งขันที่เป็นธรรมโดยไม่ให้เกิดลักษณะที่เรียกว่า ปลาใหญ่กินปลาเล็ก ยกกระดับองค์ความรู้ สนับสนุนโลจิสติกส์ในการกระจายผลผลิตออกจากแหล่งผลิต ช่วงลำไยกระจุกตัว พร้อมทั้งพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศด้านการผลิต การตลาด การแปรรูป และการส่งออก เพื่อนำข้อมูลความรู้มาสู่ชุมชน/เกษตรกรรายย่อยได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการผลิตลำไย

○ ในประเด็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลไกตลาดในที่นี้หมายถึง ภาคเอกชนที่เป็นผู้รับซื้อลำไยเพื่อการค้าทั้งภายในและภายนอกประเทศจะต้องพัฒนากระบวนการบริหารจัดการเรื่องการตลาดทั้งในและต่างประเทศให้มีความสอดคล้องกับปริมาณการผลิตลำไยในแต่ละปี นอกจากนี้ภาคเอกชนควรพัฒนาการบริหารทรัพยากรด้านต้นทุนให้มีความยั่งยืนทั้งในด้านของการทำสัญญาซื้อขายในตลาด และเงินลงทุนในการซื้อขายลำไย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 6 นี้ จะแบ่งหัวข้อการเสนอออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

- 6.1 สรุปผลการวิจัย
- 6.2 การอภิปรายผล
- 6.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
- 6.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ

1. เพื่อศึกษาปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์
3. เพื่อสร้างตัวแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า สภาพปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์สามารถสะท้อนได้จากปรากฏการณ์ที่แนวโน้มผลผลิตลำไยที่มีราคาตกลงในขณะที่ต้นทุนการผลิตมีแนวโน้มสูงขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ แนวโน้มผลผลิตลำไยนั้นมีราคาตกลงตั้งแต่ปีโลกริมละ 70 บาท ถึงปีโลกริมละ 18 บาท ส่วนต้นทุนการผลิตลำไยแนวโน้มสูงขึ้นทุกมิติโดยมีความสัมพันธ์กับเรื่องต้นทุนด้านแรงงาน ต้นทุนด้านเคมีภัณฑ์ และต้นทุนด้านภัยแล้ง

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยหลักที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยจะนำเสนอปัจจัยดังกล่าวใน 2 ระดับ คือ ปัจจัยในเชิงปรากฏการณ์ที่มีผลต่อความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไย หลังจากนั้นจะวิเคราะห์เจาะลึกให้เห็นถึงปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ ก็คือ ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไย ซึ่งปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง คือ ระบบตลาดที่มีการผูกขาดโดยล้ง หรือที่เรียกระบบล้ง โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้ส่งออกโดยตรง และผู้รับซื้อที่ไม่ได้ทำการส่งออกโดยตรง

กลไกหลักในการผูกขาดลำไยของล้งเงินอยู่ที่กระบวนการ “ตกเขียว” กล่าวคือ การทำสัญญาซื้อขายลำไยล่วงหน้าระหว่างเกษตรกรสวนลำไยกับล้ง ตั้งแต่ลำไยยังเป็นใบเขียว โดยล้งจะมัดจำเป็นเงินล่วงหน้า 20 เปอร์เซ็นต์ และราคาซื้อขายจะขึ้นอยู่กับล้งเงินเป็นผู้กำหนด ซึ่งการขายลักษณะนี้มักจะได้ราคาต่ำ เนื่องจากเป็นช่วงที่ยังไม่ทราบภาวะทางการตลาด และจะขายลำไย

ให้กับสิ่งอื่นที่ไม่ได้ทำสัญญาไม่ได้ แม้ว่าในช่วงที่ผลผลิตออกสู่ตลาดในช่วงที่ราคาซื้อขายจะสูงกว่าราคาซื้อขายที่ตกลงสัญญา แต่จะไม่สามารถขอเพิ่มราคาซื้อขายได้ ถ้าหากว่าในช่วงที่ผลผลิตออกสู่ตลาดในช่วงที่ราคาต่ำ สิ่งจะขอลดราคาซื้อขายลำไยลง หากว่าราคาไม่เป็นไปตามที่สิ่งต้องการ สิ่งเงินจะมาเก็บผลผลิตเฉพาะที่จ่ายค่ามัดจำ หรืออาจจะไม่ซื้อ บางครั้งถึงกับทิ้งสวนไม่มาเก็บตามสัญญายอมเสียค่ามัดจำ แต่ถ้าชาวสวนลำไยที่ทำสัญญาตกเหวอนำลำไยไปขายให้สิ่งอื่น สิ่งที่ทำสัญญาจะนำสัญญานั้นไปดำเนินคดีทางกฎหมายกับชาวสวนลำไย

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สามารถสรุปได้ว่า ตัวแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางการสร้างความยั่งยืนในเชิงบูรณาการขององค์ความรู้แนวสหวิทยาการข้ามพ้นสาขาโดยพิจารณาถึงกลไกขับเคลื่อนในการสร้างความยั่งยืนทั้ง 3 กลไกหลัก คือ กลไกของชุมชนชาวสวนลำไย กลไกของรัฐ และกลไกตลาดของภาคเอกชน เพื่อสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีความซับซ้อนและความไม่แน่นอนมากขึ้นในโลกปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของทั้ง 3 กลไก เราอาจจะถือว่ากลไกที่มีความสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนก็คือ กลไกของชุมชนชาวสวนลำไยในขณะที่กลไกของรัฐและกลไกตลาดของภาคเอกชนต้องเป็นกลไกในเชิงระบบแวดล้อม (Ecosystem) ที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างจริงจัง ดังนั้นในการนำเสนอแนวทางการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางหลัก 3 แนว ดังนี้

1. แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างคามยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกของชุมชนชาวสวนลำไย แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างคามยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกของชุมชนของชาวสวนลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยจะประยุกต์แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาแนวทางและมาตรการดังกล่าว เนื่องจากโดยพื้นฐานของชาวสวนลำไยในเขตพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีนั้นเป็นชาวสวนที่อยู่ในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อนและอำเภอสอยดาวเป็นหลัก ซึ่งโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นชุมชนของเกษตรกรรายย่อยเป็นหลักนั้นหมายความว่า เกษตรกรรายย่อยของชาวสวนลำไยดำรงชีวิตโดยอาศัยฐานเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นหลัก เช่น การเป็นเจ้าของที่ดินขนาดเล็ก และยังต้องใช้แรงงานในครอบครัวโดยจ้างแรงงานเสริม เป็นต้น ดังนั้นการนำเสนอผลการศึกษาในหัวข้อนี้จะแบ่งออกเป็นหัวข้อที่สำคัญ ดังนี้

1.1 แนวทางและมาตรการการสร้างคามยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยของชาวสวนบนฐานการเป็นเกษตรกรรายย่อย

ผู้วิจัยจะประยุกต์แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาแนวทางและมาตรการดังกล่าว เนื่องจากโดยพื้นฐานของชาวสวนลำไยในเขตพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีนั้นเป็นชาวสวนที่อยู่ในเขตอำเภอสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อนเป็นหลัก ซึ่งโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นชุมชนของเกษตรกรรายย่อยเป็นหลักนั้นหมายความว่า เกษตรกรรายย่อยของชาวสวนลำไยดำรงชีวิตโดยอาศัยฐานเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นหลัก เช่น การเป็นเจ้าของที่ดินขนาดเล็ก และยังต้องใช้แรงงานในครอบครัวโดยจ้างแรงงานเสริม เป็นต้น

1.2 แนวทางและมาตรการการสร้างเครือข่ายตามแนวคิดสหกรณ์ของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนลำไยส่งเสริมการรวมกลุ่มระหว่างของเกษตรกรรายย่อยชาวสวนลำไย โดยอาศัยแนวคิด

สหกรณ์ เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวมีอำนาจต่อรองราคาซื้อขายกับพ่อค้าคนกลาง และร่วมสร้างองค์ความรู้ในการผลิตลำไยให้มีคุณภาพที่สูงขึ้น (Grade Premium) อันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่เป็นธรรมมากขึ้น โดยแบ่งมาตรการเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 ระดับต้นน้ำ ระดับที่ 2 ระดับกลางน้ำ และระดับที่ 3 การแก้ปัญหาในระดับปลายน้ำ

2. แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกของรัฐ เพื่อเข้ามาช่วยแก้ปัญหาความไม่ยั่งยืนให้แก่เกษตรกรชาวสวนลำไยโดยอาศัยกลไกของระบบราชการ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอกลไกรัฐ 3 ประเด็น คือ ให้รัฐบาลมีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการทำสัญญาซื้อขายลำไยและให้มีการออกมาตรการที่เป็นบทลงโทษสำหรับผู้ที่ทำผิดสัญญาซื้อขายโดยผ่านกระบวนการยุติธรรมของไทย และให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการประชาสัมพันธ์และหาตลาดใหม่ทั้งในประเทศไทยและประเทศจีน และให้รัฐบาลเข้ามาดำเนินการแทรกแซงกลไกตลาดของลำไยให้มีการแข่งขันอย่างเสรีอย่างแท้จริง

3. แนวทางและมาตรการขับเคลื่อนการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกตลาดของภาคเอกชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอ ดังนี้

3.1 แนวทางการขยายตลาดภายใน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการบริโภคลำไยภายในประเทศมากขึ้น โดยอาศัยมาตรการที่สำคัญคือ การเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยการส่งเสริม การแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ จากลำไย และรณรงค์ประชาสัมพันธ์คุณค่าและคุณประโยชน์ของการบริโภคลำไย

3.2 การปรับปรุงอุปสงค์ คือ การควบคุมผลผลิตลำไยให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศโดยวางแผนการผลิตให้กระจายตัว ไม่ผลิตในช่วงเดียวกันมากจนทำให้ผลผลิตล้นตลาด และเพิ่มประสิทธิภาพ รวมทั้งปรับปรุงคุณภาพการผลิตสร้างความเข้มแข็งกลุ่มผู้ผลิตรวมถึงกลุ่มเครือข่ายและการตลาด ตลอดจนสนับสนุนแหล่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำในสวนลำไย

3.3 การสร้างเงื่อนไขการแข่งขันที่เป็นธรรม ยกกระดับองค์ความรู้ สนับสนุนโลจิสติกส์ในการกระจายผลผลิตออกจากแหล่งผลิต ช่วงลำไยกระจุกตัว พร้อมทั้งพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศด้านการผลิต การตลาด การแปรรูป และการส่งออก เพื่อนำข้อมูลความรู้มาสู่ชุมชน/เกษตรกรรายย่อยได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการผลิตลำไย

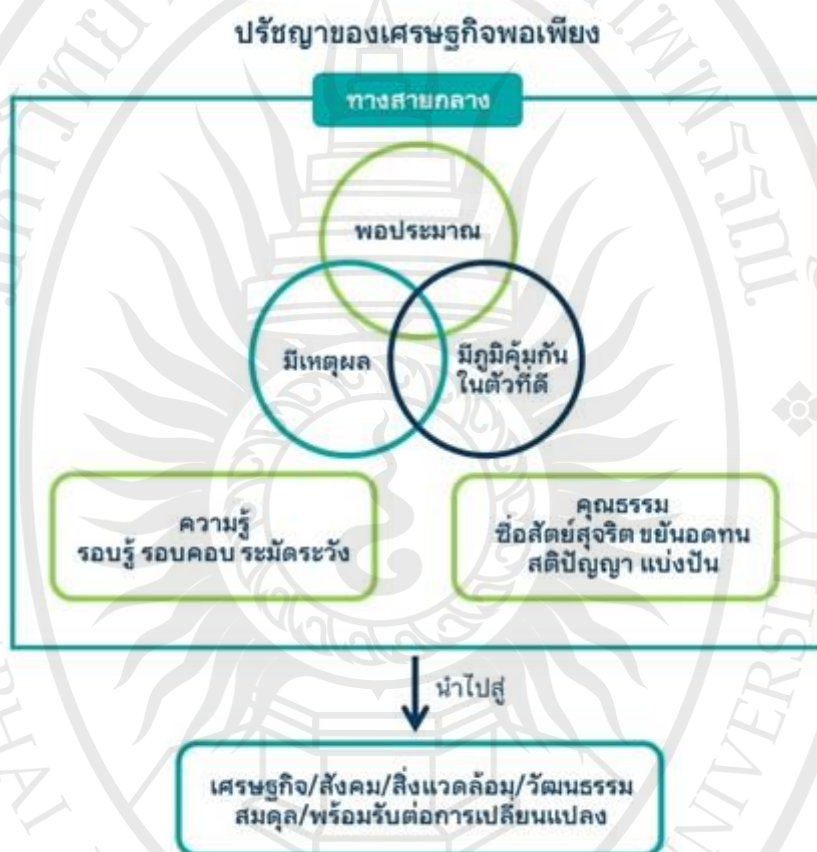
6.2 การอภิปรายผล

ในการวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจะอภิปรายเปรียบเทียบระหว่างข้อค้นที่ได้จากการศึกษาและองค์ความรู้เดิมจากเนื้อหาบทที่ 2 ดังนี้

จากผลการศึกษาที่เป็นข้อเสนอในการขับเคลื่อนสร้าง ความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในเขตอำเภอเขาสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จะพบว่าผู้ขับเคลื่อนหลัก ได้แก่ ชาวสวนลำไยที่เป็นเกษตรกรรายย่อย และสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีใหม่ทางการเกษตร อย่างไรก็ตามในการขับเคลื่อนทฤษฎีใหม่ดังกล่าวในกรณีของการผลิตลำไยก็ยังชี้ให้เห็นว่าจะต้องมีการให้ความหมายใหม่เกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการอภิปรายผลนี้ผู้วิจัยพบว่า การให้ความหมายใหม่ดังกล่าวสอดคล้องกับบอภิชัย พันธเสน (2560)

ที่ได้นำเสนอการตีความใหม่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนฐานของแนวคิดพุทธธรรมซึ่งแตกต่างจากการตีความอย่างเป็นทางการของแนวกระแสหลัก ที่เน้นเป็นสูตรสำเร็จที่เรียกว่า 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

การตีความแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มีสาระสำคัญตามหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อธิบายความหมายเพิ่มเติมขององค์ประกอบตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ไม่สุดโต่งเกินไป ขณะเดียวกันความพอดีนั้นก็จะต้องเป็นไปในลักษณะที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ รู้ว่าสิ่งใดควรจ่ายออกไป และสิ่งใดควรรักษาไว้ โดยใช้การประมาณ ทั้งประมาณตน และประมาณสถานการณ์ ประมาณตนให้รู้ว่าตนเองต้องการอะไร มีความจำเป็นสำหรับตนมากน้อยแค่ไหนและในสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ต้องทำอะไรที่จะพอเพียงกับตนเอง ซึ่งการประมาณตนเองและสถานการณ์ เพื่อวิเคราะห์ว่าความพอดีของตนนั้นที่ว่าไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป อยู่ที่ระดับใด หลายครั้งจากกระแสพระราชดำริสกล่าวถึง สถานการณ์รอบ

ด้านในสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจถึงระดับความพอดีของบุคคล องค์กรหรือสังคม เพราะฉะนั้นถ้าหากถามว่าความพอประมาณคือพอประมาณขนาดไหน ก็ต้องใช้การประมาณปัจจัยต่าง ๆ รอบด้าน ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุผลการให้ทราบถึง “ความพอประมาณ” ในระดับพอประมาณนั้น ๆ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยใช้ความเป็นกลาง เที่ยงตรงปราศจากอคติ เพราะการวิเคราะห์วิจารณ์ใด ๆ ที่ได้ชื่อว่ามีเหตุผลแล้วนั้น สำคัญอย่างยิ่งต้องใช้ความเป็นกลางความไม่มีอคติแล้วจะสามารถพิจารณาเหตุผลได้รอบด้านและมีการตัดสินใจอย่างรอบคอบที่สุด ความมีเหตุผล ความเป็นกลาง การปราศจากอคตินั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีภูมิคุ้มกันที่ดีคอยถ่วงน้ำหนัก ไม่ให้เอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่ง ทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อมถึงความเสี่ยงที่จะมีขึ้น

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล เตรียมความพร้อมในทุก ๆ ด้าน เราจะเห็นถึงการคล้องเกี่ยวกันอยู่ของทั้งสามห่วง กล่าวคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดภูมิคุ้มกัน ในขณะที่เดียวกันการมีภูมิคุ้มกันที่ดีก็เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ความพอประมาณสามารถประมาณได้อย่างเหมาะสม เพราะไม่ประมาท มีการเตรียมพร้อมตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่นเดียวกับการมีภูมิคุ้มกันที่ดี เช่น ความมีสติรู้ ก็ทำให้เกิดพุทธิปัญญา วิจารณ์ญาณในการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ เพื่อตัดสินใจระดับความพอเพียงได้ หลายครั้งที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำรัสถึงความสามัคคีให้ยึดเหนี่ยวไว้ ในยามสังคมมีความเปลี่ยนแปลง ความสามัคคี คือ ภูมิคุ้มกันอย่างหนึ่งที่จะช่วยรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอยู่ภายใต้สองเงื่อนไข คือ อาศัยความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ การเรียนรู้ตัวอย่างรอบด้านคือการเรียนรู้ตั้งแต่เข้าใจและประยุกต์หรือบูรณาการใช้รู้คือรู้ในหลักวิชาที่ได้ศึกษามาเป็นอย่างดี จากนั้นจึงนำมาพิจารณาให้เกิดความเข้าใจ กลายเป็นความรู้ของตนเองและนำไปปฏิบัติประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์และจะเกิดเป็นองค์ความรู้ จึงถือว่าเป็นความรู้ที่สำคัญยิ่งเพราะเป็นความรู้ที่เกิดจากเมื่อใช้การเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ก็ได้ความรู้จากการใช้นั้น ๆ

2) เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย ความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและคุณธรรมต่าง ๆ ที่ช่วยกำกับการดำเนินชีวิตให้อยู่ในครรลองที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ เป็นต้น

ดังนั้นการตีความปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวกระแสหลักจึงถือว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง

ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ส่วนการตีความตามแนวพุทธธรรมของอภิชัย พันธเสน ได้ให้ความหมายใหม่ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน ซึ่งถือว่าน่าจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยที่ตั้งอยู่บนวัฒนธรรมแบบพุทธศาสนา กล่าวคือ

การตีความเงื่อนไขเรื่องความรู้และคุณธรรมของอภิชัย พันธเสน แตกต่างจากแนวกระแสหลักคือ แนวกระแสหลักมองว่าเรื่องคุณธรรมเป็นเรื่องของความดี เมื่อใช้กับกรณีที่เป็นบุคคลแต่ละบุคคล แต่ถ้าเป็นกลุ่มบุคคลก็จะใช้คำว่าจริยธรรม ส่วนเรื่องความรู้ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตั้งคำถามว่าเรารู้อะไรบ้าง เมื่อรวมระหว่างคุณธรรมและความรู้ แนวกระแสหลักโดยเฉพาะตะวันตกจะถือว่าคุณธรรมต้องมาก่อนความรู้แต่ในแง่พุทธธรรมนั้นมองคำว่าความรู้เป็นเรื่องของสติและปัญญา ดังนั้น เงื่อนไขคุณธรรมและความรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยนำเข้าที่เป็นทางสายกลาง เนื่องจากปัญญาทำให้เข้าใจความหมายของทางสายกลาง สำหรับอภิชัย พันธเสน จึงเห็นว่าหัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นอยู่ที่เรื่องสติปัญญาและคุณธรรม เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ ถ้าหากมีสติปัญญาคือรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต และขยันหมั่นเพียรแล้วก็จะสามารถเข้าใจได้ง่ายถึงความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน แต่ถ้าไม่เข้าใจก็ขอให้มีความรู้ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีพอ เนื่องจากคุณธรรมนั้นอยู่ที่การลงมือปฏิบัติ

นอกจากนี้ ยังมีคำว่าภูมิคุ้มกันที่มักจะใช้คำภาษาอังกฤษว่า Prudence ซึ่งแปลว่าความรอบคอบและระมัดระวัง แต่ไม่ได้แปลว่าความมีภูมิคุ้มกันโดยตรง

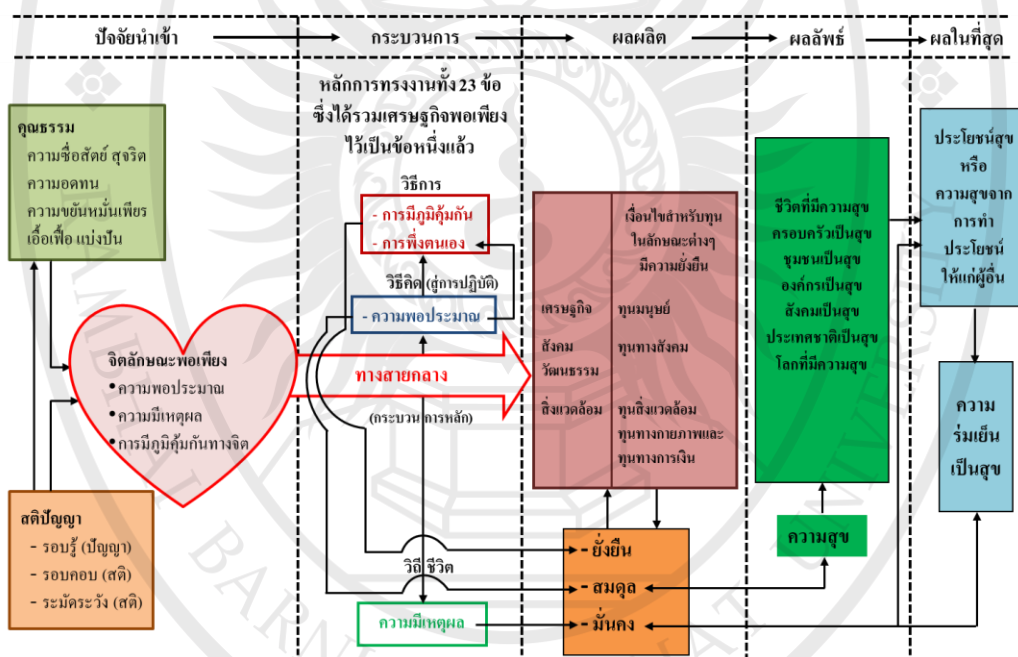
ในกรณีเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง อภิชัย พันธเสน ได้เสนอว่า ควรเป็นเป้าหมายเรื่องความสุข ซึ่งถ้าเทียบกับคำภาษาอังกฤษแล้วควรใช้คำว่า Wellbeing ไม่ใช่ Happiness เนื่องจากความสุขในทางพุทธธรรมนั้นเป็นเรื่องของความเป็นอยู่ที่ดีมากกว่าจะเป็นเรื่องของความรู้สึก

ในหลักการเงื่อนไขเรื่องความรู้จากการสังเคราะห์ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อภิชัย พันธเสน เห็นว่าจะเห็นได้ว่า “ความรู้” ซึ่งไม่มีในคำอธิบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นทางการ และเป็นส่วนที่ตีความกันมากจนเกิดความสับสน จึงควรถูกนำมาเสนอคือ สติปัญญา ขณะเดียวกันถ้าจะทำให้เกิดความชัดเจนว่าทั้งสติปัญญาและคุณธรรมจะนำไปสู่การมีจิตลักษณะที่พอเพียง ซึ่งหมายถึง ความสามารถที่จะประยุกต์ความพอเพียง หรือเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับเรื่องอะไรก็ได้ มิฉะนั้นจะเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของการประยุกต์ใช้กับเกษตรกรรายย่อยและผู้มีรายได้น้อย แต่ในขณะที่เกษตรกรรายย่อยผู้ที่ยากจน ถ้าปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงก็จะช่วยให้ชีวิตพวกเขาเหล่านั้นดีขึ้นด้วย

จากการตีความดังกล่าวอภิชัย พันธเสนได้วิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงในเชิงระบบเป็นสิ่งที่ควรเน้นย้ำให้เห็นว่า

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็มแต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป”

ดังนั้น ในการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงให้กับประชาชนและประเทศชาติจึงสมควรที่จะต้องเร่งเรียนรู้ทำความเข้าใจ และที่สำคัญคือการนำไปปฏิบัติ ซึ่งทุกคนมีสิทธิที่จะตีความเข้าใจของแต่ละคนได้แต่ส่วนที่สำคัญที่เป็นหัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่สติปัญญา และคุณธรรม ส่วนจิตลักษณะของความพอเพียงถ้าหากมีสติปัญญาคือ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรม ก็คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ซึ่งจะสามารถเข้าใจได้ถึงความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ดังอธิบายในภาพที่ 5.2

ภาพที่ 5.2 : การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ

ในการวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจะอภิปรายเปรียบเทียบระหว่างข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาและองค์ความรู้เดิมจากเนื้อหาบทที่ 2 ดังนี้

ข้อค้นพบจากดัชนีพันธธเรื่องการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี ชี้ให้เห็นว่า ในการสร้างความยั่งยืนให้กับเศรษฐกิจลำไยพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีจะต้องพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ

เกษตรทฤษฎีใหม่ แนวพระราชดำรินั้นเป็นการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการทำนาเป็นสำคัญ กล่าวคือ เกษตรทฤษฎีใหม่แบ่งสัดส่วนพื้นที่ทำกิน เพื่อการยู่รอดและพึ่งตนเอง มีการจัดแบ่งพื้นที่ร้อยละ 30 เพื่อขุดสระเก็บกักน้ำ ร้อยละ 30 ให้ปลูกข้าว ร้อยละ 30 ให้ปลูกพืชผสมผสานและอีกร้อยละ 10 ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ ซึ่งอัตราส่วนในการจัดการพื้นที่นี้กลายเป็นพื้นฐานของเกษตรทฤษฎีใหม่ ในการปฏิบัติตามแนวทางของทฤษฎีใหม่ มีขั้นตอนดำเนินงานไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น การพึ่งพาตัวเองในระดับครอบครัว ในขั้นต้นนี้เป้าหมายคือ ให้ครอบครัวพออยู่พอกิน มีที่อยู่อาศัยที่ดีและมีความปลอดภัย โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 พื้นที่ส่วนที่ 1 ร้อยละ 30 ให้ขุดสระเพื่อเก็บกักน้ำฝนไว้ใช้ในฤดูแล้ง เสริมด้วยการเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง เป็นต้น และปลูกพืชน้ำ อาทิ ผักบุ้ง เพื่อใช้เป็นอาหาร พื้นที่ส่วนที่ 2 ร้อยละ 30 ให้ปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน พื้นที่ส่วนที่ 3 ร้อยละ 30 ให้ปลูกผลไม้ สมุนไพร และพืชผักเพื่อการบริโภคหากเหลือก็นำไปจำหน่าย และพื้นที่ส่วนที่ 4 ร้อยละ 10 เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง การเกษตรในระดับชุมชน เกษตรกรอาจร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อร่วมมือในการผลิต เช่น เตรียมดิน แจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ สร้างระบบชลประทาน รวมไปถึงกิจกรรมอื่น ๆ เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มหรือสหกรณ์ยังสามารถทำหน้าที่ขายสินค้าหรือมีกองทุนไว้ให้กู้ยืมรวมถึงมีกองทุนเพื่อการศึกษาแก่บุตรหลานของสมาชิกอีกด้วย

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม การออกไปหาตลาดข้างนอก เกษตรกรหรือสหกรณ์อาจหาแหล่งเงินทุน เช่น ธนาคาร หรือบริษัทห้างร้านเอกชน เพื่อจัดหาทุนที่จะใช้ในการกระจายสินค้าหรือส่งออก ไปขายนอกชุมชน ทุกวันนี้ ชุมชนเกษตรกรรมหลายแห่งประจักษ์แล้วว่า เกษตรกรรมเชิงเดี่ยวไม่ใช่ทางเลือกที่เหมาะสมในการสร้างรายได้สำหรับชุมชนของตนอีกต่อไป และตัดสินใจเปลี่ยนแนวทางเป็นเกษตรผสมผสานที่สอดคล้องกับทฤษฎีใหม่ ซึ่งหลายชุมชนยังสามารถเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานอีกด้วย

ส่วนการประยุกต์เกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ในการนิยามของการทำสวนลำไยควรให้ความสำคัญต่อประเด็นดังต่อไปนี้

1. การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนลำไยในขั้นต้นซึ่งเป็นขั้นของการพึ่งพาตนเองในระดับครอบครัว จะต้องมีการจัดสรรพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ คือ พื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัยของเจ้าของสวนและแรงงาน พื้นที่สำหรับแหล่งน้ำ และพื้นที่สำหรับปลูกลำไย โดยการทำสวนลำไยจะต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการน้ำ เพื่อให้มีปริมาณน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูกตลอดทั้งปี รวมถึงน้ำที่ใช้ในการอุปโภค บริโภค ส่วนพื้นที่สำหรับปลูกลำไยจะต้องมีการวางแผนในการวางระบบน้ำ การทำความสะอาดแปลง เช่น การตัดหญ้า เป็นต้น ต้องมีการวางแผนเรื่องการจัดการแมลงศัตรูพืช การบำรุงรักษาต้นลำไย เช่น การจัดการเรื่องเพลี้ยแป้ง ราดำ การฉีดพ่นฮอร์โมน ใส่ปุ๋ย และผสมเกสร เป็นต้น ในส่วนที่อยู่อาศัยนอกจากจะเป็นที่อยู่สำหรับเจ้าของสวนและแรงงานจะมีการแบ่งพื้นที่สำหรับปลูกผักสวนครัวเอาไว้กินในครัวเรือน โดยการจัดการดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงต้นทุนในชีวิตประจำวัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีสวนเล็ก มีปัจจัยหลักที่เป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ต้นทุนการผลิตลำไย ส่วนกรณีสวนใหญ่ มีปัจจัยที่เป็นต้นทุน

ทางเศรษฐกิจเบื้องต้นสอดคล้องกับกรณีสวนเล็ก แต่มีในส่วนของการบริหารจัดการแรงงานที่เป็นแรงงานที่อยู่ประจำกับสวน และแรงงานฝีมือที่จ้างให้เข้ามาทำงานเป็นครั้งคราวตามเนื้อหาของงานที่ว่าง

2. การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนลำไยในขั้นที่สอง ซึ่งเน้นในการรวมกลุ่มของเกษตรกรลำไยดังสะท้อนให้เห็นจากกลุ่มสหกรณ์นิคมสอยดาว เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้สมาชิกปลูกลำไยคุณภาพเพื่อการส่งออก โดยเฉพาะส่งเสริมและผลักดันให้สมาชิกเข้าสู่ระบบการตรวจรับรองแปลง GAP พีช รวมทั้งส่งเสริมให้สมาชิกสร้างความเข้มแข็งโดยการรวมกันเพื่อเป็นเกษตรแปลงใหญ่ เพื่อสร้างอำนาจต่อรองแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และใช้ความรู้ การบริหารจัดการร่วมกัน และกลุ่มชาวสวนลำไยจันทบุรี เป็นกลุ่มชาวสวนลำไยที่รวมกลุ่มกันเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูลวิธีการทำลำไย ปัญหาการทำลำไย และการซื้อขายลำไย

3. การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนลำไยในขั้นที่สาม ซึ่งเป็นการหาตลาดข้างนอก หมายถึง การเปิดพื้นที่การขายลำไยด้วยตัวเกษตรกรหรือกลุ่มของเกษตรกรลำไย ซึ่งพบว่า พื้นที่ตลาดในการรองรับการขายลำไยมีการส่งเสริม สนับสนุนโดยหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่สนับสนุนเรื่องพื้นที่ให้กับเกษตรกรลำไยในการนำผลผลิตไปขายในฤดูกาล เช่น องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) เป็นหน่วยงานที่สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งได้ส่งเสริมให้เกษตรกรได้รวมกลุ่มเพื่อนำผลผลิตลำไยไปขายในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ได้ส่งเสริมให้เกษตรกรได้รวมกลุ่มเพื่อนำผลผลิตลำไยไปขายในปั๊ม ปตท. ที่ทางการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้จัดสรรพื้นที่ไว้

6.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากดัชนีพจนานี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายที่มีฐานจากผลวิจัยดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเผยแพร่แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ประยุกต์ใช้สำหรับเศรษฐกิจลำไยให้แก่ชาวสวนลำไยเพื่อเป็นทางออกในการสร้างความยั่งยืนให้กับอาชีพของตัวเอง
2. กลไกภาครัฐควรนำผลข้อค้นพบในดัชนีพจนานี้มาเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายการสร้างความยั่งยืนให้กับเศรษฐกิจชาวสวนลำไยในจังหวัดจันทบุรี

6.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้คือ

1. ควรมีการศึกษาการสร้างความยั่งยืนของผลไม้หลักอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรี นอกจากเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยการประยุกต์เกษตรทฤษฎีใหม่ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เศรษฐกิจทุเรียน มังคุด ลองกอง เป็นต้น
2. ควรมีการศึกษาในเชิงปริมาณเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยกับการใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยพื้นที่ใหม่ใน
จังหวัดจันทบุรีกับเศรษฐกิจลำไยพื้นที่เก่าในภาคเหนือ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

- กัลยากร บุญอ่ำ. (23 กันยายน 2564). พ่อค้าคนกลาง. สัมภาษณ์.
- กิตติศักดิ์ เหมล้วน. (24 กรกฎาคม 2566). สัมภาษณ์.
- เกรียงไกร สุภโตชะ. (2562). ระบบควบคุมการส่งออกลำไยสดไปสาธารณรัฐประชาชนจีน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.doa.go.th/psco/pdf>. 12 มิถุนายน 2565.
- เกษตรทูเดย์. (2566). รอบรู้เรื่อง “เพลี้ยแป้ง” แมลงศัตรูพืช ตูดกินน้ำเลี้ยง และวิธีป้องกันกำจัด. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://kaset.today/แมลงศัตรูพืช/แป้ง/>. 27 มิถุนายน 2566.
- ขจร วงศ์สมศรี. (16 กรกฎาคม 2564). เกษตรกรชาวสวนลำไย. สัมภาษณ์.
- ขวัญชัย ยิ้มจำ. (25 มีนาคม 2566). สัมภาษณ์.
- ข่าวดีลำไยปีนี้! คาดส่งออก 8 แสนตันทะลุ 3 หมื่นล้านบาท. (2563, มกราคม 6). เชียงใหม่นิวส์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1221910/>. 25 กุมภาพันธ์ 2565.
- จรินทร์ เหล็กเพชร. (9 กรกฎาคม 2566). สัมภาษณ์.
- จำเนียร ทองพันซัง. (2546) ความรู้เกี่ยวกับการปลูกลำไย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เกษตรศาสตร์.
- จิตชัย ภิญโญ. (2 มีนาคม 2563). สัมภาษณ์.
- จินดารัตน์ เรณูมาร. (4 เมษายน 2566). สัมภาษณ์.
- จินตนาภรณ์ พันธุ์สุข. (5 มีนาคม 2566). สัมภาษณ์.
- จิราวดี เมฆมี. (9 พฤศจิกายน 2565). สัมภาษณ์.
- ฉัตรชัย ทองคำ. (12 มีนาคม 2566). สายเก็บลำไย. สัมภาษณ์.
- _____. (19 เมษายน 2564). สายเก็บลำไย. สัมภาษณ์.
- _____. (25 พฤษภาคม 2566). สายเก็บลำไย. สัมภาษณ์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2548). แนวทางและวิธีวิจัยสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.
- เฉลิมศักดิ์ เกิดละมูล. (7 มิถุนายน 2564). เกษตรกรชาวสวนลำไยนอกฤดู. สัมภาษณ์.
- ชญาณิต ชนะบุตร. (13 กรกฎาคม 2566). เกษตรกรชาวสวนลำไยนอกฤดู. สัมภาษณ์.
- _____. (28 มิถุนายน 2566). เกษตรกรชาวสวนลำไยนอกฤดู. สัมภาษณ์.
- _____. (28 เมษายน 2564). เกษตรกรชาวสวนลำไยนอกฤดู. สัมภาษณ์.
- ชรัตน์ เนรัญชร. (10 สิงหาคม 2566). สัมภาษณ์.
- ชลอ พันธุ์เสนาะ. (4 พฤษภาคม 2565). สัมภาษณ์.
- ชัยญาพัชญ์ สุวรรณวงษ์. (13 ตุลาคม 2565). สัมภาษณ์.
- _____. (4 ตุลาคม 2565). สัมภาษณ์.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2559). ตำราปฏิบัติการวิจัยทางสังคม. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- _____. (2559). ตำราวิธีวิทยาการวิจัยทางสังคม. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ฐณะวัฒน์ ธนส์ถันนนท์. (17 มิถุนายน 2563). เกษตรชาวสวนลำไย. สัมภาษณ์.

- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2538). **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาข้าราชการพลเรือน**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน และดวงเดือน พันธมนาวิน. (2550). หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล : ทฤษฎีและผลการวิจัยเพื่อสร้างดัชนีในแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์. **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์**. 47(1), 27-79.
- ทรงศักดิ์ ทองขำ. (2556). **เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการขยายตัวของตลาดการค้าลำไยแห่งใหม่ในเขตจังหวัดจันทบุรี**. ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ทองดี ดำรงชีพ. (4 ตุลาคม 2565). สัมภาษณ์.
- ทองสุข โง่นสูงเนิน. (22 พฤษภาคม 2565). สัมภาษณ์.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2554). **เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสารการเมือง 1**. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยเกริก.
- ชนภัทร ตรีรัตน์. (8 เมษายน 2565). สัมภาษณ์.
- ฉัญฉिता คำเรืองโคตร. (13 กรกฎาคม 2566). สัมภาษณ์.
- ธีระพงษ์ พรหมศรี. (2 พฤษภาคม 2565). สัมภาษณ์.
- นवलจันทร์ ฝ่ายกลาง. (20 เมษายน 2565). สัมภาษณ์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัทธินะ. (2525). **หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : บรรณกิจ.
- เนื่อทิพย์ เปรมประสิทธิ์. (20 เมษายน 2566). สัมภาษณ์.
- บรรจง จันทง. (25 พฤศจิกายน 2565). สัมภาษณ์.
- บุญธรรม สุระจันทร์. (2 มิถุนายน 2564). เกษตรกรชาวสวนลำไยนอกฤดู. สัมภาษณ์.
_____. (20 เมษายน 2565). เกษตรกรชาวสวนลำไยนอกฤดู. สัมภาษณ์.
- ปวิวัติ ไกรพันธ์. (16 พฤศจิกายน 2565). สัมภาษณ์.
- ประวัติ ไกลพันธ์. (17 มิถุนายน 2563). เกษตรกรชาวสวนลำไย. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม. (24 สิงหาคม 2565). สัมภาษณ์.
_____. (25 มิถุนายน 2566). สัมภาษณ์.
- ฝ่ายเกษตร ประจำสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเซี่ยงไฮ้. (2565). **รายงานสถานการณ์ ตลาดลำไยสดและลำไยอบแห้งในประเทศจีน ครั้งแรกของปี 2565**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : https://www.opsmoac.go.th/shanghai-situation_price-files-441691791801. 9 กรกฎาคม 2566.
- พนิดา บุญฤทธิ์ธงไชย, เฉลิมชัย วงษ์อารี และวาริช ศรีละออง. (2556). **รายงานการวิจัยการวิเคราะห์ต้นทุนโลจิสติกส์ของลำไยในเขตจังหวัดจันทบุรี**. ศูนย์นวัตกรรมเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาแห่งชาติ.
- พนิดา บุญฤทธิ์ธงไชย. (2561). **โลจิสติกส์ของลำไยในภาคตะวันออกของประเทศไทย**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.phtnet.org/2018/01/737/>. 9 กรกฎาคม 2566
- พิทยา บัวสิงห์. (20 สิงหาคม 2565). สัมภาษณ์.

- พิพัฒน์ อ้อสุวรรณ. (20 เมษายน 2565). เกษตรกรชาวสวนลำไยนอกฤดู. สัมภาษณ์.
- ไพฑูรย์ สีนลารักษ์. (2540). “การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ในทศนา แชมมณี และสร้อยสน สกลรักษ์ (บรรณาธิการ)”. **แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ ผลประโยชน์. (2545). **ผลไม้ไทย ๆ**. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรีนติ้ง.
- มานพ ปัญญาผล. (15 มกราคม 2565). สัมภาษณ์.
- มาริสา วารี. (28 มิถุนายน 2566). สัมภาษณ์.
- มาลัย เพ็งนรินทร์. (22 มิถุนายน 2566). สัมภาษณ์.
- มิตรารมณ์ สิทธิเดช และวัชร ศรีคำ. (2562). **ผลกระทบของ “ล้างเงิน” ต่อเกษตรกรสวนลำไยในกระแสการ เปลี่ยนผ่าน: กรณีศึกษาหมู่บ้านศรีประดู่ ตำบลแม่ปิ้ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่**. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ระพีพรรณ ใจภักดี. (2544). **ผลไม้ ชุดที่ 1**. กรุงเทพฯ : แสงแดดเพื่อเด็ก.
- รัชณี ชื่นเอี่ยม. (28 เมษายน 2566). สัมภาษณ์.
- รัฐวิทย์ ตั้งเกียรติเพชร. (2 มิถุนายน 2566). สัมภาษณ์.
- _____ . (4 มิถุนายน 2566). สัมภาษณ์.
- รุ่งทิพย์ วงศ์ต่อม. (2549). **การเกิดปฏิกิริยาน้ำตาลในกระบวนการอบแห้งลำไยแบบแห้งผล**. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีอาหาร มหาวิทยาลัยศิลปกร.
- ลงทุนแมน. (2565). **กรณีศึกษา จันทบุรี ส่งออกลำไย เบอร์ 1 ของไทย**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.longtunman.com/41202>. 9 กรกฎาคม 2566.
- ลักขณา เข้มงาน. (19 มีนาคม 2563). เกษตรกรชาวสวนลำไย. สัมภาษณ์.
- วงศ์ลักษณ์ วงศ์ศิริ, วรทัศน์ อินทร์คัมพร, สุรพล เศรษฐบุตร และเสาวลักษณ์ แยมหมื่นอาจ. (2564). **ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตลำไยคุณภาพด้วยการตัดแต่งกิ่งและ ซ่อมผลของกลุ่มเกษตรกรลำไยแปลงใหญ่ ในอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง**. **วารสารแก่นเกษตร**. 49(1), 697-702.
- วรลักษณ์ เอี่ยมพิทักษ์สกุล. (18 พฤศจิกายน 2565). สัมภาษณ์.
- _____ . (4 มิถุนายน 2565). สัมภาษณ์.
- วรวิณี เห็ดตูม. (16 มิถุนายน 2566). สัมภาษณ์.
- วัชรินทร์ ยงศิริ. (2547). **การค้าชายแดนไทยกับอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง**. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วารุณี กล่อมจิตร. (5 พฤษภาคม 2566). สัมภาษณ์.
- วิภาวี เอี่ยมวรเมธ. (ม.ป.ป.). **สื่อประกอบการสอน**. กรุงเทพฯ : สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- วิมล หอมยี่ง. (19 กรกฎาคม 2566). สัมภาษณ์.
- วิลัย ผลาผล. (25 เมษายน 2564). เกษตรกรชาวสวนลำไยนอกฤดู. สัมภาษณ์.
- วิวัฒน์ ศัลยกำธร. (2562). **กลไกธรรมชาติดการแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติแบบคนจน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : คอกหมู.

- วิสุทธิ คล้ายสุวรรณ. (24 พฤศจิกายน 2565). สัมภาษณ์.
- ศุภวดี มนต์เนรมิต. (2552). **ชีวิตและการต่อสู้ของเขมรพลัดถิ่น**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภวดี มนต์เนรมิต. (2560). **พลวัตและการปรับเปลี่ยนวิถีเกษตรในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ**. วิทยานิพนธ์สาขาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศูนย์นวัตกรรมเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว. (2551). **ลำไยปองน้ำร้อนฉลุย ทำนอกฤดู 3.5 หมื่นไร่**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.phtnet.org/news51/view-news.asp?nID=359>. 12 มิถุนายน 2566.
- สกล เหมสุข. (25 มิถุนายน 2566). สัมภาษณ์.
- สมเกียรติ ดีวงกิจ. (15 มีนาคม 2565). สัมภาษณ์.
- สมนึก ปัญญาผล. (2 เมษายน 2564). เกษตรกรชาวสวนลำไยนอกฤดู. สัมภาษณ์.
- สมนึก มาลัย. (2 ธันวาคม 2565). สัมภาษณ์.
- สมพงษ์ ทองขำ. (27 พฤศจิกายน 2565). สัมภาษณ์.
- สมพงษ์ สุขเกษม. (17 กันยายน 2566). สัมภาษณ์.
- สมภพ กล้ากิจเจริญกุล. (25 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.
- สหัส สอนคำหาร. (10 พฤศจิกายน 2565). สัมภาษณ์.
- สอย บุญเยี่ยม. (10 มกราคม 2566). สัมภาษณ์.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี. (2555). **สถิติการปลูกลำไยจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2539-2554**. จันทบุรี : สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี. (2565). **แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดจันทบุรี (พ.ศ. 2566-2570)**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.opsmoac.go.th/chanthaburi-strategic-files-442791791821>. 7 ธันวาคม 2565.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). **เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษภารกิจที่ สศช.**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.nesdb.go.th>. 13 สิงหาคม 2565.
- สำนักงานจังหวัดจันทบุรี. (2566). **ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดจันทบุรี**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.chanthaburi.go.th/content/general>. 9 กรกฎาคม 2566.
- สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร. (2558). **ถิ่นกำเนิดและการแพร่กระจายของลำไย**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.arda.or.th/kasetinfo/logan/index.php?iontion=com_content&view=article&id-274:2010-12-07-03-13-478cattamid=1. 15 มิถุนายน 2566.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี. (2566). **ประวัติความเป็นมา**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://district.cdd.go.th/soidao/about-us/>. 10 กรกฎาคม 2566.
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2558). **การส่งออกผลไม้ไทยไปจีน**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.acfs.go.th/read_new.php?id. 28 พฤศจิกายน 2565.

- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก. (2566). **ฐานข้อมูลด้านเกษตรเพื่อสนับสนุน
การจัดทำแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
https://www.chanthaburi.go.th/files/com_news_devpro/2022-03_f4710774f4fed53.pdf. 27 กรกฎาคม 2566.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562). **สถานการณ์สินค้าเกษตรที่
สำคัญและแนวโน้ม ปี 2563.** กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร.
_____. (2563). **การศึกษาบทบาทของผู้ประกอบการธุรกิจผลไม้ที่มีผลต่อผลไม้ไทยกรณีศึกษา
: ลำไย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2560). **เนื้อที่ยืนต้น เนื้อที่ไผ่ ผลผลิต และผลผลิตต่อเนื้อที่ให้
ผล รายภาคและรายจังหวัด.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.oae.go.th/view/1/ตารางแสดงรายละเอียดลำไย/TH-TH>. 7 ธันวาคม 2560.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2563). **การศึกษาบทบาทของ
ผู้ประกอบการธุรกิจผลไม้ที่มีต่อผลไม้ไทย กรณีศึกษา : ลำไย.** กรุงเทพฯ : สำนักวิจัย
เศรษฐกิจการเกษตร. แหล่งที่มา : https://hectortarr.arda.or.th/api/uploaded_file/iCPe8DQ5zClq32OVkzxs. 15 กันยายน 2566.
_____. (2563). **สถานการณ์สินค้าเกษตรและแนวโน้มปี พ.ศ. 2564.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<https://www.opsmoac.go.th/nakhonphanom-dwl-files-431991791110>.
13 สิงหาคม 2565.
- สิริลักษณ์ บุญโต. (15 มกราคม 2565). สัมภาษณ์.
- สุชาติ จันทร์เหลือง. (2560). **ลำไยนอกฤดู กับออการ์เนลไลฟ์.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
http://www.organellelife.com/hotnew_view.php?d211. 7 ธันวาคม 2560.
- สุพัฒน์ ศรีเสถียร. (6 มีนาคม 2566). สัมภาษณ์.
- สุพิน ไกรสร. (23 สิงหาคม 2566). สัมภาษณ์.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2542). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
_____. (2554). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.** ตำราในโครงการพื้นฐานคณะ
รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพร อินทร์สำอาง. (8 กรกฎาคม 2566). สัมภาษณ์.
- สุรียพร พาณิชย์อัครา และธงชัย ศรีเบญจโชติ. (2553). **ผลกระทบการเปิดการค้าเสรีอาเซียน
(AFTA) ต่อมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี.**
สถาบันวิจัยการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- สุวรรณ ดวงสะอาด. (2 กรกฎาคม 2564). สมาชิกสหกรณ์นิคมสอยดาว. สัมภาษณ์.
- สุวรรณ สาดกำปัง. (30 ธันวาคม 2565). สัมภาษณ์.
- สุวิชา เทศทอง. (18 เมษายน 2563). เจ้าของร้านขายปุ๋ยและเคมีภัณฑ์. สัมภาษณ์.
- สุวิทย์ เจริญ. (14 กันยายน 2566). สัมภาษณ์.
_____. (4 เมษายน 2565). สัมภาษณ์.

- หนูพูน เรือนฤทธิ์. (24 มกราคม 2566). สัมภาษณ์.
- อนุชิต ผลาผล. (20 ธันวาคม 2565). สัมภาษณ์.
- อภาพร ช่างถม. (14 พฤศจิกายน 2562). สัมภาษณ์.
- อภิชัย พันธเสน, สรวิชญ์ เปรมชื่น และพิเชษฐ เกียรติเดชปัญญา. (2546) **การประยุกต์พระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อภิชัย พันธเสน. (2560). **เศรษฐกิจพอเพียง : พระอัจฉริยภาพและพระกรุณาธิคุณของในหลวงรัชกาลที่ 9**. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อรชร มาลัยสวัสดิ์. (20 สิงหาคม 2565). สัมภาษณ์.
- อรัญญา ศรีบุศราคม. (2560). **ลำไย..คุณค่าที่มากกว่าความหวาน**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/407/ลำไย/>. 8 กันยายน 2566.
- อรุณี วัฒนวรรณ, ชูชาติ วัฒนวรรณ, อรุณี แท่งทอง และชนะศักดิ์ จันปุ่ม. (2558). **โครงการวิจัยการแก้ปัญหาการผลิตลำไยเพื่อการส่งออกของเกษตรกรในภาคตะวันออก**. สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร กรมวิชาการเกษตร.
- อัจฉรา กล้ากิจเจริญกุล. (5 พฤษภาคม 2566). ผู้ประกอบการรับซื้อลำไย. สัมภาษณ์.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). **บูรพาภิวัตน์ : ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพธุรกิจ.
- Baxter, Will Grossman, Nicholas and Wegner, Nina (Eds.). (2016). *ction: Thailand and the Sustainable Development Goal Thailand Sustainable Development Foundation*. Bang Editions Didier Mille.
- Bergsteiner, H. & Dharmapiya, P. (2016) "The Sufficiency Economy Philosophy Process", in **Sufficiency Thinking: Thailand's Gift to an Unsustainable World**, Avery & Bergsteiner (eds.), pp. 32-52, Sydney: Allen & Unwin.
- Giddens, A. (2003). The globalizing of modernity. In D. Held and A. McGrew (Eds.), *The global transformations reader* (2nd ed.). London: Polity.
- Grossman, F. K. (2011). "Risk and resilience in young adolescent". **Journal of Youth and Adolescent**, 21, 259-550.
- Harvey, D. (1989). **The Condition of Postmodernity**. Oxford : Blackwell.
- _____. (1997). **A Brief History of Neoliberalism**. Oxford : Oxford University Press.
- _____. (2003). **The new imperialism**. Oxford : Oxford University Press.
- http://www.thaigoodview.com/library/teachershow/phitsanulok/bubpa_i/sec01p05.ht.
- Inkaew Opanukrawkul. (2565). **10 ปีแรงงานไทย ค่าแรงขั้นต่ำสามร้อยกว่าบาท เพิ่มขึ้นแค่ 13-36 บาท**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://workpointtoday.com/wage-5/>. 13 กรกฎาคม 2566.

- Katalin Bogyay. (2012). UNESCO Future Lecture Towards a Sufficiency Economy: A New Ethical Paradigm for Sustainability. (online). Available : <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000216605>.
- Onlinenewstime. (2020). รู้จักลำไยของเมืองไทยจากข้อมูลย้อนหลัง 5 ปี. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.onlinenewstime.com/รู้จักลำไยของเมืองไทย/online-newstime-data>. 7 ธันวาคม 2560.
- Olah, B. and Boltciar, M.. (2009). Land Use Changes within the Slovak Biosphere Reserves Zones. **Ecology (Bratislava)**, 28, 127-142. http://dx.doi.org/10.4149/ekol_2009_02_127.
- Petison Phallapa, Prapha Werapong and Santiprabhob Vee. (2016). **Community Sufficiency in Nan Province**. In Avery GayleC. and Bergsteiner Harald (Eds.), *Sufficiency Thinking: Thailand's Gift to an Unsustainable World*. Sydney, Melbourne, Auckla London : Allen & Unwin.
- Puntasen, Titiporn Siriphant. (2007, December 15-16), Sufficiency Economy: Participatory Development and Universities. In Symposium Proceedings. Bangkok Thailand.
- Robinson, D.; Perryman, S.; & Hayday, S. (2005). **The Drivers of Employee Engagement**. Institute for Employment Studies.
- Scholte, J. A. (2005). **Globalization : A Critical Introduction (2nd ed.)**. New York : MacMillan.
- Sklair, L. (1999). Competing conceptions of globalization. **Journal of World System Research**, 2, 148-160.
- United Nations. (2012, June 20-22). **Report of the United Nation Conference on Sustainable Development**. Rio de Janeiro, Brazil

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	สุทธิ กาบพิลา
สถานที่เกิด	จังหวัดกาฬสินธุ์
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ทำธุรกิจส่วนตัว
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	91/1 ม.6 ต.สะตอน อ.สอยดาว จ.จันทบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2550	นิติศาสตร์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2558	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ รำไพพรรณี
พ.ศ. 2566	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี